

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

“TÂRÎH-İ TİMUR”
‘ACÂİBÜ’L-MAKDÛR FÎ-NÜVVÂB-I TİMUR
(TÂRÎH-İ TİMURLenk)
NAZMİ-ZÂDE EFENDİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muammer AKSOY

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ş. Cem TUYSUZ

KARS-2012

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

“TÂRÎH-İ TİMUR”
‘ACÂİBÜ’L-MAKDÛR FÎ-NÜVVÂB-I TİMUR
(TÂRÎH-İ TİMURLenk)
NAZMİ-ZÂDE EFENDİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muammer AKSOY

TEZ YÖNETİCİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ş. Cem TUYSUZ

KARS-2012

T.C.

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

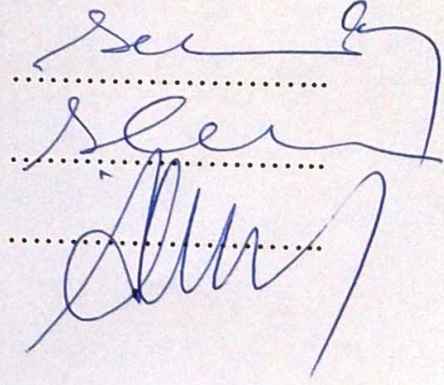
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Muammer Aksoy'a ait "Târîh-i Timur" 'Acâibü'l-Makdûr Fî-Nüvvâb-ı Timur (Târîh-i Timurlenk) Nazmi-Zâde Efendi" konulu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Selçuk URAL

Yrd. Doç. Dr. Ş. Cem TUYSUZ

Yrd. Doç. Dr. Akın BİNGÖL

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 19/12/2012 tarih ve ...2012.../...10..... Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...19.03.2013.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ	1
1. FASL: TİMUR'UN İBTİDÂ-YI HÂL VE KEYFİYYETİ BEYÂNINDADIR	2
2. FASL: TİMUR'UN İNHİZÂM İLE CEYHUN'I UBÛR İTDİĞİ BEYÂNINDADIR	6
3. FASL: TİMUR'UN MEDİNE-İ NEHŞEB Kİ KAL'A-İ KARŞ DİMEKLE MEŞHÛRDUR İSTİLÂSİ BEYÂNINDADIR	6
4. FASL: TİMUR'UN BEDEHŞAN HÂKİMİ İLE İTTİFÂKIN BEYÂN İDER	7
5. FASL: MOĞOL TÂİFESİNİN HERAT PÂDİŞÂHI SULTAN HÜSEYİN ÜZERİNE HURÛCLARI BEYÂNINDADIR (s. 11).....	7
6. FASL: TİMUR'UN MAHALL-İ MEZKÛR'DAN NE VEHİLE HAREKET EYLEDİĞİ VE HERAT PÂDİŞÂHI SULTAN HÜSEYİN ASKERİNİ NE SÛRETLE MÛNHEZİM İTDİĞİ BEYÂNINDADIR	8
7. FASL: TİMUR'UN BEDEHŞAN TARAFINA AZÎMETİ BEYÂNINDADIR	9
8. FASL: TİMUR'UN TOKTAMIŞ HAN İLE MUHÂREBELERİ BEYÂNINDADIR	10

8.1. TİMUR'UN 'ALİ ŞİR İLE OLAN İHTİLÂFI BEYÂNINDADIR.....	11
8.2. SEMERKAND'DA OLAN MÜFSİDLERİN KATL Ü HELÂKİ BEYÂNINDADIR.....	11
9. FASL: MEMÂLİK-İ SEMERKAND VE MÂBEYN-İ ŞATTEYN VE BEDEHŞAN VE HOCEND BEYÂNINDADIR	12
10. FASL: TİMUR'UN MEMÂLİK-i KESİREYE MÂLİK OLUP BÂ'DEHU HAREZM TARAFINA AZİMETİ BEYÂNINDADIR	13
11. FASL:TİMUR'UN TEKRAR HAREZM'E RÜCÛ'I BEYÂNINDADIR	13
12. FASL: TİMUR'UN HERAT PÂDİŞÂHI SULTAN GIYÂSEDDÎN'E GALEBESİ BEYÂNINDADIR (s. 19).....	14
13. FASL: TİMUR'UN HORASAN SEMTİNE 'AVDET VE SİCİSTAN'IN TAHRİBİNE 'AZİMETİ BEYÂNINDADIR ...	15
14. FASL: TİMUR'UN ŞİRAZ'A AZİMETİ BEYÂNINDADIR ..	16
15. FASL: TİMUR'UN SULTÂN-I 'İRÂK-I 'ACEM ŞAH ŞÜCÂ' İLE MÜRÂSELÂTI BEYÂNINDADIR	17
16. FASL: TİMUR'UN ÜÇÜNCÜ NEVBET HAREZM'E 'AZİMET İTDİĞİ BEYÂNINDADIR	19
17. FASL: TİMUR'UN MAZENDERAN HÂKİMLERİ VELİ ŞÂH VE İBRAHİM ŞÂH KAMI TARAFLARINA OLAN MEKTUBİ BEYÂNINDADIR.....	21

18. FASL: TİMUR ASKERİ’NİN EBUBEKİR SASYANI VE SEYYİD ALİ KÜRDÎ VE ÜMMET TÜRKMÂNİ İLE OLAN VEKAYİ’İ BEYÂNINDADIR 22
19. FASL: TİMUR’UN ‘İRÂK-I ‘ACEM’E AZÎMET VE ŞÂH MANSUR İLE OLAN HUSÛMETİ BEYÂNINDADIR 23
20. FASL: OL GADDAR’IN EHL-İ İSFEHAN’A OLAN TA‘ADDÎSİ BEYÂNINDADIR 27
21. FASL: TİMUR’UN MOĞOL TÂİFESİNE İSTİLÂSİ BEYÂNINDADIR 29
22. FASL: TİMUR’UN HORASAN VE FARS TARAFINA RÛCÛ’I BEYÂNINDADIR 29
23. FASL: KAL’A-İ SİRCAN’DA GÜDZER NÂM EMÎR’İN TİMUR’A ‘İSYÂN VE ‘ADÂVETİ BEYÂNINDADIR (s. 44). 31
24. FASL: TİMUR’UN ‘İRÂK-I ‘ARAB’A RÛCÛ’I BEYÂNINDADIR (s. 47) 33
25. FASL: TİMUR’UN BİR KAÇ GÜN TEMHÎD-İ MEMÂLİK İÇÜN SÛKÛNİ BEYÂNINDADIR 34
26. FASL: TİMUR’UN LAZİSTAN MEMLEKETİN TESHÎR İTDÛĞÜ BEYÂNINDADIR 34
27. FASL: TİMUR’UN BAĞDAD’A TEVECCÛHÛ BEYÂNINDADIR 35
28. FASL: EMÎR-İ MEZKÛRUN HELÂKİ BEYÂNINDADIR 37
29. FASL: TİMUR’UN DİYARBEKİR VE TIKRİD VE MARDİN VE URFA TARAFLARINA ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR 38

30. FASL: TİMUR'UN İÇ KAL'A FETHİNE İTDÜĞÜ HİLE BEYÂNINDADIR	40
31. FASL: TİMUR'UN KIPÇAK TARAFINA 'AZİMETİ BEYÂNINDADIR	42
32. FASL: TİMUR'UN DEŞT-İ KIPÇAK TARAFIGİLE VÂ'KI' OLAN VAK'ÂSININ SEBEBİ NE OLDUĞI BEYÂN OLUNUR.....	43
33. FASL: TİMUR'UN DEŞT-İ MEZKÛR TARAFINA 'AZİMETİ BEYÂNINDADIR	45
34. FASL: EMİR İDİGU İLE TOKTAŞ HÂNIN CİDÂLLERİ BEYÂNINDADIR	48
35. FASL: TİMUR'UN ŞAM VE KAYSERİYYE TARAFINA OLAN MEKTUBLARI BEYÂNINDADIR.....	50
36. FASL: TİMUR'UN HİNDİSTAN TARAFINA OLAN 'AZİMETİ BEYÂNINDADIR	53
37. FASL: TİMUR'UN BU BABDA İTDÜĞÜ HİLE BEYÂNINDADIR	54
38. FASL: SULTAN-I SİVAS BURHANEDDİN'İN VE MELİK-İ MISIR MELİK ZAHİR'İN VEFÂTLARI BEYÂNINDADIR.	56
39. FASL: EMİR İNŞÂH'IN TİMUR'A TAHRİR İTDİĞİ NÂME BEYÂNINDADIR	56
40. FASL: SULTAN BURHÂNEDDİN'İN HÂLİ BEYÂNINDADIR	57

41. FASL: KARAYÜLÜK İLE BURHANEDDİN'İN VAK'ÂLARI BEYÂN OLUNUR”.....	59
42. FASL: KARAYÜLÜK'ÜN SİVAS'A 'AZÎMET VE SİVAS HALKINI Bİ'ATİNE DA'VET İTDÜĞİ BEYÂNINDADIR... 61	61
43. FASL: MÜŞÂVERE-İ EHL-İ SİVAS BEYÂNINDADIR.....	61
44. FASL: TİMUR'UN TEKRAR MARDİN TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR	62
45. FASL:TİMUR'UN SİVAS TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR	63
46. FASL:TİMUR'UN HALEP TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR	64
47. FASL: ŞAM VE HALEP ASKERLERİ'NİN MÜŞÂVERELERİ BEYÂNINDADIR.....	65
48. FASL: TİMUR'UN 'AYNTAB'DAN NEHZAT VE SENE-İ MEZKÛRE REBÎÜLEVVELİ'NİN ON DOKUZUNCU PENÇŞENBİH GÜNÜ HALEP TARAFINA NÜZÛLİ BEYÂNINDADIR	67
49. FASL:BU VAK'A'NIN BİR VECH ÜZRE DÂHİ NAKLİ BEYÂNINDADIR	68
50. FASL: TİMUR'UN 'ULEMÂ-YI HALEB İLE OLAN MÜBÂHESESİ BEYÂNINDADIR.....	70
51. FASL: BU ESNÂDA TİMUR'UN SUÂLLERİ.....	72
52. FASL: TİMUR'UN HALEB'DEN NEHZATİ BEYÂNINDADIR	72

53. FASL: TİMUR'UN HALEP'E RİC'ATİ BEYÂNINDADIR ... 73
54. FASL: ŞAM VAK'ASI'NIN TAFSİLİ BEYÂNINDADIR 74
55. FASL: MELİK NASIR'IN MİSİR'DAN HURÛCİ
BEYÂNINDADIR 75
56. FASL: 'A'YÂN 'ASKER SULTAN BEYNİNDE VÂ'KI' OLAN
İHTİLÂF BEYÂNINDADIR 77
57. FASL: EHL-İ ŞAM'DAN TAHSİL-İ MAL BEYÂNINDADIR 82
58. FASL: BA'Zİ ERBÂB-I 'UKÛLÛN TİMUR İLE OLAN
MU'ÂMELESİ BEYÂN OLUNUR 83
59. FASL: MELİK NASIR FİRARDAN SONRA TİMUR'A
GÖNDERDÜĞİ NÂME BEYÂNINDADIR 84
60. FASL: TİMUR'UN EMÂNDAN SONRA EHL-İ DİMAŞK'A
İTDÜĞİ GADR BEYÂNINDADIR 85
61. FASL: TİMUR'UN ŞAM'DAN RIHLETİ BEYÂNINDADIR
86
62. FASL: TİMUR'UN HALEB VE BAĞDAD VE MARDİN
TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR 88
63. FASL: SULTAN-I BAĞDAD AHMED CELÂYİRÎ'NİN
TARAF-I RÛM'A 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR 89
64. FASL: TİMUR'UN SULTAN-I RÛM YILDIRIM BAYEZİD
HÂN'A OLAN NÂME VE CEVÂBİ BEYÂNINDADIR 91
65. FASL: TİMUR'UN KASD-I RÛM İTDİĞİ
BEYÂNINDADIR 93

66. SÛRET-İ FETİH-NÂME-İ KAL‘A-İ MEZKÛRE	94
67. FASL: SULTAN BAYEZİD HAN’IN TİMUR ÜZERİNE ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR	95
68. FASL: TİMUR’UN TAVÂİF-İ TATAR’A OLAN HÎLESİ BEYÂNINDADIR	96
69. “FASL;SULTAN BAYEZİD’İN TİMUR KASDIYLA ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR”	97
70. FASL: TİMUR’UN SULTAN BAYEZİD KASDIYLA ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR.....	98
71. FASL: SULTAN BAYEZİD’DEN SONRA RÛM’DA ZUHÛR İDEN FÛTÛR BEYÂNINDADIR.....	99
72. FASL: AHVÂL-İ EVLÂD-I SULTAN BAYEZİD HAN BEYÂNINDADIR	101
73. FASL:TİMUR’UN SULTAN BAYEZİD’İ AHZ İTDİKDEN SONRA VÂ’Kİ‘ OLAN VEKÂYİ‘ BEYÂNINDADIR	102
74. FASL: TİMUR’UN ALLAHDÂD’A OLAN BÛRÛDETİ BEYÂNINDADIR	104
75. FASL: TİMUR’UN BİLÂD-I RÛM’A ZAFER BULDUKDA TATAR İLE İTDÜĞÜ HÎLE BEYÂNINDADIR	105
76. FASL: TİMUR’UN RÛM’DAN NEHZAT VE BİLÂD-I GÛRC’E ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR	108
77. FASL:TİMUR’IN MAVERAÛ’N-NEHR’E ‘AVDETİ BEYÂNINDADIR	111
88. FASL: TEVZÎ’-İ ÂŞÂİR-İ TATAR BEYÂNINDADIR	112

89. FASL: ŞÂHZÂDE ELDİĞ BEG'İN TEZVÎCİ BEYÂNINDADIR	113
90. FASL: TİMUR'UN SEMERKAND'DA BİNÂ İTDÜĞİ CÂMİ' BEYÂNINDADIR	116
91. FASL: TİMUR'UN İKLİM-İ HITA'YA 'AZİMET VE MÜNTAKİL-İ DÂR-I ÂHİRET OLDIĞI BEYÂNINDADIR	118
92. FASL: TİMUR'UN VEFÂTI BEYÂNINDADIR (s. 172)	120
93. FASL: CÜLÛS-I SULTAN HALİL BEYÂNINDADIR.....	123
94. FASL: SULTAN HALİL'İN SEMERKAND TARAFINA VÜRÛDİ BEYÂNINDADIR	126
95. FASL: TİMUR'UN DEFNİ BEYÂNINDADIR	126
96. FASL: İ'NÂD-I BA'Zİ VÜZERÂ BEYÂNINDADIR	127
97. FASL: SÂHİB-İ İŞBARA ALLAHDAD AHVÂLİ BEYÂNINDADIR	128
98. FASL: İŞBARA'DA OLAN 'ASKERİN AHVÂLİ BEYÂNINDADIR	129
99. FASL: SULTAN HALİL TARAFINDAN ALLAHDAD'A VÂRİD OLAN MEKTUB BEYÂNINDADIR.....	130
100. FASL:ALLAHDAD'IN SULTAN HALİL'E LÛHÛKİ BEYÂNINDADIR.....	131
101. FASL; İDİGU'NUN TATAR İLE NEHZAT VE KASD-I MAVERAÛ'N-NEHR İLE 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR .	133

102. FASL: PÎR MEHEMMED İBN CİHANGÎR'İN DA'VA-YI VİLÂYET-İ AHD İTDİĞİ BEYÂNINDADIR 133
103. FASL: ALLAHDAD'IN SULTAN HÜSEYİN'E OLAN HÎLESİ BEYÂNINDADIR 135
104. FASL: BAKİYYE-İ HÂL-İ PÎR MEHEMMED BEYÂNINDADIR..... 137
105. FASL: ASKER-İ 'İRÂK MAVERAÛ'N-NEHİR'DEN HURÛC VE KADÎMÎ VATANLARINA 'AZİMET İTDÜKLERİ BEYÂNINDADIR..... 138
106. FASL: PÎR MEHEMMED'İN TEKRAR SULTAN HALİL ÜZERİNE 'AZİMETİ BEYÂNINDADIR 139
107. FASL: SULTAN HALİL'İN HUDADAD VE ŞEYH NÛREDDÎN İLE OLAN MUKABELELERİ BEYÂNINDADIR..... 140
108. FASL: HUDADAD İLE ŞEYH NÛREDDÎN'İN İHTİLÂFİ BEYÂNINDADIR..... 141
109. FASL: SULTAN HALİL BELDE-İ TERMİD BİNÂSINA MÛBÂŞERET İTDİĞİ BEYÂNINDADIR..... 141
110. FASL: ŞAH RAH'IN DAHİ MÛCEDDEDEN BİNÂ İTDİĞİ BELDE BEYÂNINDADIR 142
111. FASL: İKLİM-İ İRAN'DA HUDÛS İDEN HAVÂDİS BEYÂNINDADIR..... 142
112. FASL: ALLAHDAD'IN HUDADAD'A İRSÂL İTDİĞİ MEKTUB (s. 206) BEYÂNINDADIR..... 144

113. FASL: HUDADAD'IN SULTAN HALİL'E İZHÂR-I HULÛSİ BEYÂNINDADIR	147
114. FASL: HUDADAD'IN HELÂKİ BEYÂNINDADIR.....	147
115. FASL: HALİL'İN SEMERKAND'A RÛCÛ'İ BEYÂNINDADIR.....	148
116. FASL: TİMUR'UN ŞEKL Ü HEY'ETİ BEYÂNINDADIR”.	148
117. FASL; TİMUR'IN ‘AZM Ü HİMMETİ BEYÂNINDADIR..	151
118. FASL: TİMUR'UN GAYRET VE HEYBETİ BEYÂNINDADIR	153
119. FASL: TİMUR'IN ZEVCÂTI BEYÂNINDADIR.....	154
120. FASL: TİMUR'IN EVLÂDLARI BEYÂNINDADIR.....	155
121. FASL: TİMUR'IN ‘ASKERİ AHVÂLİ BEYÂNINDADIR...	158

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, İbn Arabşah tarafından arapça kaleme alınan Timur Tarihlerinden birinin Osmanlı Türkçesine yapılmış çevirisidir. 1861 (1277 H) yılında İstanbul'da basılan eser, Nazmizade tarafından Osmanlı Türkçesine çevrilmiştir. Eserin sözkonusu çevirisi tam bir çeviri olmadığı gibi, epeyce de hatalıdır.

Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktardığımız bu eserin çevirisini yaparken sabırla her türlü desteği veren değerli tez danışmanım Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ş.Cem TUYSUZ ile Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Selahattin TOZLU'ya göstermiş oldukları yardım ve destekten dolayı teşekkür ederim.

09.11.2012

Muammer AKSOY

İbni Arabşah Eseri ve Hayatı

İbni Arabşah H.791 (1388) yılında Şam (Dımaşk) şehrinde doğmuştur. Timur Şam'ı fethedince kardeşleri ve annesi ile birlikte henüz on iki yaşındayken Semerkant'a götürülmüştür.

O dönemde Orta Asya'da yetişen çok değerli âlimlerin yanı sıra Timur'un fethettiği memleketlerden başkent Semerkant'a götürdüğü âlimler sayesinde burası Bağdat, Kahire, Dımaşk gibi şehirlerle yarışacak önemli bir bilim merkezi haline gelmiştir. İbni Arabşah bu şehirlerdeki ilim adamlarının yanında kendini yetiştirme imkânı bulmuştur. Seyhun ötesini, Moğol illerini ve Çin sınırını dolaştığı seyahat sırasında pek çok ilim adamı ile temasta bulunmuş, onlardan ilim tahsil etmiştir. Farsça, Türkçe ve Moğolcayı öğrenmiş, Saray ve Astrahan'da kalmış, Hafızuddin Bezzazi'den fıkıh dersleri almış, daha sonra Kırım'a geçmiş buradaki âlimlerle birlikte bulunmuş, ardından da Osmanlı Devleti'nin başkenti Edirne'ye gelmiştir. Burada Çelebi Mehmet tarafından iltifat görmüş, onun çocuklarına hocalık yapmış ve sultanın hususi kâtipleri arasına girmiştir.

Çelebi Mehmet'in 1421'de vefatından sonra asıl vatanı Şam'a gitmiş, burada münzevi bir hayat yaşamaya başlamıştır. 1429'da Mevlana Alaaddin Ebu Abdullah el Buhari'ye intisap edip, onun 1437'de ölmesi üzerine Hicaz'a oradan da Kahire'ye geçmiştir.

İbni Arabşah Kahire'de bulunduğu sırada İbni Hacer el-Askalani, Es-Sahavi, ve İbni Tagrıberdi gibi tarihçilerle dostluklar kurmuştur. Sultan Zahir Çakmak'ın daveti üzerine bir süre onun sarayında ikamet etti ve onu öven bir eser kaleme aldı.

İbni Arabşah, H. 854 (M.1450) tarihinde Kahire'de vefat etti.

İbni Arabşah, çeşitli konularda, ondan fazla eser yazmıştır. Bunlardan biri, "*Mir'atu'l edeb fi'l-beyan ve'l-meani*"dir. Bu manzum eser 2000 beyitten oluşmaktadır. Bir diğer eseri ise 183 beyitten oluşan "*Cilvetu'l-emdah el-cemaliye fi hulletey el-aruz ve'l-arabiyye*"dir. Konumuz olan ve bizi ilgilendiren eseri ise "*Acaibu'l-makdur fi nevaib-i Timur*" adlı eseridir. Bu eseri yazar, Şam'da kaleme almıştır. Yazarın kitabında henüz çocuk yaşta kendisini vatanından ayıran Timur'a karşı duyduğu öfkeye yenik düşerek anlatımda zaman zaman tarafsızlık ilkesinden ayrıldığı görülmektedir. Eserin başından sonuna dek Timur'a karşı hakaretvari ifadelerin varlığı dikkat çekmektedir.

Nizameddin Şami ve Şerefüddin Ali Yezdi gibi yazarlar Timur'u "*melek yüzlü, merhamet deryası, ol mübarek zat*" gibi ifadelerle överken, İbni Arabşah "*bu aşâğılık*", "*bu vicdansız*", "*bu deccal*", "*bu topal deccal*", "*bu iblis*" gibi ifadeler kullanır. Diğer taraftan attığı oklarla Timur'un topal kalmasına sebep olan çoban için de "*ellerine sağlık o çobanın*" diyerek minnettarlığını ifade eder.

İbni Arabşah Timur'a karşı olan herkesi över ve onunla savaşan herkesi iyi insanlar olarak görür.

Timur dönemine ait en önemli kaynaklardan biri olarak görülen "*Acaibu'l Makdur*" adlı bu eser kısmen veya tam metin olarak yabancı dillere tercüme edilmiştir.

En önemli birinci el kaynaklar arasında yer alan eser, Vezir Ali Paşa'nın işaretiyle Nazmizade Murtaza tarafından "*Tarih-i Timurlenk*" adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. H. 1277 (M. 1861) yılında Ceridehane'de basılan nüshası ise "*Acaibu'l-Makdur*"un tam çevirisi değil, bir tür özeti niteliğindedir.

Acaibu'l- Makdur'un El Yazmaları ve Nesirleri

Bu eserin dünyanın çeşitli kütüphanelerinde pek çok el yazmaları bulunmaktadır. Bunlardan iki nüshası da İstanbul'da III. Ahmet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bunlar yazarı hayattayken yazılmış nüshalardır.

Eserin birkaç nüshası ise yazarın vatanı olan Suriye'deki kütüphanelerde bulunmaktadır. Dımaşk'taki el-Ahmediye kütüphanesinde iki, Zahiye kütüphanesinde bir el yazması mevcuttur. Ayrıca Halep'te ve yazarın vefat ettiği Kahire'de de nüshaları olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan eserin, Orta Asya ve Rus kütüphanelerinde de el yazması nüshaları bulunmaktadır.

Eserin İngilizce, Fransızca ve Latince çevirileri "*Timur Tarihi*" adı ile basılmıştır. İbni Arabşah'ın eseri Ubeydullah Uvatov tarafından tam metin halinde Özbek lehçesine tercüme edilerek 1992'de Taşkent'te iki cilt olarak basılmıştır.

Acaibu'l- Makdur'un Kaynakları ve Dili

Yazar eserinin önsözünde "*bizzat görüp şahit olduklarımı ve başkalarından işittiklerimi hikaye etmeye çalıştım*"demektedir. Böylece o eserinde yazılı kaynaklardan çok şahsi izlenimlerini ve duyduklarını aktarmıştır. Ama kendisi hiç bahsetmemiş olsa bile daha evvel yazılmış olan Farsça ve Arapça kaynakları kullandığı muhakkaktır.

Yazar, eserinde bazı olayları birbirine karıştırmakta, kronoloji hataları yapmakta, bazen çok önemli bir olayı aktarırken önemli bir detayı ortaya çıkarmaktadır.

Yazarın üslubuna gelindiğinde ise, eserin baştan sona iç kafiye ile yazıldığı görülür. Bu özelliği ile eser seci (iç kafiye) eserler arasında birinci sırada yer alır ve türünün en iyi örneklerinden biri sayılır. Eserin bu seci üslubunu Türkçe tercümeyle yansıtmak hemen hemen imkânsızdır. Ayrıca yazarın yaptığı teşbihler ve mecazi anlatımlar oldukça fazladır. Daha doğrusu eser baştan sona mecazlı bir üslupla kaleme alınmıştır¹.

---

¹ İbn Arabşah'ın hayatı ve eserleri için bk. Abdülkadir Yuvalı, "İbn Arabşah", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XIX, 314-315; İbn Arabşah, *Acâibül-Makdûr (Bozkırdan Gelen Bela)*, Arapçadan tercüme eden: Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2012, içinde mütercim tarafından yapılan giriş, s. 19-30.

GİRİŞ

TÂRÎH-İ TİMURLENK

‘ACÂİBÜ’L-MAKDÛR FÎ-NÜVVÂB-I TİMUR

(TÂRÎH-İ TİMURLENK)

NAZMÎ-ZÂDE EFENDİ

Cerîdehâne’de Tab’ Olunmuştur

(Sene 1277)

TÂRÎH-İ TİMURLENK

Bismillahirrahmanirrahîm

fenn-i târîh erbâb-ı hall ü ‘akd ve eshâb-ı cedd kanûn-nâme-i mâ-hızır-ı ser-âmedân-ı tedbîr-i mütevekkilân ahvâl-i cumhûra düstûrû’l-‘amel-i mu‘teber olub bu fenn tahsiline tâlib ve istihbârına râgıb olanların sa‘y-ı kalîl ile haber-i kesîre nâ’il sigar-ı sinn ile makâm-ı meşihate vâsıl olduğı bilâ-iştibâhdır. Bina’en-‘aleyh a‘ceb-i ahbâr ve â‘zâm-ı âsâr-ı Timur bilâ-zuhûr ahvâlidir ki; ikbâl-i dünyâ ile aktâr-ı arza istilâ ve ihlâk-ı nüfûs-ı kesîreye ictirâ idüb zuhûrıyla nice tavâif-i ‘uzma ve ‘aşâir ve kabâil-i mala-yuhsa mün‘adim ve hezarân bilâd u sevâd ve kurâ ve mezârî-i ma‘mûre münhedim olmağın tafsil-i hâline dâir yine ol ‘ahde karîb (s. 2) fudalâ-yı mütekaddimîn ve fusahâ-yı sâbıkîndan ‘Acemiyyül-lakab Hanefiyyül-mezheb Dımaşkî mevlûd Sünniyyü’l-i‘tikad Ahmed bin ‘Abdullah bin ‘Arabşah lûgat-ı ‘Arabiyye ile tasnif ve âb ü tâb-ı fasâhati câmi‘ ve şî‘r ü şecî ve nesr ile hoş-edâ bir te’lîf-i dil-ârâ idüb hakkâ ki; belagât-ı bedî‘asına nisbet lisân-ı fusaha-i ‘alîl ve tertib ve ta‘bîrine nazaren fehm-i münşiyân-ı kelîl olub yadigâr-ı erbâb-ı sühan ve tuhfe-i eshâb-ı fenn itmeğın bundan akdem bin yüz on târîhinde ba‘zı eshâb-ı mesmû‘ü’l- kelâm-ı vâcibü’l-ihtirâmdan refîk-i lâzimetü’l-icâba sıddık-ı melihâtü’l-hitâbe ya‘ni târîh-i mezkûrda vâli-i Bağdad-ı dârü’s-seddâd-ı vezîr-i cihân-ârâ müşîr-i müşterî râsıf-ı muhterem sâhibü’s-seyf ve’l-kalem el-vezîr ‘Ali Paşa hazretlerinin mu‘temed-i meşkûk ve emîn-i tecemmülât-ı mesbûkları eşher-i esmâ-i seyyidü’l-enbiyâ ‘aleyhi efdâlü’t-tehâyâ ile müsemma te’lîf-i merkûmun Türkce’ye tercemesin bu fakîr-i kalîletü’l-bizâ’a‘ kesîretü’l-izâ’a‘-i murtaza eş-şehir Nazmi-zâdeye işâret itmeğın eğerçi; ‘adem-i ehliyet ma‘lûm ve esbâb-ı neşât ve inbisat-ı ma‘dûm olduğı zâhirdir.

Fe-emmâ beher-hâl tek ü pû ve meydan-ı cehdde cüst ü cû olunub terceme olunmuşdu. Lâkin bir mikdar lûgat-ı ‘Arabîyye ve Fârisîyye ile mülemma’ ve iş‘âr-ı ‘Arabîyye ve kavâfi-i ‘Arabîyye ile müsecca’ olub ‘âmmeye fehmi ‘asîr ve her kese istifâdesi gayr-ı yessîr olmağın işbu sâl-i ferhunde-fâl ya‘ni bin yüz otuz bir târîhinde vâli-i Bağdad-ı dârü’s-selâm vezîr-i mükerrem müşîr-i mufahham zeyne’l-vüzerâi’s-sultâniye esvetü’l-vükelâ-yı el-hâkânîye hâtem-şi‘âr-ı nizâmü’l-mülk-i hurşîd-iştihâr el-vezîr el-Hâc İsmâ‘il Paşa hazretlerinin nüsha-i mezkûra manzûr-ı ‘ayn-i ‘inâyet ve ‘ibâreti mesmû‘-ı sem‘-i re’fetleri oldıkda terceme-i mezkûrenin ‘ibâreti tekellüfât-ı lûgat ve tasannuât-u sec‘ ve isti‘ârât ve mücâzât ile mün‘akid olub her kes mütala‘asından müstefîd ve müstemî‘-i fehmine (s. 3) karîb olmağla ol makule tekellüfâtdan hâli bir tasnif-i cedîd dahi olursa makbûletü’l-tabâyi matlûbetü’l-mecâmi olur diyü terceme-i cedîdeye râğîb olmalarıyla edâ-yı emrlerinden vâcib ü murâd-ı şerîfleri icrâsın lâzım bilüb terceme-i saniyeye sa‘y ü ihtimâm olındı. Vellâhul müstean ve aleyhit-tekelan.

1. FASL: TİMUR’UN İBTİDÂ-YI HÂL VE KEYFİYETİ BEYÂNINDADIR

Timur lafz-ı ‘Acemî olmağla Arab isti‘mâl idince tebdil itmek kaideden olmağın gâhi Timur ve gâhi Timurlenk diyü beynen-nâs meşhûr oldı. Timur Maragay oğlu ol dahi Abakay oğlu diyü Timur-nâmelerde zikr olunmuşdur. Mevlidi Mâverâü’n-nehr’de Semerkand tarafında Keş nam şehir tevâbi‘nden “Hoca Ilgar” nam karyedir. Nakl olunur ki: “Leyle-i mevlidinde üç âsûmânda bir madde-i ateş zâhir ve rûy-i zemine düşüb müteferrik ve şerâresi şehirlere dağıldı”. Bu dahi rivâyetdir ki; mezbûr doğduğı vakit iki eli galîz kan ile memlû müşâhede olunub ol zaman kâhinler ve kıyâfet ilminden haberdâr olanlardan bu hâl-i garîb suâl olundukda, bâ‘zılar; “Bu tıfl-ı ases” ve bâ‘zılar “harâmî” ve bâ‘zılar “kassâb” ve bâ‘zılar “cellâd olur” diyü haber virdiler. Bu dahi rivâyetdir ki: “Mezbûrun pederi Mâverâü’n-nehr’de sahrâ-nişin olan tâife ve kutta-i târik makulesinden”. Bir rivâyetde dahi “Timur’un pederi penbe-dûz idi”. İşbu akvâl-ı muhtelif sıklıkta hâliyle tevfiğ olunmak mümkün olduğı zâhirdir. Nakildir ki; “Timur ziyâdesile fakir’ül-hâl ve iflâs ile muzdarib’ül-ahvâl olmağla bâ‘zı gicelerde iflâs canına kâr idüb bir re’s koyun hırsızlığına vardıkda çoban bîdâr ve haberdâr olup Timur’un omuzın bir tîr ile mecrûh idüb hareketden ibtâl ider ‘âle’l-fevr bir tîr-i perrân ile

oyluğun dahi mecrûh eyledi.”Agleb-i ihtimâle göre topallığı bundan neş’et eylemiştir. Bundan sonra (s. 4) fakri vâfir ve ‘ibâdullahâ zararî mütekâsir olup terk-i havfullah itdüğünden gayri şeyâtiyn-i ins’den ‘Abbas ve Cihan Şâh ve Kameri ve Süleyman Şâh ve İdigu ve Seyfe’-d-din nam kimesnelere ve bu makûle kırk nefer bed-bahtlar’a yâr ve karîn olup bu kadar fakri ve el darlığı ile kuvvet-i lâ-yemûta muhtâc iken yine ‘âle’l-devâm mülk ü devlet ve saltanat müzâkeresin idüb ol hevâda uçardı. Bu makûle dâ’vâsın istimâ‘ idenler temeshur idüb ahmaklığına ve killet-i aklına haml iderler idi. Rivâyettir ki; mezbûr bir merd-i fakir olup penbeden gömleğe mâlik idi. Keş şehrinde ehl-i beledinmu‘tekidi ve dünyatalebelerinin mu‘temedi Şemse’-d-dîn nâm Şeyh-i nûrânînin haberin alınca gömleğin satup akçesiyle bir re’s keçi alup şeyh-i müşâr’ün-ileyhin ziyâretine kast ider ve keçisin hediye götürüp şeyhin meclisine duhûlde şeyh ve mürîdleri zikr ü tevhîd’de bulunmalarıyla hâtîme-i hâllerine varınca ri‘âyet-i âdâb-ı kıyâm gösterüp şeyh ve mürîdleri zikr ü tevhîdlerin temâm idüb hâlet-i sükût ve sükûnda Şeyh Timur’a nazar idince Timur dahi ayağına düşüp takbîl-i yedine derhâl müsara‘ât itdi. Şeyh bir mikdar tefekkürden sonra dervîşâne tevcîh-i hitâp idüb “Bu âdem mâ-melekin bezl idüb bir sineğin kanadını değmez nesne için niyâz-mend olmuşdur. İmdâd idüb mahrûm itmemek manzûrumdur.” diyüp, dervîşân ile murâdının husûli bâbında dû‘âya el kaldurup fâtihâ-hânoldılar.”Bâ‘dehû mezbûrun giderek istidrâcî mümtedd ve tâli ü bahtı müstaid olmağa yüz tutdı. Rivâyettir ki, Timur-i gümrâh kat‘-ı târîkde gezerken yolun bitürüp bir hafta mikdârı müddet sahrâlarda aç ve susuz helâk olmak mertebesine irişmiş iken sâik-i kazâ vü kaderle yolu pâdişâhın atları otlağına uğrar. Mezbûrun at ahvâlinden baytarlık ‘ilminden haberi olmağla atlar muhafâzâsına me’mûr (s. 5) olan mirahor ile buluşup görüşdükdde atların cinsinden ve emrâz-ı eskâmları ahvâlinden Timur’un vukûf-ı tâmmı olduğu mirahorun mâ‘lûmu oluncari‘âyetin ziyâde ve ‘aled-devâm yanından ayırmayup sohbetine rağbet itdi. Hikmet bu esnâda pâdişâh tarafından bâ‘zı at talep olunmağın murâd olunan atları mirahor Timur’a teslîm ve Timur’un hünerin ve lâıyk-i hizmet olduğun dahi terkîm idüb taraf-i pâdişâhiye irsâl itdi. Ol dahi varup edâ-yı hizmet ve pâdişâh tarafında nâil-i hil‘ât olup girü mirahor tarafına avdet itdi. Bâ‘de’z-zamân mîr-i merkûm fevt olmağla mansıbı ile Timur mağrûr u mesrûr olup bu takrîb ile gün-be-gün bazar istidrâcî revâc buldı. Pâdişâhın hemşiresin zîr-i nikâha getürmekle beyn’el-akrân müşârün bi-l-benân oldı. Mezbûr “Küregen” ile mülakkab olup bununla müştehir olmasına bâ‘is budur. Nakildir ki; bir gün Timur hemşire-i pâdişâhi ile mükâleme

iderken sözlerin erişdirüp merkûme Timur'un ahvâl-i kadîmesin yâd ve fakr ü fâkasin tezkâr itmekle Timur gazâba gelüp sell-i seyf-i pür-hayf ile hücûm itdikle bîçâre eğerçi kaçmağa müsaraât itdi. Lâkin fâide-mend olmayup ol sefih-i seffâk şehzâdeyi âgûşte-i hûn ve hâk itdi. Bu hareket-i nâ-sezâ ile ârâma iktidârı olmayup firâr ve 'isyâna karar viridi. Rivâyet olunur ki; pâdişâh-ımerkûm pâdişâh-ı Belh olup Timur-ı mağrûr hizmetinde yüz başı idi. Amma sâhh-ı akvâlde Timur'un pederi erkân-ı devlet-i sultâniyenin biri olup müntehebât-ı nâm-ı târih-i Farsî'de nisâ tarafından nesebi dahi Cengiz'e muttasıl olduğunu musannif-i merhûm "manzûrum olmuştur" diyü zikr etmiştir. Ehl-i nihâye-i nümâyandır ki; bu rivâyetler cümlesi tevfiik olunup def'-i eşkâl kâbildir. Rivâyetdir ki; tâife-i Etrak dahi cümle mânend-i A'râb-ı 'âşâir ve kabâil olup pâdişâh-ı merkûmun (s. 6) zîr-i hükûmetinde kabile-i Ulat ve kabile-i Celâyir ve kabile-i Kafhin ve kabile-i Terdas² nam dört Türk kabile olup her birinden bir güzide-i memâlik muktedâ-yı sâlik bir vezir-i 'âli câh-i düstûr-i pür intibâhı var idi. Timur, Terlas nam kabileden olan vezirin oğlu âkil, sâhîb-i ferâset-mâlik, merâsim-i âdâp ve şeca'ât olup merdân-ı umûr-dîde ve pîran-kâr-ı ezmûde arasında neşv ü nemâ bulup hemvâre-i vüzerâ ve ümerâ ile sohbet idümeclis-i ârâste ve bezm-i iş ü işret-i âmâde ider idi. Bâ'zı gecelerde ol makûle yârân ile sohbet iderken keşf-i râz idüb bu vech üzre feth-i kelâm ider ki: "Büyük vâlidem sâhib-i kehânet ve havâdis-i âlemden haberdâr bir hâtûn olup bâ'zı rüyâdan istidlâl ider ki kendü evlâdından bir sâhib-kıran zuhûr ve pâdişâhlara inkırâz virüp teshîr-i mülk mevfür itmekle 'ibâd u bilâda müstevlî olup ve ol pâdişâh-ı sâhib-kıran ve mülk-i zî-şân bu fakir olmak cây-gîr-i hatırımdır. Bu emr bana nasîb ve zamân-ı zuhûrum karîbdir. Ol vakit de benim refikim ve teşebbüsâtımda muayyininim ve delil-i târikim olurmusız?" diyü ahd u mîsaklarına talebkâr oldukda cümlesi kabûl ve nusret vü imdâdın ahd ve va'd eylediler. Amma Timur'un bu kelâmını ve sevdâ-yı nâ-fercâmını merkûmlar ketm itmeyüp meclis-be-meclis ifşâ ve tezkâr ve her gördüklerine ifâde itmeleriyle (küllî ser câvizü'l-isneyni şâ') medlûlunce Timur'un saltanat sevdâsında ve zirve-i hurûca urûc hevesinde olduğu pâdişâhın mesmû'ı ve mülk ü millet beyinde muhill-i mizâc bilâd u 'ibâd böyle bir ehl-i fesâd zuhûr itdüğü mâ 'lûmı olunca def' ü ref'ine takayyüd itdiği Timur'un dahi mâ 'lûmı olup firâr ve ol günden hurûc ve dâ 'vâ-yı istiklâle karar viridi. Bâ'zı rivâyetlerde Timur'un Şeyh Şemse'd-dîn mârüz-zikr meclisine varup duâlarına mazhâr olduğu bu esnâda

² Bu kelimenin ne olduğu ve esasta nasıl yazıldığı anlaşılammıştır. Çünkü hemen aşağıdaki satırda aynı kabilenin adı, "dal" harfi konulmadan yazılmıştır.

olmuştur. Zirâ Timur her zaman ki devlet ve saltanat müzâkeresi vâ'kı olurdu. (s. 7) Kendü devletini şeyh-i müşârün-ileyh'in ve Şeyh Zeyne'd-dîn Hâfî ve Seyyid Berke nâm kimesnelerin duâları berekâtından olduğunu yâd iderdi ki tafsîli gelecektir. Bâ'zı rivâyetde mağrûr-ı mezbûrun ibtidâ-yı 'urûcî yedi yüz altmış ile yetmiş târihi beyninde olup ancak ehl-i Şâm'dan âlim ve fâzıl ve kâmil ve mükemmel 'Alâed-dîn Ebu Abdullah bin Mehemmed el- Buhârî Hazretleri'nin sekiz yüz otuz altı târihinde musannif-i merhûme nakli üzere yedi yüz yetmiş bir târihinde Belh pâdişâhının oğlu Sultan Hüseyin'i katl ittikten sonra makâm-ı saltanata vaz'-ı kademidüb müddet-i saltanatı dahi otuz altı sene olmuştur. Rivâyetdir ki, merkûm evâil-i hurûcında yâ'ni udvân ve emvâl-i re'âyâ'yavü berâyâyâ izale-i dest-i hüsrân itmekle re'âyâ muzdarîb ve mütelâşî olup ekseri terk-i diyâr ile mesken ü me'valarından bîzâr olmalarıyla celâ-yı vatan ve Ceyhun-ı şitan ubûr idüb Mâverâün-nehr hâli kalmağla Timur dahi ol taraftan rihlet ve Horasan taraflarına istilâ ve husûsen Seyhan sahrâlarına müstevlî olup ol hudûdda gezüp yürürken kendünün yoldaşlarının iflâs ve açıkları vâ'kı olup Timur bir re's koyun peydâsiyçün bir sürü koyun yatağına varup bir koyun uğrulamak kâsında ikençoban haberdâr olup bir iki tîr-i bürrân ile zahm-dâr ve tutup kayd-ı bend ile Herat pâdişâhı Sultan Hüseyin huzûrına ihzâr itdi. Pâdişâh-ı merkûm darp ile siyâset itdikden sonra sâlbine fermân itdi. Şehzâdesi Gıyâs'üd-dînşefâ'ât idükatlden halâsına sa'y itdi. Sultan Hüseyin gazâba gelüp Gıyâs'üd-dîn'e hitâp ider ki"Bu hareket senin 'âdem-i salâh ve gümrâh- felâh olduğına dalâlet ider zirâ bu bir madde-i fesâd ve ibkâsı bâ'is-i helâk-ı bilâduibâddır."diyü nasihat itdikçe Gıyâsüddîn: Nısf-ı âdemin fesâdı nedir ve neye kâdirdir husûsen bu mertebe yaralı vü bereli helâki müşrif (s. 8) olmuş ola" diyü redd-i cevab itmekle şefâ'âti karîn-i kabûl-i pâdişâhi olup, hattâ tedâvisine cerrâh tâ'yîn olındı. Ba'de-zâlik pâdişâh-ı merkûmun 'inde olup edâ-yı hizmet ve ubûdiyet ve kemâl-i kâbiliyet ile mültefit-i pâdişâhi ve mâ-beyn-i huddâmda sâhip-i makâm ve mesmu'ül- kelâm oldı. İttifâken bâ'zı eyyâmında Şecistan hâkimi pâdişâha âsi olup ref'-i livâ-i gavâyet ve sulb-iribka-i itaât itmekle def '-i zarâriyçün 'âsâkir-i me'mûre'ye Timur serasker tâ'yîn olunup irsâl olındı. Varup eğerçi bâği-i merkûmı def' ve ber-taraf itdi; lâkin yine cibilliyetinde merkûz olanfesâdı zuhura getirüp kâl-evvel etbâ' vü a'vâniyle Mâverâün-nehr tarafına 'atf-ı inân-ı 'azîmet itdi. Bâ'zı kavle sultan-ı merkûm fevt olduktan sonra Timur Behram Sultan Gıyâs'üd-dîn hizmetinde iken sulb-i ita'ât idüb Mâverâün-nehr'e ubûr ve ol tarafda ateş-efrûz şerr-i şur oldı. Eğerçi Sultan Gıyâsed-dîn dahi mezbûrun def' ü

ref'ine takayyüd itdi. Lâkin heyhat heyhat fırsat fevtinden sonra vusûl-i merâm-ı mahâll olmağla takayyüdi fâ'ide-mend olmadı.

2. FASL: TİMUR'UN İNHİZÂM İLE CEYHUN'I UBÛR İTDİĞİ BEYÂNINDADIR

Timur'un nehb ü gâret ve fesâd ve mazarrâtından ol taraflarda olan fukarâ-yı râ 'iyyet şiddet ü 'usretde olmalarıyle def'-i eziyet ve def'-i mazarrâtiyçün üzerine asker-i cerrâr isrâ' olundığını istimâ' idince eshâbiyle Ceyhun şattı tarafına sür'ât ve 'âle'l-acele ubûra 'azimet idüb bi-hikmetihî te'âlâ nehr-i mezbûrun tuğyân ü telâtum-i efvâc ü emvâc vaktine müsâdif olmağın Timur eshâbını cem' idübtenbîh itdi ki: "Her kes salt ve sebûkbâr olup atı ile ubûra şitâb ide ve ba'de'l-ubûr öte yakada kalan yerde tekrar müctemi' olalar ki sağ ve zâyî olanları mâ'lûm ola". Bu üslûp üzere her kes atına sarılıp nehng-i heft-ciğer gibi ol deryâ-yı (s. 9) pür-hatîrden mürûr ve âsâr-ı mevti müşâhede iderek ubûr idüb mahal-i ma'hûd müctemi' olduklarında dest-yâri-i tevfiğ ile birine zarar ve kusûr vâ'kı' olmadı. Ol taraf eğerçi zarar u ziyânından emîn oldı amma bu tarafda iş'âl-i ateş-i fücûr ve nehb ü gâret-i 'ibâdullah ile meşgûl oldı.

3. FASL: TİMUR'UN MEDİNE-İ NEHŞEB Kİ KAL'A-İ KARŞ DİMEKLE MEŞHÛRDUR İSTİLÂSİ BEYÂNINDADIR

Timur-i mağrûr bir gün eshâbiyle akd-i meclis-i meşveret idüb didi ki: "Bu karyede Nehşeb şehri bir hasîn kal'a ve mahfûz beldedir. Eğer teshîr müyesser olur ise hoş mütehassın olacak yerdir ve hâkimi olan Musa katl olunup mâl ü menâlna mâlik olmak mümkün olur ise at ve silâhımız mütevâfir ve tâb u tâkâtımız mütekâsir olur ve kal'aya olan su yolundan şehre bir sehl'ül-menâl yol bilürüm" diyü feth-i kelâm idüb biraz müzâkereden sonra cümle yek-dîl olarak ve yek-cîhet atların taşradan koyup zalâm-ı leylde târik-i mezkûrdan şehre girüp hâkim sarayına hücum ve hâkim-i beled hâric-i belde de bağ ve bostan seyrende kendü îş ü işretille meşgûl bulunmağla sarayda bulunan tevâbi'in ifnâ ü emtiâ' ve eslihâ yağma ve gördüklerin ve buldıkların zapt ve mâl ve erzâkların nehb ü gâret idüb hâkimin atlarına süvâr oldılar. Bu hâl-i nâ-me'mûl ehl-i beledin mâ'lûmı olunca nefir-i âmm ile müctemi' olup hâkim-i mezkûra dahiâdemler gönderüp vâ'kı'-i hâl i i'lâm itmeleriyle derhâl ol

tarafdan dahi imdad gelüp eşkiyâ-yı mezkûre'yi muhâsara ve katl ve tefriklerine ikdâm itdiler. Ehl-i beledin bu kadar cem'iyet ve ikdâmların eshâb-ı Timur görünce fezâ-yı 'âlem başlarına dâr ve "kendü ayağımız ile tuzağa düştük" diyü akılları meslûn ve kalpleri mergûb olup mütelâşi hâl ve muzdarîb-i ahvâl oldukları Timur'un manzûrî olunca; "Yârân havf mahalli değil (s. 10) merd meydan-ı hüner-imtihân olacak vakitdir. İttifâk ile bir el bir ayakdan şehir kapusuna hücum ve sell-i seyf ile meydân-ı cenge kuddüm idelim mukâbele ve mukâtelemize bir ferd kudret gösteremez" demekle heman cümlesi birden nâgra-i mestâne ve hareket-i rüstemâneyle şehir kapusuna doğru hücum itdiklerinde fi'l-vâ'ki' tedbîrleri takdîre muvaffâk olup kimesnenin mukâbele ve mukâtelelerine kuvvet ü kudreti olmamağla ol vartadan dahibu sûretle tahlîs-i giribân itdiler. Ba'de-zâlik refte refte tedrîc ve istidrâcla cem'iyetleri üç yüz nefere bâliğ olup fitne vü fesâdları 'âlem-gîr olmağla taraf-ı pâdişâhîden def' ü ref'leriyçün bir mikdar asker gönderildikde anlar dahi şikest bulup idbâr ile ric'ât itmekle Timur'un şevket ü rif'at ü heybeti kalup nâsa düşüp bu takrîb ile ol civârda bir kal'a'ya müstevlî ve kahren teshir idüb câ-yı emîn ve mahall-i tahassun itdiğinden gayrı dahil-i dest-i gadri olan emvâl ve erzâk-ı nâssı kal'a-i mezkûrede hıfz ider oldu.

4. FASL: TİMUR'UN BEDEHŞAN HÂKİMİ İLE İTTİFÂKIN BEYÂN İDER

Medine-i Bedehşan hükûmeti pederden pes-rû-i intikâl ile iki birâderin ber-vech-i şirket zabt ü rabtlarında iken Sultan Hüseyin zor-bazû ile ikisini birden hükûmetden ib'âd ve bâ'dehû kendüsünün hükmünde ve taht-ı emrinde olmaları şartıyla evlâdların rehin alup vilâyet-i mezkûre hükûmetin kendülere ibkâ ve mukarrer itdi. Bu vech üzere Sultan Hüseyin tarafından mecrûh olmalarıyla Timur-ı mezbûr âna elçiler ve ahd-nâmeler gönderüp kendüye mutubaatların talep itmekle kabûl idüb yek-dîl ü yek-cîhet olmak üzere redd-i cevap itdiler.

5. FASL: MOĞOL TÂİFESİNİN HERAT PÂDİŞÂHI SULTAN HÜSEYİN ÜZERİNE HURÛCLARI BEYÂNINDADIR (s. 11)

Moğol tâifesi Şark tarafından ref'-i livâ-yı fitne-engîz idüb Sultan Hüseyin ile ceng ü cîdâl kaskında oldukları pâdişâh-i müşârün-ileyhin mesmû'ı olunca cem'-i

asker ve tedârik-i mühimmat-ı sefer idüb yerinden nehzat ve tâife-i mezkûre üzerine ‘azimet birle nehr-i Ceyhun’dan geçüp düşmene mukâbil olduklarında hükm-i kazâ vü kader ile pâdişâh askeri şikest bulup firâr itmeleriyle Sultan Hüseyin nedâmet-i tâmme ile naçâr ric‘ât itdi. Fi’l-hâl Timur hile-kâr Moğol Serdârı olan Kamer-ed-dîn Hân’a mektup ve âdemler gönderüp Sultan Hüseyin ‘adavetinde yek-dîl ü yek-cîhet olup dostluk lâzım geldikde birlik olmalarını talep itmekle Kamerüd-dîn dahi kabûl idüb ol bâbda akd-i ittifâk eylediler. Bunların dahi mutabaâtları Timur’un şevketini tevfir ve havfını kulûb-i nâsda caygîr itmeğin bi’z-zarûre Sultan Hüseyin bunun ref‘ ü vücûdına ikdâm eylemek üzere külli asker cem‘ idüb Timur’un üzerine tahrîk-i rikâb-ı ‘azimet ve kat‘-ı menâzil ve tayy-ı merâhil iderek nihâyet menzilleri Kalfa nam mahal olup anda darp-ı hıyâm eyledi. Menzil-i merkûm bir sa‘ât ittisâ‘ında iki ‘âli dağ mâbeyninde vâ‘kı‘ ve vasatında kapusu ve derbendi olduğundan mahall-i merkûm bend ü sedd olunca bir kal’a-i metîn müşâbehesinde olup âher taraftan yol bulmak muhâl idi. Derbendi tutmak için Timur tarafından ve pâdişâh-ı müşârûn-ileyh cânibinden serîân irsâl olunmağın pâdişâh tarafından mahall-i merkûm zapt olunup Timur ve eshâbı neyl-i murâddandûr ve âher tarafda mahsûr oldılar.

6. FASL: TİMUR’UN MAHALL-İ MEZKÛR’DAN NE VECHİLE HAREKET EYLEDİĞİ VE HERAT PÂDİŞÂHI SULTAN HÜSEYİN ASKERİNİ NE SÛRETLE MÛNHEZİM İTDİĞİ BEYÂNINDADIR

Sultan Hüseyin derbend-i merkûmı zapt ve müdahil ve mahâricini rabt itmesi Timur’ı bî-huzûr itmeğin tevâbi‘ ü levâhik ü a‘vân ü ensârın (s. 12) cem‘ idüb bu vech üzere feth-i kelâm itdi ki: “Bu mekânda kuş uçmamış ve beni âdem değil hayvan bile geçmemiş bir yol ma‘lûmımdır ancak; mürûrı ‘asîr ve ubûrı müşkül-i mesîredir. Atlarımız yedeğe alup zulmet-i leylde varup düşmeni ‘âle’l-gafle basmak müyesser olursa vefk-i merâm üzere kâm almak mukarrerdir” didikde cümleten bunu kabûl ü tahsinidüb derhâl oradan hareket ve zulmet-i leyl’de hezârânzahmet ve meşakkat ile gidüb sabaha dek Sultan Hüseyin ordusuna vâsıl olamadıklarından ziyâde mükeddir oldılar. Rücû‘ın dahi imkânı olmamağla nâ-çâr sür‘ât idüb âftâb tûl’ında Sultan Hüseyin ordusu nümâyân oldu. Eshâb-ı Timur ordusu bu mertebe yorgun ve uykusuz oldukları pâdişâh-ı müşârûn-ileyhin mâ‘lûmı olursa hâlleri diger-

gün olur mülâhazâsiyle şu azimetlerinden nâdim olarak: “Kendü ihtiyârımız ile dem-i belâyâ düşdük” diyü asker beyninde tahaddüs iden bâ‘zı mertebe kâl ü kıyl Timur-ı hilekârın mesmu‘ı olunca: “Yoldaşlar bunda bir havf idecek nesne yokdur, karîb bir mekânda bir mikdar istirahat idek ve atları otlağa salak” diyü tenbih itmekle asker dahi cana minnet bilüp bir mahalle nüzûl ve atların otlağa salup nevm ile meşgûl oldılar. İki taraf askerinin libas ve silâhları bir üslûbda olmağla Sultan Hüseyin askeri gelüp gitdikçe kendülerden kıyas itmeleriyle yine takayyüd itmeyüp muârrız olmadılar. Anlar dahi bir mikdâr rahat ile hoş-hâl ve düşmeni bu sûretde iğfâl itdikden sonra bargîrlerine süvâr olarak na‘re-i sâika-i âsâr ile sell-i seyf-i pür hayf idüb orduya hücûm itdikleri gibi pâdişâh askerini kimi rûher ve semt-i firâr ve kimi cenk ü cidâl ile cür‘a-keş-i bevâr olduğu Sultan Hüseyin’in mâ‘lûmı oldukda ol dahi duramıyarak cümle ahmâl ve eskalini yerinde koyup Belh tarafına azimet itmekle (s. 13) âdemlerinin bakıyyesi Timur’a mutaba‘ at ve emrine mutava‘ât itdiler. Ba‘de-zâlik Timur Maverâ-ün-nehr memleketlerine müstevlî olup kıl‘â ve bika‘-i kesîreye mâlik olmağla Semerkand hâkimi olan Ali Şîr’e irsâl-i resîl-i resâil idüb mâlik oldukları memâlikde müşâreket eylemelerini ve Sultan Hüseyin izalesine kendü ile yek-dîl ü yek-cîhet olmalarını tekâlif itmekle ol dahi şurût-ı mezkûre ile müzâheretin va‘d ve dâ‘vetine icâbet ile Timur tarafına azimet itdi. Vakt-i mülâkâtta Timur dahi istikbâl ve ikrâmında mübâlağa idüb hilâf-ı uhûd bir hâl ve hareket vuku‘a getirülmemesine tarafeynden kısm olunarak akd-ı ittifâk eylediler.

7. FASL: TİMUR’UN BEDEHŞAN TARAFINA AZİMETİ BEYÂNINDADIR

Timur ‘Ali Şîr ile akd-i ittifâk itdikden sonra Bedehşan tarafına azîmet idüb ol hududa vusûlünde belde-i mezkûrede müşâreket ile pâdişâh olan iki birâder mezbûrî istikbâl ve peşkeş olarak birçok hedâya takdim itdiler ve külli asker cem‘ ve tertîb iderek ma‘ân Sultan Hüseyin kasdiyle Belh tarafına azimet itdiler. Vilâyet-i mezkûreye vusûllerinde Sultan Hüseyin dahi mezbûrların rehinde olan iki oğulların bilâ cürm ü cinâyet güşte-i şemşîr-i ukûbet eyledi. Ve her ne kadar Timur’un müdâfâasına cidd ü cehd itdiysede za‘af-i hâl ve killet-i ricâli olmağın mağlûb olarak kendüsi esir emvâl ve erzâkı Timur tarafından zapt olunduktan sonra Bedehşan pâdişâhların yerlerine gönderüp ve Sultan Hüseyin’i alup Semerkand tarafına azimet itdi.

8. FASL: TİMUR'UN TOKTAMIŞ HAN İLE MUHÂREBELERİ BEYÂNINDADIR

Sultan Hüseyin'in vak'ası Türkistan pâdişâhı Toktamış Hân'ın mesmu'ı olunca pâdişâh-ı merkûm ile olan karâbeti ve konşuluğu hasebiyle ateş-İ hayret ve hamiyeti müştâ'il olup cem'-i asker ve tedârik-i levâzım-ı (s. 14) cenk ve sefer ile nehzat ve Timur üzerine 'azîmet idüb Hocend ve Semerkand kurbında Nehr-i Ceyhun ve Nehr-i Seyhun mâbeyninde Timur'a mülâkî olarak tarafeyn beyinde iş'âl-i nâire-i kıtâle mübâşeret olundukda Timur askerinin ekseri helâk ve bazû-yı kuvvet vü kudreti şikest olup muzdarîp ve perişân-hâl iken Seyyid Birge nam ol diyâra tâze gelmiş bir garîp âdem zuhûr idüb Timur'a karîb vardıkda Timur: "Yâ Seyyid askerimizin ekseri helâk olup düşmen kavî, tâli'miz zebûn oldu. Nusret ve fırsat ihtimâli kalmadı. Bize bir du'â-i hayr eyle. Şâyet ol du'â berekâtiyle bu vartadan halâs oluruz" diyü niyâz idince, Seyyid: "Havf itme." diyüp der-sa'ât atından inüp yerden bir üç ufak taş alup tekrar atına süvâr oldukda düşmene mukâbil elinde olan ufak taşları saçup bağı kaçdı. Yâ'ni: "Ey yağmur kerem eyle" diyü bülend-âvâz ile çağırdıkda Timur dahi Seyyid'e mutaba'ât ile feryâd itmekle Timur'un perişân olan askeri bu âvâzeyi işidince kuvvet-i kalp hâsıl olup cümleten müctemi' ve ceng-gâha rücû' birle yeniden cenge mübâşeret ve külliyet ile düşmene birden hücum itdikleri gibi Toktamış askeri mukâbeleye tâb u tâkât getüremeyüp perişân oldılar. Timur dahi arkalarına düşüp ekserin tu'me-i şemşîr ve mâl ve erzak ve silâh ve tavarların nehb ü gâret ve ekser â'yân ve rüesâ'yı esir idüb bu takrîb ile Türkistan ve bilâd-ı Hocend'i teshîr ve kabza-i tasarrufuna getürdükden sonra Semerkand'a ric'ât itdi. Emîr-i merkûm terceme-i hâlinde ihtilâf-ı akvâl vardır. Ba'zılar: "Mısır'da heccâmetci bir maribîdir; Semerkand'a geldikde siyâdet iddiâsiyle sa'âdet buldı" demişlerdir. Ve bâ'zılar: "Medine-i Münevvere ahâlisinden idi" ve bâ'zılar: "Ehl-i Mekke-i Mükerreme'den idi" didiler. 'Alâ-küllî-hâl Maverâün-nehir'de ve Horasan memleketlerinde ekâbir-i â'yândan olup müsa'ade-i tâli' ile Timur'a vech-i muharrer üzere takarrüb bulup musâhib (s. 15) oldu. Timur-i mezbûrî seferlerde gezdirmek murâd itdikde emîr-i merkûm Timur'a didi ki: "Ey emîr! Harameyn-i Şarifeyn'in rû-yi zemînde çok vakfi vardır. Cümleden Horasan memleketinde olan vakının zapt ü rabtna ve îrâd ü masrafına ve tâ'mîr ü termîmine kudretim ve kâbiliyetim vardır. Ocaklık ile bu fakîre ihsân idersen benim ola dimek

vakf-ı Haremeyn’de hissesi bundan ekl değildir” diyü niyâz itdikde vakf-ı mezkûr ve kurâ ve tevâbi’ini ihsân itdi. İlâ-elân merkûmun evlâd u ahfâdının mazbûtı olmak muhtemeldir.

8.1. TİMUR’UN ‘ALİ ŞİR İLE OLAN İHTİLÂFI BEYÂNINDADIR

Bedehşan hâkîmi ‘Ali Şîr ile Timur mâbeyninde bâ’zı mevâdd’dan dolayı ‘adâvet ve nefret zuhûr idüb her birine bir tâife tâ’bî’ olmağla gitdikce ‘adâvetleri ziyâde olup ‘âkıbet Timur’un dâm-i hîlesine giriftâr ve küşte-i şemşîr-i ateşbâr olup ‘Ali Şîr’in zîr-i nigîn-i hükûmetinde olan memâlik dahı kabza-i tasarruf-ı Timur-ı gaddar oldu.

8.2. SEMERKAND’DA OLAN MÜFSİDLERİN KATL Ü HELÂKİ BEYÂNINDADIR

Vilâyet-i mezbûre’de birkaç nefer müfsîd haram-zâde erbâb-ı ırzı dâ’imâ azar ile muzırr-ı hâssü âm iki tâife olup ikisinin dahi birbirine adâvet-i kadîmesi var iken lâzım geldikde yine birbirlerine muâvenet ve şîret ü fesâdına revâç vermeleriyle Timur ale’-d-devâm bunların fesâd ve zararından emîn olmaz idi. Ekser bir tarafa sefer idüb yerine vaz’ itdiği kâim-i makâmın hilâf-ı semtinde bulunmağla hükûmetinden hali ve ref’ idüb vilâyete ihtilâl virmekden hâli olmazlar idi. Timur seferden ‘avdetde yine müdârâ ve bâ’zı azl ü nasb ile vilâyete nizâm virüp tekrar bir tarafa dahi gitdikde şakavet-i kadîmelerin zuhûra getirüp iş’âl-i ateş-i fitne ve fesâd iderlerdi. Bu vechile hareketleri dokuz kereye bâliğ’ olup her ne mertebe te’dîb ve nasîhât olındılar ise fâide-mend olmamağla ol gürûh-i mekrûhın ifnâsiyçün tertîb-i hîleye (s. 16) mübâşeret ve Nuşirevan bin Keykubad’ın mezdek ve mellahlarına itdiği tedârîke bu vechile mübâderet itti ki; müceddeden bir saray binâ itdürüp köşe köşe yerler ve hücreler ve tarımlar üstüvâr idüb ‘âmme-i ehl-i beledi ziyâfete dâ’vet eyledi. Ve her bir tâife birbirinin hâlinden haberdâr olmamak üzere birer mevzi’ ve her zümreye bir mekân tâ’yin idüb eşkıyâ-yı merkûmeye karar-dâde olan mekânın bir mahfî tarafında birkaç fedâyî cellâd der-kemîn idüb mezbûrlar bir bir geldikce katllerin tenbîh itdi. Bu minvâl üzere karar virdikden sonra ehl-i beledi sınıf sınıfıyla ve zümre zümresiyle Saray-ı Cedîd’e dâ’vet itmekle anlar dahi icâbet idüb geldikde ekl ü şerbetden sonra hil’atler giyüp istirahat idüb kendülere muayyen olan yerlere

gönderir idi. Eşkıyâ-yı mezbûre geldikde yine kanun üzre tekrîmlerin ziyâde ve mübâlağa ile tâ'zîm idüb hattâ kendü eliyle bâ'zılara kadeh sunup tamâm-ı iğfâl ve hâtırların mutmain idüb ekl ü şerbedden sonra hil'atler giydürüp bir bir mahall-i mezkûreye gönderdikçe der-kemîn cellâdlar işlerin görüp defn itdiler. Temâm olunca def'-i meclis idüb her kes yerlerine vardıkda hâl mâ'lûm oldu. Eşkıyâ-yı mezkûrenin helâkı ile vilâyet-i mezkûre Timur'a bilâ-mâ'ni' ve müzâhim mâlik oldu.

9. FASL: MEMÂLİK-İ SEMERKAND VE MÂBEYN-İ ŞATTEYN VE BEDEHŞAN VE HOCEND BEYÂNINDADIR

Pûşîde olmiya ki Mâvera-ün-nehr'in â'zâm-ı bilâdından biri dahi Semerkand olup mukaddemâ eyâletinden Çağatay ıstılâhı üzere dokuz tümen ki her bir tümeni on bin nefer cengâver askeri olmak 'itibâr olunur. İktizâ-i vaktinde cem'olurlar idi. Bâ'dehu tenezzül ile yedi tümen olduğu nakl-gerde-i erbâb rivâyetdir. Belde-i mezkûre emâkîn-i mu'tebere ve meşhûreden olup bâ'zı râvînin zu'm itdiği üzere kal'a-i hârici on iki fersah ki her fersahı bir sa'ât bir çâr-yek kadar mesâfe-i dâire olup belde-i mezkûreden nısf-ı (s. 17) menzil bir mekânda Timur bir şehir-i cedîd binâ itdirüp ismini "Dımaşk" kodı. Ehl-i Semerkand mâl ve erzak ve eskallerini şehir-i cedîde nakl idüb anda sâkin oldılar. İlâ el-ân Semerkand-ı atıkde kûfi hatt ile meskûk dirhem ve dinar bulunup fukarâ intifâ'iderler diyü nakl olunur. Biri dahi pâ-yi taht ilk belde-i Marginan'dır ki fikh-ı şerîfde mü'ellîf-i Hidaye Bahâed-dîn 'aleyhi'r-râhmihi bu vilâyet ahâlisindendir. Biri dahi belde-i Hocend ve şehir-i Terme'dür ki Ceyhun kenarında vâ'ki' olup reşk-i bilâd âlemdir. Ve şehir-i taht nehr-i Kurşî üzerine vâ'ki' olup bunlardan mâ'adâ vilâyet-i Keş ve şehir-i Buhârî ve Sevadengân ve eyâlet-i Bedehşan ve memâlik-i Harezm ve ekalim-i Sağan bu makule şehirler ve vâsi' sahralar ve mezari-i Meregan ile mâ'mûr olup kanûn-ı ehl-i ekalim üzere iklim-i mezbûrun taraf-ı şarkîsi Turan ve taraf-ı garbîsi İran ile tesmiye olup 'Acem pâdişâhından Keykavus ve Türk pâdişâhlarından Efresyab'ın mülket üstüne târihlerde mezkûr olduğu üzere â'zâm cenk ü cidâlleri vâ'ki' olup bâ'dehû ıslâh-ı mâbeyn için taksîm-i memâlik itdiklerinde Turan Efrasyab'a ve İran Keykavus'a tâ'yin olup mâbeynlerinde ref'-i nizâ' olundu idi.

10. FASL: TİMUR'UN MEMÂLİK-i KESİREYE MÂLİK OLUP BÂ'DEHU HAREZM TARAFINA AZİMETİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı mağrûr Mâveraün-nehr'e istilâ ve pâdişâh ümerâsını temâm-ı zîr-i destine aldıktan sonra 'âleme tasarruf ve cihân-gîr olmak sevdâsına düşüp takvîb-i bazû-yı şevket ve tezâyüd-i asker ve kudretiyçün Moğol tarafından tezevvüc idüb musâheret takrîbiyle tâife-i mezkûre ile birlik olmak için pâdişâh-ı Moğol Sultan Kamer-üd-dîn'in kızın nikâh ile tâife-i mezkûre gâilesinden emîn olduğundan gayrillat-i hüsniyye ve muvâfakat-ı millet-i Cengiz Hânî'ye sebebi ile mezbûrları hembâ ve arka idünüp Harezmi (s. 18) memleketi teshîrine 'azm ve Sultanı olan Sultan Hüseyin-i Sofî izalesine cezm itdi. Memleket-i mezkûre'nin 'â'zâm-ı bilâdından biri Cürcan'dır. Ol makule daha nice 'azîm'üs-sevâd- menbâ'-i 'ulemâ-i ehl-i sünnet ve ser-çeşme-i erbâb-ı i'tizâl yâ'ni me'vâ-yı ehl-i hüda ve hevâ olup ahâlisi Semerkan halkından dahi zarîf ve harekâtları latîf idi. Ve husûsen ilm-i mûsikî'de 'âmme-i 'âleme gâlib olup meyveleri mütevâfir ve çeşme ve suları mütekâsir, şehirleri ve köyleri birbirine mütekarin-i hoş-hevâ, mahbûbları dil-rübâ bir iklimdir. Timur-ı gaddâr varup asıl murâdı Sultan Hüseyin olmağla, hikemeten ol dahi seferde bulunup hazır olmamağla etrâf ü eknâfı yakup yıkup ve havâlisin nehb ü gâret idüb girü avdet itdi.

11. FASL:TİMUR'UN TEKRAR HAREZM'E RÜCÛ'I BEYÂNINDADIR

Bir dahi Sultan Hüseyin kasdı ve Harezmi memleketi teshîri niyetiyle Timur-ı mağrûr asâkir-i mevfûre ile 'azîmet idüb ve isti'dâd-ı tâmm ile memleket-i mezkûrenin teshîrine ikdâm gösterdikde bu def'â dahi Sultan Hüseyin hazır bulunmamağla Belde-i Cürcan'ı muhâsara ve yolların sedd ve meterisini men' itmekle Sultan Hüseyin musâhiblerinden rüzgârın kerem ü serdin çekmiş ve dünyânın ekser şehir ü diyârın gezmiş görmüş "Hüseyin Suric" nam bir bâzergân-ı mübârek-tâli' Timur'a müraca'ât ve müsâlaha bâbında recâ ve şefaât itdikde, Timur bir katır yükü akçe ile sulhe karâr virince mezbûr tekrar mürâcaât ve mülâtafatve şefaât idüb rub'-ı meblâğ-ı mezbûr ile fasl ve mâl-ı mezkûrî kendü malından virüp

Müslümanların mal ve canların dest-i gadrinden halâs itdi. Timur dahi mâl-ı mezkûrî ahz ü kabz ve bu kadar ile iktifâ idüb ric'ât itdi.

12. FASL: TİMUR'UN HERAT PÂDİŞÂHI SULTAN GİYÂSEDDÎN'E GALEBESİ BEYÂNINDADIR (s. 19)

Mukaddemâ Timur bâ'is-i hayât ve sulb-i siyâsetden sebep-i necât olan Herat pâdişâhı Gıyâs'üd-dîne Timur-nâme-i heybet-hâme gönderüp hedayâ vü tuhaf ve kul ve câriyeler irsâliyle emrine münkad olmasını işâret ve illâ varup dâr ü diyârın harâb ve kendüsün helâk ideceğini iş'âr itmekle nâme-i merkûm Gıyâsed-dîn'e vâsıl oldukda mukabelesinde:" Seni salb ü siyâsetden halâs ve zümre-i havass-ı huddâmımda ihtisas virüp beyn'el-ümerâ ser-firâz itmişken şimdi bu kadar fitne vü fesâd ile hazret- rabb'ül-izzet'den havf itmeyüp katl-i 'ibâd ve tahrîb-i bilâd itdikden sonra hicâb itmeyüp lâübâli bezmle bu üslûbda muâ'mele idiyorsun. İnsan kadrini bilür; insan isen bâri gelüp vefâ-dâr olmağla karâr vir."diyü bu üslûbda ratb ü yâbis sözler ile redd-i cevâb itmeğin Timur'un ateş-i gazâbı müştail olup kasd-ı Gıyâsed-dîn ile ubûr-ı şatt-ı Ceyhun ve belâ-yı âsûmânî gibi Belde-i Herat'a şebîhûn itdi. Gıyâsed-dîn'in mukâbele ve mukâteleye iktidârı olmamağla şehri ve etrâfında olan bağ ve bostanları ve fukarâ evlerini hendek-i 'amîk ile tahsîn idüb kendüsü kal'a-i dahiliyede oturdu. Mezbûr dahi bî-re'y ve bî-akl olup 'âkıbet-i emri fikir itmez bir âdem olmağla bu kadar tedârik ile Timur'un çengel-i belâsından halâs mülâhazasiyle fâriğül-bâl oldu. Timur dahi cenk ü cidâle takayyüd etmeyüp ancak dört taraftan şehrin girecek ve çıkacak yolların sedd ile muhâbereyi ve kat' idüb mücerred muhâsara ve tazyîke ikdâm ve kendü safâsında ârâm eyledi. Mahsur olan ekâbir ve sagîr ve fakir ve ganî kaht ü galâ sebebi ile hâlde berâber ve pâdişâhın etbâ' ve havâşîsi dahi mütelâşi ve mükedder olmağla bi'z-zarûre taleb-i emân için Timur'a muslihûn ısdâr ve hukuk-ı sâbıkayı tezkâr idüb tahkîk-i emân için tâlib-i yemîn olmağla Timur dahi hıfz-ı hukuk-ı sâbıka olunup Gıyâsed-dîn'in kanı dökülmemek üzere mugallaz (s. 20) yemîn idüb emân virdi. Bu şartla Gıyâsed-dîn dahi kal'adan nüzûl ve Timur'un huzûruna vusûl bulup mülâkatdan sonra ikisini ma'ân şehre duhûl ve saray-ı pâdişâhiye nüzûl itdiler. Ol esnâda asker-i Herat makâm-ı hıdmetde kıyâm gösterüp tevâbi'-i Gıyâs-ed-dîn'den biri Timur'un heman ol meclisde 'âle'l-gafle katl olunmasını Gıyâsed-dîn'e işâret ider. Ol dahi bu hareket ile kendüye belki bir zarar isâbet ider mülâhazasiyle kendü mal ve canını gayrılarının safâ ve halâsiyçün kabûl

itmeyüp naçar tevfiiz-i emr ile Timur'un dem-i gadrine giriftâr oldu. Pederi merhûmun mukaddemâ olan nasihâtın tezekkür idüb ateş-i nedâmet ile yanup yakulup kazâyâ rızâ virdi. Bu üslûb üzere Timur dahi Herat mülkünü cânib cânib zapt ve taraf taraf tasarruf birle hükkâm nasb idüb Horasan kasabalarından Hof nam kasabada ekâbir-i meşâyıhdan âlem-i âmil ve kâmil-i fâzıl sâhib-i kerâmet, zâhire mâlik vilâyet-i bâhire eş-şeyh Zeyned-dîn Ebu Bekir nam şeyhin haberin alup kasd-ı ziyâretiyle 'azîmet idüb mezbûrun kasdı şeyh-i müşârûn-ileyh'e arz olundukda kat'an bir kelâm söylemeyüp telaffuz itmedi. Amma Timur gelüp pabuşuna mübâderet idüb ve Şeyh dahi mübârek elini Timur'un arkasına koyup rıfk ile muâmele itdi. Bâ'dehu Timur başın kaldırup şeyhe tevcîh-i hitâb itdi ki: "Niçün zamân pâdişâhlarına adl ü insâf itsünlerve 'ibâdullaha cevr ü cefâ itmesünler diyü tenbih itmezsiz" didi. Şeyh dahi: "Tenbîh itdik ve târikin bildirdik mütenebbih olup tutmadıklarıyçün üzerlerine musallat itdik" diyü redd-i cevâb itmekle Timur şeyhin bu kelâmını kendüden kinâye olduğına haml ve cihân-gîr olacağına te'vil idüb mesrûren Şeyh'in meclisinden munfasıl oldu. Timur bu meclisde:"Şeyh elini arkama vaz' itdikde güyâ gökler ve yerler birbirine kavuşup ben arada hurd (s. 21) u hamîr olmak derecesinde zahmet çeküp teng-dîl oldum."diyü nakl iderdî. Bâ'de-zâlik Sultan Gıyâsed-dîn'i alup Semerkand tarafına 'azîmet itdi. Mukaddemâ olan yemînin hıfzı için Semerkand'a vardıkda mezbûru açlık 'azâbiyle ni'met-i hayâtdan me'yûs itdi.

13. FASL: TİMUR'UN HORASAN SEMTİNE 'AVDET VE SİCİSTAN'IN TAHRÎBİNE 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Timur'un mukaddemâ hırsızlıkla tutulup Sicistan'da çektiği hakâret intikâmına varup Sicistan mülküne ilkâ-yı ateş-i zarâr ve hüsrân itmeğınahâlisi sulh ü salâh recâsiyle istikbâl ve afv ü merhamet temennasiyle tehevvürin itfâya sa'y itdiler. Timur dahi eslihâ makulesini cümleten teslîm itmek şartıyla rızâ gösterüp emân virmeklemezbuurlar dahi cümle silâhlarını nakl ve huzûr-ı Timur'a ihzâr itdiklerinde âlât-i cenk ü cidâlden sakluda ve gizlide bir nesnelere kalmadığına yemîn itdirüp yakîn-i tahsil itdikden sonra kebîr ve sâğirine aman virmeyüp katli-âm ve bir mertebe tahrîb-i vilâyete ikdâm itdi ki; nâm-ı şecer ve hacer ve hâne ve hânedândan eser kalmadı. Sekiz yüz otuz üç târihiyle Şam'da "Çakmakiyye" Medresesinde Şeyh Fakih Zeyned-dîn 'Abdullatif bin Mehemmed Ebu'l-feth Kirmânî'nin musannif-i

merhûme nakli üzere Timur-ı zâlimden tahlîs-i giribân-ı can iden ehl-i Sicistan şiddet-i belâ ve nüzûl-ı kazâ ile cum‘a günlerin yitürüp bâ‘dehu Kirman’a âdem irsâl ve andan tahkîk-i mes‘ele itdiler.

14. FASL: TİMUR’UN ŞİRAZ’A AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Timur fitne-i zuhûrun Şiraz tarafına teveccüh itdiğini ‘Irâk-ı ‘Acem şâhı Şâh Şücâ’ın Şiraz’da olan vezîri Hasan Curi istimâ‘ itmekle Timur-ı bî-amânın darp ve kahrına tâb ü tâkât getürmeyüp bi’z-zarûre hedayâ ile istikbâle mübâderet ve ‘arz-ı mutaba‘ât ile varup emâretini ibkâ (s. 22) ve takrîr itdi. Pûşîde olmya ki Timur’un ‘âdet-i müstemirresi bu idi ki “seyr ü seferinde ve misâfîret ve seyahatde misâfîri oldığı hâne sâhibinin ism ü resmini ve neseb ve lakâbını su’âl ile zapt idüb eyyâm-ı devlet ve hengâm-ı saltanatımdan haber aldıkda yanıma gelür isen sana ri‘âyet iderim ve murâd ve maksûd ki vâsıl olursın” diyü tenbîh iderdi. Bu üslûp üzre kahr-ı ‘âlem idüb saltanat ve hükûmet ile nâm ve şânı etrâf ü eknâfa münteşir olunca her taraftan envâ‘-ı halâik huzûrına varup mülâki olanlara edâ ve ad ile tekrîm ve tebcîl ve her kesi isti‘dâdı mertebesine tenzîl iderdi. Kezalik bir sâhib-i hâl ve mazinne-i fakîr olan kimsenin haberin alınca ziyâretine müsaraât iderdi. Binâ’en-aleyh Şiraz’da iddi‘â-i siyâdet ider ser-abdâl lakab es-Seyyid Mehemmed nam kimesne olup ser-abdâliye ile meşhûr bir tâife dahi mezbûra tâ’bi‘ olmuş idi. Emîr-i merkûm huzûr-ı Timur’a geldikde Timur edâ-yı ri‘âyet-i kıyâm ve musâfaha ile ikrâm idüb yanında yer gösterüp ihtirâm itdikden sonra esnâ-yı musâhebetde: “Yâ Seyyid Horasan ikliminin teshiri ne vech üzre mümkündür” ve bu müşâvere târikiyle su’âl itdikde emîr-i merkûm: “Ben fakîr âdemim bu makule müşâvere ve müzâkere kârım değildir, bu bâbda söz söylemeğe mecâlim yokdur. Eğer çi şerîfim lâkin bu müşkül umûra ve mülûk işine duhûlda zâ‘ifim. Mülûk umûruna girmek ateşe el sunmaktır” diyü cevap virmekle Timur kabûl itmeyüp: “Senin ferasetin vardır ki bu hususda delîlim ve bu murâda vusûlde hem-târikim olasın” diyü el-hâl ve ibram idince emîr-i merkûm: “İmdi sözüne etbâ‘ve bu târikde meşveretimi istimâ‘ idersin ve Horasan halkının sana ita‘ât ve ümerâ-i vüzerânın sana inkıyadların ister isen Hoca Ali Bin Mü’eyyed Tusi bu iklimin söz sâhibi ve kutb-ı dâiresidir. Âlem ânın sevab-dîdine tâbi‘ ve emrine mütâbi‘dirler. Eğer mezbûr (s. 23) sana imdad ve i‘ânet iderse kimse muhâlefet itmez. Zâhiri bâtına muvafık bir âdemdir. Sizinle yek-dîl ü yek-cîhet olursa murâd hâsıl olur. Ve eğer hilâfınızda bulunursa gayrılardan size fâide olmaz

zirâ;bu iklim halkının sözüne merbût ve emrine menûtdırlar. Şeyh-i merkum eğer çi Şi'â mezhebinde olup on iki imam nâmına hutbe kıra'ât ider. Amma halkın gözünde heybetlü ve şevketlüdür. Âna nâme tahrîr idüb mutâba'âtına dâ'vet ile hüsn-i kabul ile icâbet iderse ihtirâm ve ikrâm et ki; âna olan ikrâm ve ihtirâmın cümlesi yine senin devletine râcî'dirdiyü hatm-ı kelâm; ve menziline rücû' itdiği gibi derhâl Hoca Ali'ye nâme tahrîr ve Timur ile vâkı' olan sohbetini takrir idüb gerekdir ki "Timur'un âdemi size varınca bilâ-tevakkuf dâ'vetine icâbet idesüz" diyü tenbîh itmekle mektub-ı merkûm Hoca'ya vusûlde kemâl mertebe mesrûr ve mahzûz olup Timur'a varup mülâkat için hedayâ vü pişkeş ihzâr ve Timur nâmına kıra'ât-ı hutbe ve darp-ı sikke itdürüp Timur'un âdemi vürûduna muntazır oldu. Bir kaç gün mürûrunda Timur'un âdemi mektub-ı muhabbet-üslûp ile vârid olup mefhûmunda münderic olan izhâr-ı mühr ü muhabbet ve dâ'vetleri mâ'lûm olunca der-sa'ât yerinden nehzat ve dâ'vet-i Timur'a icâbet-birle Timur tarafına azîmet itdi. Mezbûrun vürûdı haberi Timur'a vusûl bulunca mesrûr ve mahzûz olup erbâb-ı devlet ve erkâna saltanatını istikbâline gönderüp vakt-i mülâkatda tâ'zîm ve tekrîmini tevkîr ve ihtirâmını teksir idüb hila'-i fâhire dahiteçhil eyledikten sonra vilâyeti hükûmetini kendüye virüp celb-i hâtır ve rızâ-yı bâtın ile 'avdet idince mezbûrun vesâtetiyle cümle Mâveraün-nehr hâkimleri Emîr Mehemed Hâkim Maverd ve Hâkim Serehsen ve sâyirleri gelüp bir bir rû-yi ita'ât gösterdiler. Bu takarrübüyle Timur'un satvet ve heybeti âfâka münteşir (s. 24) ve velvele-i nâm ve şânı Mazenderan ve Gîlan ve bilâd-ı Rey ve Azerbaycan taraflarına ve 'Irak-ı 'Arab ve 'Acem'e irüşüp hurûc ve urûcî 'âleme mâ'lûm oldu.

15. FASL: TİMUR'UN SULTÂN-I 'İRÂK-I 'ACEM ŞAH ŞÜCÂ' İLE MÜRÂSELÂTI BEYÂNINDADIR

Timur-ı bed-huzûr Horasan iklimini vakf-ı merâmı üzre tasarruf ve def '-i dağdağa-i tehâlûf itdikden sonra pâdişâh-ı Şiraz ve şâh-ı 'Irak-ı 'Acem olan Şâh Şücâ'a nâme ve elçi gönderüp mektubunda bu vech üzere hitâb itdi ki: "Hazret-i mâlik'ül-mülk-ü lâ-yezal ve hayy ü kayyum zaleme-i hükkâm ve fiska-i mülûk-i enâma bu kulunı musallat ve ita'ât ve inkıyadında olmiyanlar üzerine livâ-i baht ü ikbâlimi mansûr u muzaffer itdiği mesmû'nuz olmışdır. İmdi sa'âdetin ve başında devletin var ise hedayâ vü peşkeşler tedârik ve irsâl ve mutaba'ât ve fermanıma râm olmağı 'ayn-i savâb ve 'izzet bilesin. Vâlâ-i cuyûş-i deryâ hurûş ile varup mülkünü

harâb ve senigiriftâr-ı eşedd-i ‘azâb iderim. Benim ol tarafa varmam bilâ-şekk ba‘is-i harâb-ı memleket ve sebeb-i perişânî-i fukarâ-i ra‘iyyet olup vebâli sana râci‘ ve günâhı sana nisbet olur”diyü mektubunu gâh tergîb ve gâhi terhîb ile meşhûn idüb irsâl itdikde Şah Şücâ‘ mefhum nâmeğe mütâlaa olup ne mertebe zâlim-i bî-pervâ olduğuna vâkıf olunca sulh ü salâh tarafına mâyil ve def ‘-i mazarratına sa‘y idüb mülâyim sözle ve dostluk vâdisinde edâlar ile redd-i cevâb itdikden sonra kendü duhter-i sa‘d-i ahterin Timur’ın oğluna akd-i nikâh içünva‘d idüb bu vech üzre bâzâr-ı sulh ü salâha revâc virmekle zarar ü ziyândan emîn oldu. Amma nikâh husûsiyçün gönderdikleri âdemlerin nifakıyla emr-i nikâh sâbit ve müstakarr olmadı. Lâkin dostluk ve musadakâtları kavî olmağla ‘ale’-d-devâm birbirine elçiler ve hedayâ ve peşkeşleri gelüp gitmeden hâli olmayup bâ‘dehû Şah Şücâ‘ mâdam (s. 25) hayâtta idi. Timur ile hüsn-i hareket ve muhabbet ü meveddet gösterüp evkâtı emn ü emân ile mürur itdi. Şah-ı müşârûnileyh ‘âlim ve fâzıl keşşâfî ders ve takrîre kâdir ve sâhib-i iş‘âr ve latîf bir pâdişâh-ı zarîf olup hâfızın ve ol zaman şu‘arâsının memdûhıdır. Kendüsü Mehmed Muzaffer nâm bir kabile beğinin oğlu idi. Pederi Kara Çadurlu Yezid vilâyeti sahrası’nda sâkin bir nam-dâr ve şeca‘ât ile meşhur umûr-dîde-i kârgüzâr beg olup bâ‘zı eyyâmde Şiraz ile Yezd arasında ‘Arab taifesinden Hafaca Aşiretinden Cemâl Levk nâm bir şakî zuhûr ve mânend-i kelb-i akûr Müslümanlara zarar ve kat‘-i târik idüb ahz ü kabzından ve cezâ-yı sezâsını virmekden pâdişâh-i vilâyet ‘âciz iken şakî-i mezkûrî mîr-i merkum ‘ale’-l-gafle basup envâ‘-ı cenk ü cidalden sonra katl idüb kellesini Şiraz’a götürüp pâdişâha mülaki olunca ikrâm olunup hil‘ât-i ilbâsından gayrı pâdişâh kendü hıdmetine takdim idüb tîmârlar ve ze‘âmetler dahi ihsân itdi. Bu takrîb ile merkum beynel-akrân mümtâz olup ekâbir-i â‘yândan oldu. Hükm-i kazâ vü kader Şiraz pâdişâhı mariz olup saltanata ve tedbir-i mülke kâdir oğlu olmamağla mezbûr mîr Mehmedî veliahd tâ‘yin itmeğın fevtinden sonra bilâ-nizâ‘ Şiraz ve tevâ‘bine pâdişâh-ı sâhib-istiklâl oldu. Mîr-i merkûmun Şah Muzaffer ve Şah Mahmud ve Şah Şücâ‘ nâm üç oğlu olup her biri re‘is-i kâmil ve tedbir-i umura kâdir olmağla birer mansıb ile ser-firâz oldılar. Ancak Şah Muzaffer pederi hayâtında dâr-ı ahirete intikâl itmekle mansıbı ile oğlu Şah Mansur mesrûr oldu. Ba‘dezalik mülk ü saltanat dâ‘vâsiyle peder ve evlâd beyninde ateş-i fitne vü fesâd zuhûr ve birbirinin katl ü ifnâsına sâ‘i olup akıbet-i husumet ve dâ‘vâları cenk ü cidâle müeddî olmağın Şah Şücâ‘ ile pederini Mehmed birbirinin üzerine asker çeküp mukâbele ve mukâtele itdiklerinde (s. 26) Şah Şücâ‘ tarafı gâlip gelmekle hukuk-ı übüvete riayet itmeyüp pederin ahz ve

gözlerine mil çeküp â'mâ itmekle müstakil pâdişâhlık kendüye mukarrer oldu. Ba'de-zalik ömr-i müste'ar-ıserü'z-zevâl ile Şah Şücâ' dahi mariz olup mevtini tahkik idince evlâd ve birâder-zâdelerine taksîm-i memalik itdikde oğlu Zeynelabidin'e Şiraz'ı ve diğer oğlu Şah Ahmed'e vilâyet-i Kirman'ı ve birâder-zâdesi Şah Yahya'ya belde-i Yezd'i ve Şah Mansur'a İsfehan'ı tâ'yin ve mansıbların tebyîn idüb vasiyet-nâme tahrîr ve şâhidlerin terkim ve nezâret ve vesâyetini Timur'a sipâriş itdi. Ba'dehû Şah Mansur ile Zeynelabidin arasında 'adâvet ve husûmet zuhûr ile ateş-i fitne vü fesâd müşte'il ve akıbet-i nizâ'ları cenk ü cidâle mütevâsıl olup bâ'de'l-muhârebe Şah Mansur gâlip gelmekle Zeynelabidin ahz ve mil ateşin ile gözlerin kör idüb Şiraz'ı dâhı zapt itdi. Ammisiyle vâ'kı olan muhâsemet ve mucib-i 'adâvet ve nefret olur. Hareket itdiği Timur'un mesmu'ı olunca ahz-ı intikamına niyet idüb fırsat vuku'ına muntazır oldu.

16. FASL: TİMUR'UN ÜÇÜNCÜ NEVBET HAREZM'E 'AZÎMET İTDİĞİ BEYÂNINDADIR

Timur'un cem'-i asker ve tedârik-i esbâb-ı sefer ile Esterabad yolundan Harezmi memleketine 'azîmet idüb kat'-ı merâhil ve tayy-ı menâzil iderek memleket-i mezkûreye vusûl ve mahall-i merâma darb-ı hiyâm-ı nuzûl itdikde le-hikmetihi yine vilâyet pâdişâhı hazır bulunmamağla sâlifü'z-zikr Hasan Sevarih istikbâl ve hediyesini huzur-ı Timur'a ihzâr vidüb vilâyet ahvâlinden müzâkere ve re'âyâ hâlinden musâhebetleri vâ'kı' oldukda Timur kendi murâdı ne olduğunu irâd itdi. Bazirgân-ı merkum dahi rıfk ve tazarru' ile el-ân sâhib-i hâll ve akd-i memleket hazır değildir ve gıybetde hâkim (s. 27) tâ'yin iderseniz eğer çi ehl-i vilâyet rızâ gösterir. Ve hıdmet ve hükûmetlerin hüsn ü rızayla kabul iderler ve fermanınıza mutî' ve münkad olurlar isede mâ pâdişâh-ı memleket geldikde bilâ-şekk ateş-i cenk ü cidâl müşte'il olup bufakire dahi isâbet-i zarar ve eziyet olduğundan gayrı bu kadar 'ibâdullah pâ-mâl ve nüfus-ı kesîre telef olmak mukarrerdir. Heman Hüseyin Sofî'yi kendü tarafınızdan kaim-i makâm sayup fukarâ ve mesâkine merhamet ve erbâb-ı ırzın ırzını sıyânet iderseniz nâil-i ecr-i cezîl ve câlib-i hayr-ı kesîr olursuz diyü bu uslûb üzere gâhi nasihat ve gâhi şefa'ât iderek ve Timur'un hâtırın ohşayarak hüsn-i tâ'bîr itmekle Timur mülâyim olup şefa'ât ve recâsın kabul ilen ve bilâ-taaddi vü zarar girüye ric'ât itdi. Mezbûr bu vech üzere mündefi' olup Sultan Hüseyin dahi girü yerine geldikde Hasan-ı merkûmun bir nâ-halef oğlu olup Sultan Hüseyin'in

mezemmetine başlayıp bî-muhâbâ müsâvisin söylemekle sözleri ‘âmme-i hall-i beled arasında şâyi’ olup elsine-i nâsda gezüp söylendikçe babası Fakir Hasan Tacir pâdişâhın uğurunda olan hidmeti ve Timur’un ref’inde olan tedbirine ‘itimâden oğlunun câhilâne hareketine takayyüd etmeyüp “câhil sözüdür ve erbâb-ı ırz töhmetidir. Padişâh bu makule fesâne ile bizi muâheze itmez”diyü sükût itdi. Vara vara bu güft ü gû pâdişâhın sem’ine vâsıl olacak. Eyülikle kötülük ile muamele idüb dostluk hukukun sıyânet ve riâyet-i merâsim-i hıdmet etmeyüp peder ve püseri başları açık ayakları yalın elleri bağılu darb-ı şedîd ile ihzâr ve geşte-i şemşir-i zehr-bâr idüb hâne ve hânümânların harâb ve mâl ve erzâkların makbuz-ı dest-i gadr itdi. Bu vaz’-ı nâ-me’mûl ve hareket-i nâ-mâ’kûle-i gayretullah mütehammil olmadığından Sufî Hüseyin dahi ber-hurdâr olmayup çok geçmedin dâr-ı mucâzât ve dîvân-ı mükâfâta ihzâr yani (s. 28) yani ecel-i müsemmâ ile fevt olup oğlu Sûfî Yusuf serîr-i sürûr ile mesrûr oldu. Merkûm Hüseyin Sofî’nin memdûha-i beni âdem ve mahbube-i ‘âlem Hanzâde nâm bir kızı Timur’un oğlu Cihangîr’in taht-ı nikâhında olmağla bunların neslinden Sultan Mehemmed nâm bir veled-i ercmenîd vücuda gelüp sâhib-i edeb ve ‘akl ve re’y ile müeddeb saltanata sezâ-vâr ve pâdişâhlığa lâyük nev-civân-ı şeca’ât-şî’âr olmağın Timur’un ‘ayn-i kabûl ile manzûrî ve muhabbet-nâme ile evlâdından ziyâde makbûlî olmağla cümleye takdîm ve veliahdı itdi. Lâkin takdîr müsa’ade etmeyüp Rûm tarafında Akşehir’de ecel-i müsemmâ ile âhirete müntekîl olduğu tafsîlân inşa’allahû-te’âlâ mahâllinde zikr olunur. Bu takrîble Sultan Hüseyin Sofî ile karâbet ve alâka-i musâhereti var iken Hasan Tâcir’in vak’ası ve bilâ-günah olan gadr ü siyâseti Timur’un mesmû’ı olunca gücüne gidüb ateş-i gazâb ve tehevürü müştâil olmağla dördüncü def’â Harezmi sefer idüb iklim-i merkûmî teshîr ve Sofî Yusuf’ı tu’me-i şemşir itmekle evlerin ve mülklerin tahrîb idüb hâcer ve mederden eser komadı. Memâlik-i mezkûreyi teshîr ve tarafından hâkim-i cedîd tâ’yîn idüb nakli mümkün olan emvâlî ve erzâkı Semerkand’da nakl itdürüp vilâyet-i mezkûrenin târîh-i teshîri lafz-ı ‘âzâb olur 773 senesinde vâkı’ oldu.

17. FASL: TİMUR'UN MAZENDERAN HÂKİMLERİ VELİ ŞÂH VE İBRAHİM ŞÂH KAMI TARAFLARINA OLAN MEKTUBI BEYÂNINDADIR

Eyâlet-i Mazenderan Şah Veli ve İbrahim Kamı ve İskender Celâyi gibi ümerâ-i nâmdârların zîr-i nigin-i hükûmetlerinde olup Timur Harezmi'den dönüp Horasan'a vusûlde Şâh Veli ve İbrâhîm Kamı'ya nâme-i heybet-hâme ve elçiler gönderüp ita'ât ve inkıyadına dâ'vet ve illâ vakitlerine hazır olsunlar diyü işâret itmeğin bi'z-zarûre İbrahim Kamı kabûl-i ita'ât ve dâ'vetin (s. 29) icâbet birle redd-i cevâb itdi. Fe-emmâ Şâh Veli izhâr-ı 'adâvet ve beyân-ı nefret ile redd-i cevâb itdikden gayrı pâdişâh-ı 'Irâk ve 'Acem ve Kirman olan Şâh Şücâ' ve pâdişâh-ı 'Irâk ve Azerbaycan olan Sultan Ahmed Celâyiri'ye nâme tahrîr idüb âdemler isrâ ve nâmesinde Timur ile sözlerin ve redd-i cevâbın tahrîr idüb ve "Timur'un def'ine cümleden ziyâde sarf-ı makdûr iderim eğer mansûr u muzaffer olursam sizler dahi mülk ü memleketiniz de rahat olursuz. Bana lâhik olan elem ve sürûr sizlere de lâhik olur. Âkıbet-endiş olup bu akreb-i gûrun zarar ve ziyanından halâs için bana imdâd iderseniz bî-'avni'llâhi-te'âlâ bu fakir kifâyet idüb bilâd u 'ibâdî şerrinden ve fesadından halâs iderim ve eğer mağrurluk edüp bana imdâd itmezseniz "komşusunun sakalı tıraş olunan kimesne kendü sakalın ısladub tıraşa hazır olsun ki"kendüye dahi ol belâ isâbet itse gerekdir" diyü hatm-i kelâm itdi. Amma Şah Şücâ' bundan akdem zikr olunduğu üzere Timur ile müsâlâha itmiş bulunmağla mezbûrun mektubuna asla mukayyed olmadı. Fe-emmâ Sultan Ahmed Timur'u zikr idüb: "Ol a'rec-i bed-baht ne mümkündür ki hayâl-i Irâk ide. Irâk dilâverleri Horasan'a kıyâs olunmaz. Leşker-i 'Irâk eshâb-ı ceng ü cidâl ve erbâb-ı hayl-i neyyiredirler. Mülk-i sîret-i arslan suret-i şücâ'ları meşhûr ve salâbetleri 'âlemde mezkûrdur." Bu makule mağrûrâne cevâb tahrîr itmekle Şâh Veli bu lâf ü güzâfdan gazâb-nâk ve Şâh Şücâ' ve İbrahim Kamı'nın gayret ve hamîyyet etmeyüp Timur'a teslîm-i zimâm-ı ihtiyâr ve sulh ü salâha karâr virdiklerinden müte'ellim ve hâtır-mânde olmağla inşâ-allahû-te'âlâ tevfiik ve refikim ve tâli' u baht-ı müsâadem olursa dâmen der-miyân idüb Timur ile bir kere karşılaşup zafer ü nusret müyesser olursa bir bir üzerinize varup vilâyetleriniz yakup yıkup dünyâyı başınıza teng-târ iderim. Ve eğer bâd-ı murâd muvafik esmez ise Timur'un (s. 30) belâsı âm olup size dahi bir bir isâbet ider."diyü gâibâne itâb suretinde redd-i cevâb itdi. Ba'de-zâlik kazâyâ rızâ

gösterüp Timur'un mukâbele ve mukâtelesine şedd-i kemer-i gayret birle 'azîmet itdi. İki asker birbirine mukâbele ve "Çarhacılar"ı mukâtele itdikde Şâh Veli askeri mukâvemete iktidâr göstermeyüp derhâl münkesir oldılar. Eğerçi Şâh Veli dâ'vâsında sâbit-kadem olup bir mikdar cenk ü cidâl ve darb-ı kıtâl itdi lâkin; kendü askerinin hıyânet ve zilleti ve Timur leşkerinin ve fetret ve kesreti ile ne kadar cüst ü cû itdi isede fâide-mend olmayup 'akıbet halâs-ı cân içün firara karâr virüp kendü hükûmet-gâhına dahi varamayup belde-i Rey hâkimi Mehemmed Cür'a ilticâ itdi. Ol nâmerd dahi gayret etmeyüp Timur'un havfindan mezbûrı katl ve ser-maktu'ın Timur'a irsâl itdi.

18. FASL: TİMUR ASKERİ'NİN EBUBEKİR SASYANI VE SEYYİD ALİ KÜRDÎ VE ÜMMET TÜRKMÂNİ İLE OLAN VEKAYİ'İ BEYÂNINDADIR

Rivâyetdir ki; Timur-ı mağrûrun bazâr istidrâcı revaç bulduğı günden âher 'ömrüne gelince ancan üç nefer kimesne elinde 'âciz ve bî-mecâl ve def '-i mahzurlarında pür gam ve melâl olmuşdır. Biri Mazenderan köylerinden Sasbay nam karye ahâlisinden Ebubekir'dir ki; meydan-ı harbde şîr misâl nice def 'â Çağatay askerin bozup perîşân-hâl itmiş idi. Dağlarda sâkin olup ve gâh sahralarda yarar ve Şeca'ât-şî'âr âdemler ile mesken tutub fırsat buldukça asker-i Timur'u şikâr ve katl ile bî-karâr iderdi. Bu üslûb üzre asker-i Çağatay mezbûrun mazarratından ale'd-devâm olmamalarıyle külliyyet üzre bir gün üzerine binüp bir tenk-dâr derbende yalnız mahsur iderler. Mezbûr dâhı askerin vefretine nazar idüb firardan gayrı çâre bulmamağla firar idecek bir yer ararken öğüne sekiz zira' bir hendek gelüp andan gayrı meferr bulmamağla hemandem atından nüzûl ve bu kadar cebe vü cevşen ile hendek-i mezkûra pehlivân-âne (s. 31)pür-tâb idüb yoldaşlarına vusûl birle düşmenden murâd üzre ahz-ı intikâm itdi. Lâkin ba'dehû nakliyyât-ı rüzgâr ile ne semte gitdiğı ve hâli nice müncerr olduğu mâ'lûm olmadı. Biri dahi Seyyid Ali Kürdî'dir. Mezbûr Kûfe hâkimi olup Timur Bağdad'a istilâ itdikde sahralara ve dağlu taşlu yerlere varup sâkin oldu. Merd-i meydan-ı şeca'ât ve sehab-ı gayret ve hamıyyet ile konub göçüb fırsat buldukça Timur'un mevâşî ü davarların nehb ü gâret ve eline düşen âdemlerin eşedd-i 'âzâb ile katl ü siyâset iderdi. Timur hayatda oldukça merkum bu kârda idi. Biri dahi Ümmet Türkmeni'dir. Mezbûr Etrak-i

Karabağ'dan olup iki nefer oğlu ile Timur'a dâğ-ber-i bâlâ-yı dâğ idi. Timur'un oğlu Emir İnşâh Tebriz'de hâkim olmağla muhâsamât-ı kesîresi vâ'kî' olup kirâren ve mirâren Çağatay askerine şikest virüp dünyâyı başlarına tenk ü târ ve Emîr İnşâhı bî-karâr itmiş iken akîbet kendü akrabasından bir münâfik Çağatay'a delil ve 'ale'l-gafle mezbûrı basdırup zümre-i şühedâya ilhâk itirdi.

19. FASL: TİMUR'UN 'İRÂK-I 'ACEM'E AZÎMET VE ŞÂH MANSUR İLE OLAN HUSÛMETİ BEYÂNINDADIR

Şâh-ı iklim-i 'Acem Şâh Şücâ' safâ-i saray-ı 'ukbâya 'azîmet itdüğünden sonra evlâd ve ahfâdı arasında ateş-i fûtûr zuhûr idübakıbet-i emrleri cenk ve darb ü kıtâle muncerr olmağla cümleye Şâh Mansur gâlib gelür, memâliki tasarruf ile mesrûr oldu. Mukaddemâ silk-i tahrîre keşide olunduğu üzre Şâh Şücâ'ın vasiyet-nâmesinde Timur'un nezâreti olmağla Şâh Mansur'un 'ammisi oğlu Zeynelabidin'e itdiği hakaretin bahâne ve ser-rişte-i muhâsama itdüğü Şâh Mansur'un mesmû'ı olicak ehl ü akrâbasından imdâd ve iânet seddinde her birine âdemler gönderüp bu belânın def'i için meh-mâ-emken mâl ve ricâl ile müsa'adelerin taleb (s. 32) itdikde cümlesin rû-yi münâferet ve huşunet gösterüp imdâd değil belki 'adâvet ile redd-i cevâb idüb her biri kendü vilâyetinin ve ra'yyetinin muhâfazası tedarikine düşdüler. Şâh Mansur bunların imdâd ve iânetlerinden me'yûs olunca kendü şehrine metânet virüp ve taraf taraf cengâver mustahfızın tâ'yîn idüb bi'n-nefs kendüsi iki bin mikdarı süvâri ile Timur'un mukâbelesine varmak murâd itdiği erkân-ı devletin mâ'lûmı oldukda huzur-i Şâh'a varup akd-i meclis müşâvere ve bu üslûbda sevk-i kelâm itdiler ki: "Tutalım Timur'ı istikbâl ve nasb-ı bazâr katl ü kıtâl idüb def '-i keyd-i â'dâya bezl-i makderet itdiniz amma; askerimizden emîn değiliz. Bâ'zı ehl-i nifâk gadr ü hıyânet ile Timur tarafına rücû' iderlerse bakıyye-i asker ile Timur'un hezâran hezâran askerine ve Çağatay'ın talangîrlerine nice müdâfa'a ve mukavemet itmek mümkün olur neticesi cümlemiz 'alef-i şîr-i şemşîr yahud â'dâ-yı gaddâr elinde bend-esîr olmak lâzım gelmez mi? Âdem düşmenin eline düşdükdün sonra nedâmet fâide itmez"diyü bu makule nesâyih ile nush u kelâma ihtitâm virince Şâh Mansur şeş-per'e el urup bu şeş-per ol kimesnenin kellesin dağıdup beynin çıkarır ki Timur'un mukâbele ve mukâtelesinden yüz döndüre. Meydân-ı cenk ve canbazlıkda ferd-i vâhîd dahi kalursam mücâhede ve mukâtele iderim. Ya urûs-ı zaferden kâm alup düşmenden ahz-ı intikâm iderim; yahut peymâne-keş mevt olup bî-ârlık

mezelletinden halâs olurum. Bana ölüm-i zillet ve Timur-ı za'f ile mutaba'ât itmekden yekdir. Benden sonra kalanların kaydında değilim”diyü rüstemâne cevab virüp zafer akiş ferman-ı kâtiül-hükm oldu. Bu kıssa-ı pür-gussa bu vech üzere dahi rivâyet olunur ki; Şâh Mansur Timur'un hareket ve kendi üzerine azimeti haberin aldıkda ekser güzide-i askerin zîr-i hükmünde olan kılâ' u bikâ' muhafazalarına gönderüp ancak Şiraz'ın umûr-dîde ve kâr-güzâr askerinin yanına cem' ve akd-i meclis-i müşâvere (s. 33) idüb bu vech üzere feth-i kelâm itdikde:” Timur bir adû-i kavî ve hasm-ı pür-zûr olup bunun def'-i mazarratı tedbir-i sâyib ve fikr-i sâkibe muhtâcdır. Şiraz'ın muhafazacıların tâ'yîn ve etrâf ü eknâfın murâd üzere tahsin itdikden sonra bir mikdar merdan-ı adû-şikâr ile bizzat taşra çıkup düşmenin ögün ardın ve sağın solun ve havâşi ve mevâşilerin nehb ü gâret iderek ve zahire ve suları yolların kat' ve mürur u ubûrların sedd ü bend eyliyerek 'âciz kalmalarına sa'y itmek gerekdir ki kendü canlarına meşgul olup Şiraz'a yahud gayrı kal'alarımıza îysâl-i mazarrat etmiyeler. Bu üslûbda hareket olunca za'fları ve murada vâsıl olmiyacakları mukarrer olup inşa'allahu-te'âlâ eyyâm-ı şiddet kırk günden ziyâde mümtedd olmaz. İmdi ey dilâverân-ı saha-i heycâ ve ey Şiraz-ı meydân-ı vega. Cümleliz eshâb-ı gayret ve erbâb-ı hamiiyetdensiniz. Ümid ve itimâdım sizedir ve redd-i keyd-i â'dâya kuvvet ve kudretimiz vardır. Göreyim sizi. İbâdullahı ve ehl ü 'ıyâl ve mâl ve erzâkınızı nice hıfz idersiz. Bî-tevfikillâhi-te'âlâ bu belâ def 'olduktan sonra cümleliz ihsân-ı firâvânım ve bezl-i bî-pâmânım olsa gerek. Ve sizi hazret Alllahu 'azîmü's-şâna ısmarladım” diyü bu makule ba'is-i gayret ve sebep-i hamiiyet olur mülûkâne-i tenbîh ve nasihât ile takviye bahş kılup askerî olup şehirden hurûc tedarikine mübâşeret itdi. Bu tedbir üzere tedârikin görüp lâzım ve kifâyet mikdârı asker ile atına süvâr olup şehir kapusuna vusûlünde 'Acem nisasından bir câdû-yi ferhâd-keş-i bî-hayâ, lisân-ı fârisi ile feryâd idüb didi ki:”Bu zâlim-i bî-emâna nazar idin. Bu kadar zamân mâl ve canımıza mutasarrıf oldu. Şimdi taş başına dâr geldi. Böyle şiddet günlerinde ve 'usret eyyâmında bizi arslanlar ağzına ve 'akrebler çengâline bırakup gidiyor. Merdler silâhı kendüye harâm ve mahrûm maksud u merâm olsun”diyü itale-i lisân itmekle 'acûze-i bed-likâ'nın bu sözi (s. 34) Şâh Mansur'un kulağına irişmekle eli ve ayağı ditreyüp ve aklı zâil olup gayret-i câhiliye ile atının başını çeküp ve yerinden hareket itmeyüp hıfz-ı vilâyetinden bir dem ve bir nefis münfekk ü munfasıl olmamak bâbında ahd ü yemîn ile 'azîmetden sarf-ı nazâr ve şehrin muhafazasına kıyâm itdi. Ba'de-zâlik Timur dahi gelüp Şiraz'ın etrafına nüzûl ve muhâsara tedarikine şürû' idince Şâh Mansur tedârikâtın tertîb ve askerinin

Çarhacılar'ın ve yemîn ü yesâr ve dib-alay ve düm-dârların murâd üzre tezyin ve tâ'yîn itdüğünden sonra düşmene karşı çıkup âgaz-ı cenk ü cidâl ve pehlivân-âne darb ü kîtâl ile düşmen tarafına kerrat ü merrat ile za'af ve inkisâr virir iken kendü askeri arasında bir bedbaht-ı münâfıkın meğer Timur ile gizli ittihâd u ittifâkı var imiş. Cenk germiyetde ve tarafeyn birbiriyle can alup virmekde iken merkurum Mehemed Horasan'ı nifâk idüb bir mikdâr münâfıklar ile haymelerin ser-nigûn idüb Şâh Mansur'u terk ile Timur tarafına mülhak olduğundan askerinin nisfindan ziyâdesi şakî-i mezbûra tâ'bi' olup Timur tarafına gitmeleriyle bu hâl-i nâ-me'mûl hayret-efzâ-yı Şâh Mansur olup garîk-i deryâ-yı fikr ü elem oldu. Lâkin bu kadar za'f ve fütûr-ı asker ile yine mücâhede ve bezl-i mechûd ve sa'y-i nâ-ma'dûd iderken zulmet-i leyl zuhûr ile dost düşmenden bilinmez olunca her kes mesken ü me'vâsına 'avdet itdi. Ol gice Şâh Mansur bir gûne tedbire dahi teşebbüs itdiği bir girâreye kırık kazgan pâreleri ve bir mikdar çâk makulesi tâ'biye idüb ve bir ürkek kısrak kuyruğuna bağlayup Timur ordusına (s. 35) sürdü. Ol hengâme-i 'acîb ve gulgule ve ne zuhûr itdüğünden birinin vukûfi olmadığından düşmen basdı kıyasiyle ordu halkı birbirine düşüp agâz-ı darb u kîtâl ve davar ve at ve katırları hayme ve har-gâhların pâ-mâl itmekle mücerred havf uru'b ile ekserisinin zehresi çâk olup kıyâm-ı kıyâmetden nişan olduğundan gayrı kenar orduda Şâh Mansur dâhı fırsat buldığın şikâr ve küşte-i şemşîr ve esir ve kimin der-zincir idüb, ol leyle-i mazlîmede on bin asker-i Çağatay ma'ber-i seyfdan ubûr itdi. Çün zulmet-i leyl-i mürtefi' meş'al-i âf-tâb-i müştâ'il oldu. Timur-ı bî-şuûr ne hâle uğradığından haberdar olup girü Şâh Mansur'un muhâsarasına sa'y u ihtimâm itmekle Şâh Mansur-ı şeca'ât mahsûr za'f-i hâl ve killet-i ricâle nazar itmeyüp ale's-sabâh eşheb-i saba-refâtârına süvâr olup ve beş yüz mikdarı dilâver-i cenk-âver intihâb idüb meydan-ı cenk ü cidâle ar sürüp na'râ-i sa'ika-girdâr ile Şâh Mansur evlâdın yetîm ve avretin dul etmek isteyen karşuma gelsün" diyü def '-i savt-i dilîr-âne ile yemîn ü yesâra hamle-i rüstemâne ve hücum-i pehlivân-âne ile düşmeni koyun sürüsü gibi sürüp kimin atından yıkup ve kimisinin ateş-i tîğîyle hirmen-i vücûdın yakup Timur'a karîb yerlere vusûlünde Timur havfindan yerinde karar idemeyüp cema'at-i nisâ arasında gizlendi. Mansur dâhı ol tarafa at sürdükte avretler feryâd idüb: "Senin hasmın ricâl-i mâbeyninde iken harem arasına girmek merdânelik değildir. Matlûbun âher tarafdadır" diyü Şâh Mansur'un yüzünü döndürüp cem'iyetgâh-ı Tatar tarafına revân itdiler. Ol dilâver-i dilîr dâhı tasdik idüb yaralı arslan gibi sağına soluna bakmayup ol caduların fikriyle Tatar-ı bed-girdâr mâbeynine düşdükte, her taraftan tavaif-i (s. 36) Çağatay ve Tatar

manend-i mûr ü mârr başına üşüb tîr-i perrân ile kılıç üşürüb harekete mecâl virmediler.Ol dâhî kazâyâ izhâr-ı rızâyâ mümkün olduğu mertebe gâhi tîr gâhi şemşîr ile çâre-cû oldukca feres-i mübâreki depme ve ısırma ile düşmenden kimesneyi yaklaştırmayup el-hâsıl her taraftan tağyir ve tenezzül-i ahvâl bu kadar zahmet ve ta'abdan gayrı susuzluğla dâhî bî-tâb ü tākât olub bir içim suya fırsat bulmamağla bi'z-zarûri bir tarafa revân ve kendü kendüye küşteler mâbeynine düşüp nihân oldu.Bu cenkde vüzerasından Tevekkül nâm emîr-i peyhâne-keş şehâdet olup Fahreddîn nâm vezîr yetmiş zahm ile necât bulup bâ'dehû doksan sene ömr ve ecel-i müsemma ile rahat-keş-i dâr-ı âhiret oldu. Cânib-i inkisâr bazû-yı mansûr ile Timur mesrûr olup gâyilesinden farigü'l-bâl olmak için ahz itmek fikrine düşmekle etrâf ü eknâfi tecessüs idüb her ne kadar hayat ve mematın tefahhus itdiler isede ne hayatından eser ve ne mematındankimesne haber virdi. Mansûr ol hâl ile mestûr'ül-ahvâl iken gice olup her kes kendü mesken ü me'vâsına vardıkda Çağatay-ı bed-râydan bir nâmerdin mürûrî Mansûr'un üzerine vâ'kı' olmağın ol bed-bahtın dâmen-i emânına teşebbüs ile ser'in ifşâ ve 'adûvven ihsân idüb ve ber-vech-i peşîn parmağındaki hâtemin ve bir mikdâr cevâhir virüp: "Beni eshâbıma irişdir" diyü niyâz ider. Ol aslâ iltifât etmeyüp mânend-i belâ-yı âsûmâni atundan inüp ol nâ-murâdı der-sa'ât şehîd ve ser-maktû'ın Timur huzuruna götürüp Şâh Mansûr'un kendü ile olan bâz-geştin hikâyeye itdi. Timur iptidâ tasdik etmeyüp bâ'dehû tahkîk ile tahsîl-i yakîn idince ol diyü nihâdî-i eşedd-i ukûbet ile küşte-i şemşîr-i intikâm itdiğinden gayrı fermân irsâl idüb vilâyetinde (s. 37) olan evin ve barkın harâb ve tevâbi' ve levâhik ve evlâd ü ensâbın ifnâ itdi. Bâ'de-zâlik bu feth ü fütûhı tafsîl üze tahrîr ve Şâh Mansur'un Şeca'ât ve me'asir-i cür'et ve cesâretini ve bu muâreke de va'kı' olan harekât ü sekenât askerini bir bir inşâ-i belîğ ve takrîr-i fasîh ile terkîm itdürüp zîr-i hükûmetinde olan vilâyetlere fetih-nâmeler irsâl itdi. Bu takrîb ile mâlik-i memalik-i Fârs ve 'Irâk-ı 'Acem olup Şâh Şücâ'ın akrabalarına ve sâir ol tarafda olan mülûke istimâlet-nâmeler teshîr ve tatyîb-i hâtır-ı sagîr ve kebîr idüb Dârü's-saltana-i Şiraz'a duhûl itdikde: "Cümleye emândır bir ferd bir ferdi incitmesün ve geçmiş dâ'vâlar sürülmesün"diyü dellâl nidâ itdürüp her kes fârig'ül-bâl ve hîş-hâl oldu. Etrafda olan mülûki dâ'vet itdikce cümle emrine münkad olduklarından gayrı Kirman Hâkimi Sultan Ahmed ve Yezd Hâkimi Şâh Yahya gelüp merâsim-i mülâkâta riâyet itmeleriyle hila'-i fâhire ile şâyeste-i iltifât oldılar. Ancak Sircan Hâkimi Ebû'l-feth kabûl-i ita'ât itmedi. Lâkin bu def'â kabûl-i inkıyad idenlere lâzım olduğu üze ikrâm idüb târik-i 'inada sâlik olanların muahezelerine

takayyüd itmedi. Bâ‘dehu Şiraz ve etrâfda olan şehir ve kasabalara mâl-ı emân diyü bir mikdâr akçe tevzi‘ idüb cem‘ itdikden sonra vilâyete lâzım gelen askeri tahrîr ve tâ‘yîn ve temhîd-i kava‘id ve âyîn idüb hâkimlerin nasb itdikden sonra Şâh Şücâ‘ın oğlu Zeynelabidin’e ikrâm ve ihtirâm ve kifâyet mikdârı vezâyif mukarrer idüb kendüsi İsfehan tarafına ‘azîmet itdi.

20. FASL: OL GADDAR’IN EHL-İ İSFEHAN’A OLAN TA‘ADDÎSİ BEYÂNINDADIR

Belde-i İsfehan ekber-i bilâd-i ‘Acem ve kesret halâyık ile meşhûr-ı âlem olup nice fudalâ ve ‘ulemâya makarr ve hüsn-i mâ‘muriyet ve nezâket ile elsine-i nâssda (s. 39) meşhûr idi. Şehr-i mezkûr sâkinlerinden ve sâdât-ı kirâm’dan ‘âlim ve ‘âmil kerâmeti câmi‘-i muktedâ-i müslümîn eş-Şeyh İmamü-dîn nâm bîr ‘âlim-i rabbânî huzûrunda Timur’un müzâkeresi olup ehl-i İsfehan havf ve hatarla: “Hâlimiz nice olur, bu zâlim gelürse elinden nasıl halâs oluruz” didiklerinde, Şeyh-i mûmâileyh:”Madâm hayattayım inşâallahû-te’âlâ Timur’un def‘-i zarârına bu fakîr kifâyet iderim” diyü tesliye-i bahş kılup; Nâs ölüdü ama gerek ecel-i girîbân ömrümü çâk idüb dünyadan intikâl idersem ihtiyâti komayınız ve ‘akılâne hareket idiniz. Ola kim ol zâlimin zarârından necât bulasınız”diyü tenbîh iderdi. Hükm-i kazâ vü kader ile Timur İsfehan kurbine nüzûl itdüğü gice Şeyh-i mûmâileyh târek-dâr-ı gurûr olmağla şehr-i merkûm nûrun-alâ-nûr iken bâ‘zühâ alâ bâ‘z olup mûmâileyh’in fevtiyle ehl-i beldenin hüznleri müteza‘if ve gam vü elemeleri müterâkim ve müterâdif oldu. Nâ-çâr â‘yân-ı memleket huzur-ı Timur’a varup bir mikdar mal ile sulh ü salâha karâr virdiler. Mâl-ı merkûmun cem‘ ve tahsili için Timur tarafından mübâşirân-i bî-emân tâ‘yîn ve mâl-ı mezkûr hânelere tevzi‘ ü taksîm olunmağın mübâşirler evlere konup tahsîl-i mâlda şiddet ve sâhib-i hânelere dürlü eziyet itdiklerinden mâ‘ada ehl ü ‘ıyâllerine itale-i dest-i nâ-mahrem itmeleriyle ehl-i İsfehan bu hareket-i nâ-sezâya mütehammil olmayup vilâyette hâkim yerinde olan re’islerine varup hâllerin şikâyet vebu mertebe tahkir ve kesr-i ‘ırza mütehammil olmadıkların ve bu babda mevti hayat üzerine takdîm ve riâyet-i merâsim-i gayret ve hamiyet ideceklerin tasmîm itdiklerin hikâyet itmeleriyle hâkim-i bed-re’y dâhî gazâba ve tehevvue gelüp aytdı ki: “Gice nisfında nakkare çaldırup sizi âgâh iderim. Ol hengâm-ı melâlet-encâmında her kes kendü hânesinde olan mübâşirinin işin görüp katl ile vücûdın ifnâ itsün”diyü tenbîh itdi (s. 39). Cümlesi ve rây-ı bâtıl ve fikr-i ‘âtıl

üzre ittifâk idüb hânelerine r'ücu' ile vakt-i mâ'huda muntazır oldılar. Ol vâ'd-ı nâ-mübârek üzre ittifâk idüb gice oldukda ol bed-baht dâhı darb-ı nikar idince her biri hânesinde olan mübâşiri katlitdi. Adedleri altı bin haram-zâde-i birhem olup 'ale's-sabâh bu haber-i nâ-me'mûl Timur'a vusûl bulıcak. Ateş-i gazâbu sûzân ve katli-â'm'a fermân itmekle mâr meşrebân-ı Tatar ve Çağatay-ı kec-re'y sell-i seyf idüb kebîr ve sagîr ve 'avret ve kız dimeyüp buldukların ve gördüklerin katl ü ifnâya ikdâm ile ihtiyarın ihtiyarlığına, tıflın tıfuliyetine, 'âlimin 'ilmine, fâdılın fadlına, şerifin nesebine, garibin gurbetine, kurbin karabetine, Müslümanın İslâmına, zımmînin zımmîyetine, za'ifin za'afına, câhilin cehline, 'âkilin 'aklına, fakirin fakrına nazar ve merhamet etmeyüp, katli-âmm fermân olunduğu belde ahâlisinin mâ'lûmı olunca cümlesi kazâyâ rızâ gösterüp kat'â kimesne cenk ü cidâle tahrik-i dest ü pâ etmedi. Ol nâmerdler dâhı birine rahm etmeyüp ser-tâ-pâ küşte-i seyfi-fütûr ve cisimlerin tu'me-i sibâ ve tuyûr itdiler. Rivâyetdir ki; bir fakir Timur'un mukarriblerinden bir emire varup dâmen-i âtifete ilticâ birle: "Ey emir! Bakîyye-i ra'iyeye riâyet ve bu kadar etfâl-i bî-günâha şefkat ve merhamet lâzımdır" diyü şefa'ât ile feth-i kelâm ve merhamet recâsında oldukda emîr-i merkûm dâhı: "Var imdi bir mikdâr etfâl-i perîşân-hâl cem' idüb ve Timur'un yolunda muntazır ol. Şâyed mazhar-ı afv ü merhamet olasız" diyü tenbîh itmekle fakir-i merkûm dâhı imtisâl-i emr ile varup bakîyye-i el-süyûfdan bir mikdar etfâl-i sigâr cem'idüb ümîd-i necât ile Timur'un yolunda muntazır olur. Timur ile emîr-i mezkûrun mürûri cem'iyet-i etfâle vâ'kı' olmağın, emîr-i merkûm etfâle işâret ve Timur'a şefa'ât ile feth-i kelâm idüb: "Sultânım bu mahrûm u merhumlara merhamet ile (s. 40) nazar itmek lâzımdır" diyü şeffi' oldukda ol cebbâr-ı hûnhâr: "Bunlar ol şakîyânın neticeleri değil midir" diyü redd-i cevab itmeğın emir dâhı bunların küşte-i tâli' ü emelleri berküşte olup hâlâ fakrlerin ve yetimliklerin ve zillet ü za'fların şeffi' idüb 'avâtıf-ı mülûkâne ve merâhim-i pâdişâhâne geri recâ iderler"diyü redd-i cevab itdikde Timur-ı gaddâr aslâ cevap virmeyüp bi'z-zât cem'iyet-i etfâl tarafına at sürüp cünûd-ı merdûdı dâhı akabinde varup ol kadar etfâl-i bî-günâhı at ayağı altında pâ-mâl itdiler. Bu üslûbüzre İsfehan'ın 'imâretleri harâba tebdîl ve ehâli ve sükkânı kemâliyle taklîl bulduktan sonra cem'-i ihmâl ve işgal idüb Semerkand tarafına 'azîmet itdi. Bu vak'â-i 'azâmiyede dâhı vâkı' olan belâlar bir târihde va'kı' olmayup tafsili mûris-i hüzn ü melâl ve hasr-ı ta'dâdı 'adim'ül-ihtimâldir.

21. FASL: TİMUR'UN MOĞOL TÂİFESİNE İSTİLÂSİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı mağrûr İsfehan'dan rihlet ve Semerkand'â ilka-yı sıklet itdikde oğlının oğlu Sultan Mehmed bin Cihangîr'i Emîr Seyfed-dîn ile taraf-ı şarkîde Nehr-i Seyhun'un öte tarafında vâkı' aksâ-yı memâlik ve müntehâ-yı hükmi câri olduğu mesâlike gönderüp iklim-i Horasan'dan bir aylık mesâfe ve menzilde vâ'kı' Çaçatay ve Moğol ve Heta semtlerini ihâta için müntehâ-yı serhadde İşbara nâm şehri mâl-ı ganimeye mahzen olmak için binâ itdürüp temhîd-i bilâd ve te'sis-i bika' itdiğinden sonra Seyfed-dîn-i merkûmun karındaşı Allahdad nâm emirin elçilikle ol tarafların pâdişâhlarından birinin Meleke-i Kübra nâm kızın ve birinin dâhı Melike-i Sugra nâm kızın hutbe idüb nikâhla talep itmeğin ol zâlimin bilâd-ı İslâmiyye'de vâ'kı' olan şenâsı ol taraflarda dâhı şâ'yi' olmağın redde kâdir olmayup talebine icâbet ve kızların mezbûra tezvîc itmeği canlarına minnet bildiler. Bu sebep ile (s. 41) Moğol iklimleri cümle mezbûrun havf ü haşyetle mütezelzil olup ekser vilâyetlerin tasarruf itdikden sonra şatt-ı Seyhun'ı kenarında bir şehir-i 'azîm binâ ve şatt üzerinde bir cisr-i kavî dâhı tertîb ve peydâ idüb şehir-i mezkûrî "Şâh Ruhiye" namiyle tesmiye itdüğüne sebep bu idi ki; medine-i mezkûre binâsına fermân idüb bâ'dehû 'âdet-i câriyesi üzre musâhipleriyle satranc oynarken esnâ-yı lu'bda Timur ruh ve şah sürüp hasmını ilzâm ve hasmı def'ine gûşişde iken medine-i mezkûrenin binâ velevazımının temâm olduğunun haberi vârid olmağla ve yine ol sa'ât tâze bir oğlu doğduğunun dâhı müjdesi gelmekle oğlının ismini "Şâh Ruh"ve medine-i merkûme nâmın "Şâh Ruhiye" ile tesmiye itdi.

22. FASL: TİMUR'UN HORASAN VE FARS TARAFINA RÜCÛ'İ BEYÂNINDADIR

Timur-ı mağrûr Türkistan taraflarının kavâ'idin temhîd ve lâzım gelen mesâlih ve 'askerin teşyîd itdikden sonra Horasan tarafına 'avdet idüb taraf taraf mülûk ve ahkâm-i dâ'vetine icâbet ile tenfîz-i fermanına râğib ve nehyinden müctenib olup ve kıl'a ve hükûmetgâhların teslim idüb rızâsı tarafında bulunmağı ve 'ubudiyetinde olmağı ganimet ve mâl ve cânların halâsına 'illet bildiler. Sircan Hâkimi Ebû'l-feth Güderiz nâm bir emîrin yerinde kaim-i makâm nasb idüb kendü

atalarının gitdiği târik üzerine gelüp, Timur'a mülâkat ile sâhil ü selâmete çıkdı. Secra tarafından Sultan Ebû İshâk dâhî fermanına râm olup ita'ât ve înkıyâdın mûceb-i emn ü emân bilerek halâs-ı cân itdi. Ancak dağlarda ve sengistan olan yerlerde ve Mazendranı dağlarına ve depelerine İskender Celâyi ve Erşiyund ve İbrahim Kamı ve bâ'zı erbâb-ı gayret ve eshâb-ı Şeca'ât înkıyâd itmeyüp merkezlerinde sâbit-kadem oldılar. Hâsıl-ı kelâm mezbûrlardan ma'adâ yalnız mülûk-i Irak-ı Acem'den birader Şâh Şücâ' Sultan Ahmed ve on yedi nefer (s. 42)pâdişâh ve pâdişâh-zâde meclis-i Timur'da hazır olurlar idi. İttifak bir gün mülûk-i merkûme Timur ile bir çadırdâ müctemi' olup, ol vakitte fırsat ganimettir diyü Timur'un katlini birbirine işâret idüb bu hareket-i bâ-savâb ile 'âmme-i 'âleme sükûnet virmek kasdın iderler. Bu hareketden, bâ'zısı havfa tâ'bi' olmağla kabûl itmeyüp ve bâ'zısının ma'kûl ve makbûl tab'-ı şeca'âtları olur hareket ve sözleri cümle îmâ ve işâret olmak üzre olmağla kabûl itmeyenler: "Bu hâlden vazgeçiniz ve illâ Timur'a keşf-i râz idüb sizleri varta-i helâka düşürürüz" diyü 'inad etmeleriyle cümlesi bu hareketden rücû'itdiler. Fe-emmâ îmâ ve işâretlerinden Timur mâ-fi'z-zamîrlerine muttali' olup; lâkin bilmez gibi mukayyed olmayup def'-i meclis itdi. Bir kaç günden sonra kırmızılar giyüp ve dîvâna çıkup ve cem'iyet-i enam ile zikr olunan on yedi pâdişâhı dâhî dâ'vet ve ihzâr itdiği gibi hemandem geşte-i şemşir gadr idüb bilâd ü memleketlerin cümle zapt ü tasarruf ve evlâd ve ensâb ve tevâbi' ve levâhiklerin perâkende vü perişân itdikden sonra yerlerine kendü evlâd ve etbâ'ın nasb itdi. Rivâyettir ki; Bunların kâtllerine bir sebep dâhî bu idi ki: "Bilâd-ı 'Acem-i memâlik-i vâsia ve cümle bilâd ü kasabât ve kura ve mezârî' olup hükkâmı kâbiren 'an-kâbir Şeca'ât ile meşhûr ve ferâset ve 'akl ile beyn'en-nâs mezkûr, tedbir-i memlekete kâdir ve def'-i â'dâ'ya câsir, askerleri güzîdeve serdârları umûr-dîde ve kâr-âd âzmûde olduğun Timur tefekkür ve temmül idüb, ayn-i basiret ile nazar itdikde bunların vücûdıyla kendüye ve evlâdına memâlik-i mülk olmaz ve urûs-ı saltanat rakîbden hâli kalmaz ve serîr-i hükûmet bâkı durmaz. Ve câhi her zaman müstemirr ü devleti 'ale'd-devâm müstakarr olmayup her asırda bir dürlü 'ârizalardan kurtulmaz. İmdi bunların helâkiyle mülk-i 'âlem kendüye ve evlâdına münhasır olmak sevdâsın idüb tavr-ı Cengizhân üzre kat'-ı ensâb bu yüzden kendüden ve evlâdından gayrı pâdişâh (s. 43) kalmamak üzre murâd idüb mezbûrları ifnâ ve evlâd ve ensâblarından haberin alduğı kimesnelerin dahi ahlâklarını irtikâb-ı nâ-savâb itdi. Ba'zı rivâyette ol gaddârın mülûk ve evlâd-ı mülûke ta'addîsine sebep bu idi ki; Ereşiyund ve İskender Celâyi ve İbrahim Kamı dâhî gelüp izhâr-ı ita'ât

itdikden sonra bâ'zı eyyâmda İskender Celâyi Timur ile hem-meclis olup lâ-kayd ve lâûbâli sohbet iderken, Timur İskender'e tevcih-i hitap idüb didi ki: "Acaba hükm-i kazâ vü kader ile tebdîl-i hâl ve inkılâb rüzgâr olup benden sonra evlâd ve evlâd-ı evlâdım ile pençeleşüp 'adâvet ve husûmet itmeğe kimin tâb ü tüvân ve ol hâle kimin liyâkat ve isti'dâdı vardır. Ayn-ı basiret ile kimin görürsün ve kimin fehm idersin" didikde mûmâileyh hâlet-i gaflet ile bî-kayd cevaba cesâret idüb didi ki: "Fursat bulursam evlâdına ibtidâ ben müddeî, sâniyen Ereşyund ve İbrahim Kamı'dır. Benim pençemden halâs-ı girîbân iderler ise Ereşyund'un kemend 'anka-şikârına düşer. Ânın elinden kurtulan İbrahim'in çengeline giriftâr olur"diyü redd-i cevâb itdi. Ereşyund ve İbrâhim meclisde hâzır olmamalarıyle Timur tegâfûl idüb cevâb virmedi. Ol mülâhaza ile ki mezbûrı muâheze iderse Ereşyund ve İbrahim firâr iderler. Tâ ki üçünü bir yere götürüp işlerin göre. Bâ'dehû İskender bu mertebe gaflet ile didüğü söze pişmân olup, eshâbı dâhı kendüyi levm itdiklerinde: "Beni Allah söyletdi. Eğer çi böyle bir söz lâyük ve revâ değil idi. Lâkin bî-ihtiyâr vâ'kı' oldı"diyüp bu havfla İskender ve İbrahim firâr idüb fakir Ereşyund giriftâr ve kahr-ı Timur oldı. Amma İbrahim ol firârda ecel-i müsemma ile âzim-i dâr-ı âhiret oldı. Amma İskender-i nâmdâr bir şecî' âdem olup kâmeti üç buçuk arşun idi. Ol firâr ile gidüb ahvâli neye müncerr olduğından haber alınmadı.

23. FASL: KAL'A-İ SİRCAN'DA GÜDZER NÂM EMİR'İN TİMUR'A 'İSYÂN VE 'ADÂVETİ BEYÂNINDADIR (s. 44)

Bundan akdem takrîr ve tahrîr olunduğu üzre Sultan Ebu'l-feth'in Sircan'da Kaim-makâmı olan Emir Güzder Timur'a ita'ât etmeyüp kıtaline hazır ve mukabelesine ve redd-i keydine müheyya oldı. Mezbûr sâbıkan Şâh Mansur'un hıdmetinde olmağın Şâh Mansur'un henüz sağdır; ancak ihtifâ itmişdir. 'An-karîb zuhûr ider mülâhazasiyle muntazır olur idi. Mezkûrun bu hareket-i ahmakânesi Timur'un mesmû'ı olmağın teçhiz-i asker ve tâ'yîn-i serdâr idüb mezbûrun üzerine gönderdi. Hıdmet-i mezkûreye tâ'yîn olan 'asâkir varup mezbûrı muhasarâ ve tazyîk itdiklerinde kal'a-i mezkûre kavî ve üstüvâr ve burç ve bedeni âsûmân-karâr olup feth ü teshîri değil belki kurbına varılmak 'adimü'l-ihtimâl ve şâhid-i vaslına erişen muhâll-ender-muhâll olmağın tâ'yîn olunan asker muhâsara idüb ve kal'a'nın metânet ve istihkâmın Timur'a arz ve i'lâm itdiklerinde tekrar Şiraz askerinin ve Yezd ve İrde ve Kirman dilâverlerin imdâda gönderdi. Anlar dâhı varup kal'a-i mezkûreye

reh-yâb ve bir nev'le teshîre çâre bulmamağla yigirmi sene kadar ol cânibde konup göçüp bî-fâide-i zahmet-keşîde oldılar. Âkıbet, Güderiz Şâh Mansur'un hayâtından me'yûs ve zuhurundan nevmîd olup Sultan Ebu'l-feth dâhî mezbûrı Timur'dan şefa'ât itmeğe mütekeffil olmak üzere sulh ile kal'ayı Timur'un askerine teslîm idüb ümerâ ve â'yân-ı vüzerâdan mesmû'ül-kelâm nâfizü'l-hükkâm Kirman Hâkimi İdigu'ya varup ilticâ ve izhâr-ı ita'ât-ı inkıyad itdi. İdigu-yı bed-lika Sultan Ebû'feth'in şefa'ât ve müzâheretine mukayyed olmayup, mezbûrîküşte-i şemşîr-i hıyânet ve tedmîr-i seyf-i hakâret itdi. Bu haber-i melâlet-eser Timur'a vâsıl olıcak. Ateş-i gazâbı müştâ'il olup İdigu'ya bâ'zı şedîd ve düşnâm-ı 'adîd itdi. Lâkin eseri zuhûr etmedi. Fasl Şâh Şücâ'ın birâderi Sultan Ahmed'in belde-i Kirman'da kâmetleri (s. 45) serv-i âzâdegibi Sultan Mehdi ve Süleyman Hân nâm şehzâde halefi olup amma Süleyman Hân şem'-i şeb-istân-ı melahât külli nezâket-i âftâb-ı 'âlem-i necâbet-i mâh-tâb üç nezâret olup 'ömrü altı yaşında humâ-yı devlet başında bir veled-i ercmend idi. Hâkim-i Kirman olan İdigu bir tıfl-ı nûrside vücuda gelür ise hükûmet ve saltanata lâyıq olur mülâhazâsiyle katl ü ifnâsı fikrine düşüp ol dürr-i yetûmin yetimliğine ve veled-i kerimesinin gözü yaşına ve bokesliğine merhamet etmeyüp, her zaman böyle şehzâdeye kabir ve böyle bir kana girer cellâd-ı bî-emân tefahhus iderdi. Ve böyle bir husûsı her kime teklif itdi ise ibâ iderdi. Âkıbet bir bed-lika-i ifrit, sahrâ-yı bilâ-şecere, mel'ûne-i şeytanet, hâr-ı mugaylân-ı dalâlet bir siyâh 'Arab bulup Süleyman Hân'ın tahrîb-i taht-ı vücûdına tergîb itdi. Ol zâlim bu teklif-i gaddârâneyi kabûl idüb ittifaken ol eyyâmda tıfl-ı merkûm-ı çeşm-i bed isâbetiyle göz ağrusuna uğrayup, dâyesi kucağında mest olup rahat iken, ol kâfir-i fâcir-mânend diyü recim üzerine hücum idüb Süleyman Hân'ı küşte-i hançer-i zehrâ-alev rûz-merre-i şühedâ-yı cennet-mekâna ilhâk itdi. Hemandem cevârî ve hevâşi ve akrabâ ve taâllukâtı feryad-künân ve girîban-ı çâk-ı nâle ve zârların reside-i iflâk itdiklerinden gayrı vâlîde-i müşfikasına dâhî bu musibet isâbet itmekle hâzır ve gâ'ib bu hâl için çâk-ı giribân ve 'âmme-i ehl ü vilâyet bu gadr için nâlân ve sûzân oldılar. Bu fi'l-i şenî eğer çi suret-i zâhirde İdigu işâretiyle oldı. Ol takdirce dâhî "Ennesi alâ dini mulûkihim" medlûlünce yine Timur'a taklîd itdi. Lâkin bâ'zı rivâyetde yine Timur'un işâretiyle İdigu bu hareket-i vahîme ve günah-ı 'azîme mürtekib oldı. Bina'en-aleyh nakildir ki; Timur-ı mağrûr Şam teshîrine varup ol tarafın (s. 46) işini gördükden sonra rücu'da cünûd-ı merdûdı beyninden Şam Hâtûnları'ndan bir za'ife esir olup za'ife-i merkûme havâdis-i rüzgâr ile nâz ve ni'metden dûr ü dâr ve diyarından ve akraba ve taallükâtından mahcur olduğundan

gayrı henüz südden kesilmiş ve süd arzusuyla ciğeri kebab ve erkân-ı vücûdı harâb bir tıfl kızı olup belde-i Hama'ya karîb oldukda tıfl-ı merkûm elem-i gurbet ve gam ve giryet ve sefer meşakkatinden feryâd u figândan ve girye-i dilsûz ile nâle itmeden hâli olmamağla bâ'zı har-bende tıfl-ı merkûmun girye ve feryâdından 'âciz olup mâbeynlerinden bir şeytan-ı recim müstahıkk Bağdâdî bir serbân gelüp tıfl-ı mezkûrı talep ider ve vâlidesi dâhı merhamet ile avudup tesliye-bahş olur kıyâsiyle ciğerküşesin eline teslim ider. Ol zâlim-i gaddâr tıflı alup bir mikdar girileyüp bir taşlığa bırakup vâlide-i giriftara eli boş gelüp temeshur ve kakhaha ile: "Kızın şimdi gelür" demekle zâ'ife-i merkûme bu hâlden haberdâr olunca kendüsünü deveden atup ciğerküşesin taraf taraf tefahhus ile taşlık arasında bulup girü deveye süvâr olup, girü haram-zâde-i mâ'hûd gelüp mukaddem itdiğini gadre gadr ve bahâneler irâdiyle tekrar tıfl-ı merkûmı talep ve zarar itmemeğe hezâr-yemîn idüb zâ'ifeyi inandıracak kadar ahd ü şart idince vâlide-i müşfika dâhı bir sa'ât kesb-i rahat için tıfl-ı merkûmı ol zâlimin eline teslim idince, alup bu nevbet bir dürlü zâ'iyi'-i nâ-bedîd ider ki; o gurbet ve giryet-zede deveden düşüp her ne mertebe arar gezer ise ele getürmeyüp dâğ-ber bâlâ-yı dâğ ile girü ric'ât ider. Bu dâhı Timur'un tevâbi' ve levâhiki zulm ü gadr târikine sâlik oldukları, kendüsünün zâlim ve gaddâr olduğuna delîl-i zâhirdir.

24. FASL:TİMUR'UN 'İRÂK-I 'ARAB'A RÜCÛ'İ BEYÂNINDADIR (s. 47)

'Irâk-ı 'Acem tûlan ve arzan Timur'a müsellemler olup ker ü fer ve zarar ü şerr ve sadâ-yı mezâlîmi Irâk-ı Arab'a dâhı sirâyet idüb Bağdad pâdişâhı Sultan Ahmed Celâyiri'ye dâhı îrâs-ı gam itmekle ateş-i gayret ve hamîyyeti mültehbî olup teşhiz-i asker-i cerrâr ve tedârik-i leşker-i kâr-güzâr ile ve Sinay nâm vezîr-i nâmdârın serdar tâ'yîn idüb ceş-i Çâğatay tarafına irsâl itdi. Bu haber-i melâlet-eser Timur reside oldukda mesrûr olup 'adâvet ve husûmet kapuları açıldı. Ve esbâb-ı cenk-i cidâl müheyya oldu diyü mahzûz oldu. Timur dâhı tedârik-i asker-i bî-şümâr ve cem'-i merdân-ı düşmen-şikâr ile mezbûru istikbâl idüb, belde-i Sultâniye kurbunda iki asker birbirine mukâbil olduklarında asker-i Çâğatay mânende-i efvâc-ı emvâc-ı deryâ cûş u hurûş idüb hücum-ı âmm ile yürüyünce Bağdad askerinin tevakkuf ve sebâta iktidârı olmayup perişân vü perâkende ve karârı firara tebdîl ile Bağdad ve sâir bilâd tarafına dağıldılar. Serdârları dâhı hezâr-nedâmetle Bağdad'a geldikde Sultan Ahmed gazâb idüb darp-ı şedîd ve tâ'zîb-i 'adîd itdikden sonra mezbûra

‘avretler esvâbı giydürüp Bağdad çarşularında teşhir ile envâ‘-ı tâ‘zîr ve tahkîr itdi. Timur dâhı bu kadar ile iktifâ idüb ‘avdet itdi.

25. FASL: TİMUR’UN BİR KAÇ GÜN TEMHÎD-İ MEMÂLİK İÇÜN SÜKÛNİ BEYÂNINDADIR

Mağrûr-ı merkûm hudûd-ı Semerkand ve nevâhisin geşt ü güzâr ve iki kasaba dâhı müceddeden binâ ve üstüvâr idüb her birin â‘zâm-ı bilâd ismiyle tesmiye idüb iştihâr viridi. Bu def‘â Semerkand tamamen muzâfatiyle ve memâlik-i Mâvera-ün-nehr ‘ayniyle Türkistan cümle müteallikatiyle ve Harezmi ve Kaşgîr ve Bedehşân ve Horasan ve ekser memâlik-i Mazendran ve Tarşân ve Rey ve Gazne ve Esterâbâd ve Sultaniyye ve Irak-ı Acem ve Fars kabza-i tasarrufuna dâhil olup (s. 48) ve pâdişâhları ve hâkimleri bilâ-niza‘ emrine mutî‘ ve bilâ-mâni hıdmetine gelmeleriyle mutasarrıf olduğı memâlike hâkimleri tâ‘yîn idüb Sermerkand’a müceddeden bağ ve bağçeler inşâ’ ve Saray-ı İrem nazır ve kusûr-ı ‘âlâ serîr binâ itdirmeğe meşgul olup bu müddetde fi‘l-cümle ‘ibâdullah şerr ü şûrdan emn ile müreffehü’l-bâl ve âsûde-hâl oldılar.

26. FASL: TİMUR’UN LAZİSTAN MEMLEKETİN TESHÎR İTDÜĞÜ BEYÂNINDADIR

Timur’un ‘âdet-i müstemirresi dâima her ne semte gitmek murâd itse ihfâ idüb bir tarafa doğru ‘azîmet eyledikçe âher tarafda zuhûr iderdi. Meselâ Garb tarafın murâd itse, iptidâ Şark tarafına bir mikdar gidüb bâ‘dehû teveccüh ve ‘azîmet ile muradına vâsıl olurdu. Binâen-alâ-zâlik Semerkand’da bağlar ve bağçeler icâd ve saray ve kasrlar peydâ itdürüp team oldukda asker sürmeğe taraf taraf âdemler gönderüp falan günde falan sa‘âtde falan yerde müctemi‘ olmalarını fermân idüb Hocend ve bilâd-ı Türkistan tarafına ‘azîmetin işâ‘at itdi.’Asâkir tâifesi re‘âya ve rençberden mâ‘lûm ve mümtâz olmak için askere libas tâ‘yîn idüb bir tarafa rihlet ve birkaç menzil ‘azîmetden sonra Bağdad sinorında Luristan vilâyetinde zuhûr itdi. Vilâyet-i mezkûre bağ ve bostân ile ârâste ve kurâ ve mezâri‘-i mâ‘mûre ile pirâste, meyvesi vâfir ve âb ve revânı mütekâsir bir memleket olup, hâkimi Melik İzzeddîn-i Abbâsi merd-i âkıl idi. Eğer çi sâkin olduğı kal’a metîn ve müstahkem ve burç ve bârûları mâ‘mûr ve kal’alar arasında metânet ile müsellemler bir hüsn-i hasîn idi. Lâkin

Timur'un nüzûl ve memlekete duhûlü 'âle'l-gafle vâ'kı' olup killet-i zâhire ve 'âdem-i cebehânedden gayrı asker cem'î dâhî mümkün olmamağla merkûm İzzeddîn dâmen-i emâna teşebbüsten gayrı 'ilâç ve ita'at (s. 49) ve inkıyaddan özge çâre bulmamağla kal'ayı peşkeş virmek üzere varup Timur'a mülâkat ve mefâtihi kal'ayı yed-i gadrine teslîm itdi. Amma ol zâlim-i hilekâr mezbûre ol kadar itmedüğünden gayrı Semerkand zindanına irsâl itdi. Bâd-ı eyyâm mezbûru itlak ve ita'at ve inkıyadından ve ne yüzden fermân iderse kabûl idüb emrinden taşra hareket etmemek üzere şart ve yemîn ve ahd itdürüp bir mikdar at ve katır itâ ile vilâyetine gönderüp hükûmetin kendüye ibkâ ve mukarrer itdi. Timur-ı mağrûr memleket-i mezkûreyi zapt u tasarruf ve tâ'yîn-i hâkim etdikden sonra eskal ü ihmâlini ol kurbda belde-i Hemedan'a ilkâ itdi. Belde-i mezkûrede ehl-i sülûk ve lâyük-i musâhabet-i mülûk seyid-i mükerrrem ve 'ulvi-i muhteşem "Mücteba" nam bir şerîf-i âli-makâm sâkin olmağla Timur'ı istikbâl ve tezellül ve ibtihâl ile makâm-ı şefa'âtte kıyâm gösterüp mülâyemet ve envâ'-ı nasihat ile bast-ı kelâm ve ehl- belde bezl-i mâl ile tahlis-i cân ve sıyânet-i ehl ü 'ıyâl itmek üzere sulhe râgıb olmağın şefa'ati makbule olup tâ'yîn olunan mâl-ı eman tevzi' ve hânelerine taksîm olunup tamamen tahsîl ve hazine-i Timur'a teslîm olunduktan sonra bir mikdar akçe dâhî vilâyete salyâne murâd itdikde ol emîr-i celilü'l-kadr tekrar varup makâm-ı şefa'âtte fakr u fâke ile kıyâm ve recâ ve temennâda ilhâh ve ibrâm idüb Timur'un âdeti ikrâm-ı sâdât-ı kirâm olmağın, taleb-i sâniyi in'âm ile güc-i fermân itdi.

27. FASL: TİMUR'UN BAĞDAD'A TEVECCÜHÜ BEYÂNINDADIR

Timur'un Luristan ve Hemedan'a olan zarar ve şiddeti Bağdad'da makâm-ı pâdişâhî'de kıyâm iden Sultan Ahmed Celâyiri'ye bâ'is-i gam ve müesser-i elem olup mukaddemâ iktizâsız Timur'a olan muâ'rıza ve bilâ-sebeb muhâsemesi Timur'un elbette hareketine ve bu tarafa 'azîmetine bâdi olur mülâhazasın idüb her ne kadar kendüsi dâhî sâhib-i kuvvet ve kudret-i pâdişâh-ı zîşân ise de (s. 50) ağır gelince yegini kalkar; arslan görünce deligü sapar" misâlince mukâvemete kâdir olmaduğın fehm idüb her ne mertebe redd-i keydine ve def'-i şerrine çâre ve ilâç te'emmül itdiysede firardan gayrı câ-yı emân ve târik-i necât bulmamağla nakli mümkün olan akçeden ve gayrıdan alup hezimet târikine 'azîmet itdi. Ve Zâhir nâm oğlun mâl ve erzak ve ehl-i ıyâliyle Şirvan'a karîb Neca nâm kal'a-i metîn ve hüsn-i

hasîne irsâl itdi. Kendüsü yedi yüz doksan beş senesi târihinde Bağdad'dan kalkup Şam vilâyetleri tarafına râhî ve bâ'dehû pâdişâh-ı Mısır Melik Tahir ibn Sa'id sâyesine ilticâ itdi. Timur-ı mağrûr dâhî husûmet üzre hareket ve belde-i Tebriz'e ilkâ-yı sıklet itdikde, ol şehri mâ'mûrî nehb ü gâret ve fakîr ve ganî dimeyüp cümleyi hâlde yeksan itdükden sonra, Sultan mâl ve erzakı ve oğlu ve ehl ü ı'yâli olan Neca Kal'ası teshîri için bir mikdar asker ifraz ve irsâl itdi. Kal'a-i mezkûre kûh-i Kaf'a berâber, hayme-i semâya hem-ser-i mürğ fikr evc-i burucuna irmez ve tayyar ve hem küngüre-i erkânına varmaz bir kal'a-i metîn ve müstahkem olduğundan gayrı, Sultan Ahmed tarafından merd-i meydân-ı Şeca'ât ve hezz bir mişe-zâr-ı gayret ve hamiyet "Altun" nâm bir emîr-i dilîr hâkimi olup üç yüz mikdârı güzide ve müntahab, yarar-ı nâmdâr âdemle hıdmet-i muhâfazada kemerbend-i gayret ve Sultan Ahmed'in evlâdı ve malı sıyânetinde dâmen-der-miyân-ı hamiyet olmuşdı. Asker-i Çağatay etrâf-ı kal'a'ya gelüp vusûl ve darp-ı hıyâm-ı nüzûl idübkal'a muhâsarasına şürû' ve ikdâm itdiklerinde Emir Altun dâhî zulmet-i leyde kifâyet mikdârı âdemle kal'a'dan nüzûl ve 'âle'l-gafle orduların basup, â'dâyı nehb ü gâret ve baş alup ve esir bağlayup derhâl girü kal'aya 'avdet itdi. Bu üslûb üzre cenk ü cidâlleri mümtedd olup asker-i Tatar 'âcîz ve bî-karâr oldukların Timur'a 'arz u i'lâm itdiklerinde nâm emîr-i kebîrin (s. 51) ve üç nefer emirin tevâbi'iyile imdâda gönderdi. Asker-i cedîd vürûdlarında itifâken Emir Altun hâric-i kal'ada bâ'zı şikâr ve nehb ü gâretde olduğunun haberin almalarıyle yolunu sedd idüb, bir nevle sayd ve ele getürmek fikriyle tedârik ve ihtimâm üzreler iken Emir Altun'a musâdif olup ihâta ile etrâf ü eknâfin alup ahz itmeğe sa'y itdiler. Emir Altun bu hâli müşâhede ve Çağatay askerinin vefret ü kesretin geshâbına bu üslûb üzre tevcih-i hitâb itdi ki: "Yek-dîl ü yek-cîhet olup el ve söz birliğıyle ve niyet ittifâk üzre düşmenin ortasına kendü kendümüzi darp ve ahz ile urup geçmek gerek. Ya halâs-ı girîbân-ı cân idübkal'aya gireriz. Yahut erbâb-ı Şûcâ'at-mevta gibi nâil-i şahâdet oluruz" dimekle; cümle ittifâk ârâ ve ittihâd-ı kelime ile mütevekkilen al-Allah kalb-i â'dâya hücum ile bî-inâyetillahi-te'âlâ müsâdif ve mukarin olduklarını darp-ı şemşîr ile küşte ve karşı gelenlerin bahtların ber-küşte iderek ol mu'ârekeden halâs ve kal'a tarafına reh-yâb oldılar. Bu cenkte asker-i Çağatay'dan hayli âdem helâk olduğundan gayrı emîr-i kebîr livâ-yı hayâtı ser-nigûn ve bir emir dâhî âgûşte-i hâk ve hûn olup, bu haber-i melâlet-eser Timur' bâ'is-i ızdırâp olmağın bi'n-nefs kendüsü muhâsaya şitâb itdi.

28. FASL: EMİR-İ MEZKÛRUN HELÂKI BEYÂNINDADIR

Bu minvâl-i şeca'ât-ittisâl ile Emir Altun kal'a-i mezkûreyi hıfz u hırâset iderken bâ'zı eyyâmda 'âdet-i müstemirresi üzre kal'adan nüzûl ve düşmen tarafın meh-mâ-emken çalup çarpmak üzre iken biraderinin Sultan Ahmed ve zevcesi zâhir-i merkûmun vâlidesile meğer hufyeten alâka-i şeytâniyye ve muâmele-i câhilâneleri olduğından Zâhir haber alup ateş-i gazâbı mültehib (s. 52) ve hararet-i hamiyyeti muzdarip olup ikisinin dâhı vücûd-i nâ-pâkinden rû-yı zemini çâk ve küşte-i şemşîr-i çâlâk idüb cezâ-yı sezâların virdikden sonra Emir Altun seferden 'avdet ve kal'a kapusuna ric'ât itdikde biraderinin lâşesin zâhir-i kal'adan Emir Altun'a karşı hendeke bırakup vâ'kı' olan mâcerayı Emir Altun'a inhâ ve ilâm itdi. Emîr-i merkûm: "Bârek-Allah eyü itmişiniz. Ben dâhı bu kaziyeye râzı değilem. Bundan akdem haberdâr olmuş olaydım bi'n-nefs kendim katl ü ihlâklarına mübâşeret idüb veliyy-i ni'mete hıyânet idenlere 'ibret iderdim" diyü cevap virdi. Ve feth-i bâb-ı kal'aya talebkâr oldu. Zâhir kabûl itmetüp kapuyu açmadı. Tekrar nice dürlü gadr idüb "Birâderim itdiği günâhın cezâsın buldı. Amma benim cürmüm nedir? Bu fakîr-i velini'metin ve sizin uğurunuzda ve muhâfazanızda can fedâ itdim. Hâlâ dâhı iderim. Gayrin cürm ü günâhiyle bu fakirin muâheze itmek revâ değildir" diyü her ne kadar ilhâh ve ibrâm ve yemîn itdi ise de Zâhir emin olmayup belki: "İktizâ-i karabet ve ateş-i muhabbet-i uhuvvet ile bana îsâl-i mazarrat idesin" diyü men' ve redd ile cevap vimeğın ol dâhı me'yûs olup hizmetine nâdim ve kıymetini bilmezlere hâdim olduğuna hezâr-ı hayf iderek dostdan cefâ ve felekden âdem-i vefâ ile elini dizine urarak atının başın çevirüp ol kurbda Şehr-i Merid nâm bir belde tarafına 'azîmet itdi. Belde-i mezkûrede Timur tarafından salâh ve takvâ ile âreste dervîş-i nihâd bir hâkim olup ancak; hâkim-i merkûmun derece-i lüzûmı kadar âdemi ve işe yarar askeri olmamağla havfa düşüp ve sevdâya tâ'bi' olup Emir Altun'dan emîn olmamağla bilâhire katl ve ser-maktû'ın Timur'a irsâl itdi. Mezbûrun bu hareketinden Timur bî-huzûr olup 'azl ile tahzîl ve nefy ile tezlîl itdi. Ez-in cânib Zâhir dâhı itdiği hades ile muzdarib-i hâl ve perîşân-ahvâl olup asker-i Çağatay'a mukabeleye (s. 53) kuvveti ve hıfz-ı kal'aya kudreti olmadığı muhakkak bilmeğle ehl ü r'yâliyle göç ve firâr idüb bilâ-niza' kal'a-i mezkûra, Timur'un taht-ı tasarrufuna girdi. Hâkim-i cedîd tâ'yin ve Şirvan Hâkimi dostluk idüb hemvâre-i hüsn-i sülûk üzre hareket ide diyü tenbîh itdi idi. Bâ'de-zâlik Bağdad tarafına bî-tevakkuf ref'-i livâ-yı 'azîmet ve bilâ-ihmâl tahrîk-i tuğ-ı müsara'ât eyledi. Bundan

akdem tahrîr ve tastîr olunduğu üzre Sultan Ahmed Timur'un 'azîmetin istima' idince Şam tarafına varup Bağdad pâdişâh ve askerden hâli olmağla Timur bilâ-nizâ' yedi yüz doksan beş senesi Şevvâli'nin on birinci Cum'a günü Bağdad'a dâhil olup ehl-i beldeyi şiddet ve zûlm ile tâ'zîb ve nice hâne ve hanedânı tahrîb idüb "Diyarbakir" tarafına 'azîmet itdi.

29. FASL: TİMUR'UN DİYARBEKİR VE TIKRID VE MARDİN VE URFA TARAFLARINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

İptidâ Tikrid Kal'asın yedi yüz doksan beş Zilhiccesi'nin dördüncü günü muhâsara ve etrâf ü eknâfin nehb ü gâret idübkal'a teshîrine ifritlerin musallat itdi. Hâkimi eğer çi bir mikdâr sâbit-kadem ve men' ü deflerinden râsih-dem oldu. Lâkin böyle bir fülâd-pençe ile pençeleşmek kendü pençe ve pazusın rencide itmekden gayrı fâidesi olmadığına tahkîk ile, taleb-i emân idüb etfâl ve evlâdı öğünde ardında ve kefeni ol arec-i eflecın öğüne varup ubudiyet ve ita'ât-ı izhâr ile safh ü avf recâsiyle kıyâm gösterdikde Timur-ı dîl-gûr emân virmeyüp mezbûrı katl ve nisâ ve evlâdın esîr idüb mahall-i mezbûrdan nehzat ve yedi yüz doksan altı Saferi'nin yigirmi birinci günü belde-i Musul'a ateş-endâz-ı heybet olup vilâyet-i mezkûreyi tahrîb ve dâr u divarından eser komayup ahâlisin dahi nehb ü gâret ile tahzîl ve â'yân ve ekâbirin (s. 54) tezlîl idüb bâdehû Resulayn tarafına 'azîmet ve ânı dahi gâret idüb ahâlisin perişân vü perâkende itdikden sonra sene-i mezkûrenin Rebiülevveli guresinde Ruha tarafına şebîhûn ve derûn u birûnuna ilkâ-yı nâire-i zûlm ü bî-dâd ile berbâd idüb mâh-ı mezbûrun on ikinci günü Diyarbakir tarafında Ayntab'a 'azîmet itmekle ol tarafları dahi yakup yıkup cünûd-ı merdûdı ile kasd-ı Mardin itdi. Timur'un Mardin'e îsâl-i zarar u gezend itmek üzre 'azîmeti kal'a-i mezkûre pâdişâhı Melik Zâhir'in mesmû' u mâ'lûmı olunca kendü erkân-ı devlet ve hayr-hâhların cem' idüb akd-i meclis-i meşverete ikdâm ve bu minvâl üzre sevk-i kelâm-ı hikmet-nizâm itdiği: "Bu zâlim-i gaddâr ekser izhâr-ı rû-yi ita'ât idenlere hilm ü iltifât gösterüp ve taleb-i emân ile istikbâl idenlere zarar ve ziyân itmiyor. Â'dâ-yı istikbâle varup bâzâr-ı sulh ü salâha revaç virmekle meta'-ı emn ü emâna harîdâr olırım. Eğer şiddet idüb kal'ayı taleb ile ısrâr ve ilhâh iderse ol bâbda hükmümü inkâr idübkal'a sizin tasarrufunuzda olduğun ve benim sözüme geçmediğın inhâ ve i'lâm iderim. Ba'dehû âdem gönderüp sizden kal'ayı taleb iderse; siz dahi men' ü def ile redd-i cevâb itek gereksiz. Beni katl sizi tahvîf iderse" el hükmü lillâh" itlâfıma hıfz-

ı kal'ayı telakki idesiz. Bâ'zı belâ bâ'zıdan ehvendir. Dostlar uğurunda can fedâ itmek musibetlerin görmekten yekdir” diyüp birâder-zâdesi Melik Salih Şehâbeddîn Ahmed'i yerine veliahd ve kaim-i makâm tâ'yîn idüb müsâlâha recâsiyle Timur'un istikbâline 'azîmet itdi. Yedi yüz doksan yedi Rebiülevvelinin on beşinci Çarşamba günü “Hilâl”nâm mekânda Timur'a mülâki oldı. Hîn-i telâkkide Timur tarafından âdem-i iltifât ve unf ü şiddet ile muâmele olındığından gayrı teslim-i kal'a teklif olundu. Melik Zâhir: “Kal'a eshâbı yerindedir. (s. 55) Fakir ancak nefsimden gayra kâdir olmamağla hidmet-i ubûdiyete nefsimi takdîm itdim”diyü tevâzu' ve inkisâr ile redd-i cevâb itdi. Timur dahi mezbûrı maan alup mahall-i merkurdan rihlet ve Mardin Kal'ası kurbında darp-ı hıyâm-ı ikâmet itdi. Taleb-i kal'a ile ehl-i kal'atehdîd olunup âdemler gönderdikde âdemlerin imtinâ' ile redd idüb teslimi adimü'l-ihtimâl olduğun ilâm ve inhâ etmeleriyle ehl-i kal'a karşusunda Melik Zâhir'i cellâdan bî-emân eline virüp, bu üslûb üzre dahi ehl-i kal'a tahvîf olundukda yine mukayyed olmamalarıyla Zâhir'den yüz tümen ki; tümeni altmış bin dirhemdir, bedel-i emân talep olundu. Ol dahi tâkât ve kudretten ziyâde olmağla: “Edâsına kâdir değilim” diyü izhâr-i acz itmekle kayd u bendi tahkim olunup birkaç günden sonra Musul ile Mardin ve Nusaybin beyninde bulunan konar göçer makulesin ve kurâ ve mezâri'leri nehb idüb askerinin istirahatı ve davarlarının rahatı için meks itdi. Temam tâb-ı tüvân tahsilinden sonra merde-i Çağatay birden yek-dest Mardin'e yürüyüş itmek bâbında hükm-i Timur'ı sudûr itmeğın manend-i mârr deryâ-yı asker-i Çağatay cûş ü hurûş idüb giceyi gündüze ve gündüzü giceye îsâl ve teshîr ü fethe ikdâm itmeleriyle mâh-ı mezkûrun ikinci gicesi leyle-i selâsede 'ale'l-gafle şehri basup ol gice sabaha dek ve ol gün ahşama dek şeyâtiyn-i Çağatay sell-i seyfi-pür-hayf idüb katl-i ricâl ve sabî-i nisâ ile şehri zapt itdiler. Ol vartadan tahlis-i girîbân-ı can idenler iç kal'aya ilticâ ve sâhil- i selâmete vaz'-ı pâ itdiler. Şehirde bulunan ekser zükûr ve inas şerbet-i şehâdet ile mest-i hâb-ı mağfîret olup tekrar ol gice talan vü yağma için ve tahrîb-i hâne ve hânedânlar için dellâllar nidâ ve merde-i Çağatay ve gâretgeran-ı Tatar tahrîz olunmağın, yârendesi vakt-i zâhirde cenk ü cidâl ve tahrîb-i çarşu ve pazar olunup vakt-i (s. 56) asra dek hâne ve hânedândan eser komadılar. Şehr-i merkûm bir bâd ü hâk ile yeksan olup tarafeynden maktul olanların 'adedi lâ yuadd velâ yuhsâ olmuşdur. Lâkin ekseri Timur askerinden -Çağatay-ı bed-re'y-olduğı nakl olunur.

30. FASL: TİMUR'UN İÇ KAL'A FETHİNE İTDÜĞÜ HİLE BEYÂNINDADIR

Ekser kal'a-i enderûna mütehassin ve def'-i düşmene ittifâk ve ittihâd ile sa'y ve ictihâd itdikleri Timur'a mâ'lûm olup feth ü teshîri müteassir olmağla Timur fikr-i cedîd ile târik-i mekr ü hileye sâlik olup ref'-i cenk ü cidâle ve ehl-i kal'aya istimalet-nâme irsâl ve mektubun mefhûmında: “Sizin Mardin Kal'asında mahsûr olan â'lâ ve ednâ ve fakîr ve zu'afânız mâ'lûmunuzdur. Cürm ü cinâyet ve günah ve 'inad ve muhâlefetiniz afv olunup can ve malınıza cümle emân virilmiştir. Hayr-ı dûâdan gayrı sizden bir nesne taleb olunmaz. Ve ita'ât ve inkıyaddan özge bir şey teklif olunmaz. Siz itmînân hâtır ve emn ü emân ile bu mektubumuzu elinizde hatt'ül-emân ve sened idüb huzûrumıza gelesiz”diyü tahrîr olunmağın mektub kal'ada olanlara vâsıl olup fehm idince, eşkiyâ-yı müstahfizîn ve cühelâ-yı ehl-i kal'a kabûl itmeyüp Timur'un âdemlerin tard ve redd itmeleriyle Timur'un gazâbı firâvân ve deryâ-yı tehevürü tuğyân idüb tekrar zûr-ı bâzûya rücû' ve 'ale's-sabâh cüyûş-ı tâmma ve nefir-i 'ammeye Emir Mahmud'ı serdâr ve muhâsara-i kal'a'ya irsâl itdi. Varup çekirge ve karınca-mânend asker-i Çağatay kal'a'yı her taraftan tazyîk ve şiddet ü tâ'sirde tâ'mik idüb beş gün beş gice bilâ-fâsıla cenk ü cidâl ve katl ü kıtâl ile feth ü teshîri müşkül ve 'asir olmağın emir-i mezkûr Timur'a âdem gönderüp imdad taleb itmeğın bu def'â Timur bi'n-nefs kendüsü varup belâ-yı âsûmâni gibi kal'a altına nüzûl birle feth ü teshîr bâbında ikdâm itdikde ehl-i kal'a bî-karâr olup kal'a değıl dünyâ başlarına tenk ü dâr olmağla 'inâd ü muhalefetlerine pişman olup dest-i hamiyetleri 'alîl ve tâb (s. 57) ü tüvânları kalîl olmağın Timur' âdem gönderüp şurût ve uhûd-ı sâbıka üzre emâna taleb ve 'afv ü sahfa râğıb olmalarıyle ve Timur hilesinden bî-haber bul(un)malarıyle kal'a kapusun açup taşra oldukları gibi Timur-ı bî-emân kebîr ve sagîrinee emân virmeyüp katl-i âmm'a fermân itdi. Hemandem şeyâtîyn-i Çağatay “Bâbü-t-Tell” nâm kal'aya duhûl ile 'âsî ve mutî dimeyüp katl ü tedmîr ve bâ'zısını esîr ve bend-zencir itdiler. Bu esnâda iki bin mikdarı Müslüman-ı pâk-i'tikâd câmii'-i kebîre ilticâ ve dâr-ı necât olur mülâhazasiyle ihtikâ itmişler iken o kâfirler hürmet-i beytullah itmeyüp cümlesin ser-â-pâ şehîd ve câmî'i tahrîb itdiler. Bâ'de-zâlik Timur pür-telbîs-i dalâlet-iblîs ile mahall-i mezkûrdan nehzat ve “Erciş” Kal'asına 'azîmetle ânı dahi feth ü teshîr ve der-âkâb Ertek Kal'ası üzerine varup hâkimi olan Kara Mehmed'i ihrâc ve yedi yüz

doksan altı şevvâli guresinde kal'-i mezkûreyi teshîr ve asker makulesin ifnâ-yı tîğ-i bî-dirîğ idüb yedi yüz doksan Zilkadesi'nin yedinci günü Semerkand tarafına imâle-i licam-ı şûr-engîz itdi. Mardin pâdişâhı Melik Zâhir'i Emir Rükneddîn ve Emîr İzzeddîn ve Emîr Süleyman ve Emîr Asboğa ve Emîr Ziyaeddîn nâm ümerâsiyle maan götürüp yol üstünde Sultâniyye zindânında habs itdürüp kendüsi Deşt-i Kıpçak tarafına 'azîmet itdi. Melik Zâhir ve etbâ'ı bir sene tamamen şiddet ve 'usret-i azâmiyye ile zindanda kalup ahvâlleri neye müncerr olduğundan ehl ü ı'yâli bî-haber iken Timur'un zevcesi Melike-i küberâ-yı sultâniyyeye gelüp güya işâret-i Timur ile Melik Zâhir'i terfih ve kaydu bendin tahfîf idüb ita'ât ve hıdmet-i Timur'a mezbûrî dâ'vet itdi. Ol esnâda ve yedi yüz doksan sekiz Şa'bânı'nda Timur târik-i sultâniyyeden belde-i Hemedan semtine ubûr idüb belde-i mezkûreye karîb mahâlde on üç gün ikâmetden sonra Melik Zâhir'e müjdeciyân-ı hümâyûn-ı kadem ve mübeşşirân-ı (s. 58) ferhûnde-dem gönderüp ref'-i kuyûd ve vefkü'l-maksûd-ı ikrâm ile ihzârın sipâriş itmeğın Melik dahi mâh-ı Ramazan'ül-mübârekin on beşinci perşembe günü Sultâniyye'den nehzat ve mâh-ı mezkûrun on yedinci cum'a ertesı günü Timur ordusuna vusûlde ümerâ-yı Çağatay-ı iclâl ile istikbâl idüb Timur vakt-i mülâkatda riâyet-i merâsim-i kıyâm ve teânuk ve musâfaha ile dahi ihtirâm eyledi. Ref'-i dehşet için iltifat-ı bî-hadd birle ma'zeret-hâh olup, altı gün temâm ziyâfet ile dahi ikrâm ve ilbas-ı hal'-i mülûkâne ve atâyâ-yı şâhâne ile ihtirâm itdikden sonra yüz re's at ve ân re's katır ve altı 'aded deve ve bâ'zı esvâb ve nice tuhaf keran-baha ihsân ve mülkünü ibkâ ve mukarrer itdüğünden gayrı hudud-ı Diyarbekir'den sinor-ı Azerbaycan ve Ermeniyye'ye varınca elli altı 'aded sancağın hükûmeti fermânları nâmına terkîm ve ol hududun ümerâ ve hükkâmı Melik Zâhir'in hükmünde olup ve savâb-dîdi üzre hareket idüb emvâl-i haraciyye ve 'öşriyyelerin hazinesine nakl ve teslim eylemekliğı tenbih itdikden sonra her ne vakit Timur tarafından talep olunursa gelüp ita'ât ve edâ-yı hıdmet şartıyla ahz-ı ahd ü mîsâk idüb kemâl-i iclâl ile Mardin tarafına irsâl itdi. Mezbûr dahi iptidâr-ı musibeti olan Sultaniyye'ye azîz ve muhterem uğrayup bâ'dehû Tebriz'de hâkim olan Timur-zâde Emir Şah'a gelüp ol dahi tekrîminde mübalağa ve zâd-ı seferisine müsa'ade ile menzil-be-menzil kat'-ı merâhil yedi yüz doksan sekiz Şevvâli'nin on birinci cum'a günü safâ-yı hâtır ile Mardin'e vâsıl oldukda veliahdı olan Melik Salih cümleden mukaddem istikbâl bâ'dehû sâir â'yân-ı vilâyet-i şeref, istikbâl ve mülâkat ile müşerref olup Melik Zâhir tâli'-i sâ'id ve devlet-i cedîd ile mahall-i merkûmun hükûmetine kuddüm ve iptidâ

medrese-i Hüsameddîn'de ziyâret-i veled-i mâcid ile kâm-yâb olup bâ'dehu serîr-i hükûmete cülûs ve ekâbir (s. 59) ve asâgir bi'at-i cedîd ile kâm-rân oldılar.

31. FASL: TİMUR'UN KIPÇAK TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Memâlik-i Deşt-i Kıpçak mâ'mûr şehirler ve vâsi' sahrâlar olup mukaddema Timur ile cenk ü peygâr ve hükûmet-i kazâ ile bozulup firâr iden Toktaş Hân'ın zîr-i dest-i hükûmetinde olup memleket-i mezbûre deşt-i Berke ile dâhî mezkûrdur. Bu isim ile müsemma olduğuna bâ'is bu oldu ki; Ol sahrânın sükkânı ve ol tarafda olan halâyık cümle butperest olup dîn ü diyânetden bî-haber iken Berke Hân nâm bir pâdişâh-ı tevfiik-i rabbânî ve hidâyet-i sübhânî'ye muvaffak olup şeref ve devlet-i dâreyn ile müşerref olmağla tevâbi' ve levâhiki ve ekser deşt-i mezkûr halâyıkı nûr-ı mısâh-ı pür-felâh-ı imânla münevver olup ol şehir sa'd-ı ahterde kesr-i esnâm ve â'lâ-yı i'lâm-ı tevhd ve icrâ-yı resm-i İslâm itmeğün ol taraflar kendüye nisbet Berke ile zikr olundu. Timur kasd-ı memâlik-i mezkûr idüb âbâ ve ecdâdı Nuşirevan'a müntehâ olan Şirvan hâkimi Şeyh İbrahim'in vilâyeti üzerinden mürûr ile deşt-i merkûm tarafına ubûr itmek murâdı olduğu mûmâileyh Şeyh İbrahim'in mâ'lûmı olunca hekîmâne hareket ve kutb-ı dâire-i saltanat ve vezîr-i devleti ve kâdî-i memleketi olan Bayezid'i dâ'vet ve bu gâile def'inin tedbîriyçün akd-i meclis-i meşveret idüb: "Semt-i firâr ya cenk ü cidâle karar vermek gerek. Ne taraf mâkul ve ne tarik münâsibdir" diyü istihbâr itdikde kâdî cenk ü cidâle râzı olmayup, "dağlar başına ve sa'b'ül-mürûr yerlere firâr itmekle setr-i hâl itmek mâ'kûldür ve savâbdır" diyü cevap virdi. Şeyh İbrahim: "Bu re'y 'ayn-i hatâdır. Kendü halâs ve necâtım fikrinde olup fukarâ-yı 'ibâdullâhı â'dâ çengâline ve düşmene dâmene bırakup gidince yevmü'l-hesâbda hazret-i bârî te'âlâ'ya ne vechile cevâb virmek mümkün olur. Ya hıfz-ı vilâyet ve ra'iyete bend-kemer-i gayret ve def'-i hasma bezl-i makderet itmek (s. 60) gerek yahud hareket-i leyyin ile o zâlimin istikbâline sür'ât ve kabûl-i inkıyad ve edâ-yı hıdmet itmek gerek. İbkâ-yı hükûmet ve def'-i mazarrat iderse fehvâl-murâd ve eğer gadr ile hareket idüb bâ-'azl ya habs ya katl iderse râzı olup hâkim-i cedîd tâ'yin itmekle fukara ve mesâkin menzil ve me'vâlarında mal ve canlariyle emin olurlar" diyüp istikbâl tarafın tercih itdi. İptidâ kuddüm-i Timur için şehri tezyin ve şenlikler itdürüp çarşu ve pazarları bezedüp ba'dehû tahkîk-i ita'ât ve inkıyad için Timur nâmına darb-ı sikke ve kıra'ât-ı hutbe itdirdikten sonra hedayâ

vü tuhâf ve envâ‘-ı garâib ve zarâif tedârik ve tahmîl ve istikbâle müsara‘ât itdi. Kâide-i Çağatay deve pişkeşleri her nev‘den dokuz ‘aded olmak resm olmağın eş-şeyh İbrahim ri‘âyet-i kâide-i Timur idüb her cinsden dokuz götürüp huzur-ı Timur’a takdîm-i hedâya itdikde ancak sekiz nefer memlûk gulâm-ı hôş-endâm getürmekle sebebi suâl ve bâ‘isi istihbâr olundukda: “Dokuzuncu benim nefsi-i nefîsemdir” diyü zarifâne cevab virmeğın bu hôş-âmedî-i garîb tab‘-ı Timur’a muvafık ve ‘acîb gelmeğın istihsân ile hedayâsın kabûl ve makâm-ı riâyet ve nevâz-şedde nüzûl itdürüp: “Sen benim oğlum ve bu diyârda halife ve mu‘temedimsin”diyüp ilbas-ı hial‘-i fâhire ve iltifât ve hüsn-i muamele ile hükûmetin ibkâ ve emniyet ile vilâyet ve dârü‘l-hükümüne ‘avdet itdirdi. Bâ‘de-zâlik tekrar eş-şeyh İbrahim peşkeş tekmili içün at‘ime ve aşribe ve meyve-i latîf bî-add ü bî-hesâb Timur ordusuna götürüp asker-i Çağatay’a tevzi‘ ve taksîm itdikden sonra bu kadar ziyâde dahibâki kalup hayvanât bile behre-yâb oldu.

32. FASL: TİMUR’UN DEŞT-İ KIPÇAK TARAFIYLA VÂ‘KI‘ OLAN VAK‘ÂSININ SEBEBİ NE OLDUĞI BEYÂN OLUNUR

Ümerâ-yı Deşt-i Kıpçak’dan Emir İdigu menkıfet yahud Kirangirat (s. 61) kabilesinden olup hıdmet-i Toktaş Hân’da sol ümerâsının emîrü‘l-ümerâ olarak bazı hıdmetde taksiri ve hilâf-ı rızâ-yı Toktaş Hân hareketi vâki‘ olup hân-ı mezkûr bir pâdişâh-ı şedîd olmağla İdigu hemvâre-i gazabından muhteriz olup ittifak bir gice meclis-i ‘işretde kelleler kerem ve diller nerm iken Toktaş İdigu’ya tevcih-i kelâm idüb: “Sende benim bir günüm vardır ki seni ni‘met-i hayâtından sâim ve mahalle-i hâmûşânda nâim ider” diyü hitâb itdikde İdigu mugalata idüb: “Hâşâ ki efendimin kuluna kederi ve kendü eliyle tâ‘mir itdiği binanın hedmine sa‘yi ola” diyü redd-i cevab itdi lâkin mukaddema olan mülâhazasın tahkik idüb padişahı iğfâl ve kazâ-yı hâcet ider gibi meclisden munfasıl ve pâdişâha mahsus Istabl-ı Hassâ’ya varup bekçilerden habersiz bir tüvana ata süvâr ve: “Beni isteyen Timur yanında bulsun” diyü tevâbi‘ne tenbîh birle, ol leyle-i mazlîmede tayy-ı bisât-ı kûh ve sahra ve kat‘-ı bevâdî ve beydâ’ iderek sâhil-i necâta müsara‘ât itdi. Toktaş Han mezbûrun firâr haberin alınca ‘âkâbınca erbâb-ı hayl isrâ‘ ve tâ‘cil itdirdi. Lâkin atının tozuna irişmeyüp bilâ-fâide ric‘at itdiler. Firâri-i merkûm varup Timur’a mülaki ve riayet-i ubudiyet ve edâ-yı merâsim-i rikkıyyet itdikden sonra ser-güzeştin bir hikâye itdikde: “Siz bu kadar sefer zahmetleri çeküp tevsi‘-i mülk içün sengistan ve

kûhistanı gezüp bin derd ve ‘usret ile tahsil itdüğünüz emâkin bî-nef’ ve memâlik bilâ-fâidedir. Deşt-i Kıpçak ganimesi kesîr ve zapt ve teshîri sehl ü yesîr olup hazır-ı fevâyid ve ‘avâyidden sükût ve te’ennî itmenüze sebep nedir ve sizi redde kâdir ve askerinize dâ’fi’ü mâ’ni’ olur kal’a olmayup hazâyin-i emvâl ve davar çokdur” diyü Timur’ı ol tarafa tergîb itdi. Sıfat-ı âbâdî-i deşt-i mezkûr; sahârî-i merkûme Tatar kabilesine mahsus etrâf ü eknâfi tûlen ve ‘arzen vâsi’ ve havası (s. 62) latîf ve âb ı revânı câmi’-i kalîlü’l-kıla’-ı kesîrû’l-intifâ, ricâli şecî’ ve asker ve leşkeri menî’, evlâdları mihr-i tal’at, kızları kamer-menkabet, lehçeleri güzel ve hoş-edâ-i kelâmları şîrîn-i dîl-ârâ ekseri âkıl ve tedbir ü tedârikde kâmil olup re’yleri ‘ale’-d-devâm konup göçmek ve kâideleri ‘ıyş-i işret yiyüp içmek nehb ü gâretten emin ve pür-huzur ve birbiriyle hemîşe-i dostluk ile eyyamları mürûr idüb mukaddema Harezmi tarafından müteaddid tüccâr ve kabileler envâ’-ı mâl ve meta’ ile üç aylık mesafeden Kırım’a sefer idüb nakl ü zâhire ve refik ve ‘alife ihtiyaçsız, ‘aşâyir ve kabâil arasında ziyâfetler ile mu’azzez ve muhterem mürûr iderler idi. Sıfat-ı deşt-i mezkûr memleket-i mezkûra tûlan Gîlan Deryâsiyle Karadeniz arası taraf-ı cenubîsi olmak üzere iptida ile şark tarafına mümtedd olup bilâd-ı Harezmi ve Türkistan ve Çata ve Hıta ve Çin ve bilâd-ı Moğol hududuna münthehi olup ve cânib-i garbîsi bilâd-ı Rus ve Bulgar ve Tatar olup cihet-i şîmâlîsi kum tepeleri kesîrû’l-mehâlik mümteni’ül-mesâlik, gayr-ı meskûn sahrâ ve izsiz harab berü yaban olmağla âdem değil belki hayvandan dâhî hâlidir. Sıfat-ı Bahr-i Gîlan; deryâ-yı mezkûr Acem ıstılâhında Kulzüm ile meşhûr olup, taraf-ı şîmâlde vâ’kı’ Karadeniz’e karîbü’l-mesâfe olup ancak; Çerkes Dağları mâbeyninde sedd-i sedîd olmuştur. Etrâfında bilâd-ı Gîlan ve bilâd-ı Mazendran ve şehir-i Esterabad ve Şirvan ve müteaddid bilâd-ı A’câm vâ’kı’ bir bahr-i mahsur iken bilâd-ı Rusdan nice enhâr ü şatt ile ve nehr-i Ceyhun ve Nehri Seyhun manend-i Nil-i Fırat şattları deryâ-yı mezkûra câri olup ziyâde vü noksan zâhir olmaz. Sıfat-ı belde-i Saray; Rus memleketleri tarafından gelen Nehri İl’den münşa’ib Sengla nam şatt üzerinde Sultan Berke aleyhir’rahmihi deşt-i merkûmda Saray nam bir belde-i ‘azîm binâ ve dârü’l-mülk idüb deşt-i (s. 63) mezkûrda olan halayıkı humâ-yı sa’âdet-i pirâ-yı islâma ve ni’met-i kesîrû’l-berekât-i imâna da’vet itmekle ekser halayık da’vetin icâbet ve şeref-i islâmla sâlik târik-i hidâyet olup pâdişâh-ı merkûm-ı merhum şehir-i mezkûrda darb-ı nevbet-i devlet-i Muhammedî’ye ve ref’-i esvât-ı ezân-ı Ahmedîyye itdürüp müceddeden ca’mîler ve mescidler ve medrese ve ma’bedler binâ ve ta’lîm-i mu’allîm-i dînvebeyân-ı tarâik-i şer’-i metîn için va’d-i ihsân ve tekrîm ile etrâf ü eknâfdan ‘ulemâ-yı i’lâm-ı da’vet

idüb gelenlerine bezl-i mâl ve kemâl-i ihtirâm ve iclâl itmekle; Kutbeddîn-i ‘allâme-i râzi ve Şeyh Sa‘deddîn Taftazânî ve şârih-i hâcibiyye Seyyid Celâleddîn ve Hâfîzeddîn el-Gabrâzî ve Ahmed Cündî ve bu makule nice fudalâ-yı hanifiyye ve ‘ulemâ-yı şa‘fiyye ve müteaddid üdebâ ve şu‘arâ ve zurefâ cem‘ idüb neşr-i ‘ulûm-i nâfi‘a-i dinîyye ve best-i fevâid-i ma‘lûmat-ı ‘akliyye itdirdi. Bâ‘dehu Özibek Hânî Bek zamanlarında dâhî ziyâde olup belde-i merkûme mecmâü'l-‘ulemâi ve ma‘denü'l-fudâla olmuşdı. Nakildir ki belde-i mezkûre bir mertebe şen âbâdân ve kesret-i halâik ile deryâ-yı beni âdem olmuşıdi ki; bir gün â‘yân-ı beldeden birinin kuli firâr ve şehrin bir tarafında kisb ü kâr için bir dükkân açup yigirmi seneye karîb alım ve satım ider. Halkın vefret ü kesretinden ve yolların izdihamından, mezbûrdan efendisinin haberdar olmaz. Ve kıs ‘aleyhi’l-bâki bir zaman şehir-i mezbûr bu üslûb üzere âbâdân ve ma‘mûr iken havâdis-i rüzgâr ve takallüb-i leyl ü nehâr ile mefsedetler zâhirolup hassa Timur-ı bî-nûrun ve İdigu’nun dûr-ı dirâz muhârebe ve mukâbele ve nehb ü gâret ve ‘usret ü şiddet ve fitne vü fesâd ve ifnâ-yı bilâd u ‘ibâd ile deşt-i mezkûrda olan halâyık isabet-i ‘avarız ile münkarız ve bakîyyesi dâhî perişân vü perâkende olmalarıyle arâzi-i mezkûre beni âdemden hâli olmağın yollar olmağla medine-i mezkûre dahi harâb ve eseri nâ-yâb oldu. İbtidâ-yı imaretinden intihâ-yı (s. 64) harabına dek altmış üç sene oldu. Musannif-i merhum sekiz yüz kırk târîhinde belde-i Hacı Tarhan da Semerkand’da re’isü’l-‘ulemâ olan Hoca Üsameddîn ibn-i Hoca Abdülmelik’e buluşup esnâ-yı kelâmı deşt-i mezkûr ahvâli mü zâkere olmağın Hoca Üsameddîn’in sekiz yüz on dört târîhinde bir takrîb ile deşt-i mezkûra mürûrî vâ’kı‘ olup şiddet-i hâl ve ta‘ab ü zahmet ile mürur itdiğini bi kaç beyt ü şi‘ir ile zemm idüb ol ne mikdar ma‘mûr ise Timur fitnesinden sonra ol kadar harâb olduğun irâd ve musannif-i merhuma lisânen şikâyet ile hikâyet itmişdir.

33. FASL: TİMUR’UN DEŞT-İ MEZKÛR TARAFINA ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Bundan akdem tahrîr ve takrîr olunduğu üzere İdigu’nun tergîbi ile Timur-ı mağrûr, cem‘-i eshâb-ı cenk ü cidâl ve ihzâr-ı âlât-ı katl ü kîlâl idüb leşker-i encüm-şumâr ve asker-i düşmen-şikâr ile deryâ gibi kaynayup seyl gibi çağlayup gök gibi gürleyüp deşt-i mezkûra ‘azimet eylediği mahall-i mezkûrun pâdişâhı olan Toktaş’ın sem‘ine vâsıl olmağın ol dahi zu‘amâ-yı hışm ve ‘uzma-yı ümem sâkinen etrâf ve hışm-ı nişînen eknâfa ve re’is-i aşâir ve kabâil ve sağ ve sol kol ve askerine

fermânlar ve âdemler gönderüp Timur'un mukabelesine da'vet itmekle mânend-i mârr u mûr akup gelüp cem'iyet-gâh-ı askerde cümle müctemi' oldılar. Toktaş dahi ol cüyûş-ı deryâ-hurûş ile 'âzim-i meydan-ı mukaveme ve muhâsıma olup iki asker mânend-i deryâ-yı ahder birbirine mukarin olacak zamanda Toktaş'ın ümerasından bir emir-i nâ-sâz "vakitsiz horos gibi" bekleyüp ya'ni bir emir-i âherden kan da'vâsı idüb ve katlinde ısrâr itdi. Toktaş Hân dahi: "Belli da'va ve nizâ'ın icâbet ve hâtırın ri'ayet olunur lâkin şimdi hudûs iden belâ-yı 'azîme ve mülk ü millete ârız olan ihtilâl-i cesîme (s. 65) manzûrdur. Bu gâile def' ü ref' olunduktan sonra hasmını meydan-ı siyâsete getirüp kabza-i tasarrufuna teslim itmek mukarrerdir. Ol vakit ister isen ahz-ı intikâm ve ister isen ahz-ı diyet ile tahsil-i merâm it" diyü nasihat itdi. Emir-i muânid: "Bu sa'ât olmak gerek ve illâ sana itaatim yokdur" dimekle Toktaş 'inâd ve taassub ve mümkün olmıyan hususı teklif itme. Şimdi bizler belâyâ mübtelâ bir tâifeyüz. Bu emr-i şedîd; bend-i kemer-i muvafakat ve tahkim-i rabitâ-i murâfakat itmeğe muhtacdır." diyü her ne kadar nasihat ittiyedemîr-i merkûm Ak nâm kabile ve cem'iyet-i kesîre ittifakıyla askerden ayrılıp Rûm tarafına 'azîmet ve Edirne sahrâlarına varup ol tarafları mesken ü me'vâ itdiler. Bu takrîble Toktaş'ın ahvâli muhtell ve mütelâşi olup naks-ı asker vâ'kı' olmuşiken yine beher-hâl muktezâ-yı gayret ile tertib-i hiyel ve ricâl ve bulunan erbâb-ı kıtâlle Timur'a mukâbil oldı. Timur ateş-i zuhurun hâli ma'lûm ve askerinin kesret ve şecâ'atleri meczûm olup asker-i tarafeyn mânend-i bahreyn birbirine mukâbil ve erbâb-ı cenk ü cidâl birbirine karşı muhârib ve mukâtil olduklarında hükm-i kazâ vü kader ile dellâl-ı istidrac Timur'un bazâr eyyamına revaç virmeğin ceyş-i Toktaş gubâr-ı idbâr ile münkesir tâli' ile münhezim olup cünûd-ı merdûd Timur misâl zenbur-ı münteşir ve memâlik-i Deşt'de müstakarr olmağla kabâyil ve 'aşayire istilâ ve nehb ü gâret reaya vü beraya ve nüfus-ı kesîreyi katl ü ifnâ idüb Timur dahi mâl-ı ganime ve esirleri taksim itdikden sonra tagyîr-i kavâid ve tebdil-i merâsim ile Saray-ı Sultan Berke ve belde-i Saraycık ve şehir-i Hacı Tarhan'ı tahrib ve ahâlisin iclâ idüb zapt itdiği emvâl ve erzâkı ve at ve davar makulesini Semerkand tarafına İdigu ile gönderdi. Bu takrîble İdigu mergûb ve manzûr-ı 'ayn-i 'inâyet Timur dahi erkân-ı devlet beyinde mümtaz veakran arasında sâhib-i imtiyâz oldı. İdigu Timur (s. 66) ile Semerkand tarafına teveccühde iken yol üzerinde hufyeten kendü akraba ve aşiret-i diyâr u yârlarına mektublar ile âdem gönderüp oldukları yerden göçüp bir menzilde iki gün tevakkuf itmeyüp tâ'cil ile düşmen duhûlüne mâni' mahfûzü'l-etrâf falan sarb-ı tarike, sa'b-ı menzile varup nüzûl itmelerin tenbih ve işâret itdikden gayrı Timur bir akreb eğer

kendülerine zafer bulursa zarar u gezendinden halâsları ‘adimü’l-ihimâldir. Nehb-i mâl ve katl-i ricâl idüb perişân vü perâkendeliklerine sebep ve sâ’i olduğun tahrîr itmekle kabile-i mezkûre emrine muti‘ olup serian ve ‘âcilen göçüp mahfuz yerlere ve müşkül vâdilere varup tahassun birle ikâmet itdiler. Ba‘de-zâlik bir gün İdigu Timur’a feth-i kelâm ve bu resme arz-ı merâm itdi ki: “Pâdişâhım bu fakirin akraba ve ‘aşireti cemm-i gaffir olup cümle benim muayyen ve zâhirimdirler. Ve salâh-ı hâlim onlarıdır. Ve onların dahi emn ü rahatları benim savâb-dîdem ve ıslahımladır. Toktaş benim ile olan ‘adavetinin intikâmın akrâba ve ‘aşiretimden alup ateş-i gazâbın onların ifnâsiyle teskin itmek fikriyle ol fukaraya îsâl-i mazarrat ideceği ‘ayne’l-yakînimdir. Ol gâile def’i hekimâne tedbirime menût ve müşkül işlerinin fethi benim fikrime merbûtdur. Anlara isâbet iden zarar bana isâbet ider ve anlara vâsıl olan gubâr-ı keder ile benim ‘işim mükedder olur. Avâtıf-ı ‘aliyye-i pâdişâhiden mercû ve mutazarrıdır ki; iktizâ-yı re’y-i savâb-dîdleri üzre tâife-i mezkûreye istimâlet-i hâtır ve tatyîb-i kalb gâyib ve hâzır ider. Fermân-ı şerîf ve bir mu‘temed kullariyle irsâl olunup rihlet ve sâye-i ‘inayetinize gelüp âsûde-hâl ve müreffehü’l-bâl olmaların tenbih buyurasız ki; Ol deşt-i pür-mehâlikden ve Toktaş’ın zarar ve ziyanından kurtulup bakıyye-i ömr’-i müsteârı zıll-i zalîlde geçirüp hıdmet-i pâdişâhîde bezl-i kudret ideler. Bâki fermân pâdişâhımındır ve tedbir-i (s. 67) mülk ü milletde nazar-ı ‘âlileri â’lâdır” diyü hatm-i kelâm idince Timur-ı bî-şu‘ûr bu hususun temşiyet ve husûlüne senden evvelâ ve bu müddeânın vücûdına senden özge kim vardır. İmdi bu emrin bi’-n-nefs ihtimâm ve bu hussusun husûlüne bi’z-zât ikdâm itmek gereksin didikde İdigu dahi ihfâ-yı hâl için fermân-ı şerîf ile bir emîr-i kebiriniz benim ile ma‘ân olmak lâzımdır didikde Timur’un ‘aklın uğrulatoryup hemandem ‘aşiret-i mezkûrenin ekâbir ü â’yânına istimâlet-nâme tahrîr ve bir emîr-i kebîr ile İdigu taraf-ı merâma ‘azimet itdi. Bâ‘dehu Timur dam-ı İdigu’ya giriftar olup bu hîle ile firâr itdiğin fehm itmekle istirdâdı için ‘âdemler tâ’yin ve ‘ale’l-acele varup mezbûrı girü götürmelerin müekked tenbih itdi. İdigu kabilesine varup vâsıl olduktan sonra istirdâdına gelen âdem dahi ancak vâsıl olup tebliğ-i fermân itdikde İdigu refik-i tarik olan emîri ve bâ‘dehu gelen âdemi ihzâr ve hatırında olan sözleri bu vech üzre takrîr itdi ki: “Timur nehb ve katl-i âleme sâ’i bir zâlim-i bî-emândır. Allah’dan havf itmez bir âdemdir. Ama ben Allah’dan havf idüb ânınla ma‘ân olmakdan bîzârım. Ânın hidmet ve ubûdiyetinde olmak sâ’i-i bi’l-fesâd olmaktadır. İmdi bir gün evvel Timur varup tebliğ-i hâl itmeğe isti‘câl idün” diyü yollamağla mezbûrlar dahi Tatar’ı sür‘ât ile ‘azimet ve huzur-ı Timur’a gelüp tebliğ-i risâlet

itdiklerinde nedâmet ile tenk-dîl ve hayf idüb perişân-ı hâtır oldu. Gayrı imkânı olmamağla tegafül idüb Semerkand tarafına imale-i licam-ı ihtimâm itdi. Bundan sonra Timur'un deşt-i mezkûr tarafına emr ve nehyi kalmadı. Nakildir ki; Timur'ı müddet-i 'ömründe iki kimesneden gayrı kimesne aldamayup elinden ve zararından halâs olmamışdır. Biri mezbûr İdigu biri dahi Mısır 'ulemâsından kâdîyyül-kudât İbn Hudun'dur ki inşâ'allahû-te'âlâ ânın dahi tafsili ve Timur ile hâli ve hîle ve hud'ası 'an-karîb zikr olunur. (s. 68)

34. FASL: EMİR İDIGU İLE TOKTAŞ HÂNIN CİDÂLLERİ BEYÂNINDADIR

Emir İdigu Timur pençesinden halâs ve kabilesi beyninde vefk-i merâmı üzre istiklâl ve ihtisâs buldukda Toktaş ahvâlinden ve hareket ve sükûnundan hemîşe-i taharrüz olup teftiş ve tefahhusdan hâli olmadığından gayrı cenk ü cidâle hazır ve müheyyâ olup ancak da'vâ-yı saltanata liyakat ve isti'dâdı olmamağla nasb-ı pâdişâh-i cedîd ve zûr-ı bâzûyla pâdişâhlik emrin gayrı için temhîd itmek fikrine düşüp ekâbir-i kabâyil ve ümerâ-yı 'aşâyiri da'vet itdikde, cümle kabûl-i da'vet ile tarafına gelüp yanında müctemi' olmalarıyle Toktaş mukâbele ve mukâteleye tahsîl-i isti'dad ve sefer tedarikine bezl-i ictihâd itdi. Toktaş henüz Timur zararından fi'l-cümle kesb-i rahat itmemişken, bu haber-i melâlet-eser dahi mesmû'ı olmağın nâçâr tâze asker cem'ine mübaderet ve def'-i düşmen tedarikine mübaşeret itdi. Bu üslûb üzre birkaç def'a birbirinin üzerine varup cenk itdikçe gâh bunun tarafı gâlib ve gâh ânın semti zafer birle nûsreti câlib olup; hâsılı on beş nevbet birbirinin kanın içmeğe teşne ve birbirin ele getürmeğe kemer-beste olup hayli ricâl maktûl ü zâ'yi' ve çok mâl ü menâl telef ve re'âyâ ahvâli perişân vü perâkende olup 'âkıbetü'l-emr İdigu'nun âb ü tâb fer ve şevketi mükedder ve âyine-i ikbâli münkesîr ve muğberr olup şîkest bulmağla ol taraf sahrâlarının medahil ve mehâric ve yolundan ve izinden aslından haberdâr olmağla beş yüz mikdârı atlu ile sahrâ tarafına firâr ve ol tarafın nâ-mefhûm ve nâ-ma'kûl otluklarına bir nev'le saklanup gizlendi ki ne semte gitdiğinden ve hâli neye müncerr olduğundan kimesne haber virmedi. Ama Toktaş hîle ve hud'asından emîn olmayup etrâf ü eknâfî 'âle-d-devâm cüst ü cü itmekden hâli olmazdı. Altı ay mikdârı eyyâm-ı mürûr ve bir taraftan haberi zuhûr itmemele (s. 69) Toktaş emîn olup askerine 'icâzet virdi. İdigu dahi Toktaş'ı tecessüsten hâli olmayup Toktaş'ın askeri perâkende ve kendüsi münferid kalduğının haberin alınca

fırsat ganimet bilüp sabâ-reftâr atlara süvâr ile leyl ü nehâr terk-i hâb ve rahât idüb ‘ale’l-gafle mânend-i berk-i hâtif Toktaş’ı basup mezbûr ol vakit haberdâr oldu ki ‘ikâb-ı ecel girîbân-gîr-i ‘ömrü olup her taraftan tarik-i necât mesdud ve her cihetden nüzûl-ı kazâ rû-nümûd olunca her ne kadar cehd ü tek ü pû itti isede fâide-mend olmayup bî-tâkât kalmağla küşte-i şemşîr kazâ-yı nâ-gehâni olup ‘azm-i saray-ı sürûr itdi. Bu vak‘â-i ‘azîmede ‘adû ile muhârebeleri on altıya bâliğ Toktaş’ın mevti ile hükûmet-i deşt İdigu’ya müsellemler olmağın Toktaş’ın oğulları firâr ve müteferrik olup Celâleddîn nâm oğlu Rus ve Gerbal tarafına ve sâirleri Sefta tarafına gidüb ol cihetlerde mestûru’l-hâl oldılar. Bâ‘de-zâlik İdigu saltanat emrini murâd itdüğüne zapt itdürüp emr ve nehy kendüye münhasır oldu. Cümleden Kutlığ Timur Hân’abâdehû birâderi Şadi Beğ’e bâ‘de-zâlik Fulad Hân ibn Kutlığ Timur’a sonra birâderi Timur’a zapt itdirmekle merkûm Timur Hân İdigu’ya teslîm-i zimâm-ı inkıyad itmeyüp sâlik-i tarik-i ‘inad ve muhâlefet olmağla mâbeynlerinde ateş-i ‘adavet bu üslûb üzre niza‘da iken sekiz yüz on dört târihinde bilâd-ı Rus’dan Toktaş Hân’ın oğlu Celâleddîn dâ‘vâ-yı saltanat ve kasd-ı ahz-ı intikâm-ı peder ile zuhûr idüb asâkir-i mevfûre ile ikisinin dahi üstüne vardıkda tevfiğ-i rabbânîtakvîyet-i bâzû-yı ikbâl idüb meydân-ı cenkde Timur küşte ve İdigu’nun tâli‘i ber-küşte olup mecrûhen firâr ile nehr-i Seyhun’da helâk ve cenazesini ihrâc olunup Saraycık da medfûn oldu. Bunların bu kadar kıtâl ve cidâl ve fesâd ve ihtilâlleriyle deşt-i mezkûrda olan kabail ve ‘aşâyirin hâlleri perişân (s. 70) ve mal ve canları kemâliyle noksan buldı. Timur-ı â‘rec vak‘âsında lâ-yuda velâ yuhsâ tavâ-yif münkariz ve İdigu ve Timur-ı sâni ve Celâleddîn vak‘âlarında dahi hezârân hezâr nefsi katl ve esir ve mâl ü menâlları yağma olup deştden süknâ müşkil ve ‘asîr olmağla ekber-i kabâyilden Kara Boğdan nâm kabile ve nice cema‘at kıt‘â-i Rûm ve Rus taraflarına varup kimi esir ve kimi kâfir ve mürtedd olup yolları münkatı‘ ve kar ve yağmurun kesreti ile ebnâ-yı sebîl ve tüccâr dahi kesilüp ol hududun nâm ve nişânı kalmadı. İdigu-yı merkûm esmer-ül-levn sâhib-i fikr-i sâkîb mâlik-i re’y-i sâyib muhibb-i ‘ulemâ-yı mukarreb sulehâ-yı enhârda sâim-i leyâlîde kâim-i şeri‘at-ı garrâya tâbi sünnet-i resul ve kitâbullâha mütâbi‘ olup yigirmi mikdarı evlâdının cümlesi eshâb-ı iclâl ve ibtâl-i ricâlden şeca‘ât-şî‘âr ve umûr-dîde ve kâr-güzâr olup bunların umûr-ı ‘acîve ve hikâyat-ı garibesini çok olup bu muhtasarda güncayış-pezîr olmağla ihtisâr olundu. Bundan akdem tahrîr ve takrîr olunduğu üzere Timur Sultaniyye’ye mürûr ve Hemedan’a ubûr idüb pâdişâh-ı Mardin Melik Zâhir’i zindanda ıtlak ve şâh ile Irâk arasında olan vilâyet ve kurâ ve kasabâtın umûr-ı cumhûrını kendüye sipâriş idüb

Mardin'e irsâl itdikden sonra Toktaş Han inkisârında mazbut yed-i gadri olan havâşî ve mevâşî ve bâ'zı kendüye tâ'bi' olan kabâyil-i deşt ile Acem memleketlerinde rücu' da sığışmamağla Semerkand'a varup tahfif-i ihmâl itdikden sonra eglenmeyüp seri'an tayy-ı menâzil ve kat'-ı merâhil iderek Horasan ve Azerbeycan taraflarına 'atf-ı inân itdi. Azerbeycan'a vusûlünde hâkim Tahirten istikbâle varup merâsim-i ubudiyeti takdîm ve zimâm-ı hükûmeti dest-i Timur'a teslim itmekle vilâyet kurâ ve kazâsına itale-i dest-i gadr itmeyüp hükûmetin ibkâ ile icâzet virdi. Ba'de-zalik mahall-i merkumdan nehzat ve Mardin tarafına 'azimet itdi. Kura ve kasabâtına (s. 71) bilâ-zarar mürûr idüb Ruha tarikinden taraf-ı Şam'a müteveccih oldı.

35. FASL: TİMUR'UN ŞAM VE KAYSERİYYE TARAFINA OLAN MEKTUBLARI BEYÂNINDADIR

Timur Mardin'den nehzat ve Ruha'ya ateş-endâz-ı heybet olup nehb ü gâret kasdında iken vilâyet â'yânından el-hac Osman nâm bir mübârek âdem istikbâline varup envâ'-ı tezellül ve tazarru' ile bir deve yükü akçeye sulh idüb mâl-ı mezkûr tevzi' ve taksîm ve cem' ve tahsîl ve Timur hazinesine teslim olunduktan sonra mahall-i merkumdan Kayseriyye ve Tokad ve Sivas pâdişâhı Burhaneddîn Ebu Abbas'a âdemler isra' ve nâme-i tehdîd ve teşdîd tahrîr ve irsâl ve bâ'zı uhûd ve şurût ve va'd ü va'id ile hutbe-i ve sikke-i vilâyet-i Mahmud Han yahud Sırırgatmış Han ve Timur nâmına kıra'ât ve darp itdiresin diyü tenbîh itdi. Mahfî olmiya ki Timur'un Mahmud nâm oğlu ve oğlunun oğlu ve bu nâmda veliahdı yok iken asl-ı nüshâda Mahmud Han yahud Sırırgatmış Hân sikke ve hutbe olunmak üzere kaydı bulunmağın etbâ' olunmuşdur. Lâkin esnâ-yı tercemede Timur sikkesiyle bir dirhem ele girüp Sultan Mahmud bir leffi emir Timur-ı Küregen ile meşkûk olmağın aslı üzere ibkâ olunmuşdur. Bu takdirce Timur'un bir ismi Mahmud ve Sırırgatmış dahi olmak ihtimâli vardır. Kema lâ-yuhfâ rec'anâ ilâ mâ-kenâfih Burhaneddin Timur âdemlerine yüz vermeyüp ve ahd ü pemânına itikad ve itimad itmeyüp redd-i cevaba takayyüd itdiğinden gayrı elçisin katl ve ser-maktû'ın yine kendü âdemlerinin boynuna asup çarşu ve şehirde teşhir itdikden sonra cesedin iki kıt'â idüb bir kıt'âsın Sultan-ı Rûm Bayezid Hân asitânesine ve bir kıt'âsın Sultan-ı Mısır Melik Zâhir'e irsâl ve kıssa-i pür-gıssayı tafsîlen tahrîr ve imlâ itdi: "Bu mazmûmunda ki bu fakir kapunuz toprağında bir zerre ve himmetinizdir. Ya senden bir katre olup mülk ve malım sizin mülk ve malınız ve cem'iyet-i hâtırım sizin devâm-ı ıyş (s. 72) ü

refâhiyeti hatırımızdır. Bu kadar za‘f- ı hâl ve killet-i mâl ve ricâl ve ‘âdem dâire ve haşiye ile Timur’ı tahkîr ve elçilerin ihlâk itdiğim sizin devletiniz takviyesi ve i‘lâm-ı devletinizi â‘lâ için olup cem‘iyet-i mülûkânenize i‘tikâd ve müzâheret ve i‘ânenize itimâd iledir. Bu hakir devletinize siper ve askerinizi mukaddimeyim. Ve illâ bu mertebe cür‘et ve Timur ile mukavemete iktidârım olmadığı zâhirdir. Timur ne pâyede zâlim ve ne mertebede mürtekib-i cerâyim ve nehb-i emvâl ve def‘-i ihmâl ve takdim-i memlûk ve ifna-yı mülûk idüb ne kanlar dökdi. Ve ne ciğerler yakdı. Ve ne hâne ve hânedânlar yıkdı mesmû‘nız olmuştur. Böyle bir sebîl-i tûfân ve zâlim-i bî-emâna garşu gomak ve muhâsıma itmek nice mümkündür. İmdad ve müzâheret ile bâzû-yı tâb ü tûvânımı takviye itdirseniz. Müttekâ-yi rahâtda kâm-rân-ı saltanat olup siz eğer ihmâl-i bî-meâl ile muamele iderseniz bu fakire ikinci siz olursunuz. Neûzü-b-illâh bu der-mende isâbet iden zarar ve ziyan vara vara sizlere dahi lâhik olmak mukarrerdir. İmdi el birliği ve dil birliği ile ittifâk idüb bu ateşi itfâ itmek gerek ve illâ münferik ve münteşir olunca âşlem bir yere gelse itfâsı kâbil olmaz ve Timur’a redd-i cevâb itmediğime bâ‘is budur ki; ne üslûbda tedbir ve fermân iderseniz âna göre hareket ve âna münâsib tedarike mübâşeret ideyim. Bâki ed-dûâ mektub ser-be-mühr Sultan Burhaneddin ve Sultan Bayezid-i merhûma vusûl ve mütalaasiyle mazmûnı mâ‘lûmı olunca izhâr-ı sürûr ve beşâset birle; “Hezâr âferin ve sedd-i tahsin idüb cevâb-nâmede hikâye-i merdâne hareket ve dilîrâne şeca‘at göstermiş. Siz bu bâbda gayret kemerin kuşanup ol merdûdın redd-i keydine ve def‘-i zararına hekimâne tedbir ve âkılâne hareket idesiz. İktizâ iderse vâllahû‘l-‘aliyyü‘l-‘âlâ mukabeleye iktidârı olmadığı mukatelesine mecâl olmıyan sevâd-ı leyl gibi asker ile varup hayme ve hâr-gâhını pâ-mâl ve dünyâyı başına tenk ü târ iderim. Heman gelürse mukâbelesine ikdâm ve hüsn-i (s. 73) basiret ve hulûs-i niyyet ile def‘-ine ihtimâm idüb kesret-i cünûd-ı merdûdı mülâhazası size mâ‘ni‘-i tarik-i maksûd olsun. Kem min fi‘e kalîleti galebet fi‘e kesîreti bi-iznillah mâ-sadakı üzre hâr ve hâşâkın vefreti seddah-ı müdde‘â olmaz. Eğer ma‘kûl ve münasip görüp mücâhidîn ve gâziler ile bi‘z-zât sell-i seyf ile merkûmun def‘-i zararına ikdâm iderseniz nûsret ile kâm-rân olmanız manzûr-ı ‘ayn-i ferasetimdir” diyü nâme-i şerîf ve hitâb-ı muhîflerin irsâl ve muntazır-ı cevab oldılar. Ama Sultan-ı Mısır Melik Zâhir ne vech üzre redd-i cevâb itdiği tevârîh-i ahbâr ve kütb-i âsârda manzûr ve mütala‘a olunmadı. Lâkin ekser ihtimâl Sultan gâzi Bayezid ile yek-dîl ü yek-cîhet olmalarıyle ol dahi yine ol siyâkda Sultan Burhaneddîn’e redd-i cevâb itmişdir” diyü musannif-i merhum zâhir-i hâle havâle itdi. Bâ‘dehu Timur-ı makhûr pâdişâh-ı Mısır Melik

Zahir'e elçi ve 'Arabî lîsân ile nâme tahrîr ve bu minvâl üzre tehdîd ve teşdîd itmişdir ki terceme birle nakl olunur. Sıfat-ı mektub; (...) bilmiş olasız bizler Hazret-i Allah'ın askeri ve gazâbullah'dan mahlûk bir tâife olup gazabına müstahikk olanların üzerine musallat olmuşuzdur. Şikâyetçiye şefkat ve gözü yaşluya merhamet itmeziz. Allah te'âlâ kulübümüzden merhameti selb ve rikkati derûnumuzdan nez' itmişdir. Emrimize mutî' ve münkâd olmıyanlara hezâr-ı azâb ideriz. Tahrîb-i bilâd ve ihrâk-ı 'ibâd ve rû-yı zemînde izhâr-ı fesâd itmişdir. Kulübümüz taş gibi ve 'add deymez kavim gibi atlarımız uçucu ve mızraklarımız delici olup mülkümüze fenâ irmez. Konşumuza zarar isâbet itmez. Eğer şartımızı kabûl ve salâh-ı emrimizi makbûl tutarsanız bizimle berâber olup fâide ve zararda sizinle müsâvi oluruz. Eğer emrimizi redd idüb 'inâd üzre muzırr olursanız kimesneden bilmeyüp kendü nefsinizi lev m idesiz. (s. 74) Bizlere kal'alar mâ'ni' ve askerimize inkisâr vâ'ki' olmaz. Ve bize olan beddûânız kabule geçmez zira; ekl-i harâm ve şûrb-i müdâm ve terk-i cum'a ve cema'ât itmeniz ile hakâret ve zillete ve azâb ve şiddete hazır olunuz. Kendü zu'm(u)nuzda bizi keferre nisbet idersiz. Ama sizler fücra mensûb olduğunuz mukarrerdir. Ve kazâ vü kader Tanrısı bizi üzerinize musallat itmişdir. Ve kesretiniz bize göre azdır. Ve 'azîziniz bizim yanımızda zelîldir. Şarken ve garben rû-yı zemîni aldık. Ve nice sefinelere 'azben mâlik olduk. Hâlâ insâf idüb size mektub tahrîr eyledik. Fena ve helâk dellâli ey fâsık ve fâcir kavim. Başınıza geldük diyü nidâ itmezden akdem redd-i cevaba sür'ât idesiz ve's-selâm. Nâme-i merkûm Melik Zâhir'e vârid ve mütalaa birle mefhûmı mâ'lûmları oldukda anlar dahi lîsân-ı askerden olmak üzre fesâhât ve belâgat ile 'Arabî cevap tahrîr itdiler. Tercemesi nakl olunur; Sıfat-ı mektub (...) taraf-ı İlhâni ve südde-i 'azîme-i sultaniden gönderilen nâme vârid ve mefhûmı vârid oldı. Gazâbullâhdan mahlûk ve suhatullâha müstahik olanlara musallat olup şikâyet idenlere rikkat gözi yaşlılara şefkat itmeziz. Allah te'âlâ kulübümüzden merhameti selb itmişdir diyü işâret idüb hakka ki a'zâm-ı uyûb ve ekber-i kabahat ile kendinizi vasf itmezsiniz. Eğer nasîhât-pezir olursanız kendü ikrârınız size va'z-ı kâfidir. "Kul yâ eyyühel kâfirûne lâ â'budû mâ tâ'büdûn" kitablarda mezkûr ve her kubhda mestûr olduğunuzdan gayrı kendinizi kâfir saymışsınız. Siz İllâ lâ'netûllahi 'ale'l-kâfirîn bizler haka ki mü'miniz. Bizlere 'ayb ve yalan uğramaz. Kur'ân-ı 'azîmü'ş-şân bizim üzerimize nâzil olup 'ale'd-devâm bereket-i envârı bize vasıldır. Ve hüküm ve emr nehy ve tahrîm ve tahlîl bize mahsusdur. Yevm-i cezâda nâr sizin için mahlûkdır. (s. 75) Bu dahi 'a'ceb-i 'acâyibdendir ki "aslanı ankebût ile ve kaplanı kurtla ve kaviyi za'if ile tahvîf idersiz". Bizim

atlarımız ab-ı revân gibi câri ve himmetimiz ‘âli ve sinânımızın zikri Şark ve Garb’da meşhûr ve livâ-yı ‘azmimiz hemîşe-i mansûrdır. Katl idersek gâzi ve maktûl olursa şehîd oluruz. Bizim ile cennet arası bir sa‘ât kadar mesafedir. “Ve lâ tahsebenellezîne kutilû fisebilillâhi emvâten, bel ahyâun inde rabbihim yurzekûn”Kulûbümüz mânend-i cibâl ve ‘adedimiz rimâl diyü işâret itmişsiz.” Kassâb koyuna çokluğundan elem çekmez. Ve bir kurt koyun sürüsünden kaçmaz. Oduna az ateş kâfidir. Ve asker-i kalîl kesîre gâlib ve şevketini sâlib olduğu mükerreren mâ‘lûm ve manzûrınız olmuşdur. Firâr lâzım gelürse ‘âr ve ‘âdem-i hamiyetden firâr ideriz. Ve illâ hayâtımız sa‘âdetdir. Ve memâtımız şehâdetdir. Ve cünûdullahî gâlibdir. Ve emirü’l-mü‘minîn ve halife-i rabbü’l-‘âlemînden gayrıya bizden ita‘ât taleb idersiz. Bu bâbda size ita‘ât yoktur. Tevzî-i hâlve keşf-i ahvâl itmemezi tenbîh itmişsiniz. Bu kelâmda gâyet rekâket ve bu ‘ibâretde temâm-ı cehâlet vardır. Keşf nicedür ve mestûr olan nedir. İmândan sonra küfrden başkası var mıdır? Kâtibinizi âgâh idin. İttiği tertîb-i kelâm ve takrîrin kapu inildisi ve sinek vızıldısı kadar te’siri olmadı. Bi-‘avnillâhi-te’âlâ bizden size seyfdan gayrı yoktur ve’s-selâm. Pûşîde olmağa ki Timur ile Melik Zâhir mâbeyninde vâ’ki’ olan iki mektub mukaddemâ Nasîr Tûsî inşâsiyle Hülâgü tarafından ol eyyâmın Mısır Sultânına gelen mektub sureti ve Sultan-ı Mısır’dan Hülâgü’ye ol zamân fudalâsının tesvîdiyle olan mektub sûreti kemâ-hûve bi-‘aynihî olduğu musannif-i merhum bâ’zı kitabda gördüğün ve okıdığın nakl itmeğün bu muhtasarda dahi işâret olındı. Timur’un elçilerine Sultan Burhâneddîn’in tertîb itdiği hakâret ve azâb mağrûr-ı merkûmun mâ‘lûmı olduktan sonra ciğeri muhterik ve cem‘iyet-i hâtırı (s. 76) perişân ve münferik olup lâkin; cünûd-ı islâmiyyeden çok pehlivan ve leşker-i Rûm ve Mısır ve Şam’da nice merdân-ı meydan olduğu mâ‘lûm olmağla ol zehri hazm idüb müterakkıb-ı fırsat olup girü ric‘ât itdi.

36. FASL: TİMUR’UN HİNDİSTAN TARAFINA OLAN ‘AZİMETİ BEYÂNINDADIR

Sultan-ı Hind Firuz Şâh Türk taht ve mesend ve ser-nihâde-i ve sâde-i lahd oldukda tedbîr-i mülk ü millete lâyük ve umûr-ı cumhûr-ı saltanatı hall ü ‘akdde muktedir oğlı olduğu Timur’un mâ‘lûmı olmağla intihâz-ı fırsat idübtevlîyet-i mülküne taleb ve vazife-i saltanata râgıb oldu. Lâkin ehl-i Hind fevt pâdişâh ile muzdarib ve mütereddid ve bâ’zılar gâlib ve bâ’zılar mağlûb iken ol ateşin sükûnu ve ol fitnenin teskini için ‘ukelâ ve ‘ulemâsı lâ-büdd-i tâ‘yin-i sultan lâzımdır diyü

vüzerâ-yı sâhib-tedbîrden Melvay nâm veziri ittifâk-ı ârâ ile taht-ı saltanata cülûs itdirdiler. Merkûm temhîd ve tanzîm-i mülke mübâşeret ve erbâb-ı istihkâkı istihdâm ve nâ-ehl olanları ib'âd itdi. Ba'dehû zuhûr-ı fitne ve fûtûr ile Multan hâkimi olan birâderi Sarnek Hân Sultan Melva'ya 'âdem-i inkıyâd gösterüp mâbeyninde vâ'ki'olan hilâf ile tavâif-i Hind iki fırka olup bir mikdarı Melva'ya ve bir mikdârı Sarnek Hân tarafına tab'iyetle cem'-i kesîr ve tevâbi' ve levâhikcem'-i gafîr olup hattâ yalnız sekiz yüz fil ile cenge hazır olup niza'ları ve dâd ü sitâdları def' olduktan sonra bin belâ ile kal'ayı gadr-ı düşmenden halâs itdi. Sultan Melvay dahi taht-ı Hind'de karârda ve hükûmet-i mesendinde dil-azâde olup Timur'un kasd-ı memâlik-i Hind ile tedârik ve cem'iyeti oldığın istimâ'itmeğin zâlim-i merkûmun def'ine çâre-cû ve cem'-i asker pelenk-hû idüb serhadleri sedd ü bend ile sâir vilâyetlerin kal'a ve muhâfazacıların tevfir ve tahkim ve etrâf ü eknâfdan cem'-i ibtâl ve ricâl-i şeca'ât-şî'âr ve fillerin ihzâr itmek üzre iken Timur cem'-i asâkir ve tevfir ü tedârik (s. 77) ve zehâir ile şebîhûn-ı Tetârî idüb mânend-i seyl nehâr ü leyl dimeyüp isti'câl ve ve cevâd ve karınca misâl hudud-ı Hind'e vürûd itdikde ehl-i Hind'in bâ'zısı müsellimân-ı mübârek îmân ve bâ'zıları mecûs-ı menhûs olup Menvay meh-mâ-emken atluların tertîb ve fillerin takdîm ve her filin zahrına kal'a misâl mahfiller vaz' ve içine erbâb-ı cenk ta'biye ve etraflarına çânlar asup hortumlarına kılıçlar bend idüb ve dişlerin mânend-i hancer tîz idübderyâ gibi fevç fevç akup ve der-âkâb erbâb-ı sinân ve eshâb-ı seyf-i perrân yürüyüb hazır-ı baş ve âmâde-i cenk ü cidâl oldılar.

37. FASL: TİMUR'UN BU BABDA İTDÜĞÜ HİLE BEYÂNINDADIR

Timur-ı mekkâr Hindîler'in bu mertebe kerr ü fer ve tertib-i cüyûş ve askerlerinin vefretin müşâhede idince ta'accüb idüb:"Bunlar ile zâhiren mukâbele ve mukatele 'ayn-ı hatâdır. Bunlara hileden gayrı çâre yokdur."mülâhazasiyle rişte-i ihtiyale mütemessik olup nâdîde ve nâ-şinîde bu gûne hileye sülûk itdiği üç dört kûşeli Arabca hüsk didikleri ekser koyun yününe yapuşur diken gibi demirden bir çok diken yapılmak için orduda olan demürcilere emr idüb az müddetde hazır ü müheyya itmekle zulmet-i leylde mezkûr müselles şekil demirden dikenleri ordusu ile düşmen ordusu mabeyninde ber-taraf-ı perişân iderek ve evvel ve âhir ve yemin ü yesârın birer nişân ile tahdîd itdirdikden sonra meymene-i müyessere pusıda dahi bir

mikdâr asker der-kemîn itdürüp cümle tedâriki hazır ü müheyya olunca bir gün ‘âle’s-sabâh nefirlerin çaldırıp ve asâkir-i encüm-şumârın tertîb ve hayl ve ricâlin lâzımı üzre takdîm ve cenk ü cidâli temhîd idüb hâr ile mahdud olan semte sevk-i asker itdüğü manzûr-ı asâkir-i Hind olmağla fillerin der-pîş ve eshâb-ı şemşîr ve hançer ve erbâb-ı tîr-i teber der-kafa Timur tarafına kasd idüb tamam mahall-i merkuma vüsûl bulunca Timur inhizam göstermekle tâife bî-haber fillerin ol hâr-ı mel’ûn (s. 78) üstüne sürünce fillerin ayakların iğne ve çuvaldız yahud ‘akreb gibi sokup ciğer-sûz olmağla der-sa’ât filleri ol harâret ile ric’at ve girüye ‘avdet idüb der-kafa olan fakir Hindileri pâ-y-mâl ve izdihâm-ı bî-ibrâm ile müsadif oldukları eşhâsı zîr-i vezîr itdiklerinden gayrı pusıda olan asker-i Çağatay hurûş ve ateş-i nâ-gihâni gibi evc-i âsûmâna ‘uruc idüb fukarâ-yı Hind’in öglerin âhere ve âherlerin öge katup katl ü istîsâl itmekle Hind askerinin lâşeleri mânend-gû olup bâkisi piç ü tâb ile vâdi-i hayretde sergerdân oldu. Bu kıssa-i garibe bu gûne dahi rivâyet olunur ki; Hind vilâyetinde deve makulesi olmayup ‘âdem-i ülfetden nâşi fil deveden ürküp kaçduğı Timur’un mâ’lûmı olmağla beş yüz mikdarı ürkek develerin semerlerine fitiller ve bâ’zı kuru ot doldurup iki asker birbirine mukabil gelüp tarafeyn cenge âgaz itdikde fitilleri iş’âl ile develer filler mukabelesine sevk olunup harâret-i ateşi develer ihsas itdikleri gibi sadâ-yı garîb ve cilve ve raks-ı’acîb ile fillere karşı vardıklarında ‘âdem-i ülfet ile görmedikleri hareketi görünce filler hayran olup der-sa’ât ric’at ve girüde olan asker-i Hind’i pâ-mâl ve izdihâm-ı bî-ibrâm ile perişân vü perâkende itdiler. Heman der-kemîn olan asker-i Timur dahi sell-i seyf-i pür-hayf idüb hücûm idince Hindiler meydan-ı nusretten müte’ehhir ve Timurîler zafer birle mütekaddem oldu. Lâkin ehl-i Hind’in erbâb-gayretten mübâriz ve eshâb-ı hamîyyetden hayli zerre pûş ve cebe vü cevşenlü bahadırları bulunup tekrar cem’iyyet birle ahşama dek dâd ü sitâd ve cenk-i ‘azîm vâ’ki’ olup zulmet-i leyl gâlib olunca her kes kendü menzil ve me’vâsına ric’at itdi. Tekrar ‘ale’s-sabâh cenk ü bîkâra asker-i Hind’in isti’dâdı olmayup tâb ü tüvânları muhtel ve kemer-i kuvvet ve kudretleri muhill olmağla perişân vü perâkende ve karârı (s. 79) fîrara tebdîl itdiler. Sultan Melvay dahi zillet ve mezellete ve inkisâr ve hezimete mübtelâ olup Timur-ı nûsret-nâme ile mesrûr olmağla ol eyyâmda pâ-yi taht memleket-i Hindistan olan Dehl nâm şehir-i ‘azîmin teshirine müteveccih oldu. Varup mânend-i mârr u mûr asker-i nâ-mahsûr ile vilâyet-i mezkûreyi ihata ve muhâsara idüb hezâr-ı nizâ’ ve muhâsîma ve gûne gûne hîle ve mukatele ile şehrin bir tarafın ibtida feth ve üç gün cenk ile taraf-ı âherin dahi zapt ve teshîr itdi. Vilâyet-i mezkûre mecmâ’-ı erbâb-ı fûnûn ve mesken-i eshâb-ı

fazîlet ve bender-i ticaret ve ma‘den-i envâ‘-ı tefârik ve tuhaf-ı mahzen-i emti‘a ve akmişe oldığı beyne’n-nâs şâyi‘ olmağın muhtaç-ı tafsil değildir.

38. FASL: SULTAN-I SİVAS BURHANEDDİN’İN VE MELİK-İ MISIR MELİK ZAHİR’İN VEFÂTLARI BEYÂNINDADIR

Timur-ı kürsi-nişîn saltanat-ı Hind olup etrâf ü eknâf vezir ü bâlâsına müstevli olup envâ‘-ı tuhaflarına nâil ve esnâf-ı mâl ve erzâkın cem‘ ile muradına vâsıl olmağla bahren ve berren ve şarken ve garben asker gönderüp zapt-ı hudud ve tâ‘yin-i sinor ve temhîd-i kavâid ve tecdîd-i kanun ve ‘akâid itmek üzere iken Sultan Burhâneddîn Sivas’da ve Melik Zahir Berkuk Mısır’da terk-i gavgâ-i bî-mâl-ı saltanat ve ‘azm-ı saray-ı dâr-ı âhiret itdikleri haberiyle sürûr-ı tâmm ve cevri-i mâlâ- kelâm ile Şam tarafına sefer ve ‘azîmetin tasmim idüb ‘acele ile umûr-i Hind’i görüp asakir ve mustahfızını kifâyet mikdârı tâtin itdikden sonra Hind â‘yân ve ekâbirinden bir mikdarın ma‘ân alup nakl-i nukûd ve tahmîl-i nefsi-i envâl ve akmiş ve emti‘a-i bî-misâl ve fillerin dahi kanun-ı Hind üzere yükleyüp müreffehü’l-bâl venusret ve hazine ile muhassalü’l-‘âmâl olarak sekiz yüz iki târîhinde Semerkand’a gelüp tahff-i ihmal birle andan dahinehzat ve sür‘ât ile Ceyhun’ı ubûr ve Horasan tarafına ‘azîmet itdi. Sûret-i zâhirede Sultan Burhâneddîn’in mukaddemâ elçilerine itdiği gadrin intikamın almak için sa‘y itdiğin ifşâ itdi. Lâkin bâtinen kasd-ı ‘âmm idi. Ancak ihtifâ itdirdiği her kes peşîn tedârik fikrinde olmıya. Bu eyyâmda Tebriz ve etrâfında hükûmet iden Emir İnşâh ibn Timur pederine nasihat ve serzenişi müşkil nâme tahrîr idüb ve Sultan Ahmed Celâyiri tekrar Bağdat’a ‘avdet ve asker-i Çağatay’ı darben ve kahren ihrâc itdiğini ihbâr itdi.

39. FASL: EMİR İNŞÂH’IN TİMUR’A TAHRÎR İTDİĞİ NÂME BEYÂNINDADIR

Timur-ı mağrûrkâr Hind’i temâm itdikde oğlı Emir İnşâh’dan mektub vârid olub zu‘m bâ‘zı rivâyet üzere mezmûn-nâmede bu tarik üzere sevk-i kelâm-ı sıdk-encâm itmiş idi ki: “Ey Peder, kiber-i sinn ve fütûr-ı â‘zâ ve za‘f-ı beden ile zahmet-i sefer ve tereddüd-i rükûb ve nüzûlde ‘acziniz olduğu zâhir ve mukarrerdir. İmdi ehl-i takva eshâb-ı hidâyetden iseniz size lâyıık oldur ki; mescidlerde oturup ‘ibâdet-i rabbü’l-‘âlemîne müdâvemet idesiz. Hıdmetinizi edâya kâdir evlâd ve zapt-ı

memlekete kifâyet ider ahfâdınız vardır. Tasavvur-ı mevt var iken fikr-i tevsî'-i memleket ve dâire ve tama'-ı saltanat-ı kahıra itmek 'akılâne hareket değildir. Eğer 'ayn-ı basîret ve çeşm-i cennet ile nazar iderseniz dünyâyı târik ve tahsîl-i âhşret târikine sâlik olursız. Penbenden bir gömlek ve saf sudan bir içim ile 'âdem-i kanaat itmek gerek. Bu dahi 'âkıbet-ı giriftâr-ı mevt ve hasret olana çokdır. Tatalım mâlik-i mülk i şiddâdve sâhib-i emvâl ve 'âd ve müsâade-i baht ile bâliğ-i makâm-ı Firavun ve Haman ve mâlik-i hazâin-i Karun ve câbir-i mülk-i cihân olup tahrîb-i bilâd ve ihrâk-ı 'ibâd ile baht-ı nasr ve kevkebe ve debdebede mânend-i Kayser oldık. Manhûn fih farzâ ki; aktâr-ı arâzi şarken ve garben zapt ve 'ömrün hazerân ve huddâmın mülûk-i cihân ve hâkân ü fâğfûr, zencirinde esir ve sultan-ı Mısır sana teshir oldı. Âkıbet kasr u sarayın harâb ve nihâyet hâlin tûrâb olmak değil midir? Ve hüsni-ı 'ibâdet şükrin ve hazret-i Davud'un vüs'at-ı mülkin ve zıkr ü tesbihin ve Hazret-i Süleyman'ın ins ü cin ve hûş u tayra ve temcîd ve tehlîlin ve Zulkarneyn'in sedd-i magrib ve maşrika seferin tezekkür ve tefekkür itmezsen hâsseten seyyid'ül-enbiyâ hatem-i resûl u esfiya-i rahmeti'l âlemîn ve şeffü'l meznebin Muhammedü'l Mustafa Ahmed müctebâ 'aleyhi efdâlü't-tehâyâ ki nusret ve te'eyyüd-i dîn ü mübîn bâbında hazreti bârî te'âlâ ve takaddes-i enbiyâ-ı 'izâmdan ahd alup meşarik ve magarib-i cihânı dîde-i hakk beyninde nümâyân ve hezâyin-i arzı hıdmet-i tasarrufuna 'inâyât-ı zâhire netice-i da'vet-i İbrahim Halil vesile-i Musa ve beni İsrâ'il-i memdûh-ı Tevrat ve İncil rûz-ı mahşer-i

40. FASL: SULTAN BURHÂNEDDİN'İN HÂLİ BEYÂNINDADIR

Pâdişâh-ı merkûmun peder-i sa'd-ahteri Kayseriyye Sultanı Eretna nâm kimesnenin zamanında kâdî olup manzûr-ı 'ayn-i pâdişâhı ve ümerâsı ve vüzerâsı beyninde muhterem ve sâhib-i menzile-i 'âli idi. Oğlı Burhaneddîn Ahmed iptidâ-yı sabâvetinde taleb-i 'ilme râğb ve mücidd ve kesb-i fezâile-i mücâhid ve münferîd olup tahsîl-i 'ulûm-i ma'kûle ve menkule için Mısır'a varup 'âkıl-ı vezirin ve sâhib-i fehm ve müdrîk olmağla müddet-i kalîlede tahsîl-i 'ulûm-i kesîre ile fâ'ikü'l-akrân ve mümtâz-ı cihân olup bir gün Mısır kûşelerinde seyr ü sülûk iderken bir fakire rast gelüp birkaç akçe sadaka virdikde fakir-i mezbûr Burhaneddîn'e tevcih-i hitâb idüb dir ki: Bunda meks size lâyıık değildir. Siz Sultan-ı Rûmsınız". Burhaneddîn bu kelâmı gûş idince Mısır'dan kat'-ı alâka ve terk-i ders ve medrese idüb ikdâm ile Sivas tarafına vusule ihtimâm itdi. Varup vusûl buldukda pederi mesrûrül-bâl ve

â'yân-ı vilâyet dahi mezbûrun Kuddümiyle hôş-hâl olup mahcûbü'l-kulûb-i kebîr ve sagîr oldu. Ba'de-zalik ders ve medrese ve ta'lîm-i 'ulûm-i şer 'iyye ve tefhim-i fûnûn-i 'akliyye'ye iştigâlden gayrı sâhib-i sülûk ve sûret ü sîretde 'âleme mergûb olup şî'r-i latîf-inşâ ve musannifât-ı kesîre-i tahrîr ve imlâ ve sahâvete mâ'il maa'-zâlik libas-ı 'askerî ile selâtin ve hükâm ve ümerâ ile konuşub 'askerîlikde dahi yedi tûlâsı olmağla bî-emrillâhî-te'âlâ pâdişâh-ı vilâyet müntakil-i dâr-ı âhîret olup Mehmed nam sagîr oğlı ittîfak-ı â'yân ile serîr-i saltanata iclâs olunup ekâbir-i vüzerâdan Gazanfer bin Mutahhar ve Feridun ve İbn Müeyyed Vehy geldi. Ve el-hâc İbrahim ve Burhaneddîn merkûm tedbîr-i umûr-ı cumhûr-ı bilâd ve ıslâh-ı 'ibâd iderlerdi. Bi-emrillâhî-te'âlâ Burhaneddîn'in pederi (s. 85) dahi ol eyyâmde terk-i 'örf ve kazâ ve 'azm-i mahkeme-i 'ukbâ itmeğın Burhaneddîn pederi yerine seccâdeyi kazâya oturdu. 'İlm ü edeb ile ser-fîrâz ve 'ilm-i riyâset ve siyâsetde cümleden mümtaz oldu. Bu esnâda Burhaneddîn münâsib-i tevcihine şürû' idüb İbn-i Mü'eyyed Vehy geldi ve Hacı İbrahim'i birer câh-ı 'âliyle pâ-yi tahtdan dûr itmekle umûr-i memleket kendüye ve Gazanfer ve Feridun'a münhasır oldu. Bi-hükm-i kazâ vü kader pâdişâh-i cedîd Sultan Mehmed dahi târik-i zindegâni ve 'âzim-i mülk-i câvidânî olmağın tevliyet ve hükûmet-i mülk bu üç kimesnenin ber-vech-i iştirâk tasarruflarında kaldı. İttîfak ile hıdmet-i mesâlih-i vilâyet ve ra'ıyyeti görür oldılar. "On dervîş bir kilime sığışur; iki pâdişâh dünyaya sığışmaz" misâlince şürekâ-i rukabâ' olup birbirinden teneffür ve hased ile mâbeynlerinde mahfice 'adavet zuhûr itdi. Cümleden ziyâde Burhaneddîn pâdişâhlık sevdâsiyle bî-karâr olup şeriklerinin şikârları fikrine düşüb bu üslûbda hîle ve mekr itdiler. Bir kaç gün temâruz ile hânenişin olup pes-perdede birkaç celladân-ı bî-emân der-kemîn idüb müterakkıb-ı fırsat oldu. Bir tarafda 'ibâdet-i 'ıyâdet mülâhazasiyle tefahhus-ı hâl için Gazanfer ve Feridun mezbûra varup hâl ve hatır suâl iderken der-kemîn olan celladân zuhûr ve ikisin dahi küşte-i şemşîr-i gadr u fütûr itmekle Kâdî Burhaneddîn serîr-i pâdişâhide sâhib-i temkin oldu. Bu haber-i melâlet-eser etrâfda olan ümeraya sebep-i dağdağa ve telaş olup hatırlarında merkûz ve mestûr olan hasedlerin izhâr idüb: "Cümlemiz Sivas evlâdından olup neslimiz ümeraya ve mülûke müntehi olur iken Kâdî Burhaneddîn kimdir ve ne neseb ü haseb ve ne isti'dâd ile lâyıık-ı taht ve tâc olur?" diyü dâ'va ve nizâ' husûsen Tokad hâkimi Eş-şeyh Necib ve Amasıyya Hâkimi Hayy geldi. Bu dâ'vada sâbit-kadem olduklarından gayrı Sultan Alaaddin dahi Burhaneddîn ile bozışub fermânı tagallüben zapt itdi. Ba'dehû Burhaneddîn dahi isbât-ı neseb fikrine düşüb tevârih-i selefden nl ile ecdâ-dı mülûk zümresinden

oldukların nakl ve ahbâr idüb fütuhât-ı bilâd ve nehb ü gâret- i ehl-i ‘inâda mübâşeret itdi. Cümleden Tokad Hakimi eş-Şeyh Necîb üzerine varup cebren ve kahren kal‘adan ihrâc ve tav‘en ve kerhen ma‘an alup ric‘at itdi. Bu esnâda vefret ü kesret ile Tatar-ı Rûm-ı Sivas tarafına hüçûm idüb Burhaneddîn ile muhârebe ve mücâdeleleri mümtedd olup bi‘lâhire Sivas sahrâlarında sâkin ümerâ-yı Türkmen Karayolluk ile mülâkkab Osman nam emir Burhaneddîn’e teslim-i zimâm-ı ita‘at ve inkıyad ve takdîm-i pişkeş idüb def‘-i mahzur-ı mezkûr ile emn ü emniyet üzre oldı.

41. FASL: KARAYÜLÜK İLE BURHANEDDİN’İN VAK‘ÂLARI BEYÂN OLUNUR”

Sultan Burhaneddîn Karayülük ile ittifâk ve sedd-i bâb-ı münaza‘â ve nifâk itmişken bâ‘zı esbâb-ı nefret hudûs ve vahşet zuhûr idüb dostluk ve ittifâkları ‘adavet ne nifâka mübeddel olmağla nice def‘a muhârebe ve mukâteleleri vâ‘ki‘ olmağın Karayülük tevâbi‘ve levâhiki ve ricâl-i haşem ve hadem ile sarp yerlere varup mütehassin Burhaneddîn’in gâyilesinden emin oldı. Burhaneddîn dahi mezbûrı âdem yerine komayup mukayyed olmadı. Ba‘de-zâlik Karayülük haşemiyle gâhi Sivas ve gâhi Erzincan sahrâlarında kışlayup geşt ü güzâr iderken Sivas kurbinde hevası latîf suyu hafif sebz ve ter otlak ve ahmer ve asmer-i şükûfe ile müzeyyen ve güz ve bahar fasılları yaylası olmağla Karayülük mahâll-i mezkûrı arzu idüb giderken Sivas üzerinden mürûrı haberi Burhaneddîn’e vusûl bulmağın: “Bakar ve cemelin ne haddi ve ne iktidârı vardır ki arslan yatağına uğrar” diyü tekebbür ve tecebbür ile gazâba gelüp asker ve tevâbi‘iyle fi‘l-hâl atlarına süvâr (s. 87) ve Karayülük nehb ü gâret itmek niyetiyle seri‘an azîmet itdi. Şiddet-i hırs ve gazabından nâşi askerinin tecemmü‘ ve kesretin gözetmeyüp yalnız birkaç tevâbi‘iyle giderken bâ‘zı hayırhâhları: “Bir mikdar asker muntazır olsanız ma‘kûldür, eğer ki cenâb-ı sa‘âdetleri bu mühimme kâfidir. Lâkin Karayülük bir merd-kâr-ı ezmûde ve gerek barandîdedir. Ânınla lâ-kayd muamele münâsib değildir.”diyü her ne kadar nasihat itdiler isede gelmeyüp mest-i deve gibi Türkmen gücü tarafına hüçûm ve aç arslan gibi şikâra Kuddüm itmek üzre iken ahşam karîb ve zulmet-i leyl dahi farş-ı zeyl idüb Karayülük bir mikdar dilâverân-ı Türkmen ve ricâl-i bî-emân ile Burhaneddîn’i istikbâl idüb der sa‘ât tutub kayd u bend ile esir itdi. Burhaneddîn bir sâlih kimesne olup hukuk-ı sâbıkayı ve kendüye hayr-endîş olduğunu mülâhaza ile Karayülük tekrâr erkân-ı sulh ve salâhi teşyîd ve dostluk ve ittifâk ahdlerin tecdîd idüb ref‘-i bâb-ı nizâ‘ ve sedd-i

bâb-ı hilâf itmek fikrinde iken sabıkan Tokad hâkimi olup Burhaneddîn'in darb u kahriyle vilâyet-i mezkûreden ihrâc olunan Şeyh Necîb bu haberi istimâ' idince fursatı ganimet bilüp Karayülük mülâkatına sür'at itdi. Hayrhâhlik sûretinde Karayülük'e müşâvere ve nasihat tarikiyle bu vech üzre sevk-i kelâm-ı 'adavet-encâm itdi ki el-'ıyâz(en)billâh 'aklın zâil ve fehmin kasır olmuş ola. Fevt-i fursat ma'kûl maslahat değildir. Burhaneddîn'e 'ayn-i merhamet ile nazar itsen ol sana 'ayn-i 'adavet ile nazar ider. Mekr ve gadr ile ma'rûf ve hiyel-i nifâk ile mevsuf bir âdemdir. Eğer sana nasîb olan zafer ne nusret âna olidi heyhat heyhat vallâh sana necât muhâl idi. Her zaman bâd-ı murâd esmez ve her vakit tâ'li'müsa'id olmaz. El hâsıl ol şeytan katl-i Sultan'da bu ma'kûle Sivas'ı iblisâne tertîb ile Karayülük'ü ızlâl ve Burhâneddîn'in katline tergîb itmeğın katl idüb ol dâhı (s. 88) hükûmet ve pâdişâhlik sevdâsına düşdi. Bundan akdem tahrîr ve takdîm olunduğu üzere Burhaneddîn-i merhûm 'âlim ve fâzıl-ı sahî ve kâmil, takriri latîf, tahrîr ve şi'ri zarîf, muhibb-i 'ulemâ-i şefîk-i fukara düşenbih ve pençşenbih günlerin 'ulema ve zurafâ ve şu'arâ sohbetlerine mahsus idüb 'ulemâ ve şu'arâ ve erbâb-ı hinde ihsân-ı bî-dirîğ olmağla kapusu Kâ'betü'l-âmâl-ı enâm olmuşdı. Eyyâm-ı mevtine karîb redd-i mezâlim-i 'ibâd ve 'adli ve dâd ile tâib ve tâhir ve tatyîb bâtn ve zâhir idüb" Tercîh-i 'âle't-telvîh" nâm tasnifi ve nice âsâr-ı fazileti yâdigâr-ı rüzgâr olmuşdır. Rivâyetdir ki; 'a'cûbe-i zamâne-i zarîf dehr-i üstad-ı fenn nazm ve nesir-i fâyikü'l-akrân 'Arabî ve Farsîde sâhib-i divân Bağdad ahâlîsinden Abdülazîz nâm kimesnenin Bağdat'da Sultan Ahmed Celâyiri'nin yanında haberin alup gâyibâne taaşşuk birle Sultan Ahmed'e nâme yazup elçi gönderüp Abdülazîz-i mezkûrun irsâlin recâ itdi. Sultan Ahmed mezbûrun ülfeti ile sohbetine mayil ve müfârekatına mütehammil olmağla bâ'zı özr ile redd-i cevâb itdiğinden gayrı Abdülazîz olmya ki Sultan Burhaneddîn'in sahâ ve keremin ve bezl-i ihsân ve ni'metine rağbet ile 'ale'l-gafle firâr ide diyü bu mahzurun ref'i için Abdülazîz'i beklemeğe dîdebânlar ve gözcüler tâ'yîn itdi. Bu haber Burhaneddîn'e mün'akis oldukda Abdüzazîz'e müstakil âdem gönderüp ve mahfice mektub ile da'vet idüb 'atâyâ-yı kesîre va'd itdiğinden gayrı lâzım gelen harc-ı râhın dahi bâ'zı tüccâra tenbîh itmekle Abdülazîz dâ'vetine icâbet ve varup hıdmetinde olmağla rağbet idüb firâr fikrine düşdi. Yaz eyyâmında vakt-i zuhrda şiddet-i harâretde Sultân Ahmed hâb ile meşgul ve huddâm ve dîde-bânlar dahi her biri bir tarafda iken Abdülazîz Dicle şattını yüzgeçle ubûr idüb karbâna mülhak ve tebdîl-i câme ile kârbân halkı mâbeyninde ihtifâ idüb râh-ı maksûda 'azîmet itdi. Bu tarafda Sultan (s. 89) hâbdan bîdâr olup Abdülazîz'i talep itdikde her

ne kadar tefahhus olundu ise de eser ve haber bulunmayup ancak Dicle kenârında Abdülazîz'in bâ'zı esvâb ve âsârı bulunmağın câiz ki; harâret-i havâdan tebrîd için şatta girüp gark olmuşdır mûlahazasiyle iktifâ olunup dîde-bânlar dahi bu bâbda muaheze ve ukubete olmadılar. Bâ'dehu Bağdad'da Dicle'ye dalup Sivas'da çıktığı şâ'yi' olmağla bu husus Sultan Ahmed'de dâğ-ı derûn oldu. Mezbûr Sultan Burhaneddîn'e vusûlde ikrâmın tevfir ve ihtirâmın teksîr ve ihsân ve in'âm ile kurbunda bir gösterüp âher ömrüne dek 'iş ü 'işret ve safâ-yı hatır ile hûşhâl oldu. Hattâ Burhaneddîn'in ol emrinden kurb-ı vefatına dek fasîh ve beliğ-i ibâret ile bir târih tasnif itdi. Târih-i mezkûr Karaman tarafında makbûl-ı 'ulemâ ve mu'teber-i zurafâ olup rağbet ile kıra'ât olunur. Burhaneddîn'in terk-i dâr-ı gurûr ve 'âzim-i saray-ı sürûr olduktan sonra Abdülazîz Sivas'da tevakkufu kendüye haram idüb Mısır'a 'azimet itmekle ol tarafda dahi makbûl-i ekâbir ve mergûb-ı efâdil olup rağbet ile hûşhâl-i evkât-güzâr oldu. Ancak keyfe mübtelâ olmağla bir vakt-i segirde bir 'âli yerden düşüp keyf-i mühlik ile müntakil-i dâr-ı âhiret oldu.

42. FASL: KARAYÜLÜK'ÜN SİVAS'A 'AZİMET VE SİVAS HALKINI Bİ'ATİNE DA'VET İTDÜĞİ BEYÂNINDADIR

Karayülük Burhaneddîn'i ihlâk idince tekmîl-i 'arz ile i'tibâr-ı cedîd peydâ idüb da'vâ-yı riyâset ve sevdâ-yı saltanat ile Sivas' âdem gönderüp kebîr ve sağıri bi'atine da'vet itdikde icâbet değil belki la'in ve ta'n ile âdemlerin 'avdet itdirdiler. Karayülük dahi gazâba gelüp Türkmen-i pür-tüvân ile Sivas'ı muhasaraya müsara'at itdi. Ehl-i beldenin cenk ü cidâle kuvvet ve kudretleri olmamağla nâçâr Tatar-ı Rûm tarafına âdem gönderüp (s. 90) taleb-i imdâd ve Karayülük'ün def' ü ref'ine mümkün olduğu kadar ictihâd üzreler iken imdâd sûretinde vârid olan Tatar Karayülük ile mukavemete iktidar göstermeyüp eğer çi firâr itdiler amma varup cem'iyet-i kesîr ve cemm-i gafir ile tekrar Karayülük üzerine vardılar. Bu nevbet Karayülük mukavemete iktidar göstermeyüp Zerbican tarafına varup Timur'a izhâr-ı muta'ba'ât birle Sivas teshirine tergib itdi.

43. FASL: MÜŞÂVERE-İ EHL-İ SİVAS BEYÂNINDADIR

Â'yân ve eşrâf-ı Sivas 'akd-i meclis-i müşâvere idüb Sultan Burhaneddîn'in lâyıq-i saltanat ve sezavâr-ı hükûmet bir oğlı olmamağla elbette bir melîk ve

memlekete bir kavî muhafazâ lâzımdır ve serîr-i mülk bir sâhib-i taht ve tâc pâdişâha muhtâcdır diyü mükâleme ve ne tarafa ilticâ ideceklerin müşâvere itdiklerinde bâ'zılar Sultân-ı Mısır'ı münâsib ve bâ'zılar Karaman-zâde'yi ve bâ'zılar Sultân-ı Rûm-ı şehriyâr-ı adalet-rüsûm Sultan Bayezid-i merhumu mâ'kûl görmeğin bi'l-âhire ittifâk-ârâ ile Sultan Bayezid'i cümleye takdîm idüb dergâh-ı şehir-i iştibâhlarına irsâl-i resîl-i vezîr sâyesinde âsûde-hâl ve müreffehü'l-bâl olmalarını recâ ve temennâ itmeleriyle pâdişâh-ı vâlâ câh dahi recâlarını kabûl ve der-sa'ât cünûd-ı nâ-mâ'dûd ile Sivas'a müteveccih olup vilâyet-i mezkûreye vürudunda temhîd-i kava'id-i bilâd ve nizâm-ı hâl ve intizâm-i ahvâl-i 'ibâdı tecdîd itdikden sonra ekber şehzâdeleri Emir Süleyman'ı muhâfız tâ'yin idüb tedbîr-i umûr ve hıdmet-i lâzımesine ekâbir-i ümeradan Ya'kub ibn-i İdris ve Hamza bin Neccar ve Koç Ali ve Mustafa ve Devadar nâm güzide ümerâsın takdîm idüb bâ'dehu mahall-i merkumdan nehzat ve Azerbeycan tarafına imale-i licam-ı 'azîmet itdi. Pâdişâh-ı şîr-i savletin teveccühi Azerbeycan hâkimi Tahartan'ın bâ'is-i havf ve sebep-i ru'b u hirâsı olmağın ikâmete iktidârı olmayup Timur tarafına firâr itdi. Sultan-ı (s. 91) merhûm Medine-i mezkûreye duhûl ve bilâ-münâza' Tahartan'ın mâl ü menâl ve harem ve huddâmın zapt ve her nesi var ise alup dârü's-saltana-i Kostantıniyye muhâsarasına 'avdet itdi.

44. FASL: TİMUR'UN TEKRAR MARDİN TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Eğer çi Timur fitne vü fesaddan hâli değil idi lâkin; Karayülük ve Tahartan ateş-i fesadın ziyâde etmeleriyle tekrar ref'-i livâ-yı sefer ve sevk-i cüyûş u asker idüb iptidâ(r) Azerbeycan semtine mürûr bâ'de-zâlik Mardin canibine ubûr itmek murâd itdiği Mardin pâdişâhı Melik Zahir'in mesmû'ı olmağın vehme tâ'bi' olup mukaddema nâçâr Timur ile itdiği 'uhûd u şurût edâsına takayyüd etmeyüp girü cenk ü cidâle hazır ü müheyyâ oldı. Melik Zahir'in nakz-i 'ahd itdüğü Timur'un mesmû'ı olunca ateş-i tehevveri müştâ'il ve mukaddema itdüğü hüsn-i mua'melele nâdim ü pişman oldı. Lâkin tegafûl ile mua'mele idüb Mardin tarafına takayyüd etmeyüp bu esnâda yâ'ni sekiz yüz iki târîhinde ümerâ ve asâkir-i Şâmiyye ve Mısıriyye aralarında bâ'zı esbâb ile zuhûr-ı hilâf ve ittifâkları nifâka mübeddel ve zûr-ı bâzû ve cem'iyet kılup ve ittihâdları muhtell olmağla hıfz u hirâseti memleket ve himâyet vü sıyânet-i ra'ıyyetde tekâsül ve hulûl-i zillet gâfil olup sene-i mezkûre

Şa‘ban ve Ramazanı’nda a‘lâm-ı â‘yân-ı Şam’dan Emir Tenem ve bâ‘zı ümerâ-i Şam kuvvetiyle ahvâlleri bi’l-külliyeye muhtell ve müşevveş olup tedbîr-i mülk ider kimesne kalmadı.

45. FASL:TİMUR’UN SİVAS TARAFINA ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Timur Karayülük ve sâbıkan Azerbeycan hâkimi Tahartan tergîbleriyle Sivas tarafına sevk-i cüyûş-ı deryâ-hurûş itdiğü muhâfız-ı vilâyet-i mezkûre Emir Süleyman’ın mâ‘lum u mesmû‘ı olunca vâ‘ki‘-i hâli âle’t-tafsîl dergâh-ı vâlâ câh Bayezid’e ‘arz ve i‘lâm ve taleb-i imdâd ile âdemlerin (s. 92) irsâl itdi. Pâdişâh şehr-i destgâh İstanbul muhâsarasiyle meşgûl olup tedârik-i imdâd mümkün olmamağla Emir Süleyman kal‘a’yı tahkim ve burç ve bârûların tecdîd ve tâ‘mîr ve vilâyetin müdahil ve mahâricin sedd ü bend ile lâzım gelen yerlere ümerâ ve asker tâ‘yin idüb cenk ü cidâle hazır ü müheyyâ iken Timur asâkir-i bî-şumâr ve cüyûş-ı deryâ-misâl ile kal‘a’ya mukâbil zuhûr idüb alay gösterdikde Emir Süleyman Timur’un asker ve savlet ve şevketin seyr idince: “Böyle seyl-i seyyâl ve ceys-i karınca ve çekirge misâl târikinde durmak ‘akılâne hareket değildir” mülâhazâsiyle hıfz u hırâset-i vilâyeti ümerâsının zimmet-i himmetlerine havale ve kendüsi pâdişâha varup imdad ile ‘avdet itmek üzre rabt-ı rabıta-i ‘ahd idüb bârgâh-ı pâdişâhiye revâne oldu. Ezin cânib Timur dahi sekiz yüz iki senesi Zilhiccesi’nin on yedinci günü ifrit-i meşreb kâfir-i mezheb askerinin sürüp teshir-i kal‘a’ya kuddümidüb kenar-ı hisarı kıyâmetden nişâne ve cenk ü cidâli haşr ü neşr’den kinâye itmekle sene-i mezkûre Muharrremi’nin üçüncü Pençsenbih günü kal‘a ahâlîsiyle haberleşüp kanları dökülmemek şartıyla ve evlâd ve etfâl ve harem makulesi tarafına itale-i dest-i gadr olmamak üzre mefâtihi kal‘a Timur’a teslîm oldu. Ref‘-i cenk ü cidâl olunup Timur-ı gaddar kal‘aya duhûl itdikde askerî makulesin tutdurup kanları dökülmemek şartın güyâ edâ için bir çukur kazup üç bin mikdarı nüfusı ol çukura ilkâ ve üzerlerine toprak dökürüp ihlâk itdi. Ba‘de-zâlik yine ‘âdet-i meşûmesi üzre vilâyet-i mezkûreyi tahrîb ve ahâlîsin giriftâr-ı dem-i tâ‘zîb itdi. Medîne-i mezkûre bilâd-ı meşhûreden olup hôş-havâ ve âb-ı revân ile ma‘mûr fevâkih-i kesîre ile ve hayrât-ı vâfire birle lisân-ı halkda mezkûr olduğundan gayrı ahâlîsi erbâb-ı ihtişâm ve eshâb-ı tekellûf ü ihtirâm olup Şam ve Erzincan ve Rûm (s. 93) vilâyetlerinin miftâhı ve sedd ve sedîdi iken bu

vak'a-i 'azîmede ekser ahâlîsi perişân vü perâkende ve âsâr-ı binâ ve 'imâreti arz-ı hâli oldu.

46. FASL:TİMUR'UN HALEP TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Mağrûr-ı merkûm hazâin-i Sivas'ı zapt ve emvâl-ı re'âyâ vü berâyâ'yı murâdınca kabz itdikden sonra ecnâs-ı kabail ve envâ'-ı 'aşâir-i ricâl-i Tûrân ve şuc'ân-ı İran ve pelengân-ı Türkistan ve Şiran Bedehşan ve Hita kurtları ve Moğol 'ifritleri ve Hocend ve Harezmi ve Mazendran ve Horasan arslanları ve Cürcan ve Sagan ve Destmedan ve Talkan ve Kirman ve İsfahan ve Gazne ve Hemedan ve Hind ve Sind ve Luristan ve Şehr-ı Zûr ve Sapur pehlivanları ve Fars farisleri birer mikdar abede-i esnâm ve ecnâs-ı mecûs izafesiyle şimâl-i fursat-ı derpiş ve nesîm-i nusret-i der-kafa müsâ'ade-i tâ'li' ve şöhet-i şâ'yi' ile Halep tarafına 'azîmet itmeğin bu haber-i melâlet-eser diyâr-ı Şam ve bilâd-ı Mısır'a mün'akis olunca Mısır'da Melik Nasr tarafından hâkim-i Şam ve sâir hükkâm-ı İslâm'a evâmir ve ahkâm sâdir olup belde-i Halep'de tecemmü' ve hazır ü müheyya olmaları tenbih olunmağın vârid olan asker hâkim-i Şam ile ma'ân tecemmü' ve tedârik-i cenk ile Şam'dan nehzat ve sekiz yüz üç senesi mâh-ı Saferi'nde 'azîmet idüb bâ'dehu sâir ümerâ ve hükkâm dahi taraf taraf vürûd ve belde-i Halep cem'iyetgâh-ı asâkir-i encüm-iştibâh oldu. Merkûm güyâ musannif-i merhumun efendisidir. Zirâ geldikçe seyyidim efendim diyü zikr ider. Ol taraftan Timur dahi deryâ-yı Umman gibi asker-i bî-hadd ve bî-pâyânla ibtida kal'asına Kuddüm ve etrâf ü eknâfin nehb ü gâret idüb yigirmi üç gün muhâsara ve tazyik ile feth ü teshîr birle Malatıyya'ya istilâ ve ânı dahi pâ-mâl idüb Kal'a-ı Rûmiyye'ye sıklet ve endâz-ı nüzûl oldu. Kal'a-i mezkûre hâkimi mülakkab Nasır bin Mehmed nâm kimesne olup kal'a-i mezkûre güyâ demürden dökme fûlâddan yapma bir metîn ü müstahkem kal'a olup metânet ve istihkâmına Timur (s. 94) dahi müte'accîb olup ögümüzde olan sarp ve şedid umûrdan bunun feth ü teshiri dahi âsândır diyü mukayyed olmayup ancak bir gece meks ile 'Ayntab tarafına tahrik-i rikâb itdi. Belde-i mezkur hâkimi kal'asın tahkim idüb kendüsü bi-nefsihi Halep Halep tarafına karâr itdi. Timur mahall-i mezkûrda meks idüb Halep'de serdâr-ı askere nâme-i gurur hâme tahrîr ve mefhûmunda envâ'-ı tekebbür ve esnâf-ı tecebbür ile ita'atına dâ'vet ve emîr-i kebîr Timur-ı Küregen Mahmud Han nâmına hutbe kıra'at olunup ref'-i kîtâl ve cidâl yetimlerin işâretinden gayrı hemşiresi kızının

zevci Atlamış nam kimesne mukaddema bâ'zı cürm ile Mısır'a firâr idübibtidâ geldikde tahkîr ve habs ile zindanda esr olmuşiken ba'dehû itlak ve Mısır'da i'zâz ve ikrâm ile tevkîr olunduğu Timur'ın mesmû'ı olmağın ânı dahi talep itdiğinden gayrı kendü savlet ve heybet ve şevketin i'lâm ile siyâset-i enâm ve hilâfet ve saltanat-ı müselleme kefi kifâyeti olup mülûk-i arz-ı huddâm ve kendüsü sultân-ı hâss ve âmm iken tâife-i Çerâkis'e riyâset ve saltanata teveccüh üzere lâyük ve sezavar olur diyü tahrîr ve nâmesin bu makule kelimât ile meşhûn idüb irsâl itdi. Eğer çi ecânibi muhâl ve matlubı teslim olunmak 'âdimü'l-ihtimâl olduğun bilürdü. Ancak murâdı 'adavet ve muhâsamaya feth-i bâb idi. Vârid olan nâmesine iltifat olunmadığından hâkim-i Şâm Sudun içlerinde eşedd-i i'zâb ile katl idüb cenk ü cidâle hazır vü müheyyâ oldı.

47. FASL: ŞAM VE HALEP ASKERLERİ'NİN MÜŞÂVERELERİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı ef'a-meşrebin Halep tarafına teveccüh ve 'azîmeti mukarrer olunca serasker ve ümerâ ve â'yân-ı leşker 'akd-i meclis-i isâbetkâr ve müşâvere idüb ne tarikile muhârebe ve teveccüh üzere ve keyd-i a'dâya mukabele gerekdir diyü feth-i kelâm itdiklerinde bâ'azıları şehirde mütehasin ve burç ve bedenden tîr-i keman ve taş ve ateş ile cengi ma'kûl gördü. Bâ'zılar bu tedbir 'ayn-i 'aciz ve alâmet-za'fdır. Ancak kal'adan taşra çıkup metresler ile mütehasin olup a'dâyı kal'aya yaklaştırmamak münâsibdir didi. Bu makule her kes mâ-fi-z-zamîrinde olan tedbîr ve tedârîki i'lâm itdikden sonra Tarablus vâlisi Haseki Mü'eyyed bu vech üzere bast-ı kelâm itdi ki: "Ey! ma'şer-i İslâm ve eshâb-ı ihtîşâm pûşide olmıya ki Timur bir âdû-yı kavî ve mekr ü hilesi ziyadedir. Mülâhaza ile tedbir ve mümkün olduğu mertebe hud'a ve hileye muhtacdır. Zirâ mülâhaza ve fikr-i sâib-i seyfdan ziyâde kat'idir. Bu gelen yer götürmez havsala-i cihana sığışmaz cünûd-ı nâ-mahdûddır. Amma her ne kadar müdde'î ve rakib ise dahi bu yerde garîbdır. Fakirin re'yi budur ki kal'ayı tahkim ve burç ve bârûların teşyîd ve tecdîd ve bayraklar ile tezyin ve kifâyet mikdarı mustahfiz tâ'yin itdikden sonra bizler hâric-i şehirde mahfuz-ı sarp yere çıkup etrâfımızı hendek ile tahsin idüb mümkün oldukça Timur'un etrâf ü eknâfin çalup ve âdemlerin ordudan çıkarmayup ta'cize mübâşeret itdiğimizden gayrı etrâf ü eknâfda olan aşâir-i Arâb ve Ekrâd ve Türkman'ı imdadımıza dâ'vet idelmeğe her tâife bir taraftan a'dânın yemin ü yesârın nehb ü gâret ve zarar birle bulduklarını katl ve iza'at ideler yahud a'dâ-yı bed-nihâd bizim tarafa meyl ve bizi tazyîk iderler ise

pes hendekten darp ü kıtâl ideriz. Eğer nusret bulup a‘dâ münkesir olur ise pâdişâhımız katında hürmetlü ve mu‘teber oluruz. El ‘ıyâz-ı billah a‘dâ tarafı gâlib gelür ise pâdişâh tarafından imdâda dahimuntazır ve müterakkıb oluruz yahud ekall-i yekûn bir tarada bulunup vüs‘at-i meydanla halâs-ı girîbân-ı cana bir tarik buluruz diyü hatm-i kelâm itdikde Halep hâkimi Temürtaş nâm bed-re’y: “Bu hareket makbûl değildir ve erbâb-ı (s. 96) şeca‘ât arasında ma‘kul değildir. Bu mahalde ta‘cil-i te’ennîden yekdir. Ve cenk ü cidâl tereddüd ve ihmâlden hayurlıdır. Timur güyâ kafesde bir kuşdır. Fursatı ganimet bilüp mukabele ve mukatelesine sa‘y kûşîş itmek gerek. Allahu’l-hamd askerimiz cümle şecî‘ ve padişahımıza mutî‘-i umûrdîde ve kâr-azmûde pehlivanlar ve meydan-ı cenk ü cidâlde yemiş aslanlardır. Eğer ‘avn-i ilâhi ile gâlib olmak mukadder ise Mısır askeri gelmeğe muhtaç olmayup redd-i a‘dâ ile livâ-yı şeca‘at ve himmetimiz küşâde ve uyûn-ı nâsda şevket ve şeca‘ât ve itibârımız ziyâde olur ve el-‘ıyâz-ı billâh âyine-i devrân gayrı sûret gösterüp inkisâr va’ki‘olur ise pâdişâhımız intikâmımızı alup ‘özüümüzü kabûl eder. İmdi mütevekkilen ‘âl-allah sebât-kadem ile a‘dânın mukabele ve mukatelesin ihtiyâr idüb havfdan ictinab ve idbârdan ihtiraz itmek gerek diyü re’y-i na-savâbın istihsan ile tekrar itmeğin bunun üzerine cümle ittifak ve Timur’a karşı varmak üzre rabt-ı râbita-i ahd-i misak itdiler. Zâhir-i hâl bu idi ki; Timurtaş cümleye muhâlefet ve Timur ile hufyeten muvafakat itmişdi. Mezbûrun ‘âdet ve tıynetî muvafakat üzre olup her zaman böyle bir vak‘a oldukça taraf-ı kavî ile hufyeten mua‘meleidüb vakt-i mukâtelede sâbit-kadem olmayup ‘askere bâ‘is-i inhizam olur idi. Bu vak‘ada dahi haslet-i habisesin zuhura getürüp Timur ile mua‘mele-i hufyesi olmağın Timur dahi kendüye itimâd ve yazdığı ve didiği sözlerine i‘tikâd itmişdi. Ba‘de-zâlik ‘asâkir-i Şamiyye mezbûrun re’yine tâ‘bi‘olup tahsin-i belde ve sedd-i târik ile îcâb iden mahallere mustagfız tâ‘yin itdikden sonra a‘da istikbâline bâbü’l-ferc ve bâbü’l-kanat nam kapulardan ‘azîmet itdiler.

48. FASL: TİMUR'UN 'AYNTAB'DAN NEHZAT VE SENE-İ MEZKÛRE REBÎÜLEVVELİ'NİN ON DOKUZUNCU PENÇŞENBİH GÜNÜ HALEP TARAFINA NÜZÛLİ BEYÂNINDADIR

İki bin mikdari erbâb-ı hayl ifrâz ve Halep ve Şam 'askeri tarafına (s. 97) Çarhacı nâmiyle irsâl itdi. Şam âskerinden dahi üç yüz mikdarı erbâb-ı seyf mezbûrları istikbâl idüb nasb-ı kârgâh-ı husûmet ve dâd ü sitâd-ı cidâle müsara'at itdiklerinde müsaade-i tevfiğ Şamîler'e refik olup 'asker-i Tatar inkisâr ile merdûd oldı. Yârendesi Cum'a gün ale's-sabâh şu'le-i âfitâb-ı pişgâh-ı hayme-i afâkda 'âlemtâb oldukda Timur-ı mağrûr beş bin mikdarı cenkcü ve pelenkhu Çağatay dilâverlerin ifrâz ve cenk ü cidâşe irsâl itmeğın 'asker-i Şam ve Halep'den dahi b mikdâr merdan-ı şeca'at şî'âr meydan-ı muârekeye şitâb itdiler. Tarafeyn birbirine aç arslan gibi savunup bazâr-ı rezm ve peygâr-ı keremiyet ve erbâb-ı gayret ve hamiyet ahz-ı intikama müsara'ât idüb a'dâ tarafından hayli bed-baht âğûşte-i hâk-ı idbâr ve geşte-i şemşir-i ateşbâr olup hûnları ceyhûn-ı cereyân ve kelleleri misâl-i tûb-i meydan olup amma 'asâkir-i Şamiyye'den ancak iki neferin livâ-yı hayâtı sergerdân ve saray-ı vücûdı hâk ile yeksân oldı. Ol gün ahşama dek cidâl ve niza'ları mümtedd olup zulmet-i leyl istikbâl idince muhârebe kaldı ve her kes yerlü yerine 'avdet ve gam-ı ferdâ ile giriftâr-ı mihnet oldı. Timur dahi zulmet-i leylde baht-ı sa'id ve tâ'li'-i meymunla ol kurbda karye-i Heylan semtinde kûh-i peyker fillerin ta'biye ve 'asâkir-i savlet-güsterin cenk ü cidâle müheyya ve hazır-ı muâreke-i küberâ oldı. Cumaertesi günü 'ale's-sabâh cünûd-ı Şamiyye kemâl-i zîb ü ziyet ve pâk-ı silâhla izhâr-ı kuvvet ve kudret 'Arabî atlar ve silahşör cündiler sîm ü zer sancaklar ve münakkaş ve mutalla bayraklarıyla meymene ve müyessere 'asâkirin tertîb ve Çarhacılar ve Dümdârların tâ'yin idüb meydâna celâdetde cilve itdiklerinde Timur tarafından dahi Çarhacılar mânend-i şâhin pervâz-ı cenk ve peygâra agâz itmeğın Şamîler Çarhacılar ile meşgûller iken 'asker-i Timur mânend-i mârr u mûr yemin ü yesâr ve piş ve peslerin pergâr gibi ihatâ ve her taraftan (s. 98) tîr-i baran ve havâle-i şemşir-i âteş-feşân itmeleriyle 'asâkir-i Şamiyye dahi tahrik-i rimâh ve i'mâl-i silâh ile redd ü def'lerine sa'y ve kûşîş idüb cenk ü cidâlleri mümtedd ve mua'reke ve kitâlleri birûn hadd-i va'd-i hûnları mânend-i seyl-i cereyan ve cesedleri me'kûlat-ı envâ'-ı hayvan olup 'asker-i pâdişâhî alâ külli hâl redd-i a'dâya bezl-i

kudret ve sarf-ı makderet itmek üzere iken taraf-ı meymenede olan Şâmîler ve Timurtaş târik-i hezimete ‘azîmet itmekle kusûrına dahigubâr-ı zillet târi ve hâk-i mezellet sârî olup der‘sa‘ât arkaların düşmenin tîr ü teberlerine siper idüb kararı firara tebdîl ve Halep tarafına teveccüh ve tâ‘cîl itdiler. A‘da-yı emân dahi tâ‘kîb idüb kimin katl ve kimin cerh itmeğın ol havf ile şehir kapusuna bir mertebe izdihâm ile hücum itdiler ki; kapu arasında pâ-mâl olan leşkerden duhule imkân kalmadı. Bu sebep ile ekseri müteferrik ve sâir vilâyetlere perişân vü perâkende oldu. Ol havf ile bir emir dahi Antakıyye kapusın kesr ve inhidam ve ednâ hâl ile vâsıl Şam oldu. Bakıyye-i ‘asker ve serdar ve ümerâ ve a‘yân-ı vilâyet iç kal‘aya su‘ûd ve kemâl-i inkisar ve zillet ile mahsur olduktan sonra Timurtaş vasıtasıyla amân olup huzur-ı bî-nûr-ı Timur’a vusûl buldılar. Timur dahi Şeyh Haseki Mü’eyyed ve Soğd hâkimi Baga ibn-i Ganayi ve hâkim-i Gazze ‘Ali bin Ömer Sahan nam emiri habs ile tezlîl ve Timurtaş’ı ilbas-ı hil‘at ile tebcil itdi. Ba‘dehû Timur sâkin ve vakar-ı mütemekkin ile âheste âheste belde-i Haleb’e idhâl-i iskâl ve tahmil-i emvâl itdi lâkin bu kadar ile iktifâ itmeyüp mukaddema Haleb’e irsâl itdiği ilçü kendü akrabasından olmağla ahz-ı intikama sa‘y ü ikdâm ve katl-i ‘âmm ile âdem kellesinden minâreler binâ itdirdi.

49. FASL:BU VAK‘A’NIN BİR VECH ÜZRE DÂHİ NAKLİ BEYÂNINDADIR

Sâhib-i târîh İbn Şihne kendü târîhinde hâfız-ı Harezmi takririnden (s. 99) vak‘a-i mezkûreyi bu vech üzere nakl itmişdir ki; bundan akdem tasrih olunduğu üzere Timur Behta Kal‘asın muhâsara eyledikde Rûm Kal‘a hâkimi Nasır Mehemed Bin Mûsa Bin Şehri Timur ordusuna birkaç def‘a hücum ve at ve davarların nehb ü gâret ve bulduğun katl ve esir idüb ser-maktû‘ların Halep’e gönderüp Halep’de olan ‘askere meserret-bahş olurdu. Mezbûrın def‘-i zarârı için Timur bir mikdar ‘asker tâ‘yin itdikde anlar dahikubh-ı hâl ile mahzûl ve münkesir ve ekseri firar ile nehr-i Fırat’da gârik-i âb-ı idbâr oldu. Timur bu vak‘a da nâçâr-ı mezbûra nâme tahrir idüb mefhûmunda bi’n-nefs memâlik-i Semerkand’da zuhûr ve rû-yi zemine şarken va garben mürûr idüb beni âdemden ferd-i vahid mukâbele ve mukâteleye kâdir olmamışiken sen rû-yi ‘ısyân gösterüp ordumuza ateş-endaz-ı hüsrân ‘askerimize taarruz ve itale-i dest-i zarar ve udvân itmekden hâli olmıyorsun. İmdi mânend-i zulmet-i leyl-i sevâd-ı ‘asker ve misâl-i efvâc-i Bahr-i Ahdar-ı leşker ile üzerine

varmak tasmin olunmuştur. Kendü can ki ve ol vilâyetde olan kebîr ve sagîr ve ve ganî ve fakire merhametin var ise itaat ve inkiyad birle huzurumuza gelüp layık-ı ‘atıfet ve sezavâr-ı mülâtafât olasin. Ve illâ sâlik-i târik-i gaddar olursun. Vakit ki hazır olasin. Ve bu makule nice sözler ile dahi tahvîf itdi. Mektûb-ı merkûm Nasır’a vâsıl ve mefhûmı ma‘lûm olunca kat‘en mültefit olmadığından gayrı gelen elçiyi giriftâr-ı belâ-yı zindan itdi. Bu haber-i melâlet-eser Timur’a mün‘akis oldukda bir mikdar ‘asker irsâl itmekle Nasır’ı kal‘adan nüzûl ve vârid olan ‘askeri katl ü kesr ile merdûd itdi. Yârendesi Timur bi’n-nefs sipâh-ı encüm-iştibâh ile kal ‘a-i mezkûre muhasarasına mübâşeret ve mübâderet itdikde tekrar ol şîr-i meydan-şeca‘ât taşra çıkup ‘asker-i Tatar ile bir mertebe cenk ü cidâl ve darp ü kıtâl itdi ki (s. 100)Timur dahi âferin ve ‘azîmet ve şeca‘âtin tahsîn itdi. Mezbûr ile mücâdeleyi terk ile hileye rücû‘ idüb tekrar nâme yazup bir mikdar mal ve at ve deve pişkeş ile ref‘-i niz’ ve sulh ü salâha da‘vet itdi. Ol dahi ‘âdem-i kabûl ile redd olmağın cüz‘i şeye râzı oldu. Ol dahi müyesser olmadı. Manzûr-ı Timur fi’l-‘asl Haleb olmağın mukayyed olmayup mahall-i mezkûrdan rihlet itdikde mezbûr ta‘kîb idüb nice gûne îsâl-i zarar ile Timur’a dâg-ı dîl ve derûn oldı. Emîr-i merkûm sülâle-i pâk-i hazret-i ‘Ömer râdiallahu-te‘âlâ ‘anhdan olup sâhib-i diyânet olmağın haka ki kendüye müyesser olan müsa‘ade-i baht-ı pâdişâhân sâhib-i tâc ve tahta olmamıştır. Sene-i mezbûre rebûlevvelinin dokuzuncu günü Timur Haleb tarafına sevk-i ‘asker-i mağrûr itmeğın Haleb’de müctemi‘ olan Haleb hâkimi Timurtaş ve hâkim-i Dımaşk Sudun ve Tarablus hâkimi Müeyyed Şeyh Haseki ve Hama hâkimi Kamak ve Makduğza hâkimleri ve a‘yân-ı ‘asker bir yere gelüp teveccüh üzre mukabele ve mukatele olunmak lâzımdır diyü ‘akd-i meclis-i müşâvere itdiklerinde bundan akdem zıkr olunduğu üzre her biri bir dürlü vech gösterdi. Kimi şerh-i mahsûr ve burç u bârûdan emr-i kıtâle bezl-i makdûr itmeği ve bâ‘zılar hâric-i beldede nasb-ı hıyâm ve meydan-ı celâletde kıyâm itmeği istisvâb idüb Şeyh-i Haseki bunların re’y-i nâ-savâb ve ihtilâf ârâların müşâhede idince ehl-i Haleb ne tarafa isterlerse gidüb mâl ve cânların halâs itsünler diyü icâzet virmeğın ekseri ehl-i Haleb bir tarafa firâr ile Timur fitnesinden halâs bulup sâhil-i necâta çıkdılar. Ba‘dehû ‘asker-i sultan dahi nasb-ı hıyâm ve mukâbele-i a‘dâda kıyâm gösterdikde hâkim-i Dımaşk Sudun Timur’un elçisin ednâ hâl ile katl itdi. Ba‘de-zâlik Timur dahi mâh-ı rebûlevvel’in on birinci cum‘aertesi mânend-i bâd-ı sarsar-ı debûr-misâl sehâb-ı hîzabzuhûr idüb mezbûrların ordu ve cem‘iyetgâhlarına (s. 101)teveccüh itdüğü gibi bir sa‘âtden ziyâde mukâvemete kudret göstermeyüp Haleb tarafına inhizâm ve izdiham ve

ızdırab ile bâb-ı kal'ada çok kimesne pâ-mâl olduğundanÇağatay dahisell-i seyf ile tâ'kîb ve belde-i mezkûreyi feth ü teshir eylemeleriyle serdâr ve havâss-ı nâs kal'aya su'ud ve hezâr-ı zahmet ve 'usret ile ku'ud idübRebûlevvel'in on dokuzuncu Salı günü emân ve imân ile kal'a-i mezkûreyi dahi teslim-i dest-i tasarruf-ı Timur itdiler.

50. FASL: TİMUR'UN 'ULEMÂ-YI HALEB İLE OLAN MÜBÂHESESİ BEYÂNINDADIR

Yevm-i sâlide bâ'de'z-zahr Timur kal'aya su'ud ve kâdî ve 'ulemâ-yı Haleb'i da'vet itdikde vak'a-i mezkûrede Hâfız-ı Harezmi bu fakir-i 'ulemâ ile refik idim diyü takrîr ve meclis ve sohbetlerin bu üslûbda ta'bir ider ki ol mülâkatda bizleri bir sa'ât mikdarı hakâretle kıyâm-ı tahkîr itdikden sonra cülûsa emr itdi. Ba'dehu kendüsiyle hem-râh ve hem-sohbeti olan 'ulemâyı dahi da'vet itdi. Semerkand'ın meşhûr 'ulemâsından 'allâme-i Nu'maneddîn-i Hanifiyye'nin oğlu ve devlet-i Timur'da re'isü'l-'ulemâ olan 'Abdülcabbâr'ı muhatab idüb didi ki: "Bunlardan bir mes'ele istiftâ itdirmeğe mukaddema Semerkand ve Buhârî ve sâir feth ü teshir itdüğüm vilâyetler 'ulemâsından suâl itdiğimde birisi murâd üzre cevab virmedi". Ba'dehu ehl-i Haleb'e hitab idüb didi ki: "Benim taleb-i 'ilmde mücâhedem ve 'ulemâyla çok ülfet ve muhâlatâtım vardır. İmdi suâlimin cevabın ve efdâlınız tasaddur ve ne didüğün tefekkür ve tasavvur itsün" didikde kâdî Şerafeddîn Mûsa el-Şâfi bu fakiri gösterüp: "Bu âdem bizim şeyhimiz ve üstâdımız ve vilâyetimizin müderrisi ve müftisidir. Mes'ele ne ise suâl buyurun. Ve billâhi'l müste'ân didi. Bu kelâmdan Abdülcabbâr bu fakiri muhatab idüb mes'ele-i pâdişâhî budur ki; "Bu babda bizden ve sizden meydan-ı cenk ve sitîzde helâk olanlardan bizim katlâmız ya sizin katlânız şehîd ve rûz-ı cezâda (s. 102) sa'iddir" diyü tarh-ı mes'ele itdi. Mukaddema istimâ' olunurdu ki Timur-ı hilekâr bâ'zı mesâil-i müşkile ile 'ulemâyı imtihân idüb katl ider. Bu mes'ele dahi âna kıyâs ile hazır-ı meclis olan 'ulemâ-yı i'lâm-ı sükut ile serfürû itdiler. Hazret-i mülhemü's-savâb bu fakire seriân münâsib-i cevâb-ı ilhâm idüb didim ki:"Bu mes'ele hazret-i Sutan-ı enbiyâ 'aleyhi efdâlü't-tehâyâ efendimiz huzurunda vâ'ki' olup cevab virmişlerdir. Fakir dahi ol cevabı viririm diyü cevaba mutasaddî oldım. Timur fakir tarafına ilkâ-yı sem' ve basar idüb kelâmımı tezyif birle Abdülcabbar'ı muhatab idüb: "Hazret-i habîb-i ekrem sallâllahû te'âlâ 'aleyhi vesellemeden nice suâl olunmuşdur. Ve ne cevab buyurmuşdur" didi. Hakîr dahi belî hazret-i risâlet penâhîye bir 'Arabî gelüp: "Ya

Resûlullâh bâ'zımız hamîyyet vü gayret ve bâ'zımız davâ-yı şeca'at ve bâ'zımız tahsîl-i nâm ve vâsıl-ı merâm olmak için kıtâl ider. Kangı birimizin cihâdı fisebîlillahdır.”diyü niyaz-mend suâl oldukda Hazret-i müşekkel-i güşâ-yı ‘âlem sallâllahû te’âlâ ‘aleyhi vesellem: “Her kim icrâ-yı hükmullah ve i'lâ-yı kelimetullah için kıtâl iderse şehîd-i sa'iddir.”diyü cevap buyurdılar. Timurlenk hûb yâni ne güzel kelâm diyüp ‘Abdûlcabbar dahi istihsan itdi. Amma Şerafeddîn kâdî bu fakire mahfice didi ki: “Bu bir mes'eledir ki Hazret-i muktedâ-yı ‘âlem resûl-i ekrem sallallahu te’âlâ ‘aleyhi vesellemeden duâl olunmuşdur didiğinizde subhanallah şeyhimiz ‘aklı muhtell olup mağdur olmuştur. Hâtırâsı hatırıma hutur itdi. Ba‘dehû ‘Abdûlcabbâr dahi bu hayâlde olduğun bâ'zı sohbetde irâd ve ikrâr itdi. Ba‘dezin muvâneset kapuları ve ülfet perdeleri açılıp ve söz sözü çeküp: “Ben nısf ‘âdemim bu kadar bilâd-ı ‘Acem ve ‘Irak ve Hind ve Tatar ve Azerbeycan ve Türkistan’ı feth ü teshîr itdim” diyü mubahat yüzünden sevk-i kelâm itmekle fakir dahi: “İmdi bu ni‘metin şükrün bilüb ‘ibâdullah ile ‘afv ü safh (s. 103) idüb bu ümmet-i merhûmeye merhamet ve kimesneyi katl itmemek gereksiz” didikde “Vallah bir ferdi ‘an kâsd katl itmem. Bilin ki siz kendü nefsinizi kapularda katl idersiz ve vallah ben bir kimesneyi katl itmem ki canında ve malında emin olmuş ola. Güya zulme muta‘baat ve uğurunda cenk ü cidâlle helâk olursız” diyü iddia itdi. Bu makule tûl-i mücâleset ile hazır-ı meclis olan fukahâyâ ünsiyet hâsıl olup kendülerin medresede kıyas ile her biri cevap virmeğe heves itdikce Şerafeddîn iskât itdürüp cevabı bu fakire havâle iderdi. Timur dahi bâ'zı suâller idüb meh-mâ-emken fakir hüsn-i tevcih ile cevap virirken bâ'zu suâlinde ‘İmadeddîn Mâlikî cevaba tasaddî idüb tab‘-ı Timur’a nâ-muvâfık cevap virmekle Timur gayz-i şedid ve tehevür-i ‘azîm idince yine fakir mülâtafât ve hüsn-i tâ‘bir ile: “Şeyh kitabda gördüğü ‘imâreti fehm itmemişdir” diyü mâ‘zeret-hâh olduğumda Timur’un tehevürü sâkin olup girü hüsn-i hâlde muameleye başladı. Ba‘de-zalik ‘Abdûlcabbar fakir ile bâ'zı müzâkere idüb bâ‘dehu bu ‘âdem-i ‘âlem-kâmil ve kâdî Şerafeddîn fasîh ve fazıldır diyü tavsiye itmeğin Timur dahi fakirin müddet-i ‘ömrin ve târîh-i mevlidin istihbâr itdi. Müddet-i ‘ömrüm bundan yâ‘ni hâfız-ı Harezmi’den bir sene ziyadedir didi. Timur siz benim evlâdım menzilesindesiz. Benim ‘ömrüm yetmiş beş seneye vâsıl olmuştur diyü hatm-i kelâm idüb ahşam namazı edâsiyçün ikamet olmağın ‘Abdûlcabbar’ın imametiyile Timur kub-i fakirde edâ-yı namaz idüb her kes me’zûnen hânesine ‘avdet itdi. Yevm-i sâvide cümle ehl-i kal‘aya ta‘addi ve gadr izhâr idüb lâ-yuadd velâ yuhsâ akmişe ve emti‘a zapt itdi. Cem‘ vü tahsil itdüğü mal (s. 104) ve meta‘ bir

mertebeğe bâliğ oldu ki bâ'zı kitab Timur tavrı üze musallat ve müstevli olduğı bilâdın birinde bu kadar emvâl ve eskal ve cins-i metâ' ve ahmâle nâil olmadı. Ve ekser Müslümanları envâ'-ı ukubete giriftâr ve bâ'zıların giriftâr-bend ve zencir ve bâ'zısın zindanda esir idübkal'adan nüzûl ve vâlılere mahsus sarayda ikâmet idüb kânun-ı Çağatay üzere ziyâfet idüb ma'ân olan ümerâyı da'vet ve 'iş ü 'işret ve şurb-ı bâde-i nâb amma çok ciğerler kebâb idüb ekser ümerâ makam istihdamda kıyâm ve nice gûne hareket-i nâfercam ile âhir-i rebûlevvel'e varınca katl-i ser-i 'ibâd ve tahrîb medâris ve cevâmi' ve mesâcid ile mukayyed oldu. Ba'dehû fakiri ve kâdî Şerafeddîn'i da'vet idüb bir mikdar tûl ü derz suâl ve cevabdan sonra suâline vâ'kî' olan cevaplarımdan mesrûr ve mahzûz olup Halep zabtına tâ'yin itdiğı emiri ihzâr ve bu fakir ve kâdî Şerafeddîn'in ri'âyet ve ikrâmın tavsiye ve tenbîh ve eshabımıza îsâl-i mazarrat ve gezend itdirmemelerin te'kid itdikden sonra tâ'yin-i vezâif ve kal'a kapusuna karşı olan medrese-i Sultâniyye'de mesken ü me'vâ fermân itdi. Ba'dehû cümle siparişleri yerine gelüp ancak kal'adan nüzûl ve medrese-i merkûmeye intikâlimiz vâ'kî' olmadı. Ol esnâda emir-i Halep bu fakire ve kâdî Şerafeddîn'e Timur'un kâidesin zikr idüb didi ki:”Timur şerr ve gadr murad itdikle tâ'cil ider. Lütf u ihsân murad itdikle te'enni ider. Bizlere istimâlet ve hatır hoşlığı virdi.”

51. FASL: BU ESNÂDA TİMUR'UN SUÂLLERİ

'Ulemâ-yı Halep'den Hazret-i 'Ali keremullahu vechehû ve radiallahu te'âlâ 'anhû ile Muaviye radiallahû te'âlâ 'anhu beyninde olan nice tûl ü derâz bahslerin musannif-i merhûm bu mevzi'de ve Şam 'ulemâsiyle dahi Şam vak'asında bu babda olan tercemesinde irâd olunmuşıdi. Lâkin işbu (s. 105) terceme esnâsında bu mahallere karîb mevzi'e geldikle fakire bâ'zı rüyâ-yı sadaka vâ'kî' olup kat'en hatıra hutur itmemişken 'alimallahu te'âlâ bîdâr ve rüyâ-yı mezkûreyi ol mübahasenin terki evveli olduğına bil-bedaha te'vil idüb mübâhis-i mezkûre bu mevzi'de ve bundan sonra gelecek Şam vak'asında sebeb-i terk olduğı hâb-ı gafletden bîdâr olan ihvana nümâyan ola.

52. FASL: TİMUR'UN HALEB'DEN NEHZATİ BEYÂNINDADIR

Timur rebûlâhir guresinde Halep'den taşra çıkup Şam tarafın kasd ile ikâmet üze iken ikinci gün tekrar Halep 'ulemâsın da'vet itdi. Da'vet için gelen

mübâşir-i kerîh-ül-manzardan ba'is-i da'vet nedir? diyü istihbâr olundukda: "Timur'un 'âdetidir alduğu vilâyetin â'yânını da'vet ider" diyü cevap virdi. Bizler dahi da'vete icâbet birle mukabelesine müteveccih olduğumuzda Molla 'Ömer nâmında bir şahs bizi istikbâl idüb: "Padişah sizden elçisin katl iden Dımaşk hâkiminin ahvâlin istifsâr itmek murad itmişdir" didikde fakir: "Bu kadar müslîmân fetvâsız katl olunır. Bunun ahvâli istifta olunmağa bâ'is nedir? Bâ-vücûd bundan sonra kimesneyi katl itmemek bâbında emir yemin itmişdir" didigimde merkûm: "İmdi varup gelince sizler bunda tevakkuf idin" diyüp Timur tarafına 'avdet itdi. Timur ol vakt kâide-i Çağatay üzre tenâvül iderken Monla 'Ömer varup azacık tekellüm ve elinde bir pâre et tarafımıza 'avdet itdi. Timur 'âli savb sâhibi olup bülend-âvâz ile çağurup tarafımıza bir iki 'adem gönderdi. Ba'dehû 'ümerâdan bir emir gelüp i'tizar ile: "Pâdişâhımız katl olunan 'âdemlerin başlarından minareler binâ olunmak fermân itmişdir. Sizi talep itmedi ancak sizleri telebe varan âdem pâdişâhımızın muradın fehm itmemiştir. Sizler âzâde ve murâdınız yolları küşadedir. Her kes kendü safâsında olsun" diyü icâzet virdi. (s. 106) Heman ol sa'ât Timur dahi süvâr olup 'asker-i cerrârı ile Dımaşk tarafına 'azîmet itdi. Ba'dehu bizler dahikal'aya rücû' ve kadîmi meskenimize sâkin olup yerimizde meks itdik. Emir-i merkûm hadd-i zâtında tevkir ü ihtirâm ve kabûl-i şefa'ât ve ikrâmımızda kusûr itmezidi. Lâkin ser-encâm Dımaşk ile mübtelâ-yı âlâm olup gâh gâlip gâh mağlûb efsanesiyle mütereddid iken bilâhire Sultan-ı Mısır Melik Nasır 'askeriyle gelüp Timur ile cenk-i 'azîm ve Timur'ı sindurup 'asker-i Tatar ve Çağatay firâr itmek üzre iken Melik Nasır bâ'zı ümerâsından hıyânet istişmâm idüb emin olmamağla def'-i mahzur için Mısır tarafına 'avdet idüb Timur Dımaşk'a duhûl ve nehb-i emvâl ve katl-i ricâl ve hâneleri tahrîb ve ahâlîsin ta'zîb itdikden sonra Trablus ve Filistin hududın geçmeyüp tekrar Haleb'e rücû'ı haberi şâ'yi' olmağla tekrar ehl-i Halep mübtelâ-yı gamm ve gussa oldılar.

53. FASL: TİMUR'UN HALEP'E RİC'ATİ BEYÂNINDADIR

Sene-i mezkûre Şa'bânı'nın on dördüncü günü Şam tarafından nehzat ve belde-i Halep'in taraf-ı şarkîsinde Huyul nâm mevzi'de darp-ı hıyâm-ı ikâmet idüb bu def'a şehre duhûl itmedi. Fe-emmâ vilâyetin tahrîb ve hedmine fermân itmekle taraf taraf hâne ve hânedânların 'asker-i Çağatay tahrîb idüb bu kadar zamandan berü olan cem'iyet bir anda hâk ile yeksan oldı. Bu esnâda ümerâ-yı Timur'dan emîr-i

kebîr İzzeddîn fakiri da‘vet idüb esir Timur seni ve seninle olanları ve murad itdüğün kimesneleri azâd itdi ve hatırınız hoş olmağı fermân itdi. Talep ve şefa‘atde taksir itme. Şefa‘atin ve sözün makbuldür didikden sonra sizinle meşhed-i şerif-i Hüseyin’e varup ‘asker-i Çağatay’dan sizde bir âdem kalmıyınca dek ikâmet itmimiz dahi fermân olunmuşdur dimekle fakir ve kâdî Şerafeddîn iki bin kadar müslîmânı ma‘an alup mahall-i merkûmede meks ü ârâm itdik. Bizler çıkdıktan (s. 107) sonra Tatar Halep’i ateşe urup şehirde ateşler nümâyân ve dūd ve duhânı âsumâna çıkup zulmet-i leyl kadar cihanı tire ve siyâh itdi. Üç günden sonra şehirde kimesne kalmamağla ‘acaba vilâyet ne hâle girdü diyü şehre ‘avdet itdiğimizde lâşelerin râyihasiyle ateş hararetinden gezüp seyr itmek mümkün olmamağla girü ric‘at olundu. Hâkim-i Dımaşk Sodun dest-i Timur’da esir olmağın yol üstünde kal‘a-i Beliga’da zindan-ı belâ-yı dünyadan saray-ı sürûr-ı ‘ukbâya nakl ve hükûmet-i Dımaşk’a tekrar dey tâ‘yin olunup sâi kemend-i Timur’a giriftâr olanlar evvel-be-evvel firâr ile halâs-ı can itdiler. Târîh-i İbn Şihne tahrîri ve hâfız-ı Harezmi takrirî tamam oldı.

54. FASL: ŞAM VAK‘ASI’NIN TAFSÎLİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı fitne-zuhûr Haleb’e müstevli oldıkda devadar-ı istifa ve mübârek ve ‘Abdülkassar ile meşhûr Şeyh Mâhir Haleb’den firâr ile halâs-ı can idüb belde-i Dımaşk’a vadıklaında Dımaşk ahâlîsin endâr idüb bu vech üzre feryâd itdiler ki; Ey Müslümanlar tâkât getirülmeyen nesneden firâr enbiyadandır. Bu gelen bir ateş-i ‘alem-sûzdur. Ümerâ ve eğer vüzeranın ‘akılları muhtell ve râbita-i tedbîr ve tedârikleri münhall olup fitne ateşi müştâ‘il ve ‘âlemin sebât-ı kademi mütezelzil oldı. İştirmek görmek gibi değil. Biz ‘ayne’l-yakîn gördük ve müşâhede itdik. Timur’un öğüne dağlar dayanmaz ve tâb ü tâkât getirmez. He kim canına târîk-i necât ister ise dâmen der-miyân-ı ihtimâm idüb Dımaşk’da bir gece meks itmeği kendüye haram itsün diyü ehl-i Dımaşk’ı tahvîf itdiklerinde bâ‘zılar nasihatın istimâ‘ ve celâ-yı vatan idüb âher memlekete gitdiler. Bâ‘zılar mâkâm-ı mükâbere ve ‘ınadda kaldılar. Hattâ bâ‘zılar istifa ve ‘Abdülkassar’a itale-i lisan belki ihlâklerine ikdam idüb sizin murâdınız vilâyeti perişân idüb mabeyne müsâvi ve tefrika bırakmadır. Ve illâ Timur’dan havf yokdur. Elhamdülillâhi te‘âlâ Sultan-ı Mısır (s. 108) ‘an-karîb hıfz-ı vilâyete gelür. Redd-i keyd-i a‘dâ ve zarar-ı eşirrà için Haleb’de serdâriyle kalile olup anlar dahi fikirsiz ve re’ysiz âdemler idi. Dımaşk âna

kıyas olunmaz. Dımaşk'ın dîde-bânları 'asker-i Mısır ve pâdişâh-ı Rüstem-tüvândır. Mısır 'askerinin silâhı pâk ve atlısı cündî ve piyâdesi çâbük ve çala gider diyü mezbûrları ilzâm sadedinde olduklarında anlar dahi bizler hezar-ı ilaç ile vartadan halâs olduk. Ve re'yü'l-'aynımız olan ahvâli dostluk yüzünden i'lâm itdik. İmdi siz bilürsüz deyü i'tizâr itdüler. Bu ahbâr-ı mevhûşe ile ehl-i Dımaşk perişân-hâl ve muzdaribü'l-ahvâl olup kimi Kudus-i Şerif tarafına kimi diyâr-ı Mısır'a ve bâ'zıları dağlara ve bâ'zıları kal'alara perakende ve bâ'zıları mesken ü mevâlarında 'ınad ile sâbir-kadem oldılar.

55. FASL: MELİK NASIR'IN MISIR'DAN HURÛCİ BEYÂNINDADIR

Halep tarafında olan 'asâkir-i Sultaniyye şikest ve ümerâ ve ümerâ ve a'yân-ı leşker esir ve zindan-ı belâda bend ve best oldukları haberi Mısır sultanı Melik Nasır'a dağdağa-ı hatı ve sebep-i izdiyâd-ı tehevür olmağla isti'dâd-ı tâmm ve tedârik-i mâla-keâm ile Şam tarafına müteveccih olup debdebe-i kûs-ı Sultani ve velvele-i nefir-i hüsrevâni ehl-i Dımaşk'ın mesmû'ları oldukda havf ve haşyetleri fi'l-cümle teskin ve vusûl-i ferîh ümidiyle emin olup hattâ bâ'zı firâriyer girü yerlerine 'avdet itdiler. Amma 'ukalâ 'akıbet-i emri gözedüp pâdişâhın hareketine mültefit olmadılar. Timur dahi ahvâl ve umûr-i Halep'i etmâm ve cem'-i envâl-i hass ü 'âmm idüb Halep kal'asına emânet-i vaz' itdikden sonra hükûmet-i Halep'i Emir Musa'ya sipâriş idüb mâh-ı reb'ülâhir guresinde Şam tarafına 'azîmet itdi. İbtida belde-i Hama'yı nehb ü gâret ve bilâ-tevakkuf nehzat ve âheste âheste mahall-i merâma 'atf-i licâm-ı 'azîmet itdi. Musannif-i merhûm sekiz yüz otuz dokuz târîhinde Rûm tarafına (s. 109) gelür iken Hama'ya uğrayup belde-i mezbûrenin şarkî tarafında vâ'kı' Cami-i Şerîfin kıblesi divarında taş üstübe Farisi lûgat ile Timur lisânında tahrîr olunan kelîmâtı müşâhede birle bu minvâl üzre irâd olunmuşdır ki; Tahkikan hakk subhanehû ve te'âlâ bu fakire ol mertebe fütuhât müyesser itdi ki mülküm 'Irak'da ve Bağdad'da müntehi oldı. Ba'dehu Sultan-ı Mısır'a nâme yazup elçiler ile envâ'-ı hedaya gönderüp dostluk ve sulh ü salâh talep ve ref'-i nizâ ve muhâsıma itdim. Bilâ-müceb elçimi eşedd-i i'zâb ile ihlâk itdikden gayrı bâ'zı Türkmen tâifesi hayl ü hışmımızdan zafer bulup esir itdikleri âdemleri Sultan-ı Mısır Berkuk huzurına ihzâr itdiklerinde habs ve kayd ile haklarında icrâ-yı envâ'-ı hakâret ve 'ukûbet itmekle dest-i a'dâdan ol makule etbâ'ımızın istihlâsları

zimmet-i himmetimize lâzım gelmeğın ol tarafa ‘azîmet itmüşüzdür. Tahriren fî 20 Rebûlâhir sene 803. Timur Hama’dan ref’-i sıklet ve Humus tarafına ‘azîmet idüb belde-i merkûmeye vusûlde şîr-i meydan tesdid hazret-i Halid bin Velid radiallahû te’âlâ ‘anhu hazretlerinin kabr-i Enverleri belde-i mezkûreye ziyâ-gûster olmağın kabr-i şerîflerine hürmeten itale-i dest-i hasâret itmeyüp hazret-i müşârün-ileyhe bahş itdi. Belde-i merkûme ahâlîsinden nâm kimesne hedâya-yı latîfe tedârik idüb Timur’a varmağla belde-i mezkûre hükûmetin mezbûra sipâriş ve mansıb-ı kazâyı dahi Şemseddîn bin tevcih itdi. Ehl-i belde bu vech üzre hareket ile selâmet ve istimalet buldılar. Bu esnâda hâkim-i Şam Sudun zindân-ı Timur’da heste ve za’if olmağla kubbe-i Beliga’da müntakil-i dâr-ı âhîret olup anda medfûn oldı. Ve Tarablus hâkimi dahi bir mahalle firara târik bulup vilâyetine ve hükûmetine vâsıl olmağın mezbûrun hırâsetine me’mûr olan on altı nefer mikdarı bekçiler gazab-ı Timur’a giriftar ve küşte-i şemşir-i ateşbâr oldılar. (s. 110) Ve Timurtaş dahimüdârâ ve mülâtafa ile Timur’u iğfâl idüb firâr itdi. Ancak Gazze hâkimi Zeyneddîn ve bâ’zı ümerâkûşe-i zindanda mahzun kaldılar. Ba’de-zâlik Timur-ı pür-zûr Ba’albek’e ilkâ-yı ateş fütûr idüb ahâlîsi istikbâl ve recâ-yı sulh ü salâhla hâk-ı darâete rû-mâl olduklarında mültefit olmayup cümlesine celadan-ı bî-emân musallat ve küşte-i şemşîr-i gazab itdirdi. Bundan sonra Sultan-ı Mısır dahi debdebe-i hâkânî ve kevlêbe-i hüsrevânî ve tufân-ı ‘asker ve deryâ-yı leşker ile gelüp Dımaşk’a karîb Kubbe-ı Seyyar nâm mevzi’de darp-ı hıyâm-ı ikâmet itdi. Ba’de-zalik ümerâ-yı Mısırıyye ve ve dilâverân-ı Kahire’ye evvel-be-evvel gürûh gürûh gelüp ordu-yı sultâniyyeye mülhak ve kerr ü fer ve gurur ve şevket ve salâbet ile düşmen zuhûruna muntazır ve müterakkıb oldılar. Mahall-i mezbûrdan dahinehzat ve Kubbe-i Yelboğa’ya vusûl bulup ümerâ-yı Mısır evlere müntakil ve bir mikdar meks idince Timur dahi ‘asker-i mârr ü mûr ve leşker-i nâ-mahsûr ile zuhûr idüb Dımaşk’ın kurbında dâr-ı vâdi-i Kutna ve ol haveliye karîb arâziye nüzü l itdi. Bu esnâda Sultan’ın ahmâl ve iskali şehre nakl ve kal’a tahkim ve hafr-ı hendek ile mehâric ve medahili sedd ü bend olunduktan sonra tertîb-ı sufûf ve tâ’yin yemin ü yesâr ve kalb-i demdâr olunup ve kal’ada olan ‘aceze ve fukara ve ganî ve gedâ yâ rahmanen-nasr es-Sultan ‘âli-i savt ile dûâların merfû’-ı bargâh-ı kibriyâ’ iderken merdan-ı meydan cenk ve kıtâl ve müttehi-i muhasıma ve cidâl olup pelenghû ve cenkçû pehlivanlar sell-i şemşir ve tahrik-i tîze ve tîr idüb cenge mübâşeret olundukda kal’a da olan ‘asker-i sultâni cenggâhda hazır olmaları bâbında fermân sâdır olmağın anlar dahi tamam silâh ve cebe ve cûş ve sihâm ve rimâhları ile meydana çıkup ‘asker-i Çağatay kat ender kat ‘asker ve kûh-i peyker

filleri ile terîb-i yemin ü yesâr ve mutalla bayraklar ve sîm ü zer sancaklar ile mukabeleye gelüp ve rây-i kubbe-i Yelboğa'da vâ'kî' olan vâdi (s. 111) iki taraf 'askerine mülteka oldu. Ol hengâmda deryâ-yı bî-pâyân-ı Tatar'dan on bin kadar tîr-endâz meydana girmekle beş yüz mikdarı leşker Şamiye ve üç yüz kadar cündi-i Mısıriyye ile Emir İstinbay karşılayup bazâr-ı cenk ü cidâle revaç virmekle darb-ı tîr ü teber ve taslit-i şemşîr ve tahrik-i rimâh ve i'mâl-i âlât ve silâh ile 'asker-i Tatar'ı kesüp biçüp meydan-ı mua'rekeyi başlarına tenk ü dâr idüb bilâr hire Tatar inkisâr-ı fâhiş ile pey-i ser-i idbâr olarak nûsret-i zâhir ve sürûr-ı bâhir ile orduya ric'at itdi. Ol esnâda Timur'un hemşire-zâdesi Sultan Hüseyin Timur'dan rû-gerdân olup Sultan-ı Mısır'a ita'ât ve hıdmetinde olmak bâbında arz-ı hâl itdikde kemâl-i ikrâm temâm ihtirâm olunduğundan gayrı gelan Tatar'ın libâsı selb ve ilbâs-ı libâs-ı Mısıriye ile hâtırı celb olundu. Mezbûr merd-i meydan-ı şeca'ât ve şîr-i mişezâr-ı şehâmet olmağın bunun kuddûm ve mutaba'atiyle 'asker-i Mısıriye şâd ve harem olup bunu mukaddime-i fevz ü nûsret 'add itdiler. Ba'de-zalik Timur habbâle-i mekr ü hîleye mütemessik olup bir mikdar rihlet ve girü yerine 'avdet itdi.

56. FASL: 'A'YÂN 'ASKER SULTAN BEYNİNDE VÂ'Kİ' OLAN İHTİLÂF BEYÂNINDADIR

Bu sefer-i melâlet-eserde 'asâkir ve mütefekkil-i umûr-ı cumhûr-ı mülk-i Nasır Emir Şeybek olup egerçi cunûd-ı Sultaniyye cemm-i gafîr ve ceş-i kesîr idi. Lâkin her emir davâ-yı riyâset ve istiklâl ve sâlik-i tarik-i dalâl olup birbirinin 'aleyhine düşerek re'islerine mutî' ve münkâd olmamağla ittifaqları nifâka mübeddel ve ülfetleri nefret ve 'adâvete müntakilolup her biri kendi hevasına ve birbirinin zemm ve ta'yibine mâil olup mâbeynlerinde envâ'-ı muhâlefet nümâyan olmağla himâyet vü sıyânet-i re'âyâ mefkûd ve hükûmet 'âlemde ma'hûd ve meşhûd olup bunların ihtilâfı kebîr ve sagîre sirâyet itmekle; (s. 112) 'askerî tâifesi dahi her biri bir tarafa tâbî' ve biri birinin işine mâ'ni' olur oldılar. Hattâ bâ'zı emirler bî-ârâm olup Melik Nasır'ı terk ve Mısır tarafına 'azîmet itmeleriyle haka ki mezbûrlar mesend-i riyâsete makâm-ı hükûmete lâyıq olmadıklarında Timur'ı tasdik itdiler. Melik Nasır dahi sabr ve sebâta kâdir olmayup cem'iyeti perişân ve bî-tâb ü tüvân olmağla zulmet-i leyde gûc idüb 'acele üzre Mısır tarafına 'avdete şitâb itdi. Kendüsüyle beraber olan 'ulemâdan kâdî-ül-kudât Burhaneddîn ve Kâdî 'Alâaddîn el-Şâfî Sultan ile taraf-ı Mısır'a 'azîmet itdi. Bu esnâda pâdîşâhın 'azîmetinden bî-

haber veyahut harekete bî-iktidar olanlar yerlerinde kalup cümleten giriftâr-ı dem-i Tatar oldılar. Amma hıfz-ı vilâyet ve muhafazâ-i kal‘aya me‘mûr olan ‘asâkir-i Sultaniyye leyl ü nehâr burç ve bedenlerde redd-i zarar-ı a‘dâya bezl-i iktidar idübtaraf-ı sultandan ümid-i nûsret ile ber-karar ve hıfz u hırâset-i vilâyetde pâydâr olup ‘âli mekânlardan pâdişah ordusuna her zaman nazar ile ahvâlleri neye müncerr oldı diyü muntazır iken ol gicede minare ve yüce yerlerden pâdişah ordusuna nazar itdiklerinde müteaddid ateşler nümayan olduğundan gayrı bir nesne Zâhir olmayup ‘âle’s-sabâh ordu-yı sultânîde kimesne kalmayup hezimetleri şâ‘yi‘ olmağın ehl-i beldenin hâlleri perişan ve tâife-i ‘askerîyi bî-tâb ve hücûm-ı gumûm ile târik-i tedbîr ve tedariklerin beste ve havf-ı hatır ile rabîta-i himmet ve ‘azîmetlerin şikeste idüb hulûl-ı a‘dâyı müte‘ayyin ve inkitâ-i nasr-ı zafere müteyakkın olup tahkik-i vakt-i ecl ve mübtelâ-yı habat-ı emel oldılar. Padişahın rihlet ve Mısır tarafına ‘azîmeti Timur’a sebeb-i sürûr-ı tâmm ve bâ‘is-i hubûr-ı mâlâ kelâm olup yerinden hareket ve Kubbe’ye ilkâ-yı sıklet idüb nusret ve husûl-i murâd ile ikâmet ve etrâf-ı orduyu hafr-ı hendek ile tahsin ve pâdişah ardınca ‘asker ta‘yin idüb Müslümanlardan giriftar-ı dâm-ı Tatar olanlar beraber (s. 113) olunmağın kimin katl ve kimin fi‘ller ayağın altında pâ-mâl iderdî. Bu hengâmda ‘ulemâ-yı İslâm’dan Malikî mezheb kâdî ül kudât Veliyüddîn Abdurrahman Melik Nasır’ın ‘azîmetinden bî-haber olmağla şehirde medrese-i adliyyeye varup oldı. Melik Nasır mânend-i sehâb-ı ‘azîmete tahrik-i rikâb idüb eğerçi zarar ve ziyânsız Mısır’a vâsil oldı. Lâkin ‘asker-i Çağatay ve şeyâtîyn-i Tatar etrâf ü eknâfa müstevli olup şarken ve garben ve tûlen ve ‘arzen nehb ü gâret ile gürûh-ı müslimîne îsâl-i mazarrat itdikden sonra mahrûse-i Dımaşk teshîrine ikdâm ve kâr-ı muhasaraya ihtimam itdiler. Bundan akdem şerh ve tahrîr olunduğu üzre belde-i mezkûre medahil ve mehârici sedd ü bend ve kifâyet mikdarı mustahfızın ile müstahkem olmağın derûnunda olan ‘asâkir ümid-i ferîh ve padişah tarafından imdad ve i‘ânete muntazır olup sebât-kadem ve Timur ‘askerinin redd-i keydlerine bezl-i ihtimâm ile ikdâm gösterdiler. İmtidad-ı müddet olup târik-i nusret mesdûd ve imdad dahi nâ-bedîd olmağla idbâr ve inkısârı tahkik itdiler. Ehl-i Dımaşk za‘f ve zilletlerine mu‘terif olup ekâbir-i Şam ve ‘ulemâ ve ümeradan kâdî ül kudât Muhyiddîn Mahmud el-Hanefî ve oğlu kâdî ül kudât Şehabeddîn ve kâdil-kudât Takiyüddîn İbrahim el Hanbeli ve kâdî Nasırüddîn Mehmed bin Tayyib kâtib-i ser ve kâdî Şehabeddîn Ahmed bin Vezir ve Şehabeddîn el-Şâfi ve nâib-i mahkeme kâdî Burhaneddîn el-Hanefî ‘akd-i meclis-i müşâvere idüb ba‘de’l-mükâleme Timur’dan taleb-i emân itmek üzre ittifâk ve recâ-yı afv ile huzurna varmağa karar-dâde oldılar.

İbtidâ zikri sebk iden kâdî ül kudât Veliyüddîn İbn-i Haldûn'a varup müşâvere ve 'azîmetlerin merkuma ifâde ve i'lâm idince ol dahi bu hareketi 'ayn-i savâb bilmekle bu emrin temşiyet ve husulün İbn-i Haldun'un hüsn-i tedbîr ve müsaade-i takririne havâle itdiler. Ol dahi der sa'ât tebdîl-i heyet ve tağyir-i sûret (s. 114) ve 'imâme-i 'acîbe ve kıyâfet-i zarîfe ile siyâh libas giyüp ve cümlelerin öğüne düşüp hezar-ı havf ile meclis-i Timur'a kuddûm ve recâ-yı afv ü şefa'ât ile mıkabelede kıyâm gösterdiler. Timur cülûsların işâret ve ref'-i vahşet ve dehşet için tebessüm ve rû-yi beşâset gösterüp be hareket ve sükûn ve kul ve fillerine göz kulak olurken İbn-i Haldun'ı istiğrâb ile: "Bu âdem bir 'acîb kimesnedir. Zahiren bu vilâyetde garibdir" didikde İbn Haldun tekellüm ve cevaba yol bulup vaz'-ı garîb ve tarz-ı 'acîb ile muktezâ-yı meclis olur sözler söyler iken neşr-i simât-ı ta'am olunmağın kat'-i kelâm itdi. Kaide-i Çağatay üzre mücerred su ile kaynamış at depeler gibi yağlayup her kesin liyakat ve isti'dâdına göre tevzî' ü taksim olundukda ba'zılar ekâbirâna ekl ve ba'zılar takayyüd etmeyüp tekellüm ile vakt geçürdü. Ve ba'zılar lâ-kayd ve lâübâlî açlıktan çıkmış hazân gibi ekl' iderdi. Cümle(ten) yiyicilerden kâdî Veliyüddîn İbn-i Haldun hem ekl iderdi hem hem kûşe-i çeşmden Timur'a nazar iderdi. Timur kendüye taalluk-ı nazar itdikce kenüsünü baş aşağı bırakırdı. Bu esnada İbn-i Haldun bülend-âvâz ile ref'-i savt idüb: "Yâ Mevlânâ Yâ Emir elhamdülillâhi te'âlâ el kebîr bu fakir çok mülûk meclisine duhûl idüb bir 'Arabi târîh tasnifi ile dahi çok kimesnenin nâmın ihyâ ve zikrin beyn'en-nâs ifşâ itdim. Mülûk-i 'Arab'dan falân ve falân hizmetlerinde muvâzıb ve çok pâdişahlara musâhib olduğumdan gayrı maşrık ve mağribi tûlen ve 'arzen seyahat ve her vilâyetin emiriyle 'işret itdim. Lâkin lillahil-hamd 'ömür vefâ ve baht müsa'ade idüb şimdi hakikat ve tarikat ve şeriat ve fütüvvet mülkünde meclisine duhûl ile kâmurân oldım. Eğer çi pâdişâhların ta'âmı havf-ı telef için ekl olunur. Amma sultanımın ni'meti kesb-i şeref için tenâvül olunur" diyü hatm-i kelâm-ı riyâ-encâm idince mezbûrun bu nev' fasîh ve müselsel kelâmına (s. 115) Timur 'aceb birle raksa karîb-i turb itdi. İbn Haldun'a tevcih-i hitâb idüb ve ba'zı mülûk ahvâlinden istihbâr ve eyyâm-ı devlet ve hengâm-ı saltanatlarından istifsâr itmeğın ol dahi manzûr ve mesmû'ı olan âsâr ve ahbârı fesahat ve belagat ile takrir idüb me'zûnen hânelerine ric'ât itdiler. Ba'zı eyyâmda 'ulemâ-yı mezkûrîn huzur-ı Timur'da musâhebet ve ülfet için ku'ud itmişken Sultan ile münhezim olan 'ulemâdan kâdî Sadreddîn merde-i Tatar dâmına giriftar olup Timur huzuruna ihzâr olundukda mezbûr yelken kadar câme ve burc kadar ehl-i meclisi basarak sadr-ı meclise geçüp tasaddur itmeğın bu vaz'-ı nâ-pesendîde

Timur'a girân gelmekle tehevür-i şedîd ve gazab-ı şedîd idüb ba'zı erâzile işâret ve mezbûrı rezâlet ve hakâret ile keşân ber keşân meclisten dûr idüb 'kayd u bendin ve siyâset ve azâbın ziyâde itdirdi. Ba'de-zalik Timur hâlet-i evvele rücû' ve ehl-i vilâyet ile mücâmele ve hüsn-i muamele ve ilbas-ı hal'-i mütenevvia idüb ikram ve ihtiram ile cümlesin mesrûr ve hatrında olan zulm-i bîdadı ol aralık mestûr idüb hõş-hâl ve müreffehü'l-bâl hânelerine me'zûnen 'avdet itdiler. Ba'dehû Sultan Nasır ve ümerâsının belde-i mezkûrede mahzun olan emvâl ve ihmâl ve davarların ve kul ve câriyeleri makulesin taraf-ı Timur'a teslim itmek şartıyla beldeye emân virmeğın anlar dahi padişah ve ümerâsının samet ve natık mal ve davar ıtlak olunur her neleri var ise meydan-ı muhabbete takdim ve vükelâ-yi Timur'a teslim itdiler. Amma iç kal'a Ezdar nam emirin zaptında ve hıfz u hırâsetinde olmağın kal'ayı tahkim ve lâzım gelen yerlerin tecdîd ve takvim idüb takayyüd ve isti'dad ile düşmeni kal'adan ib'ad itmek mülâhazasıyla sebat-kadem gösterüp cenk ü cidâle mübâşeret ve Melik Nasır tarafından imdad vârid olur fikriyle darp ve kıtâle mübâderet itdi. Amma Timur vehle-i ûlâda iç kal'a tarafına (s. 116) iç kal'a tarafına aslâ mültefit olmayup tahsîl-i mâl-ı pâdişâhîye sarf-ı dikkat itdikden gayrı mâl-ı emân tarh idüb tahsilin a'yân-ı vilâyete havâle ve kabz-ı mâl için kitab ve erbâb-ı hesap ta'yin ve mübâşeretin erkân-ı devletden Seyfüddîn'in birâderi Allahdâd nam emire sipâriş idüb tahsildâirân ve zâlim-i çavuşân ta'yinidüb kimesne kimesneye te'addi ve bir ferd fukaraya itale-i dest-i gadr itmeme için dahi çarşu ve mahallelerde münâdîler nidâ itdirdi. Hatta ba'zı Çâğatay emvâl-i nâsa tam'-ı hâm ve bî-vech taleb-i nâfercam itdiği şikâyet olundukda siyaset ile salbine ferman itmeğın der-sa'ât emâkin-i meşhûreden Harirciler Bazarında salb olundu. Ehl-i vilâyet bu hareketden ümid-i hayr ile kesb-i ferih ve meserret itdiler. Ba'de-zân Timur fermâniyle şehir kapularından Bâbü's-sagîr açılıp hâne ve hanlar ve çarşu ve dükkânlar nakîr vekıtmir ve mal-ı emân mahallere tevzi' ve taksim olunup tahsil-i mal için zebâniler takdim "Dedârü'z-zeheb" nâm mevzi' zindan ta'yin olundu. Bu sebep ile ba'zı eşrâr ba'zı ehl-i 'ırza musallat olup birbirin gammaz ve birbirin zemm ile Çâğatay zalesine oldılar. Ol eyyâmda güz faslı Mısır 'askeri gibi münhezim ve kış mevsimi leşker-i tâife-i Tatar gibi mütekaddim olmağın Timur Kasr-ı Ablak nam saraya girüp ba'dehû andan dahi kalkup Best-i Şucad nam menzile nüzûl ve saray-ı mezkûrun tahribin ferman itdi. Ba'de-zalik cemm-i gafîr ile Babü's-sagîrden şehre duhûl ve edâ-yı Cum'a için Cami'-i Emeviye varup eimme-i hanefiyyeyi şâfilere tafsil ve takdim ile hutbe kıratını kâdî ül kudât Muhyiddîn Hanefiyye sipâriş idüb edâ-yı salavât-ı cum'a

itdikden sonra menziline ‘avdet itdi. Bu mevki‘de vekâyi‘ dûra-dûr ve şerr ve şûr-ı nâ-mahsûr olup tafsili mu‘cib-i melâl olmağla ihtisar olundu. Timur’un tercemanı ve tekellümde lisânı müşabehesinde olan ‘Abdülcabbar mu‘tezilinin Şam ‘ulemâsiyle ba‘zı mesâilde mübâhesesi (s. 117) vâki‘olup cümleden berî zûlm-i yezîd ve şehâdet-i Hüseyin-i sa‘iddir. İbtida ‘Abdülcabbar didi ki: “Fi‘l-i yezîd-i zûlm ve fîsk olup ol fi‘l ehl-i Şam’ın müzâheretiyle oldu. Eğer helâl gördüler ise kâfir ve eğer helâl görmedilse ‘âsi ve bâği olmuş olurlar. Hâlâ siz dahi sizden evvel olanların mezhebinesiz” diyü kelâma encam virince meclisde hazır olan ‘ulemâ her biri bir gûne cevab virmeğın ba‘zısının redd ve ba‘zısının kabûl birle pesend itdi. Ba‘dehû kâtibü’s-ser bu minvâl üzre cevaba mutasaddi oldu ki: “Allahu te’âlâ emirin ‘ömrün bâde ide. Bu fakirin nesebi Hazret-i ‘Ömer ve Hazret-i ‘Osman radiallahu anhûmâ’ya müntehi olup cedd-i kebirim ol zamanın ekâbir-i a‘yânından ehl-i hakk ve sâhib-i diyânet kimesne idi. Eyyâm-ı hükûmet-i Yezid’de bir nev‘ile Hazret-i İmam Hüseyin’in ser-i mübârekine el irişdirüp gasl ve tathir ve ‘ûd ve ‘anber ile tebcil ve takbîl idüb türbesinde defn ve vedi‘a-i hâk ve pâk ve bu hıdmetin ‘indallahû ekber hasenât add idüb ol sebab ile Ebu’t-tayyib ile mekenna oldu.’ Ala külli hâl yâ mevlâna yâ emir ol eyyâm geçdi gitti. Eğer acı ve eğer tatlı muntekazi oldu. Allah sübhânehû ve te’âlâ bizi ol vartadan dûr ve kalbimizi ol kandan tathir itdi. Şimdi i‘tikâdımız ehl-i sünnet ve cema‘at i‘tikâdıdır. Timur ne ‘aceb diyü mesrûr olup haka Ebu’t Tayyib ile meşhûr ve beynennâs hayr ile mezkûr olduğunıza sebab budur. Tekrar kâtibü’s-ser cevaba mutasaddi olup didi ki: “Beli emir-i fakir Mehemed bin ‘Ömer bin Kasım bin ‘Abdülmennâ‘am ibn-i Mehemed bin Ebi el Tayyib el ‘Ömerî ve El ‘Osmânî olduğuma cümle-i ehl-i belde şâhidirler” didikde Timur i‘tizâr ile: “Ey nesebi pâk mümkün olsaydı seni dâima hamâil yerine başımda götürürdüm ve yoldaşlarına ne mertebe ikrâm ideceğim manzûrun olur” diyüp hem-meclis olanlara cümle lûtfîla istimâlet-i hatır virüp izin virdi. Merkûm ‘Abdülcabbar Timur’un imâmı ve müftisi olup ‘âlim ve fâzıl ve fakih-i (s. 118) kâmil, bahisde muhakkak ve ‘ilm-i cedelde müdekkik idi. Mezbûrun pederi Nu‘mân Semerkand’da Nu‘man-ı sâni ile meşhûr olup ba‘zı mes’elede ehl-i i‘tizâl ile muvafık idi. Eğer‘ulemâ-yı Maveraünnehr mezbûrdan ahz-ı ulûm-i şer‘iyye itmişlerdir.

57. FASL: EHL-İ ŞAM'DAN TAHSİL-İ MAL BEYÂNINDADIR

Ehl-i Şam'dan tahsil-i mal için mübâşirân-ı bî-emân ta'yin olunduğundan gayrı ehl-i beldenin müflis ve çoğullarından Sadaka bin el-Cabi ve İbnü'l-Muhdes ve 'Abdülmelik gibi kimesneler bu hususun temşiyetine mutasaddi olup muhâlefet itmeğe imkânları olmıyan erbâb-ı 'ırzdan Monla 'Ömer ve Tâceddîn ve Hoca Mes'ûd El Semnani dahi hıdmet-i mezkûreye me'mûr olup 'ale'd-devâm Timur tarafından ta'yin olunan mübâşir ve kâtibler yanında oturup mübâşir-i küll olan Allah Dad dahi Babü's-sagîr'de İbn-i Meşkûr hânesinde nüzûl itdi. Bu esnâda ecnâs-ı muhtelif-i nâss birbirine olan hasedlerin vücuda getürüp birbirin zalemeye gammaza mübâşeret ve mübâderet idüb tahsildarlara hazır-ı delil olmalarıyla fukaranın halleri mükedder ve darp-ı kahr-ı mübâşeretiyle binâ-yı tâb ü tüvânları hak ile beraber oldu. Timur-ı mağrûr ahvâl-i şehri muradı üzre tamam idince iç kal'a teshirine bezl-i ihtiam ve şiddet ile cenk ü cidâle ikdam itdikden sonra kal'anın taraf-ı garbîsinde kûh misâl bir kal'a îcâdına fermân itdi. Der sa'ât kereste ihzâr ve kal'adan 'âli bir kal'a üstüvar itdürüp emr-i muhasarayı ümerâ-yı kibardan Cihanşâh'ın zimmet- himmetine ta'lik ve nasb-ı mancınık idübkal'aya taş atdırmağla tazyike mübâşeret itdiler. Kal'ada kalîl-i 'asker ile Şehabeddîn-i Dımaşki ve Şehabeddin Ahmed a'dânın redd ü def'ine bezl-i iktidar idüb ve her bir hüçûm-ı düşmene mukabil hüçûm ve kuddûmlerine kuddûm gösterüp tedarik ve isti'dad ile düşmeni ib'ad itmekle bî-hadd ve lâ yuadd eşrâr (s. 119)-ı â'dâ ifnâ itdiler. Lakin deryâ-yı ceşş-i Timur birden cûş ve hurûş ile kal'ayı ihata ve her taraftan râmî-i ahcar ve tîr-i ateşbar yağdırmaları ehl-i kal'aya bi'z-zarûre bais-i za'f olup bî-tâb ü tüvân olmalarıyla taleb-i emandan gayrı melâz ü ma'âz olmadığını tahkik idüb bilâ-tevakkuf kal'adan nüzûl ve eman ile huzur-ı Timur'a vusûl buldılar. Dımaşk vak'ası evâil-i rebûlâhirden cemaziyelulâ ve cemaziyel âhire ve mâh-ı recebe dek olup lakin iç kal'a muhasarasına kırk üç günden sonra takayyüd olundu. Bu eyyamın ekserinde Timur da'vet-i efâdîl ve taleb-i erbâb-ı sanayi' ve siyâh köleler cem'ine takayyüd iderdi ve harirciler sınıfı bu eyyamda sırma ve her yerden bir kaba-yı 'acîb Timur'a pişkeş itdiler. Yine ol günlerde makâbir-i Babü's-sagîrde âsûde olan zevcat-ı tâhirât-ı nebiyy-i ekrem sâllâllahû te'âlâ 'aleyhi vesellem kabr-i enverleri üstüne birbirine mülâsık iki kubbe-i 'âliye bünyâd ve ol mekân şerifi âbâd itdi.

58. FASL: BA‘Zİ ERBÂB-I ‘UKÛLÛN TİMUR İLE OLAN MU‘ÂMELESİ BEYÂN OLUNUR

Belde-i Safed’de tüccar â‘yânından ‘Alaaddîn nam bir tâcir meşkûrû’l-me’âsir olup ba‘zı hıdemât takrîbiyle taraf-ı Sultan-ı Mısır’dan belde-i mezkûrede Kapucıbaşılık mansıbıyla ser-firâz ve beyne’l-akrân mümtâz olmuşidi. Devlet-i Çerâkise’de şehir hâkimine iktiza itdikce anda olan Kapucıbaşı kaim-i makam olmak kanun olmağın bundan akdem tahrir olunduğu üzre serdâr-ı sultanı Halep tarafında ‘azimet itdikde Safed Hâkimi Tobungay Osmanî ma‘an gitmeğın ‘Alaaddîn-i merkûm ticâretten hükûmete terakki idüb vilâyet-i mezkûrede kaim-i makam olmuşidi. Halep’de ‘asker-i sultânînin inkisarı vakı‘ oldukda esir olan ümerânın ba‘zısı fevt ve ba‘zısı firar ile halas bulup ancak Safed hâkimi mezbûr Tobungay ve Gazze (s. 120) Hâkimi ‘Ömer zindanda kaldığının ve ol taraflarda olan hükkâmın kimi cenge hazır ve kimi sa‘b yerlere ve kavî kal‘alara mütehasin olduklarının haberleri Alaaddîn’e vâsıl olıcak. Mezbûr sâhib-i kuvvet-i mâliye ve mâlik-i kuvvet-i ‘akliyye olmağın şehrinin emniyeti ve Safed Hâkiminin istihlâsı için bir vech üzre tedbir ve tefekkür itdi ki: “Vefret-i mal var iken firar layık değildir. Ve setr-i ‘ırz için olan ittifak sadakadan add olunacağı muhakkaktır. Beyaz akçe kara gün içündür” diyü Timur ile hüsn-i mu‘amele ve müsâheleye müsara‘at idüb ber-vech-i peşin ecnâs-ı akmişe-i fâhire ve tuhaf-ı latîfe tedârik ve huzur-ı Timur’a irsâl ve emrine ve inkiyad ve fermanına i‘tikâd ve i‘timâd itdiğin dahi beyan itdikden sonra der-‘âkâb ânın iz‘âfi kadar meta‘-ı Şam ve libas-ı erbab-ı ihtişam dâhî tedarik ve irsâl ve temennâ-yı emân itdi. Timur mesrûr olup mezbûrun sa‘yını meşkûr ve hıdmetini kabûl itmekle nâme-i muhabbet-hâme tahrîr ve kendü tarafından her vechile emn ü emânda ve vilâyetinde ke’l-evvel hükûmetde olmasını imlâ ve işâretten gayrı tavaif-i Çağatay ile vilâyetlisi alım satım idüb efrâd-ı ‘askerîden bir ferd fukara malına itale-i dest iderse Timur’ın oğlı isede tard ve darp ideler diyü tenbih itdi. Bu minvâl üzre tarik-i muhabbet meslûk olup Timur Şam toprağında oldukça nakd ve eşyadan her ne talep iderse ‘Alaaddîn rızâ-yı hatır ve neşat ile hareket gösterüp maaz-ziyâde gönderdi. Hatta Şam ve Safed’de beyaz soğan bulunmamağla Timur haber gönderüp bir yük beyaz soğan talep itdi.’Alaaddîn bî-eyy-i vech-i kân üç yük tedârik idüb gönderdi. Hidayet-i rabbanîye ile bu tarîke sâlik olup Timur’un nazarında sâhib-i menzilet ve kurbet oldı. Ol sulh ü salâh üzre tavâif-i Çağatay peyderpey Safed’e

tereddüd ve alım ve satım itdikce ehl-i belde müstefid olup (s. 121) bir ferde te‘addileri olmadı. Timur-ı mağrûr kal‘a-i Enderun-ı Dımaşk’ı dahi feth ü teshir ve zapt-ı emvâl ve eskâl idüb Dımaşk’da oldukca ‘Alaaddin-i merkûm âdem ve mektup ve hedayasın eksik itmemekle yevmen fe yevmen beyinde meveddet ve muhabbetleri tezayüd bulup Dımaşk’dan nehzat ve Halep tarafına ‘azimet itdikde tekrar ‘Alaaddîn pâdişâhâne pişkeş ve hüsrevâne hedaya tedarik birle Timur’a nâme-i şefa‘ât hâme tahrir idübnâmesinde telyin kılup cebâbire ider sözler ve sebab-i merhamet ve şefkat olur nükteler îrad ve esnâ-yı kelâmda Safed hâkimi Safed hâkimi Tobungay ve Gazze hâkimi ‘Ömer’i şefa‘at birle itlakların niyâz idüb didi ki: “Mezbûrânın afvların şükrâne-i zafer ve nusret bilmek gereksiz zamane cenablarının musahharı ve devletler tufeylisi iken bunların ahz ü habsleri edna himmet ve savlet ve şevketlerine sehl-i maslahatdır. Baki fermân-ı şerîfleri mutâ‘ ve emr-i âlileri lâzımü’l-ittibâ‘dır” diyü hatm-i kelâm idüb irsâl itdi. Vusûlünde Timur nâme-i merkûmeyi mütâlaa ve hedayasın müşâhede idince her ne mertebe taş demür ise dahi “mum gibi mülâyim” olup kayd-ı zindandan itlak ve ikrâm ve ihtirâm ile kesr-i kalblerin mecbûr-ı in‘am ve ihsan ile mesrûr itdikden gayrı selamet-i târik için dahi kifâyet mikdarı âdem koşup revâne kıldı. Biri safâ ile Safedine ve biri ‘izzet ile Gazzesine vâsıl oldu.

59. FASL: MELİK NASIR FİRARDAN SONRA TİMUR’A GÖNDERDÜĞÜ NÂME BEYÂNINIDADIR

Melik Nasır Timur’un zûr-ı bâzûsundan halâs-ı cân idüb Mısır’a vusûlünde Mısır ümerâsından Ali Yansık nam emiri ilçilik ile Timur’a ‘avdet itdürüp nâmesinde bu vech üzre lâf ü güzâf itdi ki: “Ol fikirde olmyasın ki havf ya elem ile firar itmişüzdür. Ancak kullarımızdan ba‘zıları hevaya ta’bi‘ sahrâ-yı dalâlde za’yi‘ olup istiklâl zu‘miyle ve sana taklîd ile zirve-i hurûca urûc itmek sevdâsın idüb târik-i (s. 122) fesada sâlik oldukları ma‘lûmumuz olmağla Hekim-i Hazık bir âdemde iki maraz hudûsun müşâhede itse ol hatır-ı nâk olan marazın def‘ine sa‘y itdüğü mukarrer olduğu gibi biz dahi ol makulenin def‘ine takayyüd itmişizdir. Bunların ıslahından sonra vallah aç arslan gibi üzerine varup seni ve ‘askerini pâ-mâl ‘asker-i cerrâr ve cem‘iyyetini perişân vü perâkende ve seni bî-karâr iderim.”diyü tahrir ve nâmesin bu makule türrehât ve müzahrefât ile meşhûn itdi. Bu makule gayz getürür ateş-i gazâbı müştâ‘il ider sözlerine bir mikdar hedaya tedârik ve meveddet ve

muhabbet îcâb ider kelimât tahrîr ve sûret-i ma‘zeret ol idi. Câiz ki mazâ mâ mazâ olup sulh ü salah ile müslimîn fi’l-cümle mestûrî’l-hâl ve müreffehü’l-bâl olurlar idi. Melik Nasır’ın ilçisi Yansık varup îsâl-i nâme ve Timur’a mülaki oldukda vâkı‘ olan güft ü gûların bu vech üzere takrir itdi ki: “Timur huzuruna varup teslim-i nâme itdiğimde Timur nâmeğe mutâli‘ ve mezmûnun fehm itdikden sonra bu fakirin ismin suâl itdi “Yansıkdr” didim, “Yansık’ın ma‘nası nedir?” didi. “Bilmem” didim.” “Sen ki nâmının ma‘nâsını bilmezsin ilçiliğe nice lâyük olursun. Padişâhların ‘âdeti ilçilere zarar itmektir. Ben dahi anlara iktida ve kâidelerin icrâ itmeseydim şimdi seni katl iderdim. Ama senin cürmün yoktur. Bu i‘tâb seni bu hıdmet ile gönderüp it‘âb idenindir. Ama anın dahi suçı yoktur. Zirâ ‘aklı ve nihâyet ma‘rifeti yoktur. Hakkâ ki pâdişâh hakkında olan hareketimiz ma‘kûl ve münâsib-i vakı‘ olmuştur. Ba‘de-zalik makâm-ı ‘izzetiniz ve mekân-ı ‘îş ü ‘işretiniz olan Dımaşk’a varup seyr it” didi. Fakir dahi varup vilâyet ve binâ ve sarayları yer ile yeksân ve halkı perâkende vü perişân ve bağ ve bağçeleri zîr ü zeber ve kasırları toprağla yekser olduğunu müşâhede ve hezâr-ı hayf ve diriğile Timur’a müraca‘at itdiğimde: “Var imdi, pâdişâhın lâyük-ı hüsn-i mu‘amele (s. 123) ve sezavâr-ı mektub ve nâme değıldir. İnşâallahü te‘âlâ ‘âkâbınca varup gûşmâline ‘azîmet ve şikârına himmet itsem gerek. Ne kadar kuvvet ve kudreti var ise zûrın bâzûya götürüp mukabeleye gelsün. Kendüye lisânen tenbih eyle”diyü icâzet virdi. Hakir dahi havf ile Mısır tarafına ‘azîmet ve vâkı‘ olan güft ü gûyı Melik Nasır’a hikâyet itdim.

60. FASL: TİMUR’UN EMÂNDAN SONRA EHL-İ DIMAŞK’A İTDÜĞİ GADR BEYÂNINDADIR

Timur ehl-i Dımaşk’ın zâhirde olan mal ve erzakların birer nev‘ile tahsil ve kabz itdikden sonra gizlüde ve hufyede olan mallarının tahsili için â‘yân ve ekâbir-i vilâyet ta‘zib ü siyaset olunmak emr itmekle bir yer meydân-ı siyasete takdim ve darp ve işkence olup sakluda ve gizlüde olan emvâli dahi bi’l-cümle ahz ü kabz itdikden sonra nehb-i ‘âmm ve katl-i evlât ü nisâ’ esîr olunmak ve vilâyete ateş salup yandırılmak emr itmekle kefer ve fecere-i Tatar ve Çağatay katl ü sebî ve nehb ü gârete ve saray ve evleri fiska vechile Tatar tahrîb itmeğe müsara‘ât ve mübâşeret idüb etfâl-i müslîmin ve yüzün gün görmemiş havâtini esir ve çok sâlih ü Müslüman’ı giriftâr-ı zencir idübkatl-i ‘âmm fisk-i tâmm ile kıyâmetden ‘alâmet ve rûz-ı haşrdan kinâyethâne ve hânedânları ser-tâ-pâ harab ve bî-hisâb-ı ciğer-kebab itdiklerinden

gayrı ba‘zı Horasan Rafizîleri Beni Ümmiye Camine dahi ilkâ-yı ateş idüb müsaade-i heva ile ateş-i ‘âmm olup zîr ü bâlâ ednâ ve âlâ hâli yeksan ve bu kadar sinîn ü müddetden berü ma‘mûr olan vilâyet ve bu kadar â‘yân ve eşrâf ile memlû olan memleket iki üç günde olmamış gibi ve dünyaya gelmemiş gibi olup hikmetihî bu vak‘anın dahi târîhi lafz-ı harab vâ’kî‘ oldı. Sene 803.

61. FASL: TİMUR’UN ŞAM’DAN RIHLETİ BEYÂNINDADIR

Ol ma‘denü’l-zulmü’l-zallâm iklim-i Şam’dan ref‘-i hıyâm idüb kendüsünün gasb itdüğü emvâldan gayrı ‘asker ihrâz ve zapt itdüğü emti‘a ve tuhfeler hadd ü hesabdan ziyâde olup naklinde ‘âciz olmalarıyla yollarda bıraktıkları mal ve silâh ile yollar sipâhi çarşusına ve harir bazarına ve ‘attârlar dükkânına itdikleri gadr ve itlâf ve isrâfa kendüler dahi isrâf dirler idi. Lakin fi’l-hakika her ne kadar nehb ü garet itseler henüz binde birin hamı idüb götürmek ‘adimü’l-ihimâl idi. Ancak belâ-yı nâgihânî ve musibet-i nâ-mütenâhî bir ateş olup saklu ve gizlüde mahzun vemektûn eser komayup küll itdi. Ve’l-‘ıyâz-i billâh açlıktan şehirde olan kilâb maktûl olan Müslümanları yemekle cümle ‘ukûr olup gördükleri âdeme hücum itmeleriyle şehirde gezmek ve cami‘e gitmek dahi mümkün olmaz oldı. Amma ehl-i Mısır ve Mısır’ tâ’bi‘ bilâd ve kurâ ve kasabât ahâlisinin Timur’un bu üslûbda hareketi ve diyâr-ı Şam’a ilkâ itdüğü hasâreti mesmû‘ları olmağla havf ü haşyet ile mütelâşi olup meskenlerinde tevekkül ile karâr yahud tedârik-i firâr fikrinde mütereddid ve hâlleri muzdarip olup âyine-i devrân ne sûret gösterir ve belâ-yı âsûmâni neye müncerr olur diyü muntazır-ı ahbâr iken ‘avdeti haberi zuhûr idince ıyd-i ekber idüb hezaran-ı şükr ile mesken ü mevâlarında emin oldılar. Timur-ı zâlim Şam’dan rihlet itdikden sonra â‘yân-ı Şam ve meşâhir-i a‘lâmdan kâdî ül kudât Yahyaüddîn el-Hanefî’ye envâ‘-ı i‘kâb ve ateş ve dağlar ile ‘azâb itdikden sonra kendüsini ve oğlı kâdî ül kudât Şahabeddîn’i ma‘an götürmeğın bir zaman Timur ile sefer idüb bir nev‘ile dâm-ı belâsından halâs bulup girü Şam’a ‘avdet birle halleri yine intizam buldı. Ve kâdî ül kudât Nablisi el-Hanbeli ve kâdî ül kudât Sadreddîn el Şâfi’yi dahima‘an görmekle Sadreddîn ‘alet-târik nehr-i Zey’de gark-ı âb oldı ve Şahabeddîn el-vezîr bundan akdem mülûk-i Çerakise’nin vezaretiyle mümtâz (s. 125) olup Timur vak‘asında müteallikatın ba‘idü’l-mesâfe yerlere ve kendüsi mücerred kaldığı Timur’a gammaz olunmağın ta‘dib ve tahsil-i mâl sadedinde iken kazıyye-i merkûme mezbûrın mesmû‘ı olup şiddet-i ‘azâba mütehammil olmamağla bedel-i mevcûd ve ve takdim-i

maksûd idüb kayd-ı siyasetden halâs buldı. Lâkin belâ-yı iflâsa düşmüşken yine hâline merhamet itmeyüp ma'an getürmekle envâ'-ı cefâ-yı gurbet ve fakr u killet ile bâr-keş-i mihnet ve zillet olup eğerçi beher-hâl halâs ile Dımaşk'a geldi. Lakin anda dahi hâli nâ-muntazam ve ol elem ile müntakil-i dâr-ı ahiret oldu. Ve ümerâ-yı hassadan Emir Mahas mescûnen ve mukayyeden götürülüb 'âlet-târik nehr-i Fırat'a vusûlde müntâkil-i dâr-ı cinân olmağla 'azab-ı Timur'dan tahlis-i girîbân itdi. Amma kâdî Nâsıreddîn ibn Ebi et-Tayyib zarîf ve latîf-i sevdâyı mizâc bir âdem olup mihnet ve 'azâba mütehammil bir âdem olmamağla devâ-yı mevt ile 'ilac ve yatsu vaktinde ednâ maraz ile raht-keş-i dâr-ı âhiret olup Kürüsiye Medresesi'nde sâkin-i hâk-ı pâk oldu. Amma kâdî ül kudât Takıyüddîn nehb-i 'âmm gicesinde icâbet-ı da'vet-i hakk idüb müntakil-i dâr-ı âhiret oldu. Amma Burhaneddîn on yedi gice za'f ile Tellüt-Tayn mahallesinde fevt olup ol gice şeyâtiyn-i Tatar nakl-i emvât bahanesiyle şehirden mal ve ricâl firar itmek için yolları sedd ü bend itmeleriyle mezbûrun mezbûrun teçhiz ve defninde 'azîm-i 'usret çekilüp bir hâl ile yine sâlihiyyede hem-sâye-i salihîn oldu. Amma 'Abdülmelik Tikrit'i kendü rızâsiyle Timur'a mutâva'at ve mutâba'at ve ma'an ihtiyâr-ı 'azimet itmekle hıdmetinde tekmîl-i i'tibar idüb Seyhun tarafında Seyram nam beldenin hükûmetiyle nâil-i meram oldu ve âil-i meram oldu ve Yelboğa-yı mecnun nâm bir şahs Timur'a hayr-endîşlik ve hıdmetinde dervişlik gösterüp Bağdadiyy'ül-mevlîd olmak iddiâsiyle halâs ve takarrüb ve nazar-ı Timur'da ihtisas bulup nehr-i Hocend'de (s. 126) yigirmi menzil mesafede Seyram ile mâbeynleri dört menzil mevzi'de Beni Palas nam beldenin hükûmetiyle ser-firaz oldu. Bunlardan ma'ada Timur-ı mağrûr Dımaşk'da sâkin erbâb-ı fazla ve eshâb-ı sanâyi' olanları ve müteaddid kuyumcılar ve derziler ve dülger ne na'lbandlar ve çadırcı ve nakkkaş ve yaycı ve işçiler intihab ile ma'an getürüp her birin birer teva'bine tevzi' ve Semerkand'a irsâl olunmaların tenbih itdi ve Hekimbaşı Şahabeddîn Ahmed bundan 'akdem bir kal'ada mahsûr ve doksan sene 'ömür ile bir za'if âdem iken Timur'un 'askeriyle nice def'a cenk ü cidâl ve çok kimesneleri ihlâk itdikden sonra bilâhire dâm-ı Timur'a giriftâr olup ihzâr olundukda: "Seni bir kere katl itmekle şifâ-yı sadr hâsıl olmaz. Amma za'f ve fütûr-ı a'zâ ve a'sâbla za'f ki ve fütûr ki ziyâde iderim" diyüp yedi buçuk rıtl Dımaşk'ı kayd ile dizedn yukaru der-kayd idüb üzerine ebedi mukayyed diyü tahrir itdirdi. Timur'un vegâtına varınca mezbûr ol hâl-i pür-melâl ile evkat-güzâr olup Timur fevt ve def' ü ref'mahzur olmağın mezbûr dahi kayddan halâs ve reh-yâb-ı huzur oldu. Bunlardan ma'ada lâ yuadd velâ yuhsâ a'yân ve sâdât ve meşâyih ve ehl-i sanayi' ve erbâb-ı hüner bu

aralıkda zâyi' olup kimi maktûl ve kimi şehîd ve kimi esîr-i kayd-i hadid ve kimi 'azîmetde nâ-bûd ve kimi sahralarda bî-vücûd oldu.

62. FASL: TİMUR'UN HALEB VE BAĞDAD VE MARDİN TARAFINA 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Belde-i arziyye olan Timur rihlet-i tasmim itdikde belâ-yı âsûmâni olan çekirge dahi zuhûr ve mânend-i tavâif-i Yecuc ve Mecuc olan 'asâkir-i Timur ile ma'an konup göçüp Şam'dan ve Mardin'den Bağdad'a varınca şecer ve haceri bile yiyüp kurutdı. Bâlâd tahrîr olunduğı üzre Timur Dımaşk'dan rihlet ve belde-i Humus'a ilkâ-yı sıklet (s. 127) itdikde eshâb-ı kiramdan Halid bin el-Velid radiallahû te'âlâ anhû hazretlerinin hürmetin ri'âyet ile belde-i mezkûra itale-i dest- te'addi itmeyüp ancak kurâ' ve mezâri'in yağma itdirdi. Andan sonra belde-i Huma'ya ilkâ-yı ateş-i dehşet birle mal ve erzak ve esirlerin alup mâh-ı Şa'ba'nın on yedinci gün Halep tarafına teveccüh ile âdemler gönderüp Halep kal'asında emânet vaz' itdiğı mal ve meta'ı nakl itdürüp gemiler ile nehr-i Fırat'ı ubûr ve belde-i Ruha sahrâsında zuhûr itdi. Andan dahi istediğı malı ve erzakı tahmil ve Mardin tarafına 'azîmet itdi. Belde-i mezbûreye karîb olunca sultanı olan Melik Zahir nâme-i muhabbet-hâme tahrîr ve izhâr-ı meveddet ve muhabbet ile da'vet itdi. Nâme-i merkûm Melik Zahir'e vusûl bulup mefhûmı ma'lûmı olunca mukaddemâ Timur'dan gördüğü eziyyet ve çekdüğü zahmet ile sözüne i'timâd ve izhâr-ı muhabbet ve meveddetine i'tikad itmeyüp mülakatına cür'et itmedi. Ancak Hacı Mehemmed nam bir âdemiyle nâme yazup ba'zı hedayâ ve huddâm tedârik ve 'âdem-i mülâkatına i'zâr-ı irâdıyla irsâl itdi. Nâme-i mezkûr Timur-ı mağrura vârid oldukda gazâb ve tehevvür ve mukaddemâ mezbûra itdüğü muamelesine nâdim olup Ramazan-ı Şerif'in onuncu Pazarertesi günü rihlet ve Mardin altına ilkâ-yı ateş savlet itdi. Hemandem ehl-i belde şehirden intikâl ve iç kal'aya nüzûl idüb cenk ü cidâle karar virdiler. Kal'a-i mezkûre metin ve müstahkem ve binâsı bir kûh-ı âlî üzerinde âsumâna berâber ve sehâb ile yekser olduğundan gayrı suyu içinde zahire ve cebehanesi kifâyet mikdarı olup Timur feth ü teshirine her ne kadar ikdam ve ihtimam itdiysede damen-i kal'aya dest-res olmayup nasb-ı mancınık itmeğe dahi mecâl olmamağla lağım ile ba'zı kuleleritahribine müsara'at itdi. Ol dahi bir şeyi mukayyed olmamağla Ramazan-ı Şerif'in yigirmi birinci günü giceyi gündüze katarak hücûm-ı 'âmm ve her taraftan 'asâkir Tatar (s. 128) ve Çağatay yek-dil olarak yürüyüş idüb birde çok ikdam

itdilerse de hikmet-i ilâhî himmetleri ‘âtıl ve tedbirleri bâtil olup feth ü teshiri mümkünolmamakdan nâşi Timur muhasaradan kasr-ı yed idüb medine tahribine fermân itdi. Şehirde olan büyütl ve cevâmi‘ ve kusûr-ı ‘âliye bi’t-temâm harab ve âsârı bile nâ-yâb olunca mahall-i mezkûrdan nehzat ve Bağdat tarafına ‘azimet idüb Şam’dan istishâb eylediği kâdî Şahabeddîn veba’zı a’yân-ı Şam ve erbâb-ı sanayi‘ ve eshâb-ı maarifi ahmâl ve eşkâl makulesin kış faslında Emir Allahdad ile Semerkand’a irsâl itdi. Emir-i merkûm iptidâ medîne sûra vusûl buldı. Ba‘dehûHorasan tarafına ‘azimet birle belde-i Tus’a vurûdlarında sipah-ı şita irtihâl ve leşker-i bahar istikbâl itmekle kudret-i bî-çûn ile sahralar gûnâ-gûn çiçekler ve şükûfeler ve vâdiler envâ‘ güller ile safâ-güster ve nesim-i hevâ meşamm-ı cânı muattar idüb feyz-i ‘âmm-ı ilâhi reside ve simât-ı ni‘met-i bî-dirîğ-i rabbânî şarken ve garben keşide olup kafil-e-i merkûme menzil-be-menzil ıyş-i hâtır-güşâ ve merhale-be-merhale kesb-i hevâ-yırûh efzâ iderek belde-i Nişabur’a kuddûm ile andan Hoy’a vusûl ve nehr-i Ceyhun’ı sefâin ile ubûr ve sekiz yüz dört senesi muharremi’nin yigirmi üçüncü günü şehir-i Semerkand’a duhûl itdiler. Bundan sonra mazbut-ı dest-i gadri olan emvâl ve eskal ve esirleri Timur mütevâtiren ve mütezâyiden Semerkand tarafına irsâl itdi. Timur Mardin Kal’ası teshirinde ‘âciz olmağla “Kara Yülük” Emir Osman’ı ol havalıye vâli ve muhâfiz ta’yin idüb mâh-ı merkûmın yigirminci günü rihlet ve Nusaybine vusûl bulup ahâlîsi firar itmekle vilâyeti ber-bâd ve zıra‘at makulesin hasad idüb kal’a ve evlerden eser komadı. Ba‘dehu ‘asker-i mevfûr ile Musul’a vusûl ve mahall-i mezkûrda ikâmet ve nice müslimîne îsâl-i hasâret itdikden sonra vilâyet-i mezkûreyi Hüseyin Beg ibn Pîr Hüseyin’e bağışlayup köprü yolundan ‘azîm ve ba‘de’l-yevm fesâda câzim olup (s. 129) Semerkand tarafına ‘azîmet ideceğın işâ‘ât ve zamirinde olan hareketin ihtifâ itdi. Lâkin Bağdat pâdişâhı Ahmed Celâyirî Timur’un âzîm-i Bağdad oldığını tahkik itmekle sâhil-i necâta vusûl için firâr tedarikine meşgul oldı.

63. FASL: SULTAN-I BAĞDAD AHMED CELÂYİRÎ’NİN TARAF-I RÛM’A ‘AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı mağrûr cem‘iyet-i mârr u mûr-ı mânendi olan ‘asâkir-i nâ-mahsûr ile Bağdad hududuna vusûlünde Sultan Ahmed Ferrun nam emirin Bağdad’a kâim-i makâm nasb ile Timur’a kapu kapamayup kendüsiyle cenk ü cidâl ve feth-i bâb-ı katl ü kîtâl itmemeğliği tavsiye ve tenbih idüb Kara Yusuf’un refakatiyle müteveccih-i

Rûm oldu. Bu haber-i rahat eser Timur'un mesmû' ı oldukda yigirmi bin kadar 'askeri intihab ve Emir-zâde Rüstem ve Celalü'l-islâm ve Şeyh Nûreddîn vüzerâ-yı i'zâmın ta'yin idüb ve Bağdad'ı bilâ-nizâ' teslim iderler ise merkûm Rüstem hâkim-i belde olmak üzere tenbih birle irsâl itdi. Vüzerâ-yı mezkûre tayy-ı merâhil ve kat'-i menâzil iderek Bağdad etrâfin ihatâ ve teslim-i kal'a ve ref'-i nizâ' için Emir Ferec'e âdem gönderüp Sultan Ahmed'in vasiyeti üzere vilâyeti talep itdiklerinde Emir Ferruh târik-i 'inâda sâlik olup imtinâ' ile redd-i cevab itdiğinden gayrı ihzâr-ı âlât-ı 'adâvet ve tehyie-i 'adâvet-i muhasıma itdi. Ümerâ-yı mezkûre dahi yerlerinde meks idüb vâki'-i hâli Timur'a 'arz ve inhâ ile muntazır-ı fermân oldılar. Emir Ferec'in 'inâd ve sâlik-i târik-i fesad olduğu Timur'un ma'lûmı olunca deryâ gibi derleyüp nisan bulutu gibi gürleyüp sür'atde ihtimam ile Bağdad tarafına tevcih-i licam-ı 'azîmet idüb seri'an şehr-i mezbûr etrâfında darp-ı hıyâm itdi. Emir Ferec dahi redd-i keydine teşmir-i sâk-ı ihtimam idüb mümkün mertebe muhârebe ve istita'dan ziyâde mukatele ile Çağatay'dan hayli bed-bahtı ihlâk ve Tatar'dan (s. 130) çok kimesneyi zahm-nâk idüb mu'arekede râsih-dem olmağın Timur muzdarip ve ateş-i gazâbı mültehib olup hücum fermân itmekle etrâf ü eknâfdan 'asâkir-i encüm-şumâr kal'aya sarılıp nerdibanlar ve kemendler ile burç u bârûya su'ud ve mâh-ı zilhiccenin onuncu yevm-i îdinde feth ü teshir itmeleriyle fevç fevç müslimîn rûz-ı îdde olan kurbanlar üslûbunda meslah-ı şehâdete takdim ve mezbûh-ı sikkîn ateşin olduğundan gayrı 'askerî defterinde ismi mukayyed olan kul taifesinin her biri Bağdad'dan iki baş götürüp ihzâr-ı meydan-ı belâ ve ilkâ-yı sahn-i Kerbelâ itmek üzere ber-vech-i salyâne taleb olunmağın ol cellâdân-ı bî-emân kurd koyuna düşer gibi zümre-i müslimîn'in canına düşüp kebîr ve sagîr ve ganî ve fakîr dimeyüp Hazret-i Allah'dan havf itmeyüp rast geldiklerin ve bucak ve ocakda buldukların katl itmekle el-ı'yâz-i billâh seyl-i hûn ile şatt-ı Dicle gül-gûn oldu. İhzar olunan başlardan yüz yigirmi minâre yapıldığı mukaddemâ hâkim-i Bağdad olan kâdî Taceddîn musannif-i merhûma nakl itduğün tahrir ve ba'dehû mezbûr Taceddîn sekiz yüz otuz dört târihinde Dımaşk'da merhûm olduğun musannif-i merkûm nakl ve tahrir itmiştir. Ehl-i Bağdad'dan yalnız cenk ü kıtâlde maktûl olanların 'adedi doksan bin olduğu mazbutı erbâb-ı târih oldu. Ol zâlim-i bî-rahm ne şefa'at ve ne 'özl kabûl itmemekle ba'zı 'asker kendüden taleb olunan baş tahsilinde 'âciz olmağla Şam esirlerinden ve nisâ tâifesinden ve ba'zıları Tatar ve Çağatay tâifesinden tenhâ bulduğımı mekr ü hile ile katl idüb edâ-yı teklif iderdi. Hâsılı bu vak'a-i 'azîmede "dost dostuna" ve "birâder biraderine" ve "oğul babasına" ve "baba oğluna"

merhâmet itmeyüp mücerred icrâ-yı fermân- Timur için tâ bu mertebe mürtekb ü bâl oldılar. Bundan ma‘adâ ol varta-i küberâ ve fitne-i ‘uzmada nice bi’n-nefs-i nefis kendülerin Dicle’ye bırakup garîk-i bahr-i helâk oldukları (s. 131) reşide-i tahkîkdir. Emir Ferec dahi bir gemiye süvâr ve sâhil-i necât ümidiyle firâr itmeğin etrâf-ı Dicle’de düşmen tarafından atrlan tîr ve taş ile mecruh olduğundan gayrı gemisi münkalib olup garîk-i bahr-i hasâret ve ‘âzim-i dâr-ı âhiret oldu. Ba‘de-zalik Timur-ı mağrûr dahi Bağdad’ın hazâin ve defâinin ihrâc ve zapt ve tahrib-i medine ve kat‘-i bağ ve bağçe idüb bakıyyetü’s-suyûf olanların kimi esir ve kimi kemâl iflâs ile fakir olup kasr ve sarayları harâb ve emâkin ‘ve iş ü ‘işretleri mesken-i kilâb oldu. Belde-i mezbûre dahl-i dâiresinde halife fevt olmadığı sebab ile Dârü’sselâm tesmiye olunduğı tashih-gerde-i erbâb-ı tevârîhdir.

64. FASL: TİMUR’UN SULTAN-I RÛM YILDIRIM BAYEZİD HÂN’A OLAN NÂME VE CEVÂBI BEYÂNINDADIR

Timur-ı pür-şûr Bağdad’dan nehzat ve âher tarafa ‘azimet itdiği esnâda Sultân-ı iklim-i Rûm gâzi-i şeca‘at-lüzûm Yıldırım Bayezid-i merhûma nâme-i şiddet-hâme tahrir ve bilâd-ı Rûm’dan taleb ve murâd itdüğü vilâyetleri sarâhat ile takrir itdiğinden gayrı Sultan Ahmed ve Kara Yusuf’ı madde-i münâza‘a ve ‘illet-i muhâsamet idüb: “Mezbûrân ehl-i fesad ve ba‘is-i helâk-i ‘ibâd iki şeyh-i târik-i idbâr ve rakîb-i merâkib-i istikbâr olup satvet-i seyfimizden kaçup Rûm tarafına gitmişlerdir. Merkûmân vardıkları vilâyete cünûd-i merdûd-ı fesâd nüzûl ider. Hâşâ ol müdebbirler Sultan-ı Rûm’un sâyesinde muhterem ve mültefit olalar. El-hazerü’l-hazer mezbûrâna sâhip çıkmıyasız ve emrimize muhâlefetden ihtirâz idesiz ve elbette mülkünüzde ib‘âd veya esir-i belâ-yı zindân ya küşte-i şemşir-i pürân eyliyesiz. Ve illâ dâire-i kahrımız sizi ihatâ ider. Sâlik-i târik-i i‘nâd ve muhâsamet olup emrimize mutî‘ olmıyanların hâlleri ve keyfiyyet-i ahvâlleri mesmû‘nız ve vilâyetlerine nâzil olan hasâret ve şiddet ma‘lûmınız olmuşdur. Bu güne dek vâ‘ki‘ olan (s. 132) hareket ve if‘âlimiz ve bu ahvâlde lisan-ı ‘âlemde olan kıyl ü kâlimiz zâhir ve â‘yân olmağla muhtaç-ı beyan değildir” diyü nâme-i ‘adâvet hâmesinde bu makule nice ratb ü yâbis sözler takrir idüb irsâl itdi. Sultan Bayezid-i merhûm ‘adâlet-i leyyin ve sâhib-i takva ve ehl-i dîn bir şecî‘-dilîr-ipâdişâh-ı bî-nazır olup ihlâk ve if‘âl-i pesendideyi hâvi nizâm-ı mülk ve memlekete sa‘i-i guyûr ve dindar ve re‘âyâ-perverlikle namdâr olmağın müsaade-i tevvîk-i ilâhi ile Karaman memleketlerin der-zîr-i fermân ve feth-

i Menteşe ve Saruhan ve zapt-ı Germiyan idüb belde-i mezkûre hâkimi olan Ya‘kub bin ‘Ali Şah Timur tarafına ‘atf-i ‘inân ve pençe-i şîr-ânesinden tahlis-i girîban-ı can itmişidi. Memâlik-i Nasara’dan dahi hayli kıla‘ ve bika‘ı feth ü teshir itmeğin sinor-ı Balkan’dan hudud-ı Erzincan’a dek kıla‘ ve bilâd fermana münkâd ve himâyet vü siyânetine i‘timâd itmişleridi. Ancak tiz-i tab‘ olup bir mertebe tenk-dil ve emrinde müsta‘cel idigi tekellümde ızdırab ve hareket ile sar-ı meclisden kenâra dek gelür idi diyü nakl olunur. Timur’un mezmûn-ı kitab ve fehvâ-yı hitâbı ma‘lûmları olunca tehevür ile yerinden nehzat ve gayret vü hamıyyet-i urûkı hareket idüb gâh savt-i âlî ve gâh âheste âheste cevaba mutasaddi ve Timur’ı gâybâne muhatab idüb: “Güya bu gûne türrehât ile tahvîf ve bu şekl-i hıltıyyât ile endâz mı idersin yohsa bizi ‘Acem mülûküne yahud Mâverâü’n-nehr sahraları halkına mı teşbih eylersin. Ya ‘âsâkir-i encüm-şumar mı Hind ‘askerine mi kıyâs idersin. Yahud dilâverlerimi ‘asker-i ‘Irâk gibi ehl-i nifâk mı bilürsin. Ya zîr-i livâ-yi saltanatımızda olan gâzileri Şam cündilerinemi benzedirsin. Rû-yi zemîn pâdişâhların mekr ü hîle ile nice giriftâr ve emvâl ve hazinelerin zapt ile vilâyetlerinde teveccüh üzre istikrâr itdik. Ma‘lûmum değil midir; senin vasf-ı hâlini ben keşf ü beyân (s. 133) ideyim” diyüp Timur’un eski hâlin ahbâr tarikiyle takrir buyurdılar ki iptidâ hâlinde hırsız ve kâtil-i nefis ve nâkıs-ı ‘ahd ü savâbdan hatâya münharif hakkdan bâtıla munsarif olup hükkâmı iğfâl ile tevsi‘-i mülke mecâl ve vaktiyle hurûcî (?) iken ateş-i şugl ve da‘vası kömür iken nâr-ı müştâ‘il oldu. Amma ‘Acem mülûkünün beher hâl mukabele ve mukateleye isti‘dadları var iken envâ‘-ı hîle ile iğfâl ve ba‘dehû katl-i mülklerinde istiklâl ile nâil-i me‘mûl olduk. Amma Toktaş Han’a ‘askerin hıyanetinden gayrı Tatar-ı bî-karârın tîr-endâzlıktan özge hüneri olmamağla merdan-ı Rûm’a nice mümâsil olurlar amma cünûd-i Hind’in cenk ü cidâllerin gûne gûne mekr ü hîle ile ibtal ve târik-i satvet ve şevketlerin hud‘a ile sedd ü bend itdiginden gayrı pâdişâhlarının mevtiyle cem‘iyet ve ittifâkları perişanlık ne nifaka mübeddel ve rabıta-i ‘azîmetleri havâdis-i rüzgâr ile münhall oldu. Amma ‘âsâkir-i Şam’ın kazıyyeleri meşhûr ve vâ‘kı‘ olan ihtilâfları gayr-i mestûrdır. Pâdişâhlarına mutî‘ ve münkad olmamariyle havâdis-i rüzgâr cem‘iyyetlerin perişân ve yed-i kuvvet ve kudretlerin za‘if ve nâtuvân itdi. Fi’l-cümle ittifâkları ve pâdişâhlarına inkıyâdları olidi. Beher-hâl redd ve tard-ı â’dâ‘ya kâdir olurlar idi. Amma sûretde müttefik ve yek-dîl ü yek-cihet oldukları takdirce her ne kadar dilâver ve dilîr ve haccâc-ı müslimîne muhâfız ve zahîr iseler dahi bizim cünûd-ı cihâd i‘tiyâdımıza beraber ve ‘âsâkir-i deryâ hurûşımıza yekser olmazlar zirâ bizi özge cesâretle cenge girmek re‘yleri ve katl ü kîtâl itmek her

zaman matlabları ve cehd ü cihâd (s. 134) san‘atları ve fisebîlillâh gazâ şeri‘atleridir. Eger sizin murâdınız dünyâ ise gâzilerimizin niyeti i‘lâ-yı kelimetullâh olup bezli-nakdine-i cân ile iştirâ-yı cinân itmekdir. Ateşe duhûl teklif olunsalar imtinâ‘ göstermezler. Küffârın kanın içmeğe emr olursa âb-ı hayât gibi içerler. Teshir-i kılâ‘-i küffara hazır vü müheyya ve her ne taraftan düşmen zuhûritse âmâde ve bi‘l-güşâ olurlar. Pâdişâhlarına mutî‘ ve münkad ve kelime-i vâhide üzre ittihâdları olup, atları saba-reftâr ,kılıçları ateşbâr ,kavisleri kavî ,tîrleri sâkıb, ‘akılları metîn ,re’yleri sâyib ,tîrleri tîz ,hançerleri hûn-rîz olup âher tâife ve özge ‘askere kıyâs olunmazlar” diyüp mektub ve nâmesin dahi bu makule kelimât ile meşhûn itdikden sonra “Bilürüm bu makule sözlerimiz sana keran gelüp memleketimiz tarafına seni tahrik ider. Amma eğer bu tarafa gelmez ise menkûhelerin talâk-ı selâse ile mutlaka ve eğer gelürsen seni mukabele itmeyüp firâr idersem zevcât-ı sultaniye talak-ı kat‘i ile mutlaka olsunlar” diyü ziyâde tehevürden nâşi iltizâm-ı mâ-lâ yelzem idüb Timur’a redd-i cevab itdi. Name-i merkûm Timur’a vâsıl olup mütala‘a birle mefhumuna muttali‘ oldukda ateşlere düşüp kemâl-i gayzdan muzdarip ve tamam-ı gazab ile bir taraftan bir tarafına mütegalib olup.”Osman oğlu edeb gözetmeyüp nâmesinin âherinde nisâ taifesin zikr itdiği sadeliğine dalâlet ider. Zikr-i nisâ ekber-i uyûbdır.”diyü helâk mertebesinde gayz itdi. Zirâ ‘âdet-i Çağatay’da nisâ zikrinden gayet ihtirâz idüb hattâ birinin kızı tevellüditse mestûr-ı ‘affie diyü zikr derlerdi.

65. FASL: TİMUR’UN KASD-I RÛM İTDİĞİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı a‘rec tehevür ile hareket ve Sultan Yıldırım Bayezid Han üzerine ‘azimet idüb Semerkand’da oğlının oğlu ve veliahdı olan Sultan Mehemed bin Cihangîr Emir Seyfeddîn ile ma‘an Rûm tarafına gelmeleri bâbında (s. 135) tahrîr-i nâme idüb irsâlınden sonra cem‘-i ‘asker ve ihzâr-ı leşker idüb rûz-i haşrdan hikâye ve kıyâm-ı kıyâmetden kinâye olur çekirge misâl gûl-i fa‘âl zahirlerine hububât değil belki evrak-ı eşcâr kifâyet itmez ve sularına şattlar dayanmaz mânend-i tavaif-i Yecuc ‘asker ile Rûm tarafına müsara‘at ve Kemah Kal‘asın altında ikâmet itdi. Kal’a-i mezkûre Erzincan’a nısf menzil mesâfede vâ’ki‘ bir Hısn-ı Meşhûr ve Rûm Kal’aları miyânında metânet ile mezkûr olup hasânetde mânend-i îmân-ı ehl-i yakîn ve istihkâmda mesel-i i‘tikâd-ı muvahhidîn kavî ve üstüvâr ve hendekine tîr-i fehm irişmez ve ‘umkına gavvâs-ı ‘akl varmaz mü’essis-i erkânı mi‘mâr-ı kudret ve mühendis-i bünyânı ustâd-ı fitrat olup bir tarafı nehr-i Fırat ve taraf-ı âheri mesîl-i

seyl bir hendek-i ‘azîm ve sâir tarafları âb ü tıyn ile memlû bir vâdi-i vasi‘de vâ‘kı‘ olmağın Timur-ı pür-zûr kal‘a-i mezkûreye vusûlde Sultan Mehemmed dahi ordu-yı Timur’a vürûd itmeğın muhâsara işın mezbûrun zimmet-i himmetine ta‘lik itdi. Hendek-i mezkûra duhûl mahall-i kal‘aya vusûl ‘adimü’l-ihimâl olduğın Sultan Mehemmed müşâhe itdiğı sa‘ât kereste nakline fermân itdi. Fi’l-hâl ecnâs-i ‘askerî hedm-i büyût ve kat‘-i eşcâr idüb ol hendek-i vasi‘a ilkâ itmekle kal‘a divarına vusûl bulmadıklarından gayrı ilkâ itdikleri keresteye ehl-i kal‘a ateş ve yağlı paçavralar bırakup ihrak itdiler. Yine Sultan Mehemmed bu hareket ile asla mütereddid ve mütelâşi olmayup taş ve toprak naklin emr itmeğın derhâl ‘âsâkir-i mânend-i mârr u mûr kûh ve sahralara münteşir olup getürdükleri taş ve toprak ile hendek-i mezkûrı doldurup kal‘aya takarrüb ve nasb-ı nerdiban ile su‘uda hücum itdikleri ehl-i kal‘anın re‘yü’l-‘ayn meşhûdları olmağın bilâ-tevakkuf ‘arz-ı tazarru‘ ve taleb-i emân ile kal‘ayı teslim itmeleriyle sekiz yüz dört senesi şevvâlinde ol harem-i muhterem’e ol haramzâdeler bilâ-tekellûf hulûl ve bilâ-ihimâl duhûl itdiler. Kal‘a-i mezkûre dahil-i kabza-i tasarruf-ı Timur olmağla istihkâm ve takviyesiçün hendeke ilkâ olunan taş ve toprak ihrâc olunup hükûmetine Şemseddîn nam kimesne takdim olundukdan sonra zîr-i nigîn-i Timur’da olan vilâyetlere bu minvâl üzre fetih-nâmeler irsâl olundu.

66. SÛRET-İ FETİH-NÂME-İ KAL‘A-İ MEZKÛRE

Falan vilâyetin vâli ve ümerâ ve a‘lâ ve ednâlarının mâ‘lûmı ola ki; Kemah Kal‘asının pâdişâhı Sultan Bayezid’a cefâ ve ta‘addî itmeyüp belki rıfk ü lûtf ile muamele idüb cesm-i ‘âlemde elem ve bâis‘-i harâb-ı ‘âlem olan Ahmed Celâyirî ve Kara Yusuf-i Türkmanî’yi sâyesinde tutmayup ve himâyetlerinde olmayup vilâyet ve memleketinden ihrâc tahrîr ve tahvîf ve tahzîr eykedik ki ma‘siyete rızâ ma‘siyettir ve küfre rızâ küfrdür ve fâsık-ı mahrûm muateb ve mes’ûldür. Nasihat itmişken kabûl itmeyüp mezbûrânı vezir ve kendüsi emir ve anlar ‘inâdda sagîr ve kendüsi kebîr oldı. Râh-ı taassuba sâlik olmakdan nehy itdik muntehi olmadılar. ‘İbretler gösterdük mu‘teber olmadılar. Muhâlefetimizden el-hazerü’l-hazer diyü nidâ itdük istimâ‘ itmediler. Kendüye gönderdüğümüz nâmemizde ismini ismimize berâber yazup resm-i pâdişâhî ve kanun-ı şehinşâhî üzre tertîb-i elkâb idüb göndermişken kendüsi tavrını tecâvüz idüb bundan ‘akdem ba‘zı nâmesinde Erzincan hâkimi Tahhartan isminin altında ismini işâret itmişken şimdi bize olan nâmesinde altun ile

ismini ismimiz üstüne yazmıştır” diyü bahâneler ile mektubların inşâ’ ve nûsret ü fursatın imlâ idüb irsâl itdi.

67. FASL: SULTAN BAYEZİD HAN’IN TİMUR ÜZERİNE ‘AZİMETİ BEYÂNINDADIR

Hazret-i gâzi-i ferîd Sultan Bayezid İstanbul muhâsarasına bezl-i cehd ve sarf-ı makdûr idüb fezâ-i ‘âlemi dîde-i küffâra tenk ü dâr (s. 137) ve feth ü teshiri dahi fi’l-cümle ümid olunur iken Timur’un hareket ve hudûd-ı Rûm’a ‘azîmetin istimâ’ idince İstanbul muhâsarasın terk idüb şarken ve garben zîr-i livâ-yı saltanatında olan ‘âsâkir ve ahd ü peymân ile ita‘at ve inkıyâdında olan ‘âşâir ve kabâili da‘vet ile fermân-ı şerifler isdâr ve ‘ale’l-‘acele gelüp ordu-yı hümâyûn’a mülhak olmaların tenbih ve ahbâr itdiğinden gayrı hıdmet-i muhâsarada kendisiyle ma‘an olan şahbazân-ı gazâ ve cihâd ve merdân-ı vega i‘tiyâd ve Germiyan ümerâsı ve Karaman vüzerâsı ve Menteşe ‘askeri ve Saruhan leşkeri hükkâm-ı kıla‘ ve zâbitân-ı bikâ‘ ve Edirne kurbında olan ümerâ ve sâir erbâb-ı tîmâr ve zû‘amâ ve Akdeniz yalularında olan begler hazır ve sefer-i cedîd için müheyâyâ olmaları bâbında ve dâhl-i emân olan küffâr kal‘aları kullarında cenk-i hârici ve kıtâl-ı bâğî için taleb-i i‘ânet birle nâme ve fermânlar irsâl itdi. Bundan gayrı memâlik-i Anadolu ve sahrâ-yı Sivas ve Karaman meştâ ve mer‘âları olan sağ ve sol Tatar’ı ki havâşi ve mevâşi vemaal ve davar ile maşrik ve mağribi ihâta idüb ihtimâleb ba‘zıları on bin kadar yüklenmiş deve ve ol kadar eğrlenmiş ata mâlik velâ yuadd velâ yuhsa inek ve öküz ve koyun sâhibi olup meselâ; bir fakir tâlib-i ‘ilm obalarına varup sadaka taleb itse düşürdüğü ganem ve bakır ve yük ve kıl ve peynir ‘ömrü oldukça kendüye ve ‘iyâline vech-i ma‘işet olur idi. Tavâif-i mezkûre bir nev‘ halâik idiler ki “On sekiz bin ‘âlem” diyü ‘add olunurlar idi. Ekâbir ve begleri mu‘temed-i selâtin ve eshâb-ı sadâkat ve erbâb-ı hasenât olup bunlar şedd-miyân idüb fevc fevc mânende-i deryâ-yı pür-mevc piyâde süvârileri muttasilen hareket ve cem‘iyetgâh-ı sultânide hazır vü müheyâyâ oldılar. Esbâb-ı sefer ve cem‘iyet-i ‘asker ser-menzil itmâma reşide olmağın Hüsrev-i ‘âli vakâr dahi iclâl ile şehri sıyâmda niyet-i vasl ile Timur’a mukabeleye isti‘câl itdi. (s. 138)

68. FASL: TİMUR'UN TAVÂİF-İ TATAR'A OLAN HÎLESİ BEYÂNINDADIR

Pâdişâh-i cem-câh'ın bu vech üzere hareket ve 'azimeti Timur'un ma'lûmı olunca garîk-i bahr-ı tefekkür olup bu emr-i 'azîmin def'in tedârik ve bu vech üzere hileye sâlik oldu ki; agvâ-yı Tatar için ümerâsının ekâbirinden ve musâhiblerinden umûr görmüş ve rüzgârın kerem ü serdin çekmiş sâhib-i fezâil Emir Fazıl nam kimesneyi ba'zı ümerâ ve zu'âmâ ve kitâb ü erbâb-ı takrîr ve hitâb ile tavâif-i mezkûreye elçilik tarikiyle gönderüp nâmesinde: "Rabîta-i nesebiniz benim nesebime merbût ve alâka-i bilâd ve cünûdunuz bizim 'askerimiz ile meşdûd olup cümlemiz bir şecerin budağı ve bir meclisin çerağı ecdâdımız olan ekâbir-i 'asr ve â'yân-i dehr bir yuvada neşv ü nemâ bulmuş ve bir burcdan uçmuş şâhinler olup hakikatde benim şu'belerimden bir şu'be ve a'zâmdan bir 'uzvsız. Ecdâd-ı emcâdınız kadîmü'z-zamânda mülûk-i Turân olup ancak; bî-ihdiyâr bu tâife bu diyara intikâl ve tenzil-i ahmâl itmekle mutavattın ve mütemekkin oldılar. Ve illâ evvel olanlar ol diyârda saltanat ve imâret ve neşat ve inbisât ile 'ömür sürüp rahmet-i ilâhiyeye gittiler ve âher mülûkleri merhûm Eretna olup asgar-i mülûkleri mülk-i Rûm idi. Şimdi ise allahü'l-hamd şevketinizde fütûr ve şevketinizde kusûr yok iken zillet ve hıdmet ve 'ubûdiyeti kabûl idüb ekâbir iken esâğirden olmağa nice râzı olmuşunuz. 'Arzullah vâsi' iken zelil ve hakir bu diyârda süknâyâ sebep ve Selçuk evlâdının kullarına kul olmağa bâis' nedir? Amma bu mezelletinize sebep ittifâkınız olmadığı hususîdir. Nizâm-i hâl ve tedbîr-i ahvâlinize cümleden evveli ve tahsil-i esbâb-ı rahat ve istirahatgâhınıza gayrıdan akdem benim ve eğer elbette bu diyârda sâkin olmak muradımız ve bu taraflar vatanınız olup iklim-i Turan'ın bilâd ve sahâri vasi'asın memâlik-i Rûm'a tebdil idersiniz. Bari hiç olmaz ise eslâfınız gibi hükkâm ve mülûk şehir ve kılâ' ve eshâb-ı emlâk ve zâbit-i bikâ' ve erbâb-ı (s. 139) eyâlet ve zu'âmâ-yı vilâyet olmak gereksiz lâkin bu emrim husuli ve bu mühimmin vücûdı mübâşir olduğumuz işte âyine-i devrân murâdımız üzere sûret gösterüp def'-i Âlî Osman itmek mümkün olursa memâlik ve bilâd ve kurâ ve kasabât makbuz-ı dest-i hükûmet ve her mutî' ve 'âsi münkad-ı ribka-i itaatimiz olursa (...) medlûliyle 'âmil olup sizleri mülûk-i bilâd-ı kılâ' ve selâtîn-i medâin ve bikâ' idüb her birinizi istihkakı üzere emâret ve hükûmete takdim ve zimâm-ı mehâmm-ı enâmı yedinize teslim iderim.

İbn-i Osman'ın taraf-ı i'ânetinde olmıyasız. Şimdi gelmek mümkün ise fevt-i fırsat itmeyüp 'acele üzre göçüp gelesiz.

Şimdilik gelmek mümkün değil ise zâhirde ânınla ve bătında benimle olup cenk mahâllinde teşmîr-i zeyl ve tarafımıza meyl idesiz.”diyü bu makule hîle ve kizb ü mekr ile tavâif-i mezkûre â'yânın ald idüb ve nice dürûg-ı bî-fürûg ile inandırıp kulûblerin şikâr itmekle riyaset-i muhabbeti tâife-i mezkûreyi Mongul ve Sırbi devletlerinden salb-i 'ukûl idübsevdâ-yı hükûmet ve hevâ-yı saltanat ile Timur' mutabaat idüb gelen âdemlerine bend-i rabita-i ittifâk ve sultân gerdûn-vakâr ile nifâk üzre oldılar.

69. “FASL;SULTAN BAYEZİD'İN TİMUR KASDIYLA 'AZİMETİ BEYÂNINDADIR”

Memâlik-i Rûm'da aher vakit hasad-ı gallât ve ol mevsim-i fevâkîh-i hazervâtolmağın pâdişâh-ı adâlet-destgâh bu vakitte ma'mûr-ı tarikden 'azimet olunur ise memâlik-i İslâmiye pâ-mâl olup 'ibâd ve bilâda zarar isâbet ve aşâir ve kabâile hasaret vaki' olur mülâhazasiyle ma'mûreden hâric hâli yollardan 'azimet ve Sivas sahrasına nasb-ı bazâr-ı muhâsamet ve def'-i â'dâ'yı tasim ile müsaraat birle hıfz u hırâset-i 'ibâd idüb bir za'if-i nâtuvâna isâbet-i zûlm ve fesad olmamağa bezl-i himmet buyurdılar. Pâdişâh-i merhûm re'âyâ vü berâyâ'ya ve zîr-i destinde olan fukarâ'ya bir mertebe merhamet (s. 140) ve ref'et iderdi ki ba'zı gazâlarında hevâşiden bir susuz kimesnenin mürûrî bir karyeye vâ'kı' olup bir zen-i dihkandan bir içim su taleb itdikde ol Ferhad-keş ye's ile cevap virmeğın mezbûr dahi nâ-çâr etrâfi tefahhus idüb bir kırba dibinde bir içim bed-bû yoğurt bulup içmekle 'acuze-i merkûme: “Evlâdımın kuvvetin gasb itdin.”diyüp dergâh-ı sultânî'ye ref'-i şikâyet itmeğın fermân-ı pâdişâhîyle ol kimesne ihzâr ve husus-ı mezkûr istihbâr olundukda şiddet-i heybet-i hüdâvendigâr havfdan inkâr itdi. Pâdişâh-ı adâlet-destgâh “kelâm-i mülûk mülûkü'l-kelâm” medlûlünce 'âcûze-i merkûmeye tevcih-i hitab buyurup “Bu âdemin karnın şakk iderim; yoğurt eseri bulunursa febiha sana bahasın viririm ve illâ seni envâ'-ı siyâset ile katl ve 'ibret-i re'âyâ vü berâyâ iderim” diyü fermân buyurdıklarında ol nâkısât-ül-'akl ne sebep ile tahvîf olunduğunu fehm itmeyüp kavlinde sâdik olduğına kısm birle ısrâr itdi. Hemandem pâdişâh-ı cem-câh lâ-budd bu babda: “İcrâ-yı hükûmet ve fasl-ı husumet lâzımdır.”diyü fermân itmeğın mezbûrın karnı şakk olunup yoğurt âsârı zâhir olmağın kayd u bend ile teşhir ve

pâdişâh-ı ‘adâlet-masîr zamanında gasb-ı mal fakir idenin cezası budur diyü öğünde ardında dellâlân-ı siyâset iderek ‘âleme ‘ibret itdirdi.

70. FASL: TİMUR’UN SULTAN BAYEZİD KASDİYLE ‘AZİMETİ BEYÂNIINDADIR

Şîr-i meydân-tesdîd Sultan Bayezid ‘imâretten hâli yollardan hareket ve teveccüh itdiğinin haberi şâ’yi’ olup Timur’ın mesmû’ı olunca mânend-i ehl-i dalâl terk-i râh-ı tahkik ve ma’mûr vilâyetler üzerinden duhûl-i târik idübakar sular ve tatlu meyveler ile ‘îş ü ‘işret ve bağ ve bağçe ve çimen ve gülşen içre kesb-i rahat iderek safâ-yı hâtır ve me’kûlât ve meşrûbât müheyyâ vü hazır havf ü hatarsız ve havâdis-i rüzgârdan (s. 141) hazersiz mevkib ve kevkebine fûtûr gelmez ve ‘asker-i bî-rahmin ta‘ab ü zahmet ubûr itmez hâl ile giderek memâlik-i Rûm’a duhûl itdi. Mezbûrun târik-i ma’mûrdan duhûl itdiği sultan-ı gayret nişânın mesmû’ı olmağın hâb-ı gafletten bî-dâr ve ateş-i gazâb ile bî-karâr olup hezâr-ı hayf ve te’essûf birle nâçâr Timur’un gelecek yolına doğru müteveccih oldı. Bir gün mukaddem ol eşrârın def’ ü ref’ine ve bilâd-i İslâmiyye’de olan re‘âyâ vü berâyâ hıfz u hırâsetine ta‘cîl birle giceyi gündüze ve gündüzü giceye hezâr-ı ta‘ab ve meşakkat ile hayvanât makulesi bî-tâb ve ‘asker tâifesi it‘âb oluncaya dek sefer-i muttasıl ile ancak â‘dâya mukabil oldılar. Ol esnâda Timur-ı mağrûr belde-i Ankara’ya nüzûl idüb ‘asker ve davarlarına birkaç gün istirahat itdirdikten sonra cenk ü cidâle müheyya olup su şeri‘aların dahi zapt ile ‘asker-i pâdişâhî bî-âb mübtelâ-yı ızdırab oldılar. Ba‘de-zalik belde-i mezkûre kenârında vâ’ki’ sahrâda tarafeynin ‘askeri birbirine mukâbil oldukda sevâd-ı ‘askerin deryâ gibi cûş-i cenk ü cidâl ve hurûş ile âvâza nefîr-i ‘âlemgîr ve çekâçâk teber ve tîr reşide-i evc-i âsumân ve tesâdüm-güzer-i girân kürre-i zemîni lertzân idüb iki tarafın arslanları ve her taifenin gazanferleri gâhî gâlib gâhi mağlûb gâh tâlib gâhî matlûb iken tavâif-i Tatar ızmâr itdiği hıyâneti izhâr ve taraf-ı pâdişâhî’ye olan ittifâkların nifâka tebdil ile bayrakların ser-nigûn idüb Timur tarafına rû-gerdân oldılar. Hazret-i şehriyârî’nin tavâif-i mezbûre haklarında sunûf-i sâire-i ‘askeriyyeden ziyâde hüsn-i vüsûk ve i’timâd-ı küllîleri var iken bunların bu üslûbda hareket ve eser-i hıyanetlerinden nâşi mevkeb-i hümâyûn hayret ve killet ile mütelâşi olduklarını ekber-i şehzâdegân Emir Süleyman müşâhede idince neüzü-billâh ‘asker tarafına hulûl-i firâr ve isâbet-i inkisârı teyakkun (s. 142) itmeğın hazret-i pâdişâh-ı gerdûn-vakârı ol vartada bırakup ekser ‘asker ile Burusa tarafına

‘azimete isti‘câl itdi. Havâlî-i şehriyârîde piyade ve süvariden ancak beş bin kadar âdem kalup işbu mübarizan ile meydan-ı kıtâlde sâbit-kadem ve mukaddemâ itdiği şartın muhafazasıçün kavlinde râsih-dem oldı. Ve hıdmet-i muhafazâ-i pâdişâhide olan gazâyân-ı şeca‘at gûster mânend-i şîr-i zebân ve fil-i demân esreyüp mevt ile hayat gözlerinde beraber ve ‘îş ile ‘azâb-ı fikr-i isti‘mâllerinde yekser olmağla her bir hamlede hezâr-ı bedbahtı ser-nigûn ve âgeşte-i hâk ve hûn ider olup hazret-i şehriyâr-ı Rüstem-şi‘âr dahi cefâ-yı rüzgâr sinesin siper ve hükm-i kazâ vü kadere teslîm-i ser itdi. Taraf-ı pâdişâhî’nin bu mertebe za‘fî ‘adû-yı bî-rahmin re‘yyü’l-‘ayn meşhûdı olunca ‘asker-i İslâmı mânend-i dâire-i ihâta ve her taraftan taslît-i tîr ü teb ve tahrik-i şemşîr dû-ser ve i‘mâl-i nîze-i ejder-peyker ile çekirge misâl hücûm-ı bî-ahmâl itmeleriyle gazâyân-ı İslâm vürûd-ı eceli tahkik ve bundan sonra hayat kalmadığını teyakkun edüp piyadeleri atlasuna hıdmet-i kavîleri za‘iflerine müzâheret ve muâvenet iderek hirmen-ı ‘ömr düşmene ateş-feşân ve kerrât ile cem‘iyetlerin perişân itdiler. Hâsılı nemertebe sa‘y ve canların fedâ itdilerse de fâide-mend olmayup tavâif-i Tatar ve kabâil-i Çağatay “gürgistana düşmüş ve kelb-i ‘ukûra giriftâr olmuş gûsfend gibi” meydan-ı kıtâlde hayran ve sergerdân olup her taraftan zuhûr-ı belâ ve her cihetden vürûd-ı fenâ ile bâzû-yı tâb ü tüvânları münkesir ve vakt-i zuhâdan hulûl-i ‘asra dek cidâlleri müstemirr olup âher kâr-i seyl-i hûn-ı sahrâları gülgün ve şühedâ-yı İslâm ile ol arâzi kerbela-nümûn olunca Sultan Bayezid şikâr ve dâm-ı Timur-ı a‘rece giriftâr oldı. Bu kazıyye-i pür-gussa sekiz yüz dört târîhinde Ankara şehrine bir mil kadar mevzi‘de vâ‘ki‘ olup (s. 143) hıyânet-i ‘asker-i Tatar ve müfarekat-ı şehzâde-i kebîr Emir Süleyman gayrı sular ve şeri‘alar a‘dâ-yı bî-emân zaptında olmağın ekser susuzluk ‘asker-i İslâm’ın inkisarına bâ‘is‘ olduğu tahkik-gerde-i erbâb-ı rivâyetdir.

71. FASL: SULTAN BAYEZİD’DEN SONRA RÛM’DA ZUHÛR İDEN FÛTÛR BEYÂNINDADIR

Mânend-i rûh-ı memâlik-i Rûm olan şehriyâr-i gayret-rüsûm mefkûd olduğu mesmû‘-ı kebîr ve sagîr olunca ehl-i Rûm giriftâr-ı girdab-âlâm ve kavî ve za‘ifleri mütezilzilü’l-ikdâm olup ekser halâik mâl ü menâlından geçüp mücerred halâs-ı cân için firâr ve tâb ü tüvânları olmiyanlar yerlerinde ber-karâr iken Emir Süleyman cemm‘-i ‘asker-i mevfûr ile makâm-ı istiklâlde izhâr-ı rû-yı celâdet ve bisât bisât gayret vü hamıyyet itdüğünden gayrı İstanbul nasarâsiyle ‘ahd ü mîsâk ve rabt u

râbitâ-i sulh ü salâh idüb Gelibolı ve İstanbul İskeleleri'nden Akdeniz'i geçüp Edirne tarafına 'ubûr itmek üzre 'akd-i 'uhûd ve bu babda i'ânetlerini dahi taleb idüb ubûra 'azîmet itdiği Rûm'da şâyi olmağla hatta-i Rûm'da olan kebîr ve sagîr ganî ve fakir ol tarafa seyl gibi meyl idüb 'ubûra şıtab itdiler. Diyâr-ı mezkûr Rûmili ve Anadolu karaları mâbeyninde vâ'ki' olup Karadeniz ile İstanbul öğünde birbirine karışmışdır. Amma Akdeniz serhadd-i Rûm ve 'Arabistan ve İskenderiye sâhilinde magrib tarafına ve Sebte Boğazı'na dek mümtedd olup ve garşu yakasın İstanbul tarafından bir mikdar bilâd-ı İslâmiyye sâhillerinden Firengistan vilâyetlerin devr iderek yine Sebte Boğazı'na vâsıl olup dış denize münthehi olur ve iki ma'berin biri İstanbuldur ki kalîlü'l-mesâfe olup kezalik sehlü'l-mürûrdır. Bu iki iskeleden gayrı münasib mahall-i 'ubûrı bulunmamışdır ve Karadeniz Üsküdar karasından (s. 144) mümtedd ve münbasit olarak Çerakise dağların ve Deşt sahraların ve sâhil-i Gürci ve Rûm ilinde olan Tatar ve ba'zı Rûm vilâyetlerin devr iderek İstanbul'a vusûl bulır. Gelibolı İskelesi İslâm zaptında ve İslâm ma'beri dest-i küffârda olup lâkin 'âzâm ü 'akreb ma'berin İstanbul olmağla ağleb-i halâik isti'âne-i mollahân-ı nasar ile ol tarafa müteveccih oldılar. Mukaddemâ tasrih ve terkîm olundığı üzre Sultân Bayezid Han belde-i mezkûreyi muhasara ve nevâhî ve kurâsın ihrâk-i bi'n-nâr ve ahâlîsini tazyîk ve kat'-i zâd ü zevâd ile bî-karâr itmişiken vak'a-i Timur vuku'-ı küffâra ferç-i ba'dü'l-şedde olduğundan gayrı müslümanlara merci' ve câ-yı ihtiyaç oldukları kemâl-i neşât ve inbisatlarını bâ'is' olmağla ahz-ı intikâm sevdâsiyle cem' iyyet ve fırsat ganimetdir diyüb emvâl ve eskâl ve harem-i müslîmîn'e itale-i dest ve nehb ü gârete mübâderet itdiler. Amma belde-i mezkûre ya'ni İstanbul cibali 'âliye arasında vâ'ki' olup ekber bilâd ve a'zâm mesâkin-i benî âdem olmağla hatta kütüb-i mu'tebere'de Kostantiniyye'ül-kübrâ ile mezkûr bir belde-i meşhûredir. İstanbul ma'berinden hoda 1 Timur ile 'ubûra mübâderet iden müslümîn küffâr eline giriftâr olup 'ubûr idince küffârın serzeniş ve cefâların müşâhede ile mütereddid ve mütehayyir olup: "Acaba garik-i deryâ yahud esir-i nasar mı olurız. Bir dahi selâmete vusûl ile fâiz-i meram olur muyuz"bin zahmet ve meşakkat ile 'ubûr ve kâbili ancak sâhil-i selâmete vusûl buldı. Her taraftan küffâr-i hâkisâr müslümanlara itale-i dest-i gadr ve istikbâr itmişiken yine havf-i Timur ile gördükleri ve buldıkları gemilere süvâr ve necât-ı ümid ile firar iderler idi. Amma netice-i hâlleri küffâr elinde neye müncerr olacağından bî-haber olmalarıyle ekseri zâ'yi' olup akli necât bulur idi. Bu takrib ile küffâr-ı emvâl ve âbâdân-ı müslîmîne dest-res olup birkaç gün cilve-i istidrâc ile pervaz itdiler. Bu arada şehzâde-i bülend-ahter Emir Süleyman Han (s. 145) kat'-i

deryâ-i Rûmili'nin sahra ve bikâ' ve kılâ'larına müstevli olup zapt-ı memâlik ve rabt-ı mesâlik itdi. Rûmili dahi bir arz-ı vasi'a ve bilâd ve kılâ'-i kesîreyi müştemil olup hevasıl latîf ve âdemlri zarîf ve ziraati zâid ve haracı vefret üzre 'âid olmağla Süleyman Han a'zâm-ı bilâladından Edirne'ye şeref-bahşâ-i nüzûl olmağın ekâbir esâğir ve â'yân ve eşrâfi kuddûmini merhabâ ile istikbal ve şeref-bi'at ile mesrûrû'l-bâl olup allahû'l-hamd evvel-ba-evvel umûr-i devlet ve nizâm-ı memleket suhûlet buldı.

72. FASL: AHVÂL-İ EVLÂD-I SULTAN BAYEZİD HAN BEYÂNINDADIR

Sultan Bayezid-i merhumun evlâd-ı pâk-ı nihâdı beş nefer şehzâde-i bülend ihtirâ olup nâm-ı nâmîleri Emir Süleyman ve Emir İsa ve Emir Mustafa ve Emir Mehmed ve Emir Musa olup ekberleri Emir Süleyman ve asgarları Musa idi. Vak'a-i pederde her biri bir tarafa reh-yâb ve bir tarafda bir tâifeyi intihâb idüb müstahkem ve metîn kal'alara su'ud itdi. Kılâ'-i metîn ve hisâr-i âsûmân-fırâzdan Sivas Kal'ası ki; Rûmiye ile dahi meşhûrdır. Emir Mehmed ve Emir Musa'ya menzil ü me'vâ oldu. Amma Emir İsa ba'zı kılâ'a iltica itmişken gadr-i Emir Süleyman ile (?)keş ve peymâne-i şehâdet olup bu babda Emir Musa mecruh-dîl olmağın ol dahi bir nev'le Emir Süleyman'a fırsat bulup kısas itdi. Ba'de-zalik Emir Mehmed Emir Musa'yı dahi katl itmekle serîr-i sürûrî bilâ-nizâ' kendüye hâli kalup taht-ı 'âli-baht-ı Osmani'de icrâ-yı rûsum-ı devlet ile nevbetzen-i kûs-ı saltanat oldu. Amma Emir Mustafa bu mâbeynde zâ'yi' ve mefkûd olmağla otuz kadar Mustafa nâmında derd-mend-i bî-nevâ belâ-yı müşâbehet ism ile küşte-i şemşîr-i sehv ü hatâ oldu. Sultan Mehmed sekiz yüz yigirmi dör târihinde rahat-keş-i dât-ı bekâ olup intikallerinin sebebinde ihtilâf-ı rivâyet olup ba'zılar:" Meleke-i müeyyidenin hedayasında vaz' olunan ba'zı nesnelere ve "Koçkar" nam kimesnenin hıyanetiyle müntakil-i dâr-ı âhiret oldu" didiler. Ve ba'zılar âher sebebler rivâyet itdiler. Pederden sonra tâ'li'-i mes'ûd ile püser-i sa'd-ahteri Sultan Murad taht-ı hüsrevânî'ye su'ud itdi. Musannif-i merhûm Sultan Murad Han zamanında olan ricâl-i kibâr ve fudalâ-yı ahyârdan oldığı ve muhtasara asl olan eserlerinde mezkûr ve muharrerdir.

73. FASL:TİMUR'UN SULTAN BAYEZİD'İ AHZ İTDİKDEN SONRA VÂ'Kİ' OLAN VEKÂYİ' BEYÂNINDADIR

Mağrûr-ı merkûm pâdişâh-ı merhûmı ahz itdikden sonra 'âsâkir-i encüm-şumârından bir mikdar 'asker-i cerrâr ifrâz ve eş-Şeyh Nüreddîn ile mukaddeme-i ceyš idüb Burusa tarafına irsâl itdi. Ba'dehu kendüsi dahi hareket-i âheste ve 'îş ü 'işret ile belde-i mezkûreye varub Sultan Bayezid'in hadem ve harem ve hazâin ve defâininden zafer bulduğunu zabt itdikden sonra â'yân ve ekâbir-i Tatar-ı hıyânet-âsârı ilbas-ı hila' ile tebcil ve celb-i hâtır ve tatyîb-i kulûbleriyle ikrâm ve ta'zîmlerine mübalağa ile ikdam itdi. Ba'dehû kâide-i zulmiyesine mübâşeret birle nehb-i emvâl ve sebî-i evlâd ve etfâl idüb ba'zı günde Sultan Bayezid'i ihzâr-ı meclis ve mülâttıfa ve mükâleme ile gâhi irâe-i rû-yı şefkat ve gâhi sefhâne vaz' ile hareket iderdi. Bundan akdem Sultan Bayezid Han 'aleyhi'r-rahmeti ve'r-rıdvân Karaman'a istilâ ve padişahı olan 'Alaaddîn'i muhasaradan sonra ahz ü katl idüp Zül-Kadriyye Türkmanını dahi ahz ve oğlu Mustafa'yı katl ile meleke-i mü'eyyideye irsâl itdi. Mehmed nam oğlu ve diğeri 'Ali nam oğlını kayd-ı habse giriftâr itmeğin Timur mezbûrânı habsden ıtlak ve tevkîr ü ihtirâm ve ihsân ve ilbâs-ı hila' ve emn ü emân ile vilâyetlerinin hükûmetin kendülere redd ü ibkâ itdü. Mülûk-i Rûm'dan İsfendiyar bin Bayezid hükûmet ve saltanatda sâhib-i kerr ü fer olub pederinden ırs ile ba'zı ekâlîm-i Rûm'da pâdişâh (s. 147) olmağla selâtin-i âl-i Osman "Eskenhumullahi fî-dârü'l-cinân" müte'addid âdâvet ve bürudetleri olduğundan nâşi Timur ile müsâleheye rağbet ve müsara'at itdi ve İsfendilerin Rûm tarafından zîr-i hükûmetinde ba'zı kıla' u bika olub cümleden biri cezîretü'l-'Uşşâk ile meşhûr şehr-i Sinob'dur. Belde-i merkûme deyâ boğazında bir büyük cezirede va'kî' olub heveası latîf ve besâtin-i vâfire ve arâzi-i kesîreyi muhtevi olduğundan gayrı yolları mazbut ve medhal mahreci merbût bir ceîre olmağla İsfendileri'in hezîn ve emvalinin mahzeni idi. Biri dahi belde-i Kastamoniyye biri dahi deryâ kenarında belde-i Samson'dır. Bunlardan gayrı ba'zı kıla' u bika' ve arâziye mutasarrıf idi. Timur'un Karamanoğullarına itdiği ri'ayet ve Tatar'a olan hüsn-i mu'âşeret ve Erzincan hâkimi Tahirten ve Kirman hâkimi Ya'kub'a itdiği mülâtafât ve hükkâm-ı Mentеше ve Saruhan hanlarından ihtiyarlar ile mutaba'at idenlere olan istimaleti İsfendiler'in mesmu'ı olunca Timur'un inkıyâdına müsaraat idüp tuhaf-i pâdişâhâne ve hedaya-yı hüsrevâne ile istikbâl itmekle Timur dahi merhaba ile mukabele ve lûtf ile muamele idüb vilâyet ve

kal'alarının hükûmetin kendüye ibkâ u mukarrer itdi. Ba'de-zalik evlâd-ı Karaman ve fermanına münkad olan sâir bi'l-cümle ümerâ ve hükkâm sikke ve hutbeyi Mahmud Han-ı kebîr Timur-ı Küregen ismine muharrer ve mukarrer itmelerin fermân itmelerin fermân itmeğin cümlesi kabûl idüp pençesinden halâs-ı giribân-ı can itdiler. Timur-ı zâlim Sultan Bayezid'in Burusa'da olan emvâl ve eşyâsını bi'l-cümle zabt ve ihrâz-ı vilâyet-i Menteşe'yi keyfe mâ-yeşâ' tasarruf itdikden sonra etrâf ü eknâfi ve sahrâ ve kûhistanda olan kıla' u bika'ı nehb ü gâret için gürûh-ı mekrûh-'askeri münteşir olub buldukların ve gördüklerin katl ve esir ve nehb ü tahrîb itmekle fukara ve re'âyâ ve şehristan ve kasabât ve kura halkının yarısı ancak necat bulub anlar dahi aşâir ve kabâil (s. 148) mâbeynine düşüb ekseri ol perişanlıktan intikâl-ı dâr-ı âhiret itdi. Ba'de-zalik Timur-ı a'rec İzmir Kal'ası teshirine sekiz yüz dört senesi cemâziy'l-âhirinin onuncu Çarşenbîh günü 'azîmet itmekle katl-i kibar ve esir-i nisa ve etfâl idüb âbâdan-ı müslimînden cami'ler ve başlarından minâreler üstüvar itdikden sonra kal'a-i mezkûrede olan mal ve erzak ve zahâiri zabt ve ihrâz idüp bu fütuhâtın fetihnâmelerin tahrîr ve zîr-hükmünde olan vilâyetlere irsâl ile izhâr-ı iftihâr itdi. Bundan akdem tahrîr ve beyan olunduğu üzre Timur-ı mehcûrun oğlının oğlu Sultan Mehemed ve Emir Seyfüddîn Semerkand'dan Rûm tarafına götürülmişidi. Merkûm Sultan Mehemed melâz-ı fudala ve merci'-i 'ulemâ olup envâr-ı sa'âdet cebîninde lâmi' ve kevkeb-i devlet giribânından tâ'li' idi ve merkûm Seyfüddîn Timur'un iptidâ-i hurûcında yoldaşlarından ve eyyâm-ı devletinde vüzerasından olub Moğol ve Hıttâ tarafında serhadd-i memâlik-i Timur olan mahalde Timur emriyle kal'a icad ve müceddeden binâ' ve inşâ' itmeğe mübâşir ve me'mûr olmalarıyle ol tarafda nehb ü gâret ve zabt olunan emvâl için mahall-i mezkûrı bir şehir-i 'azîm idüp hükûmetine Ergunşâh'ı takdîm ve 'âsâkir-i mevfûre ile dahi takviye ve tahkîm itmişler idi. Timur'un ol makule hareket ve belde- mezkûreyi imâretten Moğol tâifesi dağdağaya düşüb zararından emin olmamalarıyle ol hududı tahliye ve firâr itdiler. Ol esnada tâife-i Çağatay ve Moğol'un mal ü menâlllerine itale-i deste ve tama-ı hâm itmeleriyle tarafeynin eşrârı miyânınıda 'adâvet ve hasaret ittisal ve nâr-ı cidâl-ı iştigâl bulmağla birbirinin ifnâsına 'azîmet ve nehb-i mal ü menâlllerine müsaraat itdikleri haberi Timur'a mün'akis olunca bunların birbiriyle olan 'adâvet ve ihtilâfları bir mikdar tevsî'-i mülke dahi bâ'is' olur mülâhazasiyle mesrûr oldı. Moğol taifesinin bu nev' hareketleri Sultan Mehemed ve Emir Seyfeddîn'in manzûrları olunca kal'a-i (s. 149) mezkûreyi levâzım-ı kâmile ve cebehane-i 'âmire ile tahkîm ve muhafazâ-i Seyhun Hind ve Multan ve ricâl-i 'Irak-ı' Arab ve

Azerbeycan ve Faris ve ‘Irak ve Horasan ve ‘Acemistan ‘askerlerinden birer mikdar ve leşker-i Çağatay’dan bir mikdar izafe ile Ergun Şâh’ı takviye idüp Timur’a teveccüh birle belde-i Hocend’de vusûl ve kat’i nehr-i Seyhun idüb Semerkand’a duhûlde hükûmetin Hoca Yusuf nam kimesneye sipariş idüb andan dahinehizat ve iklim-i Horasan’a kuddûmlerinde gerek ecel Emir Seyfeddîn’in kaba-yı ‘ömrünü çâk idüp müntakil-i dâr-ı âhiret oldı ve Sultan Mehemed dahi gelüp Timur’a mülâki ve seyr-i Rûm ile âyine-i tab‘ı münclî iken bî-emrillahi te’âlâ Rûm’da âb ve dânesi tükenüp Akşehir’de dâr-ı bekaya intikal itmeğın Timur garîk-i bahr-i ihzân ve mecmu‘a-i hâtırı sarsar-ı gamla perişan olub cümle ‘âsâkir icrâ-yı merâsim-i matem itmeğı emr itmeğın ser-ta-pâ sa sagîr ve kebîr siyahlara gark olduktan sonra Sultan Mehemed’in cesedin tabuta vaz‘ idüb kemâl- ta‘zim ve temâm-ı tekrîm ile Semerkand’a irsâl ve ehl-i belde teveccüh ü kerîh ile istikbâl ve ri‘ayet-i resm-i mâtem için ehl-i vilâyet siyâh-puşan olmaların emr itmekle hasebü’l-hükm ehl-i Semerkand şerîf ve vazî‘ ve deni‘ ve refi‘ siyah libas giyüb cenâzesin istikbâl sekiz yüz beş târihi hilâlinde nefsi beldede merkûm Sultan Mehemed’ e mensûb olan medresede defn itdiler.

74. FASL: TİMUR’UN ALLAHDÂD’A OLAN BÜRÛDETI BEYÂNINDADIR

Bundan akdem sebt-i eser olundığı üzre Timur Haleb ve Şam’dan gasb itdiği emvâl ve eskâl-i nâsı müteveffa olan emir Seyfeddîn’in birâderi Allahdad ile Mardin’den Semerkand’a irsâl ve kendüsi Bağdad tarafına ‘azîmet-i bî-ahmâl itdikde Allahdâde’nin hâsidleri gıybet ve müsâvi ve zemmine şürû‘ ve biraderinin mevti ile fırsat bularak kesr-i ‘ırz ve müsavisine mecâl bulmağla Timur’a gammad idüp Şam tarafından tahsîl-i mala mübâşir olmağla kendüsiyçün (s. 150) çok mal ve tuhaf ihrâz itdiğini bir bir takrîr itmeleriyle Timur mezbûrdan redd-i gerdân ve ahz ü ta‘zîbine niyyet idüp lâkin ol vakit ihzâr itmedi. Mezbûr Allahdâd’ın Maverâün-nehr’de Semerkand’a vusûlünde der- ‘âkâb Timur mezbûra fermân irsâl idüb nefy müşâbehesinde İşbara Kal‘ası’nın muhafazasına ve ol tarafların nehb ü gâretine ve ‘âdem-i ita‘âtde olanlara îsâl-i hasârete me’mûr itdi. Mezbûr dahi inkıyâd birle kal’a-i mezkûreye ‘azîmet idüb vusûlünde Ergun Şâh Semerkand’a intikâl itdi. Tavâif-i Moğol İşbara’ya teçhiz-i ‘asker idüb nehb ü gâretten ve îsâş-i mazarratdan hâli olmamalarıyla Allahdad dahi redd-i keyd-i â’dâ için tedâbir-i sâyibe ve efkâr-i

sâkıbe idüb lâzım gelen yerlde kuyular kazub ve zira'ate sâlih yerlerde nehrler hafır itdürüb ve kal'asını tahkim ve 'âsâkirin takviye birle tekrîm idüb Timur fevtine varınca muhafazâ-i mezkûrede olub ba'dehû ânın dahi âkıbet-i emri neye müncerr oldığı inşâ'allahu-te'âlâ bundan sonra beyân olunur. Timur Rûm tarafında gezüb yürürken Allahdad'a nâme irsâl idüb ol tarafların umûr-i mücmell ve mufassal ve keyfiyyet-i hâl ve sûret-i ahvâlin ve evzâ'-ı 'askeri ve hareket-i ehl-i beldeyi ve kılâ' u bikâ'm ve sahrâ ve dağın ve 'âşâir ve kabâilin ve dost ve düşmenin ve 'âlim ve câhilin ve menâzil ü merâhilin tafsil üzre taraf-i şarkî-i Hata hududundan Semerkand'a gelince ifâde ve i'lâm ve vuku'ı üzre iğneden ipliğe ve kâhdan kûha varınca esahh-ı akvâl ve efsah ve muhtasar-ı makal ile beyân itmelerin fermân itdi. Merkur Allahdad'a vâsıl olunca imtisâl-i emr idüb birkaç tabaka kâğıdı birbirine yapışdurub şekl-i murabba'da yek-pâre itdikden sonra emâkin-i ma'hudenin suretlerin tahrîr ve cüz'ü ve küllîsin tasvir idüb her yeri ve meskeni ve müteharrik ve sâkini tevzîh birle takrîr ve şarken ve garben ba'id ve karîb sahra ve dağ ve taş ve toprağ ve enhâr ve eşcârın ismen ve resmen beyân (s. 151) ve yolların â'yân idüb huzur-ı Timur'a irsâl itdikde her maddeye manzûrî olmak mertebelerinde tahsîl-i vukûf itdi.

75. FASL: TİMUR'UN BİLÂD-I RÛM'A ZAFER BULDUKDA TATAR İLE İTDÜĞÜ HİLE BEYÂNINDADIR

Rûm hevası tab'-ı Timur îsâl-i keder ve îsâl-i hatar itmekde hâli olmadığından gayrı emvâl ve nefâisden hazinesi ma'mur ve nehb ü gâret ile 'askeri dahi ganî ve mesrûr olub fasl-ı bahar-ikbâl ve berdeşte-i idbâr itmekle yerinden nehzat ve Akşehir'e tenzil-i ahmâl-i sıklet itdikde Sultan-ı sa'id gâzi şehîd Yıldırım vâsıl dâr-ı ni'âm olub ve yine ol zaman ve mekânda Timur'un oğlının oğlu Sultan Mehemed raht-keş-i dâr-ı âhîret olub mahall-i mezkûrdan göçüb Tatar'ın kuvvet ve şevketlerinin selbi için olan fikr ü hilesin ihfâ idüb ekâbir ü â'yânın da'vet birle ihzâr ve her birin tekrîm birle ik'ad ve sûret-i savâbda bu vech üzre tevcih-i hitab itdi ki; "Nusret ve müzâheretimizde olan hıdmet ve kurb-ı neseb ve muvafakat ve murafakımızın mükâfat ve mücâzâtı zamânı geldi ve himâyet ve riâyetinizin eyyâmı hulûl itdi. Lâkin memâlik-i Rûm'da ikâmet ü meks ile mizâc-ı neşâtımız hâlel ve tab'-ı rahatımız milelden hâli değildir. Bu teng-i kalîlü'l-mecâl olan mekândan bir sahrâ-yı vasi'a gitmek muradımdır. Sivas sahrâsı hûş-hevâ ve 'îş ü 'işret idecek câ-yı

rûh-efzâdır. Ol tarafa varub tahsîl-i rahat ve ferâğ-ı bâl ikâmet itdikde zabt-ı ekâlim ve ta'yin-i hükkâm ve beyân-ı mesâlik idüb her birinize istihkak ve isti'adınıza göre mansıb ve hükûmet tevcih ideyim. Zirâ bu emr ü hareket fikre muhtacdır. Mahall-i mezkûra varınca evvelâ tasarrufumuzda olan bilâd ve kıla' îrâd u masrafın bilüb sâniyen; sizin cema'at ve ümerâ ve zu'âmânız ferden ferd sayılıb haseb ve nesebiniz ve ecdadınızın tegâvütleri bilünüb âna göre (s. 152) tevzi ve beylerinize taksîm ile tebcîl ve ihtirâm ve def'-i zaruretinize ikdâm idelim. Bu üslûb üzre hareket ve kanun-nâmeler tahrîr ve resm-i hükûmet ve salâh-ı ra'iyet takrîr olunub düstûr-ı l-'amel olunca her biriniz yerinde ve hükûmetinde rahat ile emîn ve selâmet ile sâhib-i temkin olursız.”diyüb bu makule kelâm-ı nâ-fercâm ile Tatar'ı aldadub celb-i hatır itmekle anlar nâ-çâr bu kavlı üzre karâr virüb yerlerinden nehzat ve 'azimet birle cümle mahall-i mezkûra varub nasb-ı hıyâm-ı itdiklerinde vefâ-yı ahd için divân-ı 'âm ve 'askerinin güzidesin cümle ihzâr itdikden sonra â'yân ve ekâbir-i Tatar'ı da'vet idüp tekrîm ve hüsn-i mua'mele ve her birin hatırın suâl ile mücâmele gösterdikden sonra Tatar'a tevcih-i hitâb idüb didi ki;”Bilâd-ı Rûm ve kasabât ve kurâsına ve kabâil ve âşâirine 'ayn-i basiret ile nazar itdim. Hâlâ düşmenleriniz helâk ve sizler murad üzre hükkâm-ı bilâd oldınız. Lâkin ben gitdikden sonra Sultan Bayezid evlâdı mülkde iştirâkınızı kabûl itmeyüb pederlerinin intikâmı fikrine düşüb hass ü 'âm'ı inâbetlerine da'vet iderler ise cümle icâbet idüb her taraftan isâl-i mazarrat ve hasâret itmeleri mukarrerdir. Hususen tarafımız henüz çok kimse inkıyâd etmeyüb müte'addid kal'alar musahharımız olmamışdır. İmdi sıhhat-ı namaz gibi edâ-yı şurûr ve erkân-yı hükûmet mazbut olmağa muhtacdır. Evvel ki şart budur ki; mâbeyninizde bir mu'tekid-i enâm ve mu'temed-i hass ü 'âm olub imâmete lâyük bir pâdişâh ta'yin olunmak gerek. Sâniyen; her kese istihkâk ve isti'adına göre tevcih-i manâsıb ve eşyâyı mahalline ve hükûmeti ehline teslim itmek lâzımdır. Bu vech üzre ittifâkınız olur ise şu hareket ve kudret ve kuvvetiniz celîl ve â'dâ ve muhâlifleriniz zelil olub kayd-i â'dâdan me'mûn olursız. Bu emrin nizâm ve ahvâlinizin intizâmı benim keyfiyet-i hâl ve 'aded-i (s. 153) ricâl ve mikdâr-ı silâhınıza ıttılâ'ma muhtacdır. Buna habîr olmadıkca olmaz. İmdi gerekdir ki her biriniz kuvvet ve kudretini ve â'dâd-i ricâl ve piyâde ve süvâri ne mikdar olduğunu takrîr itsün. Kusurı ne ise tekmîl ideyim. Şimdilik âlet-i harb ve silâhınızı cümle huzuruma ihzâr itmek gereksiz. Görüb noksanının itmâmına ihtimâm ideyim” diyü bu üslûbda hatm-i kelâm idince cümle tavâif-i Tatar imtisâl-i emr idüp kalîl ve kesîr silâhların huzur-ı Timur'a ihzâr ve dağlar kadar cebehane cem' olunub yığılınca ekâbir-i Tatar'ı ahz u

giriştâr ve bend ü zencîr itdirdikden sonra cümle silâhları Timur'un cebehanesine nakl ü teslîm olındı. Bu minval üzre tahkîr ve tezlîl ve tâb ü tüvânların taklîl itdirdikden sonra tekrar ıtlak ve va'd-i dürûgla tatyîb-i hâtır idüb derhâl ol mekândan irtihâl itdi. Şehriyâr-ı sa'îd Sultan Bayezid-i şehîd Timur-ı 'anîd ile ba'zı meclis ve sohbetlerinde Timur'a bu vech üzre hitâb ve nasihat-i müstetab ider ki; "Ey emîr-i sâik kazâ vü kader ile senin dam ve tuzağına giriştâr olub bundan sonra hayattan kat'-i ümid eyledim. Lâkin çün da'vâ-yı İslâm idersen sana hayrhâh-âne ve dostâne üç nasihât-ı hekimânem vardır. Eğer kabûl idersen bâ'is-i nizâm-ı mülk ve sebeb-i 'imâret-i dâr-ı âhiretdir. Evvelâ; Rûm âdemlerin ve gâzilerin katl ü ihlâka ikdâm ikdâm itmek gereksin. Zîrâ bunlar ehl-i İslâm'ın serhadd-i İslâm'da sedd-i sedîdi ve def'-i nusret-i küffârda siper-i haddidirler. Hâlâ siz bu mekânda ruh ve gayrılar mânend-i cesedirler. Ricâl-i Rûm ihlâkına takayyüd iderseniz sâhib-i fitne kebîr olub tahkîr-i müslimîn ve takviyet-i müşrikîn itmiş olursız. İkincisi; Tatar'ı bu diyârda ibkâ itmemek gereksiz. Zîrâ madde-i fesâd ve muhill-i ahvâl-i ibâd olub çevre kâdir ve 'inâd ü muhâlefete câsirdirler. Mekrlerinden tegâfûl ve kahr ü tahkirlerinden tekâsül idersiniz. Şerleri hayırlarından ve hyânetleri ita'atlarından ziyadedir. Bu diyârda iskânları (s. 154) bâ'is-i ta'ab ve yolların 'âdem-i emniyetine sebebdir. Tâife-i mezkûreyi senden tefrik içün her birine isbat-ı neseb vekarabetine imtisâl itmeniz ile kesb-i enâniyet ve istiklâl idüb her biri hükûmet ve saltanat sevdâsına hevadâr ve iftihâr ve mübahât da'vâsiyle iştihâr belasına düşerler. Haklarında fikr-i sâkıb ve re'y-i sâyib idüb bunları Rûm'dan ihrâca sa'y ü ikdâm ve takayyüd ü ihtimâm itmek gereksiz. Üçüncü; bu serhadlerde va'ki' olan kal'aları tahribe heves itmemek gereksiz. Zîrâ gâzilere merci' ve me'abdır. Bu nasihatler emânet ve delâil-i târik-i hidâyetdir. Hıfz u icraya takayyüd iderseniz nâil-i devlet-i dünyâ ve âhret olırsız."diyü kelâm-ı nasihat-fercâmlarına intizâm virince Timur sem'-i kabûl ile ve düstûr-ü'l-'amel idüb meh-ma-emken icrasına takayyüd birle Tatar'ın cem'iyet ve bâzû-yı şevketlerin kesr idüb diyâr-ı Rûm'dan Maverâü'n-nehr tarafında mehcûr itdiği ekser ihtimâl Sultan Bayezid'in nasihatı ile 'amel itdiginden olmuş ola.

76. FASL: TİMUR'UN RÛM'DAN NEHZAT VE BİLÂD-I GÜRC'E 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Timur Rûm'dan ya'ni Sivas'dan şedd-i ahmâl idüb efvâc-ı emvâc-ı 'âsâkir-i encüm-şumar ile dâhil olduğu karyeye ifsâd ve keder itdügi beldeyi ber-bâd ve mürûr itdügi mekânı tedmîr ve 'ubûr itdügi kal'ayı teshîr iderek Erzincan'a Yecücâne vusûlünde Karayülük Türkmanı Osman istikbâl idüb 'arz- ita'at itmeğin ilbâs-i hil'at-i fâhire ile i'tibârın tekâmîl ve vilâyeti hükûmetin takrîr idüb ba'zı 'asker ile i'ânet ve Kemah hâkimi Şemseddîn mezbûrun imdad ve i'ânetinde olmasını tenbîh-i ekîd itdi. Andan dahi nehzat ile deryâ gibi hurûş idüb kılâ' vü bikâ'-ı Gürci'ye duhûl itdi. Tâife-i mezkûre ümmet-i 'İsa 'aleyhisselâm olub vilâyetleri dağlar kullerinde ve meskenleri mağaralarda olmağın her biri sa'b ve metîn ve mânend-i kal'a-i Ahnîn olub cümleden Tiflis Kal'asıdır ki mukaddema Timur'un (s. 155) tasarrufuna dâhil olmuşidi. Trabzon ve âb-ı hass kal'alarıdır. Kal'a-i mezkûre ahâlîsi 'âdem-i inkıyâd ile Timur'a redd-i cevab itmeleriyle muhasara ve tazyiklerine mübaşeret olındı. Lâkin hısn-ı merkûm hasîn ve düşmen dest-res olmakdan emîn bir kûh-i 'âli üzerinde vâ'ki' ve burç ve bedeni nasb-ı mancınika mâ'ni' olmağla Timur-ı pür-zûr her ne mertebe teshirine cidd ü cehd itdi isede çâre bulmamağın târik-i fikr ü tedbirin i'mâl ve hekîm-i 'aklın bu babda bu vech üzre isti'mâl itdi ki bir mikdar ibtal-i ricâl ve merdan-ı meydan-ı cenk ü cidâl âdemleri sanduklara ta'biye ve kemendler ile ol kurba olan yüksek dağlardan kal'a kapusına tenzil eyliye fi'l-hakika bu tedbir üzre ol kadar merdan-ı kâr-zârı kal'a kapusına tenzil itdirince mezbûrlar kapuda bulunan küffâr ile yaka yakaya i'mâl-i seyf ve hançer ve tahrik-i tîr ü teber ile tevfik-i ilâhi bedreka-i târikleri olub kal'aya reh-yâb ve derûnunda olan küffârı katl ve esir birle kal'ayı feth ü teshir idüb mal ve erzâkın zapt ve esirlerin ribka-i ubûdına rabt itdiler. Tâife-i mezkûrenin bir kal'ası dahi bir mevzî'de vâ'ki' olmuşki üç tarafı mûmteni'ül-su'ûd dağlar olub bir tarafı ancak cisre münhasır olmağla vusûli muhal ve takarrübi 'âdimü'l-ihtimâl olub uzakdan uzağa atılan ok ve hâcer ve mederden asla pervâsı olmamağla Timur kal'anın sa'b ve metanetine muttali' ve feth ü teshiri mûmteni' olduğın teyakkun itdikden gayrı tâife-i nâsâra zulmet-i leyde nasb-ı cisr ve Timur ordusına şebîhûn idüb îsâl zarar ve gezend itdiklerinden Timur bî-huzur iken 'asker mâbeyninde iki nefer merd-i meydan-hüner pençe girişir ve ikisinin birbiriyle sohbet ve hüsn-i îşreti ve şeca'atde pâ-daş ve sefer ü târikde yoldaşlığı olub ittifâken bir gün

biri cüssede fil ve kıyâfetde bî-âdil bir kâfire düçâr olub cenk ü cidâlde Müslüman'ın bâzû-yı kuvveti tevfi-k-i ilâhî ile kavî ve tâ'li'i (s. 156) müsâ'id' olmağla kâfir-i merkûmı endahte-i hâk ve idbâr ve küşte-i şemşîr idüb ser-maktû'ın huzur-ı Timur'a ihzâr itmekle Timur şâdimân ve mezbûrı tefhîm ve tevkîr ü ihsân ile mahsûd ve mümtâz-kırân itmeğın bu hareket dostı olan Kanber ile mülakkab Mir Mehemed'in bâ'is-i gayret ve muharrik-i hamıyyeti olmağla yoldaşı gibi bir hıdmete nâ'il ve nazar-ı Timur'da makâm-ı 'âliye vâsıl olmak ümniyyesiyle bezl-i cân idüb vasl vasl cânâna tâlib ve âver gibi cisri-i mezkûrı gözedüb kal'aya zafer bulmaktan gayrı madde-i iştihâr ve sermâye-i i'tibâr olmaz diyü bir leyle-i mazlimede mütevekkilen al-Allah pür silâh kal'a kapusına müteveccih olub gâhi yılan gibi karnı üstüne sürünerek ve gâhi çâr-pâ mânend el ve ayak üstüne yürüyerek kal'a kapusına karîb taş mâbeyninde muhrefî ve cisre muhtefî ve cisre muntazır ve müterakkıb oldı. Küffâr-i hâkisâr gice ile nasb-ı cisr idüb ordu tarafına şebîhûn itdikden sonra sabâh olub Nasara ref'-i cisre şitâb itdiklerinden Mir Mehemed pehlivân-âne pür tâb idüp cisrin içlerin kat' ve cisri zabt idince Nasara'nın ref'-i cisr mümkünleri olmamağla Mir Mehemed'i tîr-i ateş-bâr ve remy-i ihcâr ile ib'ada her çend bezl-i iktidar itdiler isede ol merd-i civan-baht mübâlât itmeyüb hacir ve meder ve tîr ü teber-i â'dâya sîne ü ser ile telakki idün cenk ü cidâlleri iki üç sa'ât mümtedd olmuşiken Timur ve 'askerî taifesinin bu hâlinde haberleri olmayub be's ile güc tedârikinde olmalarıyla Timur bir mürtefi' mekânda ku'ud idüb şedd-i ahmâle muntazır iken kal'a kapusunda olan mua'reke Timur'un manzûrı olunca havâşîne nidâ ve kal'a kapusına varub haber getürmeğe isti'câl itmelerin emr itmekle derhâl ibtal-i ricâl ol tarafa mübâderet ve keşf-i hâle müsara'at itdiklerinde Mir Mehemed'i vakt-i helâkda idrâk idüb mezbûr dahi müşâhede-i imdâd ile sâbit-kadem olduğından gayrı vârid (s. 157) olan merdân-ı kâr-zâr sell-i seyfi ateşbâr idüb Nasara'ya hamle-i şîrâne itmeleriyle Nasara cisri bırakub sedd-i bâbâ sa'y itdiler. Mir Mehemed hemandem cem'ıyyetlerine vusûl ve ma'an kal'aya duhûl itmekle tâife-i Nasara her çend def'a ve reddine gûşeş ve sa'y itdiler isede mümkün olmayub vârid olan Çağatay dahi der-'âkâb mânende-i sâika kal'aya duhûl itdiler. Feth ü teshir olub Nasara'nın ekseri maktûl ve kusurı dahi zencir-i belâda esir olub zabt-ı emval ve ahz-ı harim ve evlâd ile Mir Mehemed'i huzur-ı Timur'a takdim ve kıssasın ve bu babda olan hıdmetin bir bir rişte-i takrîre tanzim idüb yara vü beresi teftiş ü tefahhus olundukda on sekiz zahm-ı cângâh ile mecruh bulunmağın Timur sa'yin meşkûr ve mevâ'id-i cezile ile hâtır-ı şikestesin mecbûr itdiğinden gayrı 'azîz ü muhterem

tedviye ve ta'dil-i mizâcî için Tebriz'e gönderüb ol tarafda olan hükemâ-yı 'Acem mua'lecesine sarf-ı makdûr cerrahan-ı belde-i cerâ-yı müdâvetine me'mûr oldılar. Hasbe'l-emr etibba ve cerrahlar merhem ve tedâvi ve hıdmet-i lâzimesinde bezl-i mechûd ve sa'y-ı nâ-mahdûd idüb kalîl zamanda ref'î-i 'ilel ve sıhhat-i tâmm ile ke'l-evvel olub hıdmet-i Timur'a 'avdet itdi. Timur dahi mezbûrî 'asker beyinde bir taifeye baş ve tavâif-i kesîre ile tevsî'-i ma'âş idüb muahhar iken mukaddem zelil iken mükerrem oldı. Kal'a-i mezkûre küffârın merci' ve meâbı ve sâ'ir kal'alarının kilid ve miftâhı olmağın teshîr ile bâzû-yı kuvvetleri şikeste ve bâb-ı halâsları mesdûd ve beste olub cenk ü cidâle mukabele ve mukateleye tâb ü tüvânları olmamağın Timur ta'yin-i zebâni-i bî-rahm ile ekâbir ü â'yânın dahi esir ve sâ'ir kal'aların dahi zabt ve teshire mübâderet itdi. Tâi fe-i mezkûre kendü za'f ve taksîr ve ta'til-i tedârik ve tedbirlerin müşâhede idince istigase ve istîmân ile hâkim-i Şirvan eş-Şeyh İbrahim'in bâb-ı şefa'atlerine ilticâ ve sâye-i himâyetlerin recâ (s. 158) idüb bu babda tedbîrine kâ'il ve emr itdiği fermân ile 'âmil oldılar. Ol vakitde fasl-ı sayf irtihâl ve ceyş-i şitâ istikbâl idüb kesret-i imtâr ve vefret-i berf evrâk-ı rîz-eşcâr olub yollar mesdûd ve târikler meşdûd olmağla ibtidâ Timur-ı mağrûr ise istidrâc ile kerem ü serd 'âlemden pey-pervâ ve havâdis-i rüzgârdan bî-havf ve hatâ kuvvet-i baht ve müsaade-i tâ'li' ile bâkî-i memâlik-i Gürci dahi dâhil-i kabza-i teshir itmek tedbirinde eş-şeyh İbrahim huzur-ı Timur'a çehre-sâ-yı şefa'at olub muvakkıf-ı recâda takbîl-i zemîn ve hâk-ı temennadan bûse-çîn olub pâdişâhâne dû'â ve mülûkâne mahsus senâ ile takdîm-i merâsim-i sipâs-ı siyâkında 'arz-ı hâle istîzân itmeğın Timur tarafından lûft ile mua'mele ve izn olundukda bu vech üzre îrâd-ı mâ-fî-z-zamîr itdiki emirin şevkat ve merhameti ganî ve fakire şâmil olduğından gayrı kerr ü fer ve sa'd-ahterleri selâtin-i cihânı teshîr ve şark ve garb ahâlîsin merbût-ı râbitâ-i tedbîleri idüb dostlar şâd ü hürrem ve düşmenler makhûr ve mülzem oldı. Bundan sonra katl ü kıtalden fâriğü'l-bâl ve 'asker ve a'vân ve ensârınız emvâl ve eskal ile mâl-â-mâl olmuşdır. Hâlâ vürûd-i şitâ ile orduda bulunan zu'afâ-yı leşkere zarar isâbeti mukarrerdir. Hâsseten cema'at-i Tatar ki; te'dîb ve tahzîl ve kuvvet ve kudretleri ve sa'âdet-bahtları za'f ve idbâra tebdîl olmuşdır. Eğer bu düstûr üzre istimrâr-ı umûr olursa sahipleri 'alîl ve 'azîzleri zelîl olur. Hâlâ 'âmme-i 'âlemin emrinizden hâric hareketleri muhall olub ita'at ve inkıyâddan özge mecâlleri olmadığı gibi tâ'ife-i Gürci dahi emr-i şerifinizi sem'-i ita'at ile istimâ' ve her ne fermân iderseniz tamam inkıyâd ile istivâ' itmişlerdir. Eğer mâl ve eğer memlûk murâd ise bu fakir tedârik idüb târik-i hizmetlerine sükûk iderim. Bâkî fermân Emir

Süleyman Nişanındır ve bendelerin hâyib ve hâsir itmemek mahsus pâdişâh Süleyman (s. 159) Nişanındır diyü bu makule ‘ibârât mergûbe ve kelimât-ı hasene ile kelâma ihtitâm virince teklif-i mâl kesîr ve tâlib-i iskal-i vâfir ile şefa‘ati karîn-i kabûl-i Timur olmağın eş-Şeyh İbrahim kalb-i selîm ile ‘avdet ve tâ’ife-i mezkûreye bir mikdar kendü malından imdâd ve matlûbı teslîm-i hazine itdiler. Ba‘de-zâlik târih-i sâl sekiz yüz altı ile ferruh-fâl oldukda Timur mahall-i mezkûrdan rihlet ve eyyâm-ı şitâyı Karabağ sahrâlarında tekâmîl ve ikâmet itdi.

77. FASL:TİMUR’IN MAVERAÜ’N-NEHR’E ‘AVDETI BEYÂNINDADIR

Timur bahâr-ı huçeste-âsâr-ı ikbâl ve sipâh siyâh-şitâ irtihâl ile gül sünbül ‘arûsları tâze ve bülbül ve kumrılar na‘me ile âgâza başlayub sahrâlar envâ‘-ı şükûfe ile âreste ve vâdiler esnâf-ı ezhâr ile pîrâste kûhlarda nüfus-i nesîm-i hevâ ‘itr-ı fûrûş olunca Timur-ı mağrûr dahi harekete âgâz ve nefîr-i güc-i evc-i âsûmâna velvele- endâz olub sevâd-ı ‘asker sedd-i âfâk ve revnak-ı alû-bîh mülâbis-i mutellâ-i ‘âlemi işrâk iderek ol â‘rec ü eflec sürûr-ı tâmm ve tâ’li‘-i mes‘ûd ile refâkât-ı eshâb-ı tâc ve muvafakat-ı erbâb-ı saltanat ile kasd-ı Azerbeycan ve ‘azîmet-i memâlik-i Horasan itdi. Mezbûrun ‘azîm-i râh itdiği haberi münteşir olmağın mülûk-i etrâf istikbâline sür‘ât ve selâtin-i Maverâü’n-nehr mülâkatına müsaraat idüb tebrik-i kuddûm ve tehniye-i fütûhat-ı Hind ve Sind ve ‘Irâk ve Gürci ve Şam ve Rûm ile takdîm-i hedâyâ ve ziyafât-ı mâ-lâ-yuhsa ile ‘arz-ı ubûdet itdiler. Ba‘de-zalik sâdât-ı ‘izâm ve ‘ulema ve meşâyih-i kirâm ve kibâr-ı diyâr ve rüesâ-yı emsâr fevc fevc ikbâl ve edâ-yı merâsim-i istikbâl itdiklerinde her biri tekrîm ü tebcîl ve isti‘dâd ve istihkâkına göre makâm-ı ihtirâmıda tenzil olundukdan sonra ita‘at ve inkıyâdları mükerreren tahkîk ve kanun-ı hareket ve sükûnları bir bir tedkîk ve vâlî ve kâdîlar tecdîd ve düstûr-ı l-hükm hükûmetleri temhîd olub me’zûnen (s. 160) her biri memleket ve vilâyetine ‘avdet itdi. Ba‘de-zalik Timur rihlet ve şatt-ı Ceyhun üzerine müheyya vü hazır olan gemiler ile ‘ubûr itmeğın ol etrâf halkı şeref-i mülâkat ile mesrûr olub târih-i sinîn sekiz yüz yedi ile müşerref ve müzeyyen oldukda belde-i Semerkand’a yetmiş iki nev‘ tavâif ve fırka ile duhûl idüb ‘âsâkire icâzât virmekle her kes kendü semtine ‘azîmet itdi.

88. FASL: TEVZÎ‘-İ ÂŞÂİR-İ TATAR BEYÂNINDADIR

Timur-ı gaddâr dâr ü diyâr-ı kadime ve vatan-ı asliyesinde istikrâr idince tevzi‘-i Tatar’a şürû‘ ve tefrik-i usûl ve fûrû‘ları fikrine düşdi. Ânın dahi aslı ve bâis-i ü bâdisi bu idi ki; tâ‘ife-i mezkûre ekser yarar ve eshâb-ı cenk ve peygâr olub eğer çî silâhları zabt ve tâb ü tüvânları za‘if ve celîlleri zelîl ve dest-i şevketleri ‘alîl olmuşidi. Lâkin vefret ü kesret ü gayretleri henüz bâkî olmağla Timur olmya ki bir taraftan hurûc ve zirve-i ‘înâda ‘urûc ideler mûlahazasiyle perişân vü perâkende idüb def‘-i mahzur itdi. Bir mikdarın serhadd-i Hind ve Hata ve Kaşgar tarafına me‘mûr ve bir tâ‘ifesin memâlik-i Çağatay ve Moğol serhaddi olan Esergöl nâm cezîre tarafına tav‘an ve kerhan irsâl itdi. Bunlara ba‘zı müsaade ile dahi imdad itmişken zikr olunan mahallerde karar etmeyüb firâr ile nâhiye-i şimâlde marû‘z-zikr İdigu‘ya ittisâl ve ba‘zı kabileleri Ergunşah’a munzam oldılar ve bir mikdarın dâhi hudûd-ı Deşt ve Harezmi tarafına tesyîr itdi. Binâen‘aleyh Timur’un ekser de‘bi ‘âsâkirin mahallerini tağyir ve hâl-i ‘ibâdı tahvil idüb her bir şehir ve kasabaya müstevli oldıkca elbette ‘askerinin bir mikdarını ol yerde iskân ve ol ‘arzda ibkâ idüb ol buk‘anın bir mikdar âdemlerin nakl ile gayrı vilâyetde itdirmekle ehl-i şark’ı garb’a ve ehl-i garb’ı şark’a ve ricâl-i (s. 161) cenub’ı şimâl’e ibtâl-i şimâl’i cenub’a nakl itdirdi. Hatta belde-i Tebriz’e müstevli oldukda makâm-ı hükûmetin oğlı Emir İnşah’ın yed-i tasarrufuna teslim ve hidmetine ümerâ-yı Çağatay’dan ba‘zıları ta‘yin idüb ve ‘Irak-ı ‘Arab ve ‘Acem halkından ve Hind ve Horasan ‘askerinin bir mikdarını Hata ve Türkistan hudûdına irsâl idüb mukaddema Şam’dan ma‘an getürdüğü ‘Abdûlmelik ibn eş-Şükri’ye Türkistan’da medine-i Siram hükûmetin tevcîh idüb bu babda aksâ-yı muradı ekâbir-i Şam ve â‘yân-ı Rûm ve ‘Acem ve ‘ulemâ-yı Bağdad ve Haleb ol taraflarda bulundukça muaşeretleriyle kesb-i edeb ve safâ-yı şurb hâsıl idüb ta‘allüm-i ‘ilm-i ‘irfan itmek idi. Timur müdebbir-i tanzîm-i ‘umûr-i mülk itdikden sonra etrâf-ı bilâd ve ıslâh-ı hâl-i ‘ibâd için sağır ve kebîr ganî ve fakire riâyet ve himâyet idüb bid‘at olan tekâlîf ve rûsûmı ref‘ ile her bir hidmeti ehline sipâriş itmeğe mübâderet ve sâdât ve eşrafına tevkîr ü tekrîm ve ‘ulemâ ve meşâyıha ihsân ile ta‘zim idüb kam‘-ı ehl-i fesâd ve zabt-ı erbâb-ı ‘inâd ve salb ü siyâset-i harâmî itmekle ‘umûr-i hükûmeti lâzimesi üzre takdîm ve tavr-ı Cengiz Hânî kâ‘ide ve usûlün tanzîm itdi.

89. FASL: ŞÂHZÂDE ELDİĞ BEG'İN TEZVÎCİ BEYÂNINDADIR

Timur-ı mağrûrun bazâr istidrâcı revac bulub ihrâz-ı emvâl-i müslimîn teshîr-i mülûk ve selâtîn idüb her taraftan fâriğü'l-bâl ve her cihetden muhassilü'l-mâl olunca musannif-i merhumun hâl-i hayâtında ya'ni sekiz yüz kırk târîhinde hâkim-i Semerkand olan Uluğ Beg ibn Şâhruh bin Timur'un zevâc ve bazâr-ı ihtîşamına revaç virüb tedârik-i sûr ve sūrûra bu vech üzre şürû itdi ki; İbtidâ ehl-i belde tâze ve cedîd esvâbların giyüb şehir ve çarşuların tezyin ideler. Ba'dehû re'âyâ'ya dahi terfih-i hâl ve vus'-i rızık ve nizâm-i ahvâl için ref'-i tekâlif 'afv-ı cerâim olunub emn ü emân (s. 162) ve sağır ve kebîre bezl-i fazl ve ihsân olundığından gayrı zîr-i hükûmetinde olan memâlik ve arâzi ve 'aşâir ve kabâil mâbeyninde sell-i seyf ve cenk ü cidâl ve zûlm ü ta'addî olunmamak bâbında fermân ve ahkâm yazılıb taraf taraf irsâl olındı ve Semerkand'dan bir mîl mesafeye varınca donanma bezek olunmak tenbîh olmağla sahrâlar lâle-zâr ve ol sahn-ı dil-fezâ gül-şen ve gül-zâr olub bu üslûb üzre belde-i mezkûre müsaade-i zamân ve imdâd-ı eyyâm ile reşk-i îrem zât-ül-imâd mahsûd-ı sub'-ı şiddâd ve mâl ve erzak ile mâl-â-mâl ve hüsn ü bahâ ile cennet-i bî-misâl olub şehir ve sahrâ ve dâr-ı diyâr tezyîni tamam olunca tertib-i esbâb-ı sûr ve sūrûr için mülûk-i selâtîn ve ümerâ ve vüzerânın hurûclarına fermân ve her birine yemîn ü yesâr ve pîş ü pesde birer mevzi' tedârik ve hayme ve har-gâhlarına mekân ta'yin olmağın anlar dahi ferdin ferd tecemmülât ve esbâb-ı mübahat ve zevâhir ve cevâhir ve sîm ü zer ve raht ve silâhların cümle ihzâr ve lâzım gelen vech üzre takub ve takinub ve mu'ayyen olan yerlere çadır ve çerçe ve kubbe ve obaların nasb idüb bilâd-i Rûm ve Hind ve Sind ve 'Irak ve Şam'dan makbuz-ı dest-i gadrleri olan tuhaf ve akmişe-i girân-bahâ ve nev zuhûr mülâbis-i hoş-nümâ ile tertib-i alay ve âheste âheste hırâm ü naz ü istignâ ile her kes haymesine varub kıyâm itdikden sonra Timur'un dâhi otağ-ı hassa ve mahsusa ve kubbe ve oba ve ıstabl ve hıyâm ve havâşi ve hıyâm-ı hadem ve harem makulesi çıkub ol dâirenin vasatında âreste olan mekâna kurulub nişîmen-gâh-ı Timur olan çetr-i âli münakkaş serirler ve murassa sandalyeler ile ve fâhir düşmeler ile istigrâr ve mukaddemesinde iki karn-ı 'acîb terkîb olunubçetr-i zülkarneyn ile mukallib oldı ve o günde çadırdan bir dehliz nasb olunub dâhilinde dahi müte'addid çadırlar ve kubbelere intizâm virildi. Kubbelerin biri ser-tâ-pâ sîm ü zer ile münakkaş biri dahi envâ'-ı cevâhir ile murassa' ev sahâif-i zeheb (s. 163) ile murakka' olub buarada sîm ve nefere-i kâmil-ül-ıyârdan bir sakf-ı a'lâ ve nasb-ı nerdiban sîmîn pâ ve etrâf-ı haymelerinde

münakkaş ve murassa‘ perdeler ber-câ olunub cümle-i perdelerden biri merhûm ve mağfurleh Sultan Bayezid hazinesinden gasb itdüğü çukadan bir perdeki zirâ‘ hudud ile on arşun dikişsiz kıt‘a-i vâhîde olub nukûş-ı ‘acîbe ile münakkaş ve sur-ı garibe ile musavverişkâl hevâmm ve ‘umûm tuyûr-ı hayvanât ve nisâ ve sibyan ve işkâl ü eşcâr ü esmâr ve ‘âsâkir ve cenk-i peygâr tezyin ve tahsîn olunub ol hayme-gâhda ta‘lik olunmuşdı diyü nakl olunur ve mukabele-i bar-gâh-i Timur’da vüzerâ ve mübâşirân-i umûr ve erbâb-ı manasıb ve küttâb ve çavuşân-ı divân için kırk sütun ser-nümûn ile evc-i âsûmâna berâber ve kürre-i hevâya hem-ser bir sâbiyân dahi nasb ve teşyîd olundu. Sâbiyân-ı mezkûr bir mertebe-i ‘âli idi ki çadır mehterleri meymûn-misâl üzerine su‘ûd idüb tınâbların bendi derler idi. Ehl-i medîne-i dahi mahzûn sıdk-ı fahr ve iftihârları olan akmişe ve emti‘a-ı zarîfelerin izhâr ve mukabele-i hayme-gâh-ı Timur’da medd-i basar kadar mesâfede nasb-ı hıyem ve takdîm-i hadem idüb bu esnâda erbâb-ı sanâyi‘ ve ehl-i hıref birer san‘ât-ı garîbede misli vâ‘ki‘ olmamış şey-i ‘acîb müceddeden peydâ ve Timur huzurına ihzâr itdiler. Cümleden hallaclar penbenden mânend-i serv-i âzâda musanna‘ minâre terkîb ve ol sahâda ikame ve “haza eş-şey-i ‘acîb”diyü nidâ itdiler. Kezâlik demirciler ve dülgerler ve mi‘ mârlar ve keman-sazlar ve kassar ve kassâblar ve ol makule erbâb-ı sanayi‘ san‘atlarına münâsib ve ba‘zı oyuncular birer san‘at ile mahall ve ta‘accüb şeyler îcâd idüb ol meydanda ‘âkil ve câhil temaşa itdiler. Ba‘de-zalik erbâb-ı fezâil atîk ve cedîd mâl ü menâl ve hadem ü haşem ve sikalleri ile hayme-nişin olub ‘ulemâ-i ‘akd-i meclis mübâhise ve müzâkerelerin lehv ü lu‘ba tebdil ile ol dâirede “en-nâs ‘alâ dini mülûkühûm” ma‘nâsiyle ‘âmil oldılar ve ol sahada (s. 164) nasîb-i bazâr ve dellâlân-ı çâbûk-refterân rengârenk meta‘-i Hind ve Frenk ile “harac harac” diyerek terviç-i meta‘ ve tahrîs-i müşteri iderek ve meyve-fürûşân falan ‘anberin ve falan sükkerin diyü nidâ ve tabbâhlar ve kebabcılar falan mümessik ve falan hoş çaşni diyerek kezalik etmekci ve helvacılar îrâd-ı iştihâr ider evsâf-ı safâ ittisâf ile meta‘ların vasf idüb ol bazâra revac virdiler. Merâsim-i sürûr bâliğ-i nisâb-ı kemal olmak için kûh-ı peyker filler ve mübârek-manzar murassa‘ eğerler zîn-pûşlar sim ü zer merbatlar ol sahada cilve idüb hâsılı itlâk-ı ‘inân-ı melâhî ve melâib olmağla her tâlib-i matlûbına ve her muhibb-i mahbûbına râğib ‘ases ve hırsız hem-ser ve a‘lâ ve ednâ berâber oldı. Emkine-i mezkûre tûlen ve ‘arzen fevken ve tahten bu üslûb üzre tezyîn ve meclis ve mahâfil bu karar üzre ta‘yîn olundukdan sonra Timur-ı mağrûr dahi libas-ı şâhâne ve ihtişâm-ı mülûkâne ile çıkub bargâh-ı sultânî’de hazır ü müheyyâ olan serîr ü serverye nüzûl itdikde tertîb-i bezm-i sürûra işâret itmeğın ferş-

i zümer-i dîn üzre sâkiân-ı sîm-endâm câ-be-câ hıram idüb kadehler devr ve ruhtar neşât ile sema‘a gelmekle Çağatay arslanları şurb-ı sahbâ-yı ‘akîk-endâm ile mânend-i hevâmm zelîl ve gılâz ve şiddâd-ı Moğol ve Tatar tenâvül-i mey-i yâkut-fâm ile mumdan mülâyim olub mutrib-i hoş-nevâ ve sâzende-i rûh-efzâ bu ebyât ile dem-sâz ve hâle münâsib makâm-ı ‘uşşâkda hoş-âvâz olurlar idi. “Muhammesü’l-fakîr bahâr-i ‘îş ile oldu cihân-ı cinân-ı mahsûd. Subh-i sa‘âdet riyâza kıldı vürûd. Safa-yı gülşen ve bülbül hezâr nâ‘me-i sürûr. Arâis-i çemen itdi firâz- sadra su‘ûd. Cihâna virdi şeref-iktirân sa‘d ve su‘ûd. Cevâhir-i güherin bezl idüb billûr-ı içildi. Sagîr-i la‘lin ve câm-ı müşğîn-fâm. Muhadderât-ı riyâz itdi cümle ref‘-i lisâm. Hezâr cilve-i hüsn itdi sâkî-i hûd-kâm. Hazinedar itdi sarf-ı nakd-i vücûd. (s. 165) (...). Bu tarz-i bedî‘ ve dâyire-i menba‘ ile husûl-i emn ü emân ve i‘tidâl-i zaman ve ferağ-ı bâl ve rahat-hâl ve is‘ar ve ‘adl Sultan ve sohbet-âbâdan cümle hazır ve müheyya olmağla ol surda Timur’a hâsıl olan übbehet ve satvet ve şevket hulefâ-yı mütekaddimîn ve selâtin-i pîşîne muvafik olmayub müteehhirine dahi müyesser olmak ‘adimü’l-ihtimâldir. Zirâ bu mertebe ihtişâm ve bezl ü isrâf-ı nâ-fercâm gayrılara vâ‘ki‘ olmuş ise dahi Timur’un hıdmetinde bu kadar mülûk kızları ve oğulları kıyâm gösterdiklerinden gayrı Sultan-ı Mısır ve Şam ve Hakan-ı Hind ve Hıta ve Deşt ve Sind ve Kırıl-ı Rus ve Firenk elçileri mâbeyn-i hıddâmda kabûl-i hıdmetle kıyâm gösterdikleri ittifâkiyât-ı garibeden olub gayrılara nasib olmamışdır ve dahi ser-tâ-pâ ehl-i bâdiye ve beledi muhâlif ve muvafik-ıma‘adı müsâdif-i bilâ-havf ve hatar-ı tenâvül-i muharremât ve irtikab-ı münkerât ile fi‘l-i kabih ve ‘amel-i şenî‘ idüb etbâ‘ u ensâra Timur-ı mağrûr her ne fermân itdi ise bilâ-tevakkuf edâya gûşeş ve hareket-i vahşi derler idi. Ba‘dehû da‘vet-i selâtin ve kibâr ve taleb-i mülûk ü ümerâ ve ihzâr- serasker ve zu‘âmâ idüb yedbeyed kadeh sunmağla her birin birâder ve ferzend makâmında ik‘ad ve hila‘-i fâhire-i ilbâsî ile is‘ad ve taraf-ı yemin-i ricâle ve taraf (s. 166)-i şimâl-i Nesa’ya ta‘yin olunub bilâ-setr ü hicâb hem-‘işret-i şarab-ı nâb ve bu mâbeynde istimrâr üzre cenk ve rebâb ve kanun ve sadâ-yı ‘ud ve tanbur ve erganun ve nây-ı hoş-nevâ-i mutrib muaccib-i der-kâr olub Timur’a ‘ömr-i cedîd ve zevk-i tâze hâsıl olmağla neşât-ı tâmm ile yerinden kıyâm idüb hilye ü şeybinden utanmayub seffihâne ve leng ü lûkâne raksa şürû‘ ve mahall-i tebessüm-usûl ve fûrû‘ oldu. Timur’un bu vaz‘ın görünce derhâl mülûk-i kibâr ve selâtin-i namdâr ve ümerâ ve zu‘âmâ ve nisâ’-i selâtin başına cevâhir-efşân-ı leâli ve zer-pâşân olub Timur ol heva ve hevesden hissesin alınca Uluğ Beg harem-i saraya duhûl ve şâhid-i maksûdına vusûl bulub ehl-i meclis müteferrik ve her kes mesken ü

me'vâsına lâhik oldu ve merkûm dünyasından bâliğ-i nisab-ı merâm ve müntehâ-yı emeli üzre vâsıl-ı ser-menzil ikmâl ve itmâm olub pâ-yı a'rec ile bâm-ı muradına urûc idince 'ömri dahi âher ve âfitâb-ı hayâtı semt-i guruba misâfir olub za'f-ı beden ve fütûr-ı a'zâ hâlât-ı kabirden haber virmekle hab-ı gafletden bîdâr ve hükûmet ve siyâsetden feragât ve hevâ-yı saltanat ve tevsî'-i memleket ve mürtekeb olduğu cinâyetten tevbe idüb zu'mınca kazâ-yı mâ-fât küffâre-i seyyiâta mübâderet itdi.

90. FASL: TİMUR'UN SEMERKAND'DA BİNÂ İTDÜĞİ CÂMİ' BEYÂNINDADIR

Timur Hindistan'da 'acîbü'z-zemân yegâne-i devran temâşâ-yı kubbe ve binâsında dîde-i 'ibret-i hayran ve mühendis-i efkâr ve tarz-ı tavrının tasavvurunda nâtuvân beyaz mermer ile mefrûş ve envâ'-ı nakkaş ve sûretler ile münakkaş bir câmi'-i kebîr seyr idüb pesendîdesi olmağla belde-i Semerkand'da ânın misli bir câmi' binâsına mübâşeret ve mevzi'in ta'yin itdikden sonra kereste ve taş ve hîn ihzara fermân ve mübaşirinin tevabi'den Cild Mehemed nâm kimesneye işâret itdi. Bu hizmete me'mûr olan taşçılar ve mi'mârlar (s. 167) vaz'-ı esas ve ref'-i kubbe ve revâk ve terkîb-i erkân ve tâkına bezl-i mechûd ve sa'y-i nâ-mahdûd idüb dört 'aded minâre ve bir kubbe-i 'âliye binâsiyle tarsîs ve teşyîd itdiler. Mübâşir-i binâ olan Cild Mehemed dahi bu babda bezl-i iktidâr ve levâzımın ihzâr idüb tab'-ı Timur'da muvâfık oldu mülâhazâsiyle hizmeti makbûl ve sa'y-i meşkûr olur kıyâsında iken ittifâken ol vakitte Timur seferde bulunub 'imâret-i câmi' temâm olunca seferden 'avdet ve câmi'-i cedîd seyrine rağbet itdi. İbtidâ-yı nazarı câmi'e vâ'ki' olduğu gibi Cild Mehemed'i muâhaze ve gayz-i şedîd ve darb ile mezbûrı pâre pâre itdürüb mâl ü menâl ve evlâd ü etfâlin gadr ü bîdâd ile ber-bâd itdi. Timur'un bu babda olan gazab ve tehevürüne müteaddid esbâb nakl olunur. Â'zâmı bu idi ki; zevcesi Melike-i Kübra bir medrese binâsın irâde idüb kâr-dânlar ittifâkiyle medrese mevzi' câmi'-i merkûmun mukâbelesinde olmak münasib görülmekle üstâdân ve mi'mârân medrese-i merkûmenin binâsında dahi bezl-i kudret idüb esas-ı kavî ve divarları 'âli ve kubbesin refi' ve meydanın vâsi' idüb medrese-i merkûmenin kubbe ve revvâkı câmi'den 'âli ve tâk ve erkânı câmi'den kavî olduğu Timur'un manzûrı olunca gayet tekebbür ve tecebbüründen nâşi tahammül etmeyüb mübâşir-i merkûmı hedef-i tîr-kazâ ve küşte-i şemşîr-i belâ itdi. Kazıyye-i mezkûre ihtisâr ile takrîr olunmuştur. Tafsîli dahi inşâ'-allahû-te'âlâ 'an-karîb tahrîr olunur. Câmi'-i mezkûr sâhibinin

mütehammil olduğu sengîn ve ağır günahlar gibi kubbe ve sathına nakl ü vaz‘ olunan cismdâr taşlara ve şekil-i keresteye divarlarının tahammüli olmayub evvel-be-evvel tezelzül ile tâk ve kubbe ve revvâkı rahne ve inşikâkdan hali olmamağla Timur müceddeden ta‘mir ü termîm itdi. Lâkin ba‘zı şikeste haşeb ve eğri taşları zarar itmez mülahazâsiyle yerinde ibkâ olunub ol muhavvef muhavvif ve muhataralu mekânda ikâme-i fariza-i cum‘a olunmak Timur tarafından (s. 168) emr olunmağın bî-hasebü’l-emr ‘amel olunur idi. Timur fevtinden sonra ba‘zı ‘âriyyet taşlar ve kırk ağaçlar hareketden hâli olmamağla cema‘at-i müslimîn hemvâre-i bî-huzûr olub ihtirâz ile edâ-yı salavat iderler idi. İttifâken ba‘zı eyyâmda câmi‘-i merkûm cema‘at-i kesîr ve izdihâm-ı vâfir ile memlû iken sakfından bir pâre taş düşmekle havf-ı sâbk ile halkın kulûbi mergûb olub namazı na-temâm bırakub cema‘at ve imam ve müezzin firâr ve nakz-ı farz ile münhezim olub ba‘dehû tahkik-i mes‘ele ile ‘avdet ve edâ-yı salavat itdiler. Allahdâd marrü’z-zikr zarîf bir âdem olmağla câmi‘-i mezkûrı vasf idüb ba‘del-yevm “bu câmi‘-i mescidü’l-harâm bî-tavâf ve mekân-ı salavatü’l-havf ile benâm olmak gerek” diyü nükte-perver oldı. Timur-ı cesur memâlik-i Rûm’da halel ü habt ider iken teshîr-i iklim-i şark itmek dağdağa-i hâtır-ı gadr-ı me‘âsiri olmağla ol serhadde İşbara kal‘ası muhâfızı olan Allahdad mezkûra nâme gönderüb ol tarafların keyfiyet-i hâlin istihbâr itdikde Allahdad’ın gönderdiği risâle-i mufassıladan murâd üzre vukûf-ı tahsil itmekle yine ol tarafların â‘yânından Birdi Beg ve Tengri ve İlyas Hoca’ya ba‘zı merdan-ı kârdan ve bir mikdar ‘asker-i cerrâr dahi koşub Allahdad’a mülhak ve re’y-i savâb-dîdi üzre hareket itmelerin tenbîh eylediginden gayrı İşbara’ya on menzil mesâfede Moğol’a tâ’bi‘ Baş Hamza nam kal‘ada Çağatay ve Moğol’un nizâ‘ları olub gâhi bunlar ve gâhi anlar zapt itmekle harab ve bağ vü bostanı sahra vü serab olmağın iklim-i Hıta’ya ‘azîmet iden ‘askere mahall-i istirahat olur mülahazasiyle ânın dahi ta‘mir ve tecdidini tavsiye itdi. Mezbûrlar dahi me‘mûr oldukları üzre sekiz yüz yedi senesi hilalinde ol tarafa ‘azimet ve mahall-i merkûma tenzil-i ahmâl-i ikâmet idüb kal‘a-i mezkûrenin müceddeden binâ ve ta‘mirine takayyüd birle ikdam itmek üzre iken Timur tekrar mezbûrlara nâme ve âdem gönderüb terk-i ‘imâret ve girü ‘avdetlerin (s. 169) tenbîh birle ba‘de’l-yevm ‘imâret-i kurâ ve mezâri‘ ve îcad-ı bağ vü bostan olunmağla ümerâ ve vüzerâ ve zu‘âmâ ve tâyife-i âskerî ve ekâbir ve re‘âyâ bezl-i makderet ve her kes yerlü yerin ‘imâret itmeğe me‘mûr oldılar. Kezalik serhadd-i Semerkand’dan müntehâ-yı İşbara’ya varınca cümle ehl-i kurâ ve emsâr ‘âlim ve câhil hâdim ve mahdûm terk-i kâr ü kisb ve ibtal-i mua‘melât idüb kavlen ve fi‘len emr-i zira‘at ve

hırâsete bezl-i meçhûd ve sarf-ı nukûd itmeleri tenbîh ü te'kîd olduğundan gayrı her kes husus-ı mezkûr icrasına bî-ahmâl be imhâl iştigâl göstermek için cema'at ve 'aşiretleri beyninde bu vech üzere nidâ itsün ki; Bir ferd edâ-yı farizaya muztarr olur ise dahi terk-i filâhat ve zira'atden el-hazer'l-hazer cevaz göstermiye bu makule tenbîh ü te'kid ile mektubın meşhûn itmeğin fermân-ı Timurî üzere kal'a-i mezkûre 'imâreti terk ü te'hîr olunub 'âsakir-i mezkûre 'avdet ve takayyüd-i emr-i zira'at itdiler.

91. FASL: TİMUR'UN İKLİM-İ HİTA'YA 'AZİMET VE MÜNTAKİL-İ DÂR-I ÂHİRET OLDIĞI BEYÂNINDADIR

Mezbûr kâr-ı zira'at ve tedbîr-i mülk ü memleketden dahi kâm-ran ve tahsîl-i meram idince 'âdet-i kadîmesi üzere kasd-ı etrâf ve teshîr-i bilâd ve eknâf için tavâif-i 'askerîye fermânlar ısdâr idüb dört senelik tedârik-i zâd u zevâd ile iklim-i Hıta seferi için hazır vü müheyya ve dernek yerine 'ale'l-'acele sür'at ve 'azimet itmelerini te'kîd-i ekîd itmekle erbâb ve tavâif ve eshâb-ı tavâif birden bine binden bire varınca evvel-be-evvel yerlü yerinden nehzat ve ta'yin olunan 'asker-gâha gelüb cem'iyet itdiler. Ol hengâmda mukaddime-i ceş şitâ olan fasl-ı harîf ve ordu-sipâh siyâh-ı şitâdan haber virüb bu def'a sâire kıyâs olunmaz şiddet-i 'azîme ve berd-i kesîr ile müteveccih olmuştur. El ayak kurudur ve burun ve kulak bırakur diyü heybet-bahşâ-yı ihbâr olunmağın Timur dahi berd-i hevedan kuddûm-i şitâyı istişmâm ve nesîm-i (s. 170) harîfden kışın teveccühün isti'lâm idince tavâif-i askerî çerge ve çadır ve tedârik-i kabâ' ve libâs-ı şitâ itmelerin fermân itdi. Bu kadar ile iktifâ idüb kelâm-ı nasa mültefit olmamağla terk-i 'azîmet itdi ve tavâif-i 'askeriye dahi "şân-ı şitâya vücûd virmek serdî-i hevâ berd ve silâhdır. Esvâb ve ateş ile def'i mümkündür." diyü birbirine tesliye-bahş olurlar idi. Ba'de-zalik cem'iyet-i 'asker ve ümerâ ve vüzerâ sefere hazır vü müheyya olunca Timur'un nakl-i eskâl-ihassasiyçün beş yüz 'araba takdîm olunub sene-i mezkûre recebinde âvâze-i kûs-i rihlet-i velvele-endâz-ı zemîn ü zaman ve ızdırab 'asker kıyâm-ı kıyâmetden nişan oldı. İttifâken rûz-ı hareketlerinde 'âle's-sabah bir 'azîm soğuk zuhûr idüb eshâb-ı libas ve üryan yeksân-ı yaprak gibi ditreyüb harekete mecâl bulmaz iken yine beher-hâl düşe kalka râh-ı maksûda 'azîmet ve seyr ü seferleri nehr-i Ceyhun'a vâsıl oldukda nehr-i mezkûr muncemid olmağın hemandem bî-tevakkuf buz üstünden Timur mürûr ve tavâif-i 'askerîye dahi mutabaat ile nehr-i mezkûr ubûr itdiler. Ol hengâmda ceş-ı şitâ dahi

şiddet idüb ‘akl-ı hoşların rübûde ve hevâ-yı serd ellerin ve ayakların bürîde idüb ekseri müşrif-i helak olmuşiken yine Timur ‘azîmetinden feragat ve heste ve bî-çârelerine merhamet itmeyüb veçhinde asla kusûr itmedi. Nice ol hevâ-yı bârid ve rîh-i ‘akîm müsâdif olduğu kimesneyi ızâm-ı remîm itmekle ganî ve fakîr-halleri beraber ve mîr ve gedanın ahvâlin yek-ser olub sabr u sükûnları münkati‘ ve ‘îş ü ‘işretleri kemâliyle mümteni‘ oldı. Bu vaz‘-ı bedî‘ üzre Timur’un ‘askerinden cemm-i gafîr hâlik ve çok kimesnenin elleri ve ayakları ve enf ve gûşleri düşüb sâkıt olmuşiken yine Timur-ı zâlim mültefit olmayub ‘azîmetine fütûr virmedi. Timur Semerkand’dan hareket itmezden mukaddem İşbara muhafazasında olan Allahdad mezkûra mektub irsâl ve bu vech üzre kelimât tehevür-i istimal tahrîr itdi ki ol tarafa kuddümü (s. 171) için kendü malından zâd u zevâde ve zâhire ve me’kûlât-ı devâbb ihzâr ve bir gice ancak ikâmeti için matbah-ı hassaya yüz deve yükü dakik müheyya olunmak tenbîh ve bir giceden ziyâde meks ü ârâm olunmıyacağını dahi beyân itmeğin Allahdad’ın bu makule sipârîşden safâ-yı meşrebi mükedder ve âyine-i hâtırı muğberr olub me’mûr olduğu hîmetlerden rayiha-i gazab ve ‘alaim-i gayz istişmâm itmeğin sular cümle câmid ve değirmenler mande olub dakik ihzârı muhâl ve değirmenlerin tahriki ‘adimü’l-ihhtimal iken yine bezl-i mal ve cidd ü cehdin isti‘mal idüb cem‘-i fi‘le ve kârdân ve tûvana âdemler ihzâr ve kat‘-ı enhâr ve idâre-i medar ider kadar sular akıdub bir mikdar idâre-i medar itdüğü gibi yine serdî-i heva ile suları muncemid ve medarları tavakkuf idüb ırgad ve fi‘le-i ‘âciz ve nâtüvan oldukların Allahdad dahi fehm itdikden sonra yine tahsîl-i merama ikdam üzre tekrar Timur tarafından mektub-ı gadr-mahsûb vârid olub husus-ı mezkûrun icrâsı te’kîd olunmağın Allahdad bu mertebe teklif-i mâ-lâ-yutâk ile mükellef olduğımı ma’nâ-yı helâka te’vîl ve ma’rûz-ı ma’riz-ibelâ-yı ‘ariz ve tavis olunduğuna delil idüb mukaddemâ Timur-ı gaddar Haleb ve Şam’dan gasb itdüğü emvâl-i ‘ibâdullah ve zâd u zâhire-i bilâdullah vebali harekete gelüb â’dâ ve ızdâd-ı gammazlariyle Timur kendüye hâtır-mande olduğu ma’lûmı olduğından gayrı mukaddemâ müceddeden binâ itdüğü cami‘in mübâşiri olan Cild Mehmed’e itdüğü ta‘addîden ve nehb-i emvâl ve esîr-i etfâl itdüğünden dahi ‘ibret alub leyl ü nehâr bî-karar ve vedâ‘-i ehl ü ‘ıyâl ve me’yûs-ı mal ü menâl olmuşiken Timur İşbara’ya on menzil mesafeye nüzûl ve şehri Ramazan dahi kasaba ve karye ve emsâr u bilâda duhûl idüb yollar mesdûd ve âyende ve revende kapuları meşdûd oldı.

92. FASL: TİMUR'UN VEFÂTI BEYÂNINDADIR (s. 172)

Mağrûr tayy-i merâhil ve kat'-i menâzil iderek Otrar nam mahalle darb-ı hıyâm ile gösterdikde zarar-ı şitâdan libâs-ı sakîl ile zâhiren emin olduğu gibi bâtınen dahi sıhhat-i karîn olmak mûlahazasıyla âher ömrüne dek itdiği zulm ü ta'addî iktizâsı üzre alûde-i müstevcibü'l-'azab olub güyâ dünyâda nâkıs olduğu gibi âhirete dahi âsâm ü vebâl ile vusûl için neüzü billah su-i âkıbetden tesvîlât-i şeytaniye ile edviye-i nafi'a ve 'akakir-i çâre ile takdir-i 'arak-ı hamr idüb şurb u tenâvülle meşgûl ve tedbîr-i hâl 'asker-i ve-mâ yuhtâc seferden megfûl olub keyf-i 'arak ile zemîn-i âsûmân gözünde bî-gark oldu. Hükm-i kazâ vü kader ile mazanna-i hıfz-ı sıhhat olan şurb mâ-dâm bâ'is-i merg ve in'idam ve mânend-i şarab mesmûm-ı sebeb-i mevt-i mahtûm olmağla ciğerine te'sir ve binâ-yı vücudun tedmîr itmekle etıbbâyı da'vet ve 'arz-ı maraz ve taleb-i devâ itdikde ittifâk ârâ-yı etıbbâ ile hararet için karnı ve cebîni üstüne buz pâreleri vaz' olunub her çend def'a hararet ve istirdâd-ı sıhhatte gûşîş itdiler ise de fâide-mend olmadı. Ve her ne kadar muktezâ-yı tıb üzre sufûflar ve ma'cun ve bezverat gûna gûn tertib idüb virdüleri isede çâre-gîr olmayub 'âciz-i etıbba mukarrer olunca mevtine intikâl idüb kan istifrâğ ve hezar nedâmet ve hasret ile dağ ber bâlâ-yı dağ sekiz yüz yedi senesi Ramazanı'nın on yedinci Çarşamba günü zâhir-i kavle yedinci günü hem-râh-ı kafîle-i âdem olub dâr-ı mücâzât ve mükâfata vaz'-ı kadem itdi. Mevtiyle 'âlem ve 'âlemiyânın dîdeleri rûşen ve ihzânları gülşen olub nevâz-ı şiddâd-ı şükrâne oldılar.

Mesnevi

Döner dolaba benzer çarh-ı bîdâd

Sürûr ve şûr ile devrâne-i mu'tâd (s. 173)

Olursa bir nefis-i kâm üzre dem-saz

Olur bin nağmede âher sitem-saz

Bugün görsen birin devletle mağrûr

Görürsün bârını me'yûs ve makbûr

Nice meh pâre ve hurşîd-i tal'ât

Nice nâzende-i mergûb-ı sîret

Olurken nâz ve ni'met ile mesrûr

Cihânda rif'at ve câhile meşhûr

Görürsün âfitâb-ı 'izz ü şânı

Mülûk-i pertevân-ı eshâb-ı tedmîr

İdenler rû-yi ‘arzı feth ü teshîr
Cihâna hükm idüb şarken ve garben
Nizâmın virdiler şer‘an ve de’eben
Uyub ba‘zıları nefis-i hevaya
Olub tâlib hemân ‘izz-i ‘âlâya
Hemîşe-i tab‘ı zulm ü gadre mâ’il
Helâk ve nehb ü esr ve katle kâ’il
Hukukullahı itdi cümle nisân
Delîl-i râh ve de’ebi oldı şeytân
Olub her birisi şîr-i derende
Ezâ-yı ‘âleme mâr-i gezende
Temeshurla tagannî itdi şeytan
Ol âhengiyle durdı oldı raksân
Hakikat sandılar hâb-ı hayâli (s. 174)
Ferâmuş itdiler vakt-i zevâli
Mutâvi‘ sandılar dünyâyı dâ’im
Hulûde oldılar her demde câzim
Berâber tutdılar cevr ü rızâyı
Muvâfık didiler hükm-i kazâyı
İdüb sefk-i dimâ-i pîr ü bernâ
Biri biriyle her dem bin teşâcür
Zuhûr-ı fitne ve esbâb-ı ifsâd
Hezaran hânümânı kıldı berbâd
Olurlarsa eğer bir dem-i mesâlih
Olurlar dest-i seyf ile musâfih
Bulub nâm-ı cihangiri revâcın
Alurken yedi iklimin haracın
Serîr-i serverde bî-muhâbâ
İderken hükmün ‘âlem içre icrâ
Zen-i sad şevher câzû-yı dünyâ
İder bir meğer nâ-me’ mûl-i peydâ
Olurken ta‘na zann-i hüsniyle mâha
Düşürür tahtdan hâk-ı siyaha
Sana ‘ibret yeter Timur-i â’rec

Kerîhü'l-manzar ve noksan ve eflec
Cihâna saldı ateş kıldı berbâd
İdüb ahrâr-ı sebî ve katl-i emcâd (s. 175)
Hezaran mecma'ı kıldı perişân
Nice şâhânı itdi bend-i zindan
Olub müstedric ve zulmiyle müştedd
Nice âzâdeyi kıldı mukayyed
İdüb âsâ-ı Cengiz'i nümâyân
Nice şâh ve gedâyı kıldı yeksân
Mubah itdi zina ve şurb-ı hamrı
Uhûdı nek idüb nefz itdi nezri
Heder itdi dimâ-i mü'minîni
Hebâ'ya virdi mâl-ı müslimîni
İdüb ifnâ mülûk-i bahr ve berri
İhâtâ eyledi devriyle kutrı
Olub itfâ-i nûrullaha senâi
Hezaran ma'bed-i İslâmı mâzi
Zebâb-ı sâil ve kelb-i 'ukûrı
Hezaran fâsik ve ehl-i fücûrı
Musallat eyledi ecnâs-ı nâsa
Cihan halkını saldı tasa-i yasa
İhânet itdiler 'âli Resûle
Hıyânet itdiler ehl-i kabûle
İdüb tahkîr 'ilm ü ehl-i 'ameli
Ser-â-ser 'âleme 'âmm itdi zulmi
Olnca fisk ve istidrâcı kâmil
Şümûs-ı devleti oldukda zâil
İçün dest-i kazâdan ke's-i mesmûm (s. 176)
Megak-ı hâkî düşdi oldı matmûm
Düşüb başdan murassa' kesr-i tâc
Lâhd oldı âna bâlîn-i dîbâc
Nedâmetle hezaran âh ve hasret
Çeküb itdi ticâretde hasâret
Bu denli mülk ü malı oldı berbâd

Meded-res olmadı evlad ü ahfâd
Olub vâ-beste-i i‘mâl ü evzâr
Âna nef ‘ itmedi ecnâd ve ensâr
Gel imdi birâder olma mağrûr
Cihânda mülk ü mala olma mesrûr
Misâfir-hânedir bu dâr-ı dünyâ
Bu hân içre ikâmet fikr-i bî-câ
İlahi lütfun ola râh-nümâmız
Beni hakka ola iktidâmız
İlahi ‘afv ü safhın eyle ihsân
Ki ehl-i cürme-der olunca gufrân
Sanadır yâ ilahi hep recâmız
Bugün yarın kapundur mültecâmız
Şefî ‘ eyle Hudâyâ zemahşer
Şeh günini ehl-i cürme yekser
Edeb birle salâvat-ı tayyibâtın
Kemâliyle selâm-ı zâkiyâtın
Ola ol şâh fahr-i ‘âlemine
Kezâlik âl ü sahb ve ta‘biîne (s. 177)

Mukaddemâ Baş Hamza kal‘ası binâsına me‘mûr olan ümerâdan Ötüken haâkimi Emir Sa‘ad’ın Allahdâd ile hukûk-ı sâbıkası ve meveddet olub ordu-yı Timur’da bulunmağın Timur-ı seffâk helak ve endahte-i megak-ı hak olduğunu tahrîr ve Allahdad’ı bu müjde ile tebşîr itmeğın sene-i mezbûre Ramazanı’nın ondördüncü günü nâme-i ferhunde-dem mânend-i hamâme-i hürrem-i ferah-bahşâ-yı vürûd ve mefhûmı ma‘lûmı olub Allahdad vâ’ki‘-i hâlden haberdâr olunca müceddeden birle keşti-i emeli giriftâr-ı girdâb-ı elem iken lenger-endâz-ı sâhil-i necât olub sahrâ-yı hayretde perişân iken şehr-istan-ı ‘îşde ferâg-ı bâl ile murabba‘-nişin-i emn ü emân oldı. Mezbûrun tafsil üzre ahvâli inşâ’-allahû te’âlâ ‘an-karîb zikr olunur.

93. FASL: CÜLÛS-I SULTAN HALİL BEYÂNINDADIR

Timur taht-ı serverîden endahte-i tahte-i tabut olunca fezâ-yı ‘âlem-gülşen ve dîde-i dünyâ-rûşen olub ‘asker mabeyninden Emir İnşâh ibn-i Timur’un oğlı Sultan Halil’den gayrı ve mukaddemâ Sultan-ı Mısır Melik Nasır’a firar idüb girü Timur’a

‘avdet iden hemşire-zâdesi Sultan Hüseyin’den ma‘âda kimse bulunmamağla mezbûrân kazıyye-i fevt-i Timur’ı ketm ve istitar ve kabâil ve ‘aşaire izhâr itmemek murâd itdiler lâkin mestûr olmayub şâ’yi‘ olmağla vâ’ki‘-i hâle cümle vâkıf ve güft ü gû-yı erbâb-ı hall ü ‘akd muhtelif olub tavâif-i âskerîye mütezâhim ve tufan-ı deryâ gibi mütelâtım iken müsa‘ade-i baht-ı ‘âliyle taht-ı pâdişâhîye Sultan Halil müstevli oldu. Müşârün-ileyhin vâlid-i mâcidi Emir İnşâh hâkim-i Azerbaycan olub ve Mehemed ve Ebubekir nam oğulları dâhi hıdmet-i pederde idiler. Maverâü’n-nehr ile bunların arası dûr-â-dûr sahrâlar ve ‘arız ve tavîl dağlar olub Ebubekir-i merkûm Çağatay beyninde şeca‘at ve fûrûsiyet ile meşhûr ve heybet ve şevketle lisân-ı nâsda mezkûr olub şemşîr-zenlikde (s. 178) mâhir ve bir deve darb ile iki pâre iderdi. Fevt-i Timur’dan sonra Emir İnşâhı Türkmenî Kara Yusuf katl idüb Azerbeycan’ı zabt etmekle Emir İnşah’ın bir oğlu Emir ‘Ömer dahi vilâyet-i Fâris müte‘allikatında hâkim iken Ebubekir-i mezbûr varub Emir ‘Ömer’i helak itmeğın kendüsi dahi Kirman hâkimi İdigu yedinde helak oldu. Bu mâbeynde olan cenk ü cidâlleri kütüb-i tevârihde ‘âle’t-tafsîl mezkûr olub mâ nahnü fihimize münâsib olmamağla ihtisâr olundu. Mevt-i Timur’da oğlu Şah Rah dahi Herat ve memâlik-i Horasan’da bulunub bundan ‘akdem tahrîr olunduğı üzre Timur hâl-i hayâtında oğlının oğlu Sultan Mehemed ibn-i Cihangîr’i veliahd itmişiken müsa‘ade-i kazâ vü kader olmayub memâlik-i Rûm’da bundan ‘akdem tahrîr olunduğı üzre Akşehir’de merhûm olmağın birâderi Pîr Mehemed vilâyeti takdîm ve zimâm-ı saltanatı kendüden sonra yed-i tasarrufuna teslim itmişidi. Lâkin vakt-i intikâlde kendü canına meşğûl olub tekrar tedârik-i sultân-ı cedîd ve umûr-ı saltanatı tavsiye ve tecdîde kâdir olmadı. Sâir evlâd u ahfâdı dahi emâkin-i ba‘idede olub veliahd olan Pîr Mehemed dahi serhadd-i Hind ve Horasan olan Kandahar’da bulunmağla pâ-yi tahtları olan Semerkand ile Kandahar mâbeyni dûr-â-dûr sahrâ ve kûhistan olduğından gayrı kış faslı olub evlâd u ahfâd-ı Timur’dan birinin harekete iktidâr ve mecâli olmamağın şâhid-i saltanat ta‘arruz-ı rakibden hâli olub Sultan Halil bilâ kâl u kıyl sâhib-i taht ü tâc oldu. Bu cilve-i tâze ile ‘âlem ve ‘âlemiyân şâd ve bu şive-i pür ‘işve ile harâb olan kulûb ma‘mûr ve âbâd olub rû-yi zemîn-i cehennem iken dâr-ı nâ‘im-i şûre-zâr iken çemen-zâr oldu. Pâdişâh-ı müşârün-ileyh dahi ‘âsâkir ve ümerâ ve serdârân-ı cünûd ve hükâm-ı emsâra vakf-ı merâm üzre icrâ-yı hükm ve tavâif-i ümem ve ekalim-i ‘Arab ve ‘Acem emr ve nehyine lebbeyk ve ni‘am ile cevab virdiler. Ol dahi (s. 179) cümleye beşâset vü heşâset ve hüsn-i mua‘mele idüb feth-i hazâin ve keşf-i defâin ile atâ ve ihsânı ve kerem ve sahâyı ‘âmm itmeğın ser-tâ-pâ mülûk ü selâtin ve hükâm-

1 ümerâ-yı zemîn cân ve dil ile mutî‘ ve münkadı olmağla kalbinde hased vü kîni olanlar hurûc ve ‘âdem-i ita‘ata kâdir olmadılar. Pâdişâh-ı müşârün-ileyh Yusufî hulk ve Muhammedî hulk ve Halil’i rıfk ve İsmailî sıdk olub esbâb-ı melahatı hâvi ve derûn ve birunu sıdk ve safâ ile mütesâvî olmağın ‘âmmе-i ‘âlem muhabbet ve meveddetine râğıb ve eshâb-ı ‘ahd ü mîsak ‘âdem-i ita‘atinden müctenib idi. Timur-ı pür-fütûr cîsr-i âhirete ‘ubûr itmeğın Sultan Halil ‘izâmın mihaffeye tahmîl ve ordu ile Semerkand tarafına ‘azîmet itdi. Ol hengâm-ı meserret-fercâmda şiddet-i şitâ dahi mürtefi‘ ve bahâr-ı hûceste-âsâr ikbâl idüb ‘âsâkir-i Timur mâbeyninde vüzerâ-yı sâhib-iktidâr ve ümerâ-yı celîlü’l-âsârdan Timur’un müdebbir-i umûrî ve devletinin mütemmim-i kusûrî olan ba‘zıları bu pazara revaç virmediklerin Sultan Halil fehм idüb kendüyi istisfâr ve devlet-i Timur’ı kendüye istiksâr itdiklerin ve dahi ba‘zı kimesnelerin kulûbi kederden sâf ve hiç olmaz ise ‘ammu-zâdeler bu güft ü gûyiden hâli olmadıkların mûlahaza birle her derde dermân ve her ha’ife emân ve her hitaba cevab ihzâr itdikden gayrı şiddet-i şitâ her bir sıhhati zelîl ve her sahîhi ‘alîl itmiş bulunmağın Sultan Halil mutaba‘atından gayrı madde-i hayât bulunmamağla ekâbir ve esâgir ‘âsâkir-i kemâl-inkıyâd ve ita‘at birle ma‘an menzil-i merama imale-i licam-ı ‘azîmet itdiler lâkin ba‘zının zamirinde nifak-ı muzmer olmağın ibtida Berendak nam bir emir-i pür-tezvîr sûret-i salâhdan huzur-ı pâdişâhiye gelüb bu vech üzere takrîr itdi ki; “Savâb-dîd-i re’y-i ‘âlem ârâ-yı şehriyârî olursa bu fakir ilerü varub dârü’s-saltanata kuddümlerinin levâzımın tevfir ve zahire ve mâ-yuhtâcın teksîr deyim” diyü (s. 180) talebkâr-ı izin olmağla taraf-ı pâdişâhîden me’zûn olub der-sa‘ât güç ve ordudan infisâl ve icrâ-yı mâ-fi’z-zamîrine isti‘câl itdi. Tayy-i tavâmir-deşt ve kûh-sâr iderek nehr-i Seyhun’a vürûd ve nehr-i mezkûr üzerinde ârâste olan cisrden ubûr itdiği gibi cisri kat‘ idüb ref-i livâ-yı ‘ısyân birle Sultan Halil’in ribka-i bi‘atin selb itdiğin izhâr ve Semerkand tarafına sarf-ı sûtûr-ı sarsar-reftâr itdi. Der-‘âkâb Sultan Halil dahi ma‘ber-i mezkûra gelüb nasb-ı hıyâm-ı gerdûn-kıyâm itdikde cisrin inkıtâ‘ı manzûrî ve Emir Berendak’ın ‘ısyânı ma‘lûmı olub amma kemâl-i vakar ve temkinden nâşi ateş-i gazâbı mütelaşi olmayub tegâfûl ile mua‘mele ve bilâ-fütûr tekrar tedârik-i sefâin itdürüb nasb-ı cisr ile ubûr itdi. Amma verâ-ı bilâd-ı Seyhun’da sabıkân hâkim ve müteveli olan Hudadad nam emir Sultan Hüseyin’e mensub ve ol tarafda ecille-i vüzerâdan mahsûb olub kin ve kederden hâli olmamağla Sultan Halil medar ile mua‘mele idüb ol tarafların hükûmet ve eyâletin nâmına terkîm ve tastîr ve tekrîmin tevkîr ile istitâr-ı ma-fi’z-zâmîr idüb Semerkand tarafına ‘azîmet itdi.

94. FASL: SULTAN HALİL'İN SEMERKAND TARAFINA VÜRÛDİ BEYÂNINDADIR

Pâdişâh-ı bâ-intibâh kat'-i menâzil ve râh iderek meserret-efzâ-yı vusûl oldukda vâli ve ümerâ ve zu'âmâ ve eşrâf ve â'yân ve hükâm etrâf-ı seyre pûşân ve nâlâ-i gunan ri'âyet-i merâsim-i ta'ziye ile istikbâle müsara'at ve ta'zim-i cenâze-i Timur'a mübâderet idüb hîn-i mülâkatda edâ-yı hıdmet-i dest-bûsî itdikden sonra takdîm-i merâsim-i tehniye ve mübârek-bâdî-i taht ve tâc-ı saltanat idüb pişkeş ve hedayâ-yı seniyye ve tuhaf-ı behiyye ile her biri hâiz-i şeref mülâkat oldukca Sultan Halil dahi şâyeste-i devlet ve lâyıq-i saltanat olur harekât-ı şâhâne ile mukâbele ve hüsn-i edâ ile mua'mele (s. 181) idüb tebcîl birle her kesi iştikakına göre makâmında tenzîl iderdi. Bu esnâda Emir Berendak dahi dest-bûs-ı mülâkat olmağın taraf-ı pâdişâhîden madde-i cısır suâl olunmayub tecâhül ile meclis münkazi oldu. Ba'de-zalik taht-ı pâdişâhîde sâbit-kadem ve emr ve nehy-i umurda râsih-dem olunca mezbûr katl itdürüb dâr u diyarına taslîl ile hâne ve hânedânın berbâd ve 'ibret-i âşinâ ve hor-yâd itdi.

95. FASL: TİMUR'UN DEFNİ BEYÂNINDADIR

Sultan Halil Semerkand'a vusûlünde defn-i cidde ve tedârik-i lahde cehd idüb Timur'un cenâzesin abnus tabût ile başlar üstüne techîz ve kendüsi piyâde yanınca revâne ve mülûk ve â'yân siyâb-ı siyâh ile resm-i 'azâ icrâ olunarak Ruhâbâd nâm mevzi'de Sultan Mehmed'e mensûb medresede yine merhûm Sultan Mehmed kabrine tebcîl ile tenzîl itdikden sonra müte'addid hatm-i şerîf ile kıra'at ve tefrik-i sadakat ve it'am-ı ta'am ve taksîm-i sükkerin halevât olunub kâide-i hayrata ri'âyet olundu. Andan sonra tezyîn-i kabre mübâşeret olunub kerân-bahâ kumaşlar ve münakkaş perdeler ile müzeyyen ve murassa' silâhlar ve kıymeti ve kıymetlü mücevher âvizeler ve mutalla kandiller divar ve kubbelere ta'lik olunub enderûn ve birûn farş-ı kevâkib-i nakkaş ile âraste kılındı. Cümleden dört bin miskâl bir altun kandil olduğu rivâyet olunur. Kezâlik evkâf-ı mevfûre ve huddâm ve erbâb rivâyet ve vezâif ta'yin olunduktan sonra bir üstad-ı şîrâzi nâdide ve naşnide fûlâd-ı sarfdan ma'mul bir tabût-ı 'acîb terkib idüb Sultan Halil hıdmetine takdim itmeğın Timur'un izâmı ol tabuta nakl olundu. Kabri ol tarafların halkı mâbeyninde mezar-ı meşhûr olub nakl ile ziyaretgâh-ı hass ve 'âmm oldu. Ve bir mertebe ta'zîm ü tekrîm ve

ri'ayet olundu ki ol kurbdan mülûk mürûr itdikce hulûs ve huzu' ve belki davarlarından nüzûla ikdâm iderler idi. (s. 182) Timur zîr-i hakda mestûr ve Sultan Halil serîr-i serverîde mesrûr olub fasl-ı şitâ dahi mehcûr ve mevsim-i bahâr bazâr-ı cihana 'itr ü reyyâ-ı hinle 'ubûr idüb şu'arâ ve fusahâ mersiye-i pâdişâh ile tehniye-i sultan-ı cedîd ile hoş-elhân olub i'tidâl-i hevâyla dünyâ dahi hurrem ve handân ve gülistan ile nevâz ve şükran ve tuyûr gûnû-gûn şâh-sâr-ı eşcâr üzre tesbîh ve takdis-i mülk-i menân ve firâş-ı saba kuddûm-i sultan-ı cedîd için sahn-ı sahrâya farş-ı firaş-ı zümer-i dîn ve envâ'-ı zevâhir ile tezyîn-i rû-yı zemîn idüb bu vakt-i behcet-iştîmâl ve sâl-i ferhunde-fâlde Sultan Halil tasarruf-ı mülk ü memleketde sâhib-i istiklâl oldukdan sonra temhîd-i ahvâl-i vüzerâ ve ümerâ ve tashih-i hâl-i re'âyâ vü berâyaya sa'y ve ihtimama bu vech üzre mübâşeret itdi ki ol celb-i hâtır insan olmaz illâ ihsân ile ve cem'iyet-i havass olmaz illâ bezl-i mâl ile diyü feth-i ebvâb-ı hazâin ve kesr-i akval-ı defâin ile ednâ ve â'lâya ve 'âlim ve câhile seyyid ve 'âmmiye ve dâna ve nâdâna istihkaklarına göre bezl-i mâl-ı ceyb ve dâmânların ihsân ile mâl-â-mâl idüb sayd kılub kibâr ve şikâr havâtır-ı sigar itdi. Timur'un gazab ile cem' itdiği emvâl-i müslîmin ve gadr ile tahsîl itdiği hazâin-i selâtini muarrız bezle takdim ve Timur vebâlini çekdiği malı cebr-i kulûb-i münkesire için taksîm itdi.

96. FASL: İ'NÂD-I BA'Zİ VÜZERÂ BEYÂNINDADIR

Hâkim-i bilâd-ı Maveraün-nehr-i Seyhun ve Türkistan olan Emir Hudadad zamirinde olan şekavetin izhâr ve hurûc ve Sultan Halil'den rû-gerdân ve ref'-i livâyı ısyân itmekle her nâkıs ahd ü mîsâk ve her şakî-i pür-nifâk mezbûra ta'bi' oldu. Kezalik Timur'un mukarreb ve emin ve ümerâ-yı sâhib-temkînden eş-şeyh Nûreddîn dahi nakz-ı ahd ve ateş-i isyânı îkad ve tab'-ı nizâm ve intizâmı ifsâd idüb hudâda mülhak oldu. Ba'de-zalik Şah Melik dahi Sultan (s. 183) Halil ile saf-dil olmamağla tarik-i muhâlefete sâlik olub Semerkand'dan ref'-i pâ ve 'ale'l-'acele bargâh-ı Şahruh'a çehre-i sa'y-i müraca'at oldu. Amma Sultan Halil yerine mültefit olmayub ancak in'âm ü ikrâmın mutî' ve münkâda 'âmm ve terk-i ehl-i 'inâd itdi.

97. FASL: SÂHİB-İ İŞBARA ALLAHDAD AHVÂLİ BEYÂNINDADIR

Mukaddemâ tahrîr olunduğı üzere sinor-ı Moğol İşbara Kal‘ası muhâfazasında olan Allahdad mevt-i Timur’ı tahkîk idince heman ol gice kendü hayır-hâhlarını da‘vet idüb helâk-i Timur ile def‘-i mahzur olduğun tebliğ ve ba‘de’l-yevm ne vech üzere hareket lâzımdır ve salâh-ı hâl nedir diyü istişâre itdikde her biri bir gûne hareketi istisvab ile İşbara’dan rihlet ve vatan-ı aslîyye ‘azîmet itmek üzere müttefik olub ol girdabdan halas için sâhil-i necâta can atdılar. ‘Âle’s-sabah kanûnları üzere hıdmet-i muhafazadaolan ümerâ ve zu‘âmâ ve serdârân-ı Türk ve Hind ve serkârân ‘asker-i Sind ve ehl-i ‘Irâk bi’l-ittifak ‘ale’l-‘ade ziyâret ve edâ-yı merâsim-i selâm ve selâmet için meclis-i Allahdad’a kuddûm ve her kes menzil ve makâmında ikrâm ile ku‘ud itdikden sonra âfâtî sohbetler encâm bulunca birkaç ihtiyâr-ı umûr-dîdelerile Allahdad tenhâ-nişîn olub kazıyye-i Timur’ı hikâyet ve ba‘de’l-yevm ne vech üzere hareket lâzımdır diyü istişâre itdikde cümle savâb-dîdine havâle ve sizden fermân ve bizden ita‘at sizden emr bizden edâ-yı hıdmet diyü cevap virmeleriyle ol dahi kavlı fi‘llerini istihkâm için cümleye yemin ile ahd ü mîsakdan sonra va‘d-i ihsân ile kazıyye-i mezbûre ketm olunmasını dahi aher kelâm itdi. Bu üslûb üzere mezbûrları bend itdikden sonra tekrar mezbûrları taleb ve bu vech üzere keşf-i matlab itdi ki:”Ey cema‘at-i müslimîn hayr-ı savâbdîdim budur ki; fakir Semerkand’a varub temhîd-i ahvâlinize müsaraat ve sizi hıdmet-i muhafazadan ref‘ve yerinize âher ‘asker irsâl (s. 184) ideyim ve bu babda yemin iderim ki bir sa‘ât tegafül ve tevakkuf itmeyüb bu mühimin husûline sa‘yden münfek olmıyım. İmdi hüsn-i ittifak ile zabt-ı umûr ve tahkîm-i kal‘a ve sinor itmekde ve â‘dâ-yı dûr ve teb‘id eylemekde şid-miyân-ı gayret idesiz. Ol kadar sizden mehl isterim ki Hocend’i ‘ubûr ve Sultan Halil’e vusûl bulmam. Ol mikdar sabr ve sükûn ider iseniz her birinize kâm-rân-ı merâm olursız diyü hatm-i kelâm idince cümle emrine mutî‘ olub gıyâbında hilâf-ı hareket ve kesr-i ‘asâ-yı muahedat itmemek üzere ittifak itdiklerinde serdâr-ı ‘asker-ı ‘Irak olan emir-i ma‘sûm kaım-i makâm olmak üzere mesned-i hükûmete takdim ve hıfz-ı kal‘a ve burc ve beden ehline göre taksim olundu. Allahdad İşbara’da tûl-i meks ile mutavattın olub cümle mâl ve minâl ve evlâd u ahfâdı ol tarafda bulunmağın mâh-ı Ramazan-ı mezkûrun on yedinci günü mültefit olmayub nefir-i kıtmîr mal ıtlak olunur her nesi var ise nakl ve harem ve evlâd ve tevâbi‘ile

İşbara'dan nehzat ve Semerkand tarafına 'azîmet üzere iken esnâ-yı tarikde Sultan Halil tarafından âdem ve fermân vârid ve havâdis-i rüzgâr ve inkılâb-ı devrân ile bi'z-zât serîr-i serverîye cülûs ve bi'atle mülûk ve ekâbir-i nâs emniyet-i me'nûs oldukların tebliğ idüb ve'l-hamdülillahi-te'âlâ kavais-i saltanat 'âdet-i kadîme üzere müstakîm oldığın işâret birle İşbara'dan hareket etmeyüb hıdmet-i muhafazaya me'mûr olan 'âsâkir ve ümerâ ile sâbit-kadem ve redd-i keyd-i â'dâda râsih-i dem olmaların tenbih-i ekid ve 'an-karîb tebdil olunub 'asker ve müstahfızın-i cedîd dahi irsâl olunacağını îmâ ve hâtırın tatyîb itdi. Allahdad mektubın mazmûnına muttali' oldukda harekete nâdim ve emrinde mütehayyir olub ne vech üzere hareket ideceğinde mütereddid iken Emir Hudadad tarafından dahi mektub ile âdem (s. 185) zuhûr idüb mefhum-ı mektub ba'de't-tehiyye ve't-tekrîm İşbara'dan hareket ve kendü tarafına 'âle't-ta'cil vusûlin işâret itmeğın Allahdad bu ma'nadan mesrûr olub Sultan Halil müsamaha idici ve 'özü kabûl ider bir pâdişâhdır mülâhazasile bâ-vücûd ki Hudadad tarafına gitmek gayet müte'assir ve tariki zahmetlü ve meşakkatlü envâ'-ı mevânî var iken pervâ itmeyüb Ceyhun'ı ubûr ve kat'-i menâzil ile Hudadad'a vâsıl oldı. Mezbûrın kuddûminden Hudadad mesrûr ve dil-şâd ve takviye-i bâzû-yı fitne vü fesâd idüb ittifak ile nehr-i Hocend'i ubûr ve Semerkand tarafına mürûr ile sekiz yüz yedi senesi şevvâlinde 'âle'l-gafle Semerkand'a tâ'bi' Betrek nam mahalli kaide-i Timur üzere nehb ü gâret itdiler. Mezbûrlar bu vech üzere sâlik-i tarik-i şirret ve mahall-i mezkûrı nehb ü gâret itdikleri Sultan Halil'e inhâ olundukda ol vakt üzerlerine varılmak ve def'leri mümkün olmamağla tegâfûl ile mua'mele eyledi. Ehl-i Semerkand zîr-i sâye-i Timur'da kemâl-i emniyet ve rahatda iken ibtida ol iklimde izhâr şer ve şûr ve îcâd ü fesâd iden Hudadad oldı.

98. FASL: İŞBARA'DA OLAN 'ASKERİN AHVÂLİ BEYÂNINDADIR

Allahdad İşbara'da nasb-ı kaim-i makâm ve 'asker ve kal'anın ahvâline intizam virüb revâne oldukdan sonra istilâ-yı Moğol havfiyle kal'ada olan cünûd tâ'bi'-i evhâm olub bî-ârâm olmalarile ittifaqları nifâka mübeddel oldı. Bir fırkası nakz-ı ahdden müctenib ve Allahdad ile karar-dâde olan uhûd ve şurût üzere sâbit-kadem olub hiç olmaz ise Allahdad'dan bir haber veya mektub gelince sabr ve ârâm ideriz görelim. Ne tarike 'âzim ve ne tedbire câzim olur. Eğer murâdı murâdımız üzere olursa febihâ ol vechile hareket ideriz. Ve illâ re'yi re'yimize muvafik olmaz ise

kendü hâlimizi tedbîr ve tefekkür ideriz didiler. Ve ba‘zılar bi‘l-külliye İşbara’dan hurûc ve her kes mesken ü me‘vâmıza gideriz diyü bahs ve nizâ‘ları cenk ü cidâle (s. 186) mü‘eddi olub hatta Horasan ekâbirinden Neyyik nâm bir âdem etrâk mübâşeretile helâk oldı. Ve ba‘zılar dahi bu asl fitneler ile bî-karâr olub firara ‘azîmet idince kusûrunın dahi sabr ve sükûnı kalmayub netice cümle hâne güc ve kebîr ve sagîr piyâde ve süvârieleri sahîh ve ‘alîl ve meta‘ ve dinar her neye mâlik iseler tahmîl idüb râh-ı maksûda revâne olub menzil mesa‘velerinde şey-i kalîlden ve bir mecnûne-i ‘acûzeden gayrı bir nesne komadılar. Bu üslûb üzre Allahdad’a mülhak vâ‘ki-i hâli hikâyet itdikle Allahdad bu babda kimesneyi muâheze itmediğinden gayrı kendüsi itdiği şartın icrasına takayyüd itmediğin Hudadad’ın müma’na‘âtına havâle ve i‘tizâr ile tavâif-i mezkûreyi yanında alıkoyub Semerkand tarafına ‘azîmet için nîgeh-bân- fırsat oldı. Hudadad gelüb Semerkand tarafların nehb ü gâret ve Sultan Halil’e izhâr-ı ‘adâvet ve bu babda Allahdad ile yek-dîlü yek-cîhet olub Hudadad’ın umûr-i külliye ve cüziyyesi Allahdad’a müsellemler oldukda Sultan Halil kullarından bir tâife Hudadad’a ‘âsi ol taraf bilâdına münteşir olmalarile Hudadad mezbûrların katl ü ihlâklarını kasd ü tasmim idince Allahdad mâ‘ni‘ olub sûret-i salâhdan bu vech üzre hîle itdi ki ekâbirin ‘âdeti esâgîre ‘afv ü merhamet idüb celb-i hâtir-ı hass ü ‘âm itmekdir. Bâ-husus istiklâl ve ‘âleme müstevli olmak fikrinde olanlar ibtida hulk ile hüsn-i mua‘mele itmeğe muhtacdır. Bunların katl ü in‘idâmlarından ne fâide ve bâ-vücûd ki bizim ile efendilerinin meveddetlevardır. Câiz ki bundan sonra ba‘zıları dahi Sultan Halil’den redd-i gerdân olub hâllerinde mütefekkir ve mütereddîd olursa câiz ki memâlik-i Türkistan’ı arzu ve bu tarafa gelüb size mu‘avin ve müzâhir olalar. Amma bunları katl idersek bu tarafa meyl ü muhabbetleri ‘adimü‘l-ihimâldir. Zirâ bunların efendileri (s. 187) ve dostları Sultan Halil’in erkân-ı devleti olmağla bunlara olan hüsn-i mua‘melenizden mesrûr olub size muhabbet iderler diyü bu makule nesayih ile Hudadad’ı ‘azîmetinden ric‘at itdirdiğinden gayrı tâife-i mezkûrenin ihsânın tevfir ve ri‘ayetlerin teksîr idüb cebr-i kesrlerine takayyüd itdiler.

99. FASL: SULTAN HALİL TARAFINDAN ALLAHDAD’A VÂRİD OLAN MEKTUB BEYÂNINDADIR

Bundan ‘akdem tahrîr ve beyan olunduğı üzre Allahdad ile Hudadad müttefik iken Sultan Halil tarafından Allahdad’a mektub-ı meserret-mashûb vârid olub

mefhûmunda celb-i kalb Hudadad'a dikkat ve hukuk-ı kadîmeyi ri'ayet idüb 'alâ külli hâl ve bî-eyyi-vech-i kân Hudadad'ın tatyîb-i hâtır ile mukayyed ve ateş-i tehevürin teskin idüb "El-mâzi lâ-yüzker" ma'nâsın dahi ifâde ile her ne murâd iderse tekeffül ve her ne isterse der'uhde idüb erkân-ı musadakat ve muvalatı ta'mir ü termîm idesiz diyü işâret itmekle Allahdad mefhum-ı mektuba muttali' olunca Hudadad'a varub beyan-ı hâl ve mâbeynlerin ıslaha sa'y-i bî-ihmâl itdi. Nakl olunduğı üzre Sultan Halil ile Hudadad'ın sebep-i 'adâvetleri bu idi ki Sultan Halil Timur'un emri ile Hudadad'ın terbiyesinde olub mezbûr bed-hû ve bed-mua'mele olmağla Sultan Halil'e eziyetden hâli olmaz idi. Sultan Halil ise latîf-i tab' ve çelebi mîzâc olmağın mütehammil olmayub hattâ şarab-ı mesmûm ile ihlâkına sa'y itmişken Hudadad haberdâr olub ba'zı 'ilac ile def' itmişidi. Bu makule kavlı fi'l ile mâbeynlerinde olan 'adâvet-i kadîmeleri ba'is-i münâferet oldı. Sultan Halil'in nâmesi Allahdad'a vardıkda emniyet-i hâtır-ı Hudadad için yeminler ve Kur'ân-ı mecîde vaz'-ı yed ve zevcelerinin talâk ve malının tedârik (s. 188) ve kullarının 'ıtkın şart itdiğı Semerkand'a varır ise Hudadad ile olan 'ahdin bozmayub ve itaatinden kasr-ı yed itmeyüb Sultan Halil ile mâbeynlerin ıslah ve Timur'un zevcelerinden birin kendüye nikâh itmeğ bu babda sa'y-i tamam ve gûşî-i belîğ idüb ref'-i 'adâvet ve def'-i külfet itmekde 'âciz olursa yine Hudadad'ın musâdakat ve müzâheretinden ref'-i yed itmiye bu makule temelluk ile Hudadad'ı mülâyim ve kalbin şikâr idüb me'zûn olmağla ol vakit orduları sâhil-i nehr-i Seyhun üzerinde olub Şah Rah dahi ol kurbda olmağın heman ol gice tevabi' ve levahıkın ihzâr ve Şah Rah ordusunda olan refiklerin haberdâr idüb tamam-ı ihtiraz ile nehzat ve Semerkand tarafına 'azîmet itdi.

100. FASL:ALLAHDAD'IN SULTAN HALİL'E LÜHÛKI BEYÂNINDADIR

Allahdad nehr-i Ceyhun'dan 'ubûr ve iğneden ipliğ varınca bir nesne komayub şedd-i ahmâl ve silâh ve cebehâne makulesin tevabi' ve levâhıkına tevzi' itdikden sonra piyâde ve za'iflerin ve ahmâl ve eskallerin ilerü gönderüb merdân-ı cenk ü cidâli der-kafâ idüb tertib-i kafil ile seherî gûc ve râh-ı maksûda isti'cal itdikden sonra vâ'ki'-i hâli yegân-yegân Sultan Halil'e tahrîr ve belki istirdadı için Hudadad tarafından 'asker ta'yin olur mülâhasasile istikbâline bir mikdar 'asker talep itdi. Ol gice sabaha dek ve ol gün ahşama dek ittisal üzre kat'-i tarik idüb

piyâde ve za‘ifleri eğerçi ta‘ab-ı ‘azîm ile bî-tâb ü tüvân oldılar. Lâkin beher-hâl yine menzile vusûl birle bir ferd müte’ehhir olmadı. Kezalik ol menzilde dahi bir mikdar istirahat ile nehzat ve zulmet-i leyde râh-ı merâma ‘azîmet idüb gitdikden sonra Hudadad itdiği kâra nâdim ve Allahdad’ın istirdâdına câzim olub der-‘âkâb bir mikdar âdem irsâl itdi lâkin hâlinden habere gubâr-râhından esere vâsıl olmayub bî-fâide (s. 189) ‘avdet itdiler. Bu üslûb üzre Allahdad gelüb Sultan Halil’e vusûl ve mülakatile nâil-i meram ve me’mûl olub hila‘-i fâhire ile tebcîl olundu. Bundan ‘akdem Sultan Halil’in makâm-ı hıdmet-i vezâretinde olan Şeyh Nureddîn ve Şâh Melik ve anlara mânend ba‘zı vüzerâ ve vükelâ tarik-i ‘inada sâlik olmalarıyla Sultan Halil Allahdad’ın vürûdından mesrûr olub cümle vüzeraya takdim ve mühr-i vezâret ve mefâtihi ‘umûr-i cumhûrı yed-i tasarrufuna teslim itdi. Ol dahi fikr-i isâbet-karîn ile temhîd-i ‘umûra bezl-i makderet ve serhadlerin hıfz u hırâsetine kemâl-i dikkat itmekle ahvâl-i bilâd u ‘ibâd mütelâşi iken ber-karâr ve kavâid-i mülk-i müşerref harab iken müceddeden ‘imâret ve üstüvâr oldı. Mezbûrdan ‘akdem Berendak ve Ergun Şâh ve Küçük nam ümerânın umûr-ı devlete müdahaleleri olub şimdi dahi fi’l-cümle tedbir-i devlete gerçi sa‘y iderler idi. Lâkin düstûr-ı â‘zâm ve metbû‘-ı ‘âlem Allahdad olub eş-şeyh Nûreddîn ve Hudadad ‘inâdları üzre müstemir olmaları ile etrâf-ı Türküstan ve Seyram ve Taşkend ve Andigan ve Hocend ve Şah Rahye ve Sefir ve Enzar ve Seftak vilâyetlerine müstevli olub vakit vakit nehr-i Seyhun’ı ubûr ve Maverâü’n-nehr’e ilkâ-yı ateş-i fütûr etmeleriyle Sultan Halil gâh bi’n-nefs rükûb ve gâh ‘asker gönderüb def ‘-i zararlarına sür‘at itdikce mukavemete iktidar göstermeyüb firâr iderler idi. Bundan ‘akdem tafsil olunduğu üzre Timur-ı pür-şûr memâlik ve hazâin-i ‘âleme müstevli oldukdan sonra memâlik-i Moğol kasdiyle techîz-i ‘asker ve İşbara’ya varub Moğol vilâyetlerin teshîr ve ‘âdem-i itaatinde olanları tedmîr itmek murad itdiği haberi Moğol’a vâsıl olıcak heybet ve şevket-i Timur ile cümle havfa düşüb ol dağdağa ile Timur’un pençesinden halâs-ı giribân-ı cân itmek için sahra ve dağlara firâr ve kezalik ehl-i deşt dahi şimâlen perişan ve sarp ve sengistan ve sahralara hezimet idüb elhâsıl şark halkı (s. 190) Hıta ve hudud-ı Çin’e varınca hücum-ı gumûm ile mütelâşi ve kulûbleri mergûb iken Timur’un mevti haberi şâ‘yi‘ ve tevatür ile muhakkak olmağın tavâif-i mezkûrenin havfları zâil olub tahsil-i emn ü emân ile kel-evvel ‘adâvet tarikin meslûk ve ahz-ı intikamla itlâk-ı esir ve vilâyetlerin tekrar teshir itmek fikrine düşüb her kes yerlü yerine ‘avdet ile ibtida Moğol tâifesi kasd-ı İşbara ve İssi Göl tarafların zabt ile tâ Hudadad’ın zîr-i hükûmetinde olan memleketlere varınca mümted olub Timur’un müstevli olduğu

vilâyetlerin istirdad itdiler. Hudadad mezbûrları redd ve tarda kâdir olmamağla kendüsiyle yek-dîl ü yek-cîhet ve düşmene düşmen ve dostuna dost olmak üzere musalaha idüb ol taraflar âsûde-hâl oldu. (...)

101. FASL; İDİGU'NUN TATAR İLE NEHZAT VE KASD-I MAVERAÜ'N-NEHR İLE 'AZÎMETİ BEYÂNINDADIR

Timur'un mevti haberi nige-hân fırsat olanlara ba'is-i sürûr ve müterassıd-ı hareket olanlara sebep-i cilve ve zuhûr olmağla Ergunşah kendüye tâ'bi' olan Tatar-ı Rûm ile nehr-i Ceyhun müncemid iken ubûr idüb me'va u meskenlerine rücû'dansonra taraf-ı şimâldan çekirge-i misâl Tatar ile İdigu dahi kasd-ı memâlik-i Harezmi itdiği şâ'yi' olmağla memâlik-i mezkûre hâkimi Musina havfa tâ'bi' ve ehl ü 'ıyâl ve müteallikat ve malın alub hâne-i güç-i firâr itmekle İdigu Harezmi'e vusûl ve tavâif-i Çağatay nehb ü gâret ve Buhari tarafına dahi ilkâ-yı hasaret idüb tekrar Harezmi'e geldik yine Sultan Halil mukayyed olmayub ihsân ile mukabele ve kimesnenin mukatele ve muahazesine mukayyed olmayub hüsn-i mua'mele göstermekle ol makule â'dânın kulûbini şikâr ve temhîd-i emâkin ve terfih-i hâl sevâkin itmeğın mahcûb-ı kulûb-i karîb ve ba'id ve mergûb-ı nüfus-i 'atîk ve cedîd (s. 191) olub ancak Şeyh Nureddin ve Hudadad fesad ve 'inadları üzere mütemâdi ve tahrîb-i bilâda sâ'i ve bâki oldılar.

102. FASL: PÎR MEHEMMED İBN CİHANGÎR'İN DA'VA-YI VİLÂYET-İ AHD İTDİĞİ BEYÂNINDADIR

Bundan 'akdem tahrîr ve takrîr olunduğu üzere Timur'un oğlu Cihangîr'in ferzendi pîr Mehemmed biraderi Sultan Mehemmed'in intikalinden sonra savâb-dîd-i Timur ile vilâyet-i ahda takdîm olunmuşıdi. Lâkin Timur fevt oldukda mezbûr Kandahar'da bulunub Sultan Halil serid-i serverî ile tebcîl olunağın Pîr Mehemmed 'âsâkir-i kesîre ile hurûc ve Sultan Halil ve ba'zı ümerâya mektb gönderüb Timur'un veliahd olduğun işâret ve taht ve tâc kendü hakk-ı sarihi iken ne vech üzere gazab olur diyü tahrîr itmeğın ümerâ ve vüzerâ her biri lâyıkı üzere redd-i cevab itdiler. Amma Sultan Halil mezbûrun da'vasına bu babda olan hitâb-ı hatasına bu vech üzere tahrîr-nâme ve redd-i cevab aytdı ki: "Ey birader! Kazıyye-i saltanat ikiden hâli değıldir. Ya şehzâde olmağa müftekir veya zor-bâzû ile teshîr-i memâlike muhtacdır.

Şehzadelik da‘va idersen buda‘vaya benden ve senden evveli peder-i ‘âli-kerîm Emir İnşah ve ‘amm-i emcedim Şahruh’dır. Bunların vücûdıyla sana ve bana da‘va düşmez. Bâ-husûs anlar bu babda benimle mûna’za‘a ve mücâdele itmeyüb oldukları memleketlere râzı ve kendülerine ta‘yin olunan şey ile müstekfi olub hıfz u hırâset-i memleket ve ri‘ayet ve sıyânet-i ra‘iyyete bezl-i iktidar ve terk-i cenk ü cidâl itmeği enseb gördüler. Zirâ şimdiki hâlde mülkün sâhibi ve dîde-banı benim ve eğer zor-bâzû ile da‘va idersen bir vechile müstakim olmaz. Zirâ mülk ‘akîmdir. Ya‘ni pâdişâhların saltanata olan şiddet-i hırslarından nâşi evlâdların katl idüb vücûdda kendülerden müstahıkm istemezler. Bu sûretde biz dahi zorı bâzûya getürmekle cenk ü cidâl ve katl u kıtâl muhakkak olur (s 192). Ve eğer vilâyet ahd da‘vasın idersen ol kaziyye dahi maraziyye değıldir. Zirâ nefsü’l-emre nazar olunur ise ceddin Timur memâlike ne vech üzre istilâ kâbiren an kâbir ırs ile saltanatda mütemekkin ve müstakırrolanların mülklerin ne tarik ile intizâ‘ itdiği ma‘lûm değıl midir. Velein sellem Timur’un vasiyeti ve sözi icrâ olunmak lazım gelür ise hâl-i hayâtında memâlik ve bilâdı evlâd ve evlâd-ı evlâdına tevzi‘ vü taksîm itdikde Azerbaycan’ı veled-i mâcidime tahrîr ve vilâyet-i Horasan’ı ‘amm-i ekremim nâmına tastîr ve ‘Irâk-ı acem’i ‘ammu-zâdem Pîr ‘Ömer’e takrîr ve Kandahar’ı ve vilâyet-i ahdı cenabınıza terkîm ve yed-i tasarrufunuza teslim itdi. Bu babda ve bu mâbeynde benim hisse ve nasibim yok mıdır. Bari her biriniz mutasarrıf olduğunuz memâlikin birer mikdarın bana ifrâz idüb teslim idin ki her kes nasibine râzı ve kani‘ olub ref‘-i nizâ ve def‘-i cidâl ola. Bundan gayrı vâlid-i mâcidim ve ‘amm-i ekremim vilâyet ahdını kabûl idüb rıbka-i itaatini vaz‘-ı gerden inkıyâd iderlse ise ben dahi kabûl ideyim. Amma ‘ayn-ı basiret ile nazar itsek mülk-i saltanat bir sayd-ı bilâ-kayddır. İbtida kim şikâr itdi ise sayd ânındır. El haletü hazihi hazret-i bâri te’âlâ bi‘at-i ‘amme ile esbâb-ı saltanatı bu fakire müheyya ve tasarrufını bu hakire mubâh idüb Allahu’l-hamd eyyâm-ı devletimde umûr-ı ‘ibâd ve bilâd muntazam ve fukara ve zu‘afa mesned-i rahatda muğtenim olub şer ve şûr-ı mün‘adimdir. Ve gayr-ı zâlık da‘va-yı mülk idenler cümle mutabaatımı fâide bilüb ‘âdem-i itaatimi ‘ayn-i hasaret bildiler. Bu üslûbda kelimât ile redd-i cevab itdi. Amma ba‘zı münâfik ümerâ ittifak üzre olub Pîr Mehemed’e riyayla cevab virdiler ancak Maverâü’n-nehir’de seyyid-i ‘ulemâ ve sadr-ı sudûr-ı fudala Hoca ‘Abdullah Pîr Mehemed’e olan mektubunda Pîr Mehemed’den bî-zâr ve Sultan Halil’i istinsar ile bu vech üzre redd-i cevab itdiki farzen Timur’ın halifesi ve veliahdı sensin. Lâkin sa‘d-ı tâ’li‘ ve müsaade-i bahtın olaydı Timur’ın yanında bulunub (s. 193) nâ’il-i merâm olurdu. Amma şimdi

hâline münâsib tasarrufunda olan mâl ve mülke kâ'ni' olasin. Ve illâ yedinde olan dahi gidüb sonra nedâmet fâide virmez ve Sultan Halil mücerred mektub ile dahi kana'at itmeyüb etrafa fermânlar ısdâr ve cem' olan 'âsâkir-i encüm-şumara Timur'un hemşire-zâdesi Sultan Hüseyin'i sipehsalar ta'yin itdikden gayrı ümerâ-yı devletden Allahdad ve Ergun şah ve Emir Küçük ve ba'zı ekâbir-i Çağatay inzımam ile Pîr Mehemed üstüne me'mûr itdi. Sekiz yüz zilka'desinin nısfında Semerkand'dan tahrîk-i livâ idüb kat'-i menâzil ve tayy-ı merâhil iderek nehr-i Ceyhun'ı 'ubûr ve belde-i Belhe mürûr idüb ol etrafa çekirge gibi münteşir ve ferağ-ı bâl ve nizâm-ı hâl ile gider iken esnâ-yı tarikde Sultan Hüseyin güyâ ba'zı 'umûr-ı serhadd müşâveresiyçün ümerâyı da'vet ve pes perdeden bir mikdar celladân-ı hûn âsâm dahi der-kemîn itdi. Ümera gelüb her biri yerine ku'ud ve tamam-ı meclis-i ma'kûd olunca ibtida kendüsi ümerâyâ cümle-i şirâze idüb ba'dehû der-kemîn olan ziyaniye dahi hurûc itmekle bu mâbeynde Timur'un gıyâbında ekser Semerkand'da kaim-i makâm olan Hoca Yusuf katl olunub bakîleri giriftâr-ı kayd u bend oldılar. Ba'de-zalik Sultan Hüseyin da'va-yı saltanat ve halaiki bi'ate da'vet itmeğe mübâşeret itdi.

103. FASL: ALLAHDAD'IN SULTAN HÜSEYİN'E OLAN HİLESİ BEYÂNINDADIR

Sultan Hüseyin tarafından bu hareket-i nâ-me'mûli Allahdad müşahede idince teşebbüs-i dâmen-i tedbîr idüb ibtida Sultan Hüseyin'den taleb-i emân ile mutmainü'l-hâtır oldı. Ba'dehû arz-ı ubûdiyete bu vech üzre âgâz itdi ki:” Pâdişâhım çok zamandır ki sizden bu harekete müterakkıb ve bu emre müterassıd idim. Lâkin izhâr-ı bais-i helâk olur mülâhazasiyle nihân iderdim. Her bâr dağdağa-ı hâtır fakir bu idi ki Sultan Halil münferidâne dene-i istihkak (s. 194) ile sâhib-i saltanat-ı celîl olur. Bâ vücûd ki cenabınızın heybet ve şevketi meşhûr ve kuvvet ve kudret ve şeca'ati lisân-i halaikde mezkûr ola. Bu hareketden ednâ şu'urum olaydı bu babda tedbîr-i 'akılâne ve temhîd-i umûr-ı hekimâne iderdim. Ve sıdk-ı kelâmıma kalb-i şerifiniz dahi şehâdet ider. Gayr-ı zâlik Hudadad'ın dest-i gadrine düşen kullarınızdan suâl buyursanız ol gaddarın elinden kendülerin kim halâs itdi. Ve ol ateşi kim itfâ itdi. Eğer bu fakir halâslarına çâre-i dil-pezîr itmeseydim cümlesinin helâkın ta'mim ve evlâd ve etfâllerin yetim iderdi. İstihbâr buyurulur ise ihbâr iderler, belki mesmû'-ı şerifiniz olmuşdır diyü bu makule akval ile Sultan Hüseyin'i

karîb ve iğfâl itmekle Sultan Hüseyin dahi mezbûrî kendüye hayır-hâh ‘add idüb her hususda savâb-dîdine ve müşaveresine mütâbi‘ olur idi. Ba‘de-zâlik ahz olunan ahz olunan ümerânın katl ü ihlâklarıçün Sultan Hüseyin Allahdad’a feth-i kelâm itdikde anların dahi istihlaslarıçün bu vech üzre cevap virdiki”:

Tahkik Sultan Halil’in şeca‘atde yed’i kâsır olub meydan-ı mehâlikde cevelâna kâdir değıldir. Lâkin bezl-i ihsân ile kulûb-ı nâsı isticlâb ve hüsn-i hulk ile halkı kul ve â‘dâyı ahabb itmişdir. Fe-emma cenâb-ı saltanat-meâblarının Allahû’l-hamd şeca‘ati meşhûr ve erkân-ı kerr ü ferri ma‘mûr ve i‘lâm heybet ve şevketi ‘âle’d-devâm mansûrdır. Andan ma‘âda ‘amme-i ‘askerinin kulûbinde muhabbetiniz sâbit ve dirah-ı dillerinde ribâ-i hîn-i itaatınız sâbitdir. Lâ-büdd-i ‘âmm-i ‘âlem ve nev‘-i beni âdem-i hıfz u hırâset-i bilâd u ‘ibâd ider. Ve sıyânet-i mâl ü cân-ı hâss ü ‘am ider bir emir-i dilîre muhtacdırlar. Fî-yevmina-hazâ sizden gayrı bu emre lâyıq ve sezavâr ve serîr-i serverîye sizden ma‘-ada kim vardır. Şeca‘at ve sahâvet ve haseb-i neseb ve şevket ve heybet sizinle nâzil ve râhildir. Hususan Şah Melik ve eş-şeyh Nûreddîn (s. 195) cenâbınız gibi bir penahları olduğımı fehm iderler ise size tâ’bi‘ ve emrinize mutâvi‘ olacaklarına şekk ü şübhe yokdur. Hâsıl-ı kelâm siz cümleye re’isü’l-mülûk ve cümle size ‘abd-i memlûkdir. İhlâkların kasd buyurdığınız fukarâ-i ümerânın katl ve ibkâları kudret ve iktidarınıza nisbeten emr-i sehldir ve bende-i hemvâre-i muntazır-ı merâhim-i mevlâdır. Eğer murâd-ı şerîfleri olur ise itminan hâtır-ı sa‘idlerî için cümlemiz kayd-ı zincirde veya îman-ı sâdika ile hıdmetde olalım”diyü hatm-i kelâm idince Sultan Hüseyin ol hareketden ferağat idüb Allahdad’ı cem‘î umûrının icrâsına takdîm ve tedbîr-i husus külli ve cüzîsin fikr ü re’yine tefvîz ve teslîm itdi. Sultan Hüseyin ümerâ-yı mezkûreyi kayd ü bend ile zabt ve mahbûs ve ni‘met-i hayâtdan me’yûs itmişiken tekrar cümlesini ihzâr ve her hâlde kendüsiyle yek-dîl ü yek-cîhet-i meded-kâr olub Sultan Halil ‘adâvetinde yek-dem ve yek-kadem olmaları bâbında îman-ı sadaka ile ahd ü misakların taleb itdikde cümleye yemîn ve kendüsiyle her hâlde beraber olub emrinden hâric ve re’yinden taşra hareket itmiyeceklerin ve uğurunda mâl ve cânların bezl ü fedâ ideceklerin şart itmeleriyle Sultan Hüseyin fi’l-cümle itminan-ı bâl hâsıl idüb kaydda ibkâ ancak ref‘-i ‘azab ve tahfif-i cefâ itdi. Ba‘de-zaman Sultan Hüseyin kasd-ı Semerkand ile ‘azimet idüb Sultan Halil’e tahrîr-nâme ve saltanatda kendüsiyle ma‘âm münazaasın ifâde itdi. Bu esnâda Allahdad dahi Sultan Halil’e mahfice nâme-i sadakat-hâme irsâl ve Sultan Hüseyin ile olan macerayı i‘lâm itdikden sonra zamîr-i münîr-i mühr-i ziyâyâ pûşide olmiya ki kevkeb-i ikbâliniz sa‘id ve devlet ü tâ’liniz hamiddir. Heman re’y-i reşîd ile nehzat

ve bu tarafa ‘azîmet buyurasız ki hazret-i rabb-i ‘izzet nâsırınızdır, sakınub zahmet-i sefer ve mûlahaza-i havf ve hatar itmiyesiz. Kulûb-i ‘âlem cenâb-ı salnat-meâba muhibb ve mâil ve dest-i cihân bâb-ı (s. 196) keremlerinde gedâ ve sâildir.”diyü hatm-i kelâm itdi. Vaki‘-i hâl Sultan Halil’in ma‘lûmı olunca cüyûş-i deryâ-hurûş ile Semerkand’dan nehzat ve Sultan Hüseyin’in istikbâline ‘azîmet ve bu sevdâdan rücu‘ına müsaraat itdi. Sultan Halil’in hareketi Sultan Hüseyin’in mesmû‘ı olunca kayd ü bendinde olan ümerâdan tekrar ahd alub her birin evvel ki makamlarına takdîm ve hall ü ‘akd mansıblarını girü kendülere teslîm idüb ilbâs-ı hila‘-i fâhire ile tatyîb-i hâtır ve müteallikatlarına bezl-i ihsân ile cebr-i kesir idüb isti‘câl ile tenzîl-i ahmâl itdi. Bu taraftan dahi Sultan Halil baht-ı celîl ile mahall-i mezkûra vusûl bulınca Sultan Hüseyin ihzâr-ı âlât-ı cenk ve peykâr ve Allahdad’ı me‘mûr olan ‘askere serdâr-ı yemin ve kayd ü bendde olan ümerâyı nîgeh-ban-ı yesâr idüb irsâl itdi. Varub ‘asker-i Sultan Halil ile mukâbil olunca Allahdad ve ümerâ ve ecnâd cümle ‘ilm-i ser-nigûn ile Sultan Hüseyin’den rû-gerdân olub Sultan Halil tarafına ‘atf-ı ‘inân itdiler. Bu babda Sultan Hüseyin mütehayyir vâdi-i hasâret ve garîk-i lücce-i nedâmet olub firara iktidarı olmamağla firâr ile varub Şahrüh sâyesine ilticâ itdi. Anda dahi hayâtı mümtedd olmayub müntakil-i dâr-ı âhiret oldı.

104. FASL: BAKİYYE-İ HÂL-İ PÎR MEHEMMED BEYÂNINDADIR

Pîr Mehemed’in ‘adâvet ve muhâsameaları Sultan Halil ile müstemir olub bilahire cenk ü cidâle müncerr olmağın Pîr Mehemed’in vezîr ve mu‘temedi olan kıdvetü’l-ulemâ-il-islâm Pîr ‘Ali’nin tedbîr ve tedarikiyle ‘âsâkir-i Kandahar’dan bir mikdar ibtâl-i ricâl intihab idüb Pîr Mehemed bi’n-nefs mânend-i seyl-i kûh ribâ ve sür‘at-i bâd-ı sabâ ‘azîmet ve nehr-i Ceyhun’a vusûl ve müsta‘cilen nehr-i mezkûrî ‘ubûr ile sahârî-i Nehşeb karargâhları oldı. Bu taraftan Sultan Halil dahi üslûb-ı sâbık üzre celb-i kulûb-i mülûk ve vüzerâ (s. 197) ve şikâr ve havâtır-ı ümerâ ve zu‘ama için bezl-i in‘am ve ihsâna ikdâm ve ref ‘-i Pîr Mehemed için etrâf ü eknâfa fermânlarlar irsâl itmeğın ‘âsâkir-i etrâf ve cünûd-i eknâf da‘vetin cân ve dîl ile kabûl ve mu‘ayyen olan cem‘iyet-gâha serian vusûl bulub cem‘iyetleri tamam olunca Sultan Halil cümlesin kemâl-i ihsân ve ilbâs-ı hila‘-i fâhire ile bir mertebe tebcîl itdi ki piyâdeleri süvâr ve fakirleri sâhib-i mâl ve üryânları elbise-i neffise ile nâil-i menâl olub safâ-yı hâtır ve şevket ve nusret-i zâhire ile mahall-i mezkûrdan

nehzat ve bu mâbeynde Sultan Halil baht-ı celîl ile hareket-i şâhâne ve cilve-i mülûkâne iderek mahall-i maksûda ‘azîmet ve ser-menzîl-i merama sür‘at idüb sekiz yüz sekiz senesi gurre-i Ramazan’nda medîne-i Nehşeb’e hıyâm-ı leşker zafer-rehber oldı. Mahall-i mezkûrda ordu-yı Sultan Halil ve haymegâh-ı Sultan Mehmed birbirine mukabil mânend-i sevâd-ı cebeleyn nüzûl idüb her biri ol gün ol gice mu‘tekif-i mescîd-i efkâr ve müterakkıb-ı kâr-ferdâ ve müheyya-yı cenk ve peykâr oldı. ‘Âle’s-sabâh her biri tertib-i ‘âsâkir-i meymene ve mesîre ve mukaddime ve muahhara itdikden sonra Çarhacıyan meydan-ı cenkde cevân veerbâb-ı hayl birbirinin şikârına dâmen-i der-miyân idüb gavgâ-yı ‘azîm ve katl ü kîtâl-ı ‘amîm ile sabahdan vakt-i zuhra dek dâd ü sitâdları mümted olub ‘akıbet livâ-yı nusret ihtivâ-yı Halil mansûr ve muzaffer ve cünûd-i Kandahariyye makhûd ve müdebbir olmağla sît ve sadâ-yı Sultan Halil rû-yı zeminde nusret ile münteşir ve Pîr Mehmed idbâr-ı fâhiş ile münkesir olub mâl ü menâli nehb ve harîm ve ‘abîdi esir ve celâil-i ‘izzeti zelîl ve hakir olub ol ızdırab ile inhizâma ikdâm itdi. Ba‘dehû Sultan Halil şiddâd-ı mülk-i celîl olub ‘avdet ve mâh-ı Ramazan’ı Cüleynik nam mekânda itmâm eyledi. Ve birkaç gün meks ile kesb-i rahat (s. 198) ba‘dehu Semerkand tarafına ‘avdet itdi.

105. FASL: ASKER-İ ‘İRÂK MAVERAÜ’N-NEHİR’DEN HURÛC VE KADÎMÎ VATANLARINA ‘AZİMET İTDÜKLERİ BEYÂNINDADIR

Pâdişâh-ı Bağdad Sultan Ahmed Celâyirî Bağdad’a ‘avdet ve tevâbi‘-i Timur’ı ihrâc idüb her kes yerlü yerine ve meskenine ric‘at itdikleri Maverâü’n-nehir’de olan ehl-i ‘Irâk’ın mesmû‘ları olunca sene-i mezkûre şevvâli gurre-i leyle-i işneynde ehl-i Semerkand umûr-i îd ve esvâb-ı cedîd tedarikine meşguller iken zulmet-i leylde evlâd ve etbâ‘ ve mâl ve menâllerin alub mercî‘ ve meâbları ve re’isleri menzilesinde olan Hacı Paşa ve Bağdad şâhı Sultan Ahmed’in oğlı ‘Alaaddîn Timur’un bundan ‘akdem bir nev‘le giriftâr-ı zindanı olub esir iken Sultan Halil âzâd itmekle anda bulunub ol dahi ma‘an yek-dîl ü yek-cîhet güc ve Bağdad tarafın kasd ile ‘azîmet itdiler. Tâife-i mezkûre erbâb-ı silâh ve eshâb-ı kuvvet ve kudret olmağla tariklerinin seddine ve ‘azîmetlerinin men‘ine kimesne kâdir olmadı. Mezbûrlar nehr-i Ceyhun’ı ‘ubûr ve vâsıl-ı Horasan olduklarında bu‘d-ı mesâfe ve

zahmet-i tarik sebebiyle ba‘zılar Bağdad’a gelüb ekseri ol taraf vilâyetlerinde perişân ve murad itdikleri yerlerde sâkin ve mutavattın oldılar.

106. FASL: PÎR MEHEMMED’İN TEKRAR SULTAN HALİL ÜZERİNE ‘AZİMETİ BEYÂNINDADIR

Pîr Mehemed ol inkisardan sonra üftân ü hîzân Kandahar’a varub kesb-i rahat ve takviye-i bâzû-yı kudret birle müstakırr ve umûrı muntazam olub ‘askeri dahi tâb ü tüvân tahsîl idince vâ’ki‘ olan inkisâr ile müteellim ve ahz-ı intikama câzim olub tekrar Sultan Halil ile cenk ü cidâl sevdasına düşüb etrâf ü eknâfa ve ümerâ vü zu‘âmâsına fermân ve âdemler gönderüb falan (s. 199) zaman falan mahallde hazır ve sefer-i cedide müheyya olmaların te’kîd itmekle cümle fermanına itaat birle mahall-i ma‘hûdda müctemi‘ olub deryâ-yı kulzüm gibi cûş ü hurûş idince tekrar Sultan Halil’e nâme ve âdem gönderün mefhûm-ı nâmesinde; “Evvelki cengimiz bir fitne idi ki şerâre gibi paralanub söndi. Eğer murâd üzre tedarik görmüş olaydım münkesir olmaz idim. Emr-i kebiri sagîr görmiyeydim hakîr olmaz idim. Bundan gayrımerdân-ı leşkerin ve kuvvet-i zahrın ekser ehl-i ‘Irâk olub anların ittifakiyle şehre âfâk olmuş idin amma şimdi ittifakları nifâka kurbları bu‘d ve ittihâdları şikâka mübeddel olmağla celîl iken zelîl oldın. İşte ben geldim, merd isen meydana gel kuvvetin var ise istikbâl eyle zirâ dünkü gün bu güne istibdal olunmak mukarrerdir.”diyü takrîr itdi. Pîr Mehemed cünûd-ı nâ-ma‘dûd ve ‘asker-i nâ-mahdûd ile nehzat ve kat‘-i Ceyhun ile şâdâm-ı nâm kal‘aya karîb darp-ı hıyâm-ı ikâmet itmekle Sultan Halil dahi bir taraftan merdân-ı kâr-zâr ve hizebrân-ı merdüm-şikâr ile tayy-ı kûh ve sahra iderek cünûd-ı Kandahar mukabelesinde karar itdi. Vak‘a-i evvelâda Kandahar ‘askerinin darb-ı Sultan Halil’den kalblerinde havf olmağla mahall-i cenkde henüz ateş-i kıtâl işti‘al bulmazdan ‘akdem der-sa‘ât inkisâr-ı fâhiş ile geldikleri tarike ric‘at ve fîrar ile Kandahar’a ‘azîmet itdiler. Pîr Mehemed dahi hila‘-i hil‘at-i iktidar ile kal‘a-i mezkûreye fîrar idüb sed-i bâb ve tahkîm-i burç ve bârû ile hazır-ı cenk ü cidâl oldı. Hemandem Sultan Halil ‘askeri kal‘ayı muhasara ve tazyik itmelerile Pîr Mehemed her vechile ‘âciz ve nâtüvân ve fikr-i hevâsı perişân olub hileden gayrı mecâli kalmamağla müdebbir-i umûr-i devlet ve müşeyyid-i erkân-ı saltanatı olan Pîr ‘Ali’nin tedbîr ve tedarikiyle ba‘zı cild ü haşebden âdem üslûbında eşhâs peydâ ve üstlerine âyine ve mücellâ fûlâddan cebe vü cevşen renginde şeyler iksâ ile bâlâ-yı burç u bârûda (s. 200) ve perişân

olduklarına binaen bu eyyâmda ya'ni Sultan Halil gaybetinde Hudadad ve Şeyh Nûreddîn fırsatı ganimet bilüb kask-ı yed ile Semerkand tarafına şebihûn itmeleriyle ehl-i vilâyet mezbûrların def 'ine dâmen-i dermiyân idüb beher-hâl redd itdiler. Lâkin hâric-i beldede olan nevâhi ve kurâyı nehb ü gâret ile 'avdet itdikleri haberi Sultan Halil'e mün'akis olmağla Semerkand'a rücû' ve cüzi istirahat ile 'âsâkirin cem' ve âheste âheste hareket ve sükûn ile Ceyhun'ı ubûr idince kal'a-i Şahruhiye ve belde-i Hocend ahâlîsi hükmüne râm ve zimâm-ı inkıyâdlarını teslîm-i dest-i tasarrufi itmeğe ikdâm itdiler. Amma belde-i Taşkend'i hakı 'inâd ile da'vetine redd-i cevab itmeleriyle muhasara ve tazyik ve burç u bârûların tahrîb idince şiddet-i cû' ve ızdırab sebep-i za'f ve fütûrları olmağın dârü'l-emân istîmâna rücû' birle ıslah-ı hâl itdiler.

107. FASL: SULTAN HALİL'İN HUDADAD VE ŞEYH NÛREDDÎN İLE OLAN MUKABELELERİ BEYÂNINDADIR

Hudadad ve Şeyh Nûreddîn bundan akdem Semerkand'a itdikleri mazarratın ahz-ı intikamına kıyâm ve andan ma'âda her zaman fırsat buldukça Sultan Halil'e müte'allik memlekete îsâl-i gezend itmeleriyle pâdişâh-ı müşârün-ileyh def' u ref' ve gûşmâllerine isti'câl idüb sevk-i 'asker ve cem'iyet-i leşker ile üzerlerine vardıkda mezbûrân birer menzil ve dahi akreb mesâfede firâr sûreti göstermeleriyle Sultan Halil ta'kib idüb nusret ve zafer ümidiyle ahmâl ve eskâl makulesin girü bırakub gider iken 'askeri tarafından hıyânet zann itmeğın 'azîmetinde fi'l-cümle tevakkuf itdirmeğın orduda olan Şeyh Nûreddîn câsusları varub ahbâr itmeğın Hudadad ve Şeyh Nûreddîn zulmet-i leylde 'âle'l-gafle nehzat ve Sultan Halil ordusu kurbında ikâmet ve orduya ilkâ-yı nâire-i şiddet ve 'azîm-i sıklet göstermeleriyle (s. 201) orduda bulunan erbâb-ı gayret ve eshâb-ı hamıyyet mezbûrların redd-i keydlerine müsaraat idüb merdâne cevab virmeleriyle hâib ü hâsır ric'at itdiler. Mezbûrân firâr ile 'asker-i sultânîyi ta'cîz itmek murâdları olduğını Sultan Halil'in ma'lûmı olunca cenk ü cidâlin ref'-i yed idüb 'avdet itdi.

108. FASL: HUDADAD İLE ŞEYH NÜREDDİN'İN İHTİLÂFI BEYÂNINDADIR

Hudadad ile Şeyh Nüreddîn'in i'tilâfi ve ittifâkları nifâka ve sadakatleri buğz ve şikâka mübeddel olub Şeyh Nüreddîn âher tarafa 'azîmet ve ba'zı kıla' u bika'a istilâ idüb irsâl-i resil ve 'amed ve hatâsına 'itizâr ile istiğfâr ve vâ'ki' olan cürmüne mukabil taleb-i 'afv ü ihsân itmeğin Sultan Halil'in mesulün icâbet ve kabulden gayrı zevce-i Timur Numan hâtûnı kendüye irsâl idüb Şah Melik nâm emirin zâhiren sulh için ve bâtinen fırsat bulursa ihlâkiyçün elçilik tarikiyle irsâl itdi. Bu şart ile ki Şah Melik varub Şeyh Nüreddîn ile tarik-i hîlede görüşüb akd-i râbitâ-i sulh ü salâh ideler. Mezbûr dahi fermân-pâdişâhî ile vardıkda Şeyh Nüreddîn kal'asında nüzûl ve Şah Melik dahi silâh ve âlet-i kîtâlsiz istikbâl ve at sırtında görüşüb bir mikdar suâl-i hâl vehatırdan sonra 'ahd ve şurût ve sulh ü salâhı bend ve best idüb Şah Melik ordusuna rücû' itdikde ordu halki dahi bir bir varub Şeyh Nüreddîn'e buluşduklarında mâbeynlerinde Ergudak nam bir merd-dilîr Nüreddîn'in bir elin müsâfehe bahanesiyle kabz ve bir elin dahi gerdenine vaz' idüb atından ve eğerinden ayırub derhâl küşte ve kâfile-i 'âdeme îsâl itdi. Bu haber-i melâlet-eserden Şahruh haberdâr olunca Şah Melik'e ve Ergudak'a hâtır-mande olub ba'dehû mezbûrân Şahruh eline girdiklerinde Şah Melik'e şetm ve Ergudak'ı darb-ı şedîd ile (s. 202) ta'zir idüb bir zaman çeşm-i i'tibâdan dūr ve zâviye-i nisyanda mehcûr itdi. Ba'dehû yine mazâ mâ mazâ hükmince cürmlerin 'afv idüb hüsn-i mua'mele olundu.

109. FASL: SULTAN HALİL BELDE-İ TERMİD BİNÂSINA MÜBÂŞERET İTDİĞİ BEYÂNINDADIR

Cengiz-i fitne-engîz zuhûrında belde-i Termid'i harâb ve hâne ve sarayların menzil idüb târîh-i sâl sekiz yüz on ile ferah-fâl oldıkda Sultan Halil belde-i mezkûre 'imâretin murâd idüb Allahdad hıdmet-i mezkûreye me'mûr ve ekâbir-i 'askerinden İlyas Hoca ve ibn-i Kamar'ı Mansur ve Tevekkül 'Ali ve Devlet Timur nam ümerâ ve bir mikdar 'asker dahi ta'yin olundu. Mezbûrlar sene-i mezbûre saferinde 'azîmet birle varub mahall-i merkûmda tenzîl-i ahmâl-i ikâmet itdiler. Ba'dehû kereste cem'ine ihtimâm-ı tâmm ile taraf taraf âdemler gönderüb ve hisse ve rasad ile binâ-yı kal'ayı taksîm ve mâbeynlerinde tevzî' idün on beş günde te'sîs ve ta'mir ve divar ve

kule ve burucu üstüvâr olduktan sonra mahalle ve evlerin ve bazar ve hamam ve câ'mi' vee mescidlerin ta'yin itdiklerinde mukaddema celâ-yı vatan iden ehl-i Termid girü yerlü yerine nakl eylemekle işâret olunmağın beşâret ve rağbet ile yerlü yerinden nehzat ve vatan-i asliyelerine ric'at idüb dekâkîn ve hanların ve hâne ve hânedanların ve esbâb-ı ma'îşetlerin tecdîd itdiler. Belde-i mezkûrenin harâbı Cengiz zamanından târîh-i mezkûra varınca olub ahâlî-i medîne-i mezkûre yine ol kurbda bir fersah mekânda nehr-i Ceyhun'da uzacık yerde mesken ü mevâ idüb nâ-çâr nüzûl itmişler idi. Amma belde-i 'atîk hoşhevâ ve nezâret ve letâfetde dil-rûba şatt-ı Ceyhun üzerinde vâ'kı olub her vechile metbû' ve mahbûbü'l-kulûb olmağla ehl-i belde girü rızâ ve rağbet ile gelüb nüzûl itdiler. Ve her kes bir manâsıb-ı mahall talebinde (s. 203) olmağla mâbeynlerinde cidâl ve kîtâle dek nizâ' va'kı' oldı. Lakin Allahdad ol babda kimesneyi rencide itmeyüb bir mahalle evvel vaz'-ı yed iden diyü hükm idüb ref'-i niza' itmekle her biri hisse ve nasibine râzı oldı. Ba'de-zalik erbâb-ı hirefin dahi yerlerin ta'yin itmekle vilâyet murad üzre intizâm ve kavâid-i şehir temhîd ve zabt ü muhafaza için 'askerî tâifesi tahrîr ve tecdîd olunduktan sonra Allahdad ve ümerâ-yı me'mûre Semerkand tarafına râh-ı 'azîmet oldı.

110. FASL: ŞAH RAH'IN DAHİ MÜCEDDEDEN BİNÂ İTDİĞİ BELDE BEYÂNINDADIR

Sultan Halil'in şehir-i Termid'i binâ ve müceddeden imâret itdiği Şah Rah'ın mesmû'ı olinca 'âsâkir-i Horasan'dan bir mikdar merdan-ı kâr-dân intihâb ve Mezbab nam emirin mübâşir idüb nehr-i Ceyhun ile Termid beyninde Kal'ati'l-henur nam kal'a binâsına me'mûr itdi. Mezbûr dahi iklim-i Horasan'dan bir mikdar mühendisân-ı sahih-kıyâs ve mi'marân kâr-şinâs götürüb kâr-ı binaya bezl-i makderet ve sa'y-i na-mahdûd itdiler. Bu mâbeynde Emir Mezbab ile Allahdad mektublaşub birbirine irsâl-i hedaya ile izhâr-ı dostî ve velâ itdiler.

111. FASL: İKLİM-İ İRAN'DA HUDÛS İDEN HAVÂDİS BEYÂNINDADIR

Sâbıkan Bağdad-ı dârü's-sedâd'da sikke-zen-i saltanat olan Sultan Ahmed' tevfiğ-i rabbânî refik olub Kara Yusuf Türkmanî murafakatiyle 'Irâk'a ric'at itdiler. Kara Yusuf kasd-ı Çağatayla cem'-i 'âsâkir idüb Timur-zâde Emir İnşâh üzerine

vardıkda nusret-i kâmile ve muzafferiyet-i şâmile ile Emir İnşah'ı katl ve Çağatay'ı ifnâ ve ihrâc idüb Azerbeycan'da mesned-nişîn-i serîr-i istiklâl oldu ve mezbûrun oğlu Pîr 'Ömer 'Irak-ı 'Acem'de pâdişâh-ı müstakil iken akrabasından İskender nâm bed re'y hurûc ve mukabele (s. 204) ve mukatele ile Pîr 'Ömer'i giriftâr-ı dâm-ı belâ ve 'Irâk-ı 'Acem'e istilâ itdiği Herat pâdişâhı Şahruh'ın mesmû' olunca bahâr-ı gayreti muzdarîb ve ateş-i hamiiyeti mültehib olub kasd-ı İskender-i mezkûr ile ref'-i livâ ve ol tarafları pâ-mâl-i 'asker-i cerrâr idüb İskender'i dahi katl ve etbâ' ve ensârın perişan itmekle ol iklim hükûmeti dahi yed-i tasarrufına teslim olundu. Pâdişâh-ı müşârün-ileyhin mülki vasatda vâ'kı olub etrâfında olan mülûkden kimesne itale-i dest-i te'addî itmemekle gülşen-i saltanatı ihtilâlden 'ârî ve dâmen-i memleketi gubâr-ı fitneden hâli olub zûr-kârı rahatla güzâr itdi. Müşârün-ileyh fasîhü'l-hitâb melîhü'l-cevâb makbûlü'l-harekât mergûbetü'l-sekenât olub mukaddema tahrîr ve tafsil olunduğı üzre Timur-ı pür-zûr ol iklimde olan mülûk ve evlâd-ı mülûki katl ile munkariz itmekle pâdişâh-ı müşârün-ileyhden başka da'vayı saltanat ider kimesne olmadığından münaza'a kalmamışdı. Bundan akdem zûr-bâzû-yı Timur ile taraf-ı Maverâü'n-nehir'e nakl olunan halâik bi'l-ittifak ba'zısı me'zûnen ve ba'zısı bilâ-zen vilâyetlerine ric'at itmekle ibtida ehl-i Şam'dan Şahabeddîn Ahmed bin Eş-Şehîd el-Vezîr icâzet ile rihlet idüb ba'dehû 'Arab'ı 'Arabistan 'Acem'i 'Acemistan 'Irâk'ı 'Irâk'a perişan oldılar. Ve yine bu eyyâmıda hitta-ı Semerkand'da galâ ü kaht vâ'kı' olub dirhem ve dinardan erzan bir nesne kalmadı. Ba'de-zalik bî-lütfullâhî-te'âlâ ref'-i şiddet ve mahsulât vefret bulub rehâ ü gılâl erzan olmağla sebep-i galâ ile firar iden fukarâ girü mesken ü mevâlarına ric'at itdiler. Sultan Halil Emir Seyfüddîn'in zevcesi Şah Melek nâm hâtûnı 'akd-i nikâha getirüb nice zamandan berü gam ve sâliyle zencir-i 'aşk ve muhabbetine esir iken ber-vefk-i merâm der-âğuş-ı dîl ü cân-ı müstehâm itmeğın meyl-i küllî ile cümle hâvass ve fikrin ve cem'iyet-i 'akl ü re'yin mezbûrenin 'işret ve sohbetine masruf ve ve leylen ve nehâren hüsn-i sûret (s. 205) ü sîretine mübtelâ olub kıssaları Hüsrev vü Şirin ve Leylî vü Mecnun kıssalarından efzûn oldu. Şiddet-i 'aşk ve tezâhüm-i muhabbet-i müfrite ile hâlleri bir mertebeye irişdi ki bir gömlek kesdirüb ikisi birden giyüb cism-i vâhid ve beden-i müttehid olurlar idi. Sultan Halil mezbûreye bu mertebe mübtelâ ve 'akl ü fikrin cümle bu babda sarf itdiğinden gayrı umûr-i cumhûr-i dîvânîye ve tedbîr ve tedârik-i sultânîye dahi idhâl ile kabz ve bast-ı meham-ı enâm ve umûr-i hükûmete mezbûreyi takdîm ve gayet-i 'aşkından kâr-ı merdanı teslîm itdi. Bu takrîble şâd-ı mülkin ahkar-ı nâs ve nâdân ve nâ-şinâs gözleri yaşlak yüzi münakkaş kabîh'ü-sûret mezmûmü's-sîre Baba

Durmuş nâm bir hıdmetkârı olub şâd-ı mülkin terbiye ve tavsiyesiyle Sultan Halil'e mukarreb olub teklifsiz harem-i pâdişâhîye tereddüd ve şâd-ı mülkin umûr-i külliye ve cüziyyesi ânın tedbîrine merbût olmağın umûr-i divânîye ve icrâ-yı ahkâm-ı sultânîyeye dahi takdim birle 'azle ve nasba varınca umûmen hükûmete müdahale iderek bir mertebe terakki itdi ki merci' ve meab-ı ümerâ ve vüzerâ olub şevket ü saltanat kendüden ibâret ve emr ve nehy mevkuf-ı işâreti oldı. Allahdad ve Ergunşah müteehhir ve Baba Durmuş mütekaddem olub bu kadar duhulden gayrı mezbûrânı tahkîr birle erbâb-ı meclis gözetmeyüb Allahdad ve Ergunşâh huzurlarında ayak uzadub ve kuddûmlerinde dahi riayet-i kıyâm itmez idi. Hatta taraf-ı pâdişâhîden Baba Durmuş hazır olmadıkça cüzî ve küllî umura faysal virilmemek ve mevcûd olmaz ise te'hir olunmak bâbında te'kîd-i ekid sâdır olmağın bu mertebe hakarete Allahdad ve Ergunşah mütehammil olmayub Baba Durmuş'un bu makule hareketinden muzdarib ve ser-kârda olan Çağatay tâifesi dahi mutazarrır olmağın Baba Durmuş'un izalesine sâ'i' oldılar.

112. FASL: ALLAHDAD'IN HUDADAD'A İRSÂL İTİDİĞİ MEKTUB (s. 206) BEYÂNINDADIR

Allahdad'ın Durmuş'a olan kin ve gudureti ile 'aklı zâil ve erkân-ı re'y ve tedbiri mütehâllil olmağla Hudadad'a nâme-i hıyânet rakam tahrîr ve Sultan Halil'in bu vech üzre 'aklı meslûb ve tedbir ve tedarik-i umûrdan mağfûl olub Baba Durmuş hâlâ müdebbir-i umûr-i cumhûr oldığın i'lâm ve ba'de'l-yevm Semerkand tarafına 'azîmet iderse kâmrân-ı meram olmaların iş'ar itdi. Mektub-ı nifâk-âlûd Hudadad'a vürûd itdiği gibi der-sa'at ceş ü cemaatiyle nehzat ve Semerkand tarafına 'azîmet idüb Avratyam nâm mevzi'e vusûl buldukda mezbûrun hareketi Sultan Halil'in mesmû'ı olunca bu mertebe tecâsürüne müte'accid olub Allahdad ve Ergunşah'ı 'asker-i cerrâr ve merdân ile mukabelesine ve def'-i zararına irsâi itdi. Mezbûrân varub mukabele-i Hudadad'a nüzûl ve mukâtele ve mücâdelesiz Sultan Halil'e mektub-ı dürû'-mashûb irsâl ve Hudadad'ın vefret ü kesret-i 'asker ve heybet ve 'asker-i pâdişâhîden 'âdem-i mübâlât-i işâret ile taleb-i imdad itdiler. Sultan Halil dahi kusûr-ı 'askeri imdad tarikiyle irsâl itdikden sonra dahi müktefi olmayub tekrar nâme-i nifâk-hâme tahrîr ve "Bi'n-nefs kendünüz gelmedikçe bu belâ-yı menzil mürtefi' olmaz zirâ; cenâb-ı şehriyârînin şevketi ziyâde ve kuvvet-i tâli'i makâm-ı â'lâdadır."diyü bu makule kizb ile Sultan Halil'i iğfâl ve bu nev' kelimât ile

Semer kand'dan hurûcına nasb-ı dâm-ı ihtiyâl itdiler. Sultan Halil mezbûrânın hîle ve bu babda olan nîfâklarından gâfil olub şerr-i kalîle ile sekiz yüz on iki târihinde Semer kand'dan nehzat ve Allahdad ve Hudadad tarafına 'azîmet itdi. Hudadad-ı hîle-mu'tad Sultan Halil'in âheste-refât ile 'azîmetin istimâ' idince Allahdad ile olan 'asker-i pâdişâhîyi işgâl için bir mikdar ahmâl ve eskâl ve ba'zı sevâd-ı 'askeri mukabelede gösterüb güzîde 'askerin (s. 207) ta'biye itdikden sonra bir mikdar müntehab âdemler ile hufyeten zulmet-i leyde 'alâ cenâhü'l-isti'cal Sultâniyye Kasabasına karîb 'âle'l-gafle Sultan Halil ordusun basub ahz ü kabzına ikdâm idince mâbeyninde ateş-i cenk ü cidâl işti'al bulub Sultan Halil ile olan merdân-ı meydan-şeca'at her ne kadar redd-i keyd-i â'dâya bezl-i tâb ü tüvân itdilersede killet sebebi ile fâide-mend olmadığı Sultan Halil'in 'ayne'l-yakîn meşhûdı olmağın Hudadad'a teslim-i emr idüb müsâlahaya rücû' itdi. Sultan Halil'in za'afi zâhir olunca Hudadad Sultan Halil'e mektub ve âdem gönderüb ba'de'l-yevm taraf-ı hilâfetde ve kavlı ü 'amel ile cefâsında olmamağla yemin ile râbita-i ahdlerin te'kîd itdikden sonra Sultan Halil ve ma'an olan tevâbi' cümle Hudadad'a teslîm ve inkıyâd itdiler. Ba'dehû Sultan Halil tarafından Ergunşah'a ve Allahdad'a hitâben fermân alub bu babda 'inad itmeyüb Hudadad'a teslim-i emr itmeleri tenbîh olunmağın anlar dahi zîr-i dest olmalarıyle Hudadad cümleye müstevli ve emr-i saltanata müteveli oldu. Amma Allahdad katen iltifat etmeyüb bî-gâne mua'mele itmekle ol dahi itdiği mua'meleye nâdim ve hezâr-ı hayf ü diriğ ile müteeelim olub 'ilm-i ikbâli ser-nigûn ve tâ'li' u bahtı nuhûsete makrûn olduğın fehm itdi. Andan sonra Hudadad etrâf u eknâf-ı bilâd ve ümerâya mektublar tahrîr ve Sultan Halil'e gâlib ve serîr-i serverîye istilâ itdüğün ve her kim itaat iderse ikrâm olunur ve her kim 'inad üzre olursa giriftâr-ı belâ-i allâm olur diyü inhâ ve i'lâm itdi. Ba'dehû cünûd-i Hocend ve leşker-i Türkistan'ı ol tarafda koyub kendüsi Sultan Halil ve Allahdad ve Ergunşah ile Semer kand tarafına 'azîmet itdi. Belde-i mezkûreye vusûlde bilâ-münazi' zabt ü tasarruf ve kanûnların tebdîl ve ba'zıların ref' ve nicelerin tenzîl ve tezlîl itdikden sonra Allahdad nâm oğlın serîr-i saltanata takdîm ve ahz-ı bi'at (s. 208)-ı âm idüb Semer kand'da olan hazâin ve defâin-i Timur'ı teftiş ve hafâyâda olan emvâli ihrâc ve keyfe mâ-yeşâ tasarruf idüb murâdı üzre bazâr istidrâcı revaç buldı. Bu haber-i vahşet-eser Horasan Horasan pâdişâhı Şahruh ibn-i Timur'a vâsıl olıcak; ateş-i gazâbı fûrûzân ve derûn ve birûnı nâr-ı hayf ile sûzân olub etrâf ü eknâfa irsâl-i resil ve fermânlar perîşân ve ümerâ ve zu'âma ve vüzerânın bu emr-i mühimme-i isti'câllerin te'kîd itdikden sonra Şah Melik dahi ta'cil idüb gülşen-i mülkde zuhûr iden hâr-ı vahşin def ü ref'ine müsaraat

itmek ferman olmağın derhâl Şah Melik cem'iyet-i 'azmîyye ile hareket itmeğın Şah Rah dahi cünûd-ı nâ-ma'dûd ile nehzat ve Ceyhun'un kenarından bir yere gelüb ubûr itdikleri haberi Hudad'a ihbâr olundukda mukavemete iktidârı olmadığın yakîn bildikden gayrı Şahruh Gelince ekser kendü 'askeri bile âna mutabaat ideceklerin muhakkak bilmekle nakl-i emvâl ve eskalle Sultan Halil'i ma'an alub Andigân Kal'asına 'azîmet ve Allahdad ve Ergunşah ve Baba Durmuş'ı kal'a-bend idüb rû-be-râh-ı 'azîmet oldı. Mezbûr firardan sonra Allahdad ve Ergunşah Şahruh istikbâline varmak murâd itdiklerinde Semerkand â'yânından Hoca Abdü'l-evvel mâ'ni' olub hattâ habislerin teşyîd ve zabtlarına pâs-bân ta'yin itdi. Buna dahi bâ'is' bu idi ki; Mukaddema Allahdad'ın Hoca Abdü'l-evvel' ba'zı evzâ'-ı nâ-pesendîdesi olub mâbeynde şeker-âbları olmağla fırsat bulub bu vech üzre ahz-ı intikama ihtimam ve mezbûrân ve tevâbi'lerinin habs ve zabtlarına ikdâm itdi. Şahruh baht-ı sa'id ve re'y-i sedîd ile Semerkand'a vürûdda ehl-i belde istişâr ile istikbâline müsaraat idüb mülakat ile envâ'-ı sürûra nâil ve dâmen-i bûs ile esnâf-ı hubûra vâsıl oldılar. Ol dahi cümlesine iltifat ve beşâset gösterüb tebcîl ve ikrâm ve her kese istihkakına göre ihtiram itdi (s. 209). Ba'dehûŞahruh Timur ziyâretine varub riayet-i âdâb ve takdîm-i dûâ-i müstetâb itdikden sonra şerâit-i 'izâyı tecdîd ve huddâm ve vakf-ı mezarı müceddeden ta'yin itdi. Fe-emmâ kabr ü kubbede olan akmişe ve cevâhir ve kandilleri kaldırub hazinesine nakl itdirdikden sonra Allahdad ve Ergunşah'ı meydân-ı siyâsete takdîm ve dest-i celladân-ı bî-emâna teslîm idüb eşedd-i 'âzâb ile tahsil-i mal itdikden sonra küşte-i şemsîr-i intikam ve hemrâh-ı kabile-i in'idam itdirdi. Baba Durmuş dahi giriftâr-ı 'âzâb-ı şedîd ve der-bend-i kayd-ı hadîd olub Çağatay iken bir gün kazâ-yı hâcet itmek bahanesiyle giderken yolu bir havz-ı 'amîke uğramağla kendü kendin havza bırakub gark oldı. Ba'dezan Sultan Halil'in zevcesi Şadmelek ihzâr ve envâ'-ı fezahât ile ta'zib ve tahsil-i mâl ve şehirde teşhir olunub zevâyâ-yı hicranda mehcûr oldı. Ba'de-zalik müşârün-ileyh dahi akrabalarına tekrîm ve erbâb-ı istihkâka ta'zîm ve ba'zıların te'hîr ve ba'zıların takdîm idüb nice ekâbir zelîl ve nice erâzil celîl oldı. "Fe sûbhanellahi min melikin la yezalu vela yezul"(...)

113. FASL: HUDADAD'IN SULTAN HALİL'E İZHÂR-I HULÛSİ BEYÂNINDADIR

Hudadad Sultan Halil ile Andigan Kal'asına duhûl ve mahall-i merâma vusûlde Sultan Halil ile tecdîd-i ahd ü peymân ve ba'de'l-yevm hilâfında olmamak bâbında î mân idüb Allahdad ve Ergunşah itdikleri nifak ve hıyânetlerin hikâyet ve ol kadar in'am ve ihsandan sonra kâfir-i ni'met oldukların yegân yegân takrîr itdikden sonra şimden girü hulûs-ı niyyet ile 'ömr-i müste'ârı uğrunda sarf idüb memleket ve saltanatı yed-i tasarrufına virmekde bezl-i cân ve mâl iderim diyü isbât-i hakikat ile Sultan Halil'e teselli virüb tahkîk-i hulûs için Andigân'da hutbeyi (s. 210) dahi Sultan Halil nâmına kıra'ât itdirdi.

114. FASL: HUDADAD'IN HELÂKİ BEYÂNINDADIR

Hudadad Sultan Halil ile 'akd ü peymân itdikden sonra imdad-ı Halil'e Moğol tarafına varub bundan akdem takrîr ve tahrîr olundığı üzre Timur'un tavâif-i mezkûre tarafına 'azîmeti şâ'yi' oldukda cümle firâr ve sahrâ ve sa'b-ül-menâl yerlere mütehasın olmuşlar iken Timur'un fevti haberi geldikde girü kadîmi yerlerine rücû' ve Timur'un ahz ü kabz itdiği kal'aların girü feth ü teshîr idüb Hudadad ile konşu olmağla dostluk itmişler idi. Ol dostluğa binâen Hudadad varub kendülerden muavenet ve müzaheret taleb itmeğin taife-i mezkûre Sultan Halil'e nâme yazub ve tatyb-i hâtırını müşt Emil kelimât-ı hoş-âyende tahrir itdiklerinden gayri hedaya ve tuhaf ve münakkaş ve murassa' altundan bir iskemle gönderüb 'arz-ı ubudiyet itmelerile Sultan Halil dahi gelen elçilerine riayet ve mülûkâne hareket ile muamele idüb pişkeşlerinin yerine on kat mükâfat ile 'avdet itdürüb bu takrible hedaya ve mektubları varub gelmekden hâli olmazdı. Ba'de-zalik taife-i mezkûre Hudadad'ı tutub habs ve Sultan Halil'e sûret-i hâli ifâde ve mezbûrun ne vech üzre hurûc itdüğün ve ne mertebe ef'al-i şenî'aya mürtekib olduğın i'lâmdan sonra hakkında:"Fermânınız nedir? Katl ya ibkâsın murad idersen âna göre 'amel olunmak muhakkaktır." diyü işaret itmeleriyle Sultan Halil dahi cevab-nâme tahrîr ve mefhûmında mezbûrın bana olan ihânetin ve itdiği habaset ve hıyânetin bilürsüz. Beni ihrâc ve i'tibâr-ı pâdişâhanemi tenzîl ve esnâf-ı cefâ ve eziyet ile tahzîl itdi. Şimdi ise havâdis-i rüzgâra beni siper itmek ister. İmdi siz bilürsüz. Her ne ki salâh-ı

hâl ve münâsib-i ahvâldir; vücuda getüresiz.” diyü tahrîr itmekle fi’l-hâl Hudadad’ı istîsâl ve ser-maktû‘ın dergâh-ı (s. 211) Sultan Halil’e irsâl itdiler.

115. FASL: HALİL’İN SEMERKAND’A RÜCÛ’İ BEYÂNINDADIR

Sultan Halil belde-i Andigân’da hudud-ı Türkistan’da oldukça iş‘âr-ı hazîn ve kasâid tahrîr ve peyder-pey Semerkand’a irsâl ve gam-ı gurbet ve eyyâm-ı kербini zikr ve îrâd ve yâr u yârânla güzêrân iden eyyâm-ı îş yâd idüb ahhâbı dîl-kebâb iderdi. Ba‘dehû Andigan’dan çendan mahzûz olmayub Semerkand’ı arzu idüb nehzat ve ‘ammusi Şahruh tarafına ‘azîmet itdi. Vusûlünde Şahruh kuddûmin tebcîl ve menzilesin tekrîm ve riâyet-i merâsim ta‘zim ile cevârî ve huddâm ve haşem ve zevcesi şâd-ı mülki dahi teslîm idüb riâyet-i hâtırı ile takayyüd itdi. Ba‘dehû Semerkand’ın hükûmetin oğlu Uluğ Beg’e sipariş ve vilâyetin ‘askeri ve kanûnın temhîd ve kal‘anınmüdâhil ve mahâricin teşyîd idüb Horasan tarafına ‘azîmet itmekle Sultan Halil’i ma‘an götürdi. Makarr-ı saltanata vusûlünde belde-i Rey hükûmetin Sultan Halil’e tevcîh ile ol tarafa gönderdi. Ba‘zı rivâyetde yine Şahruh işâretile mesmûmen belde-i mezkûrede müntakil-i saray-ı âhîret ve sâkin-i dârü’n-na‘im-i mağfîret oldu. Şah Melik dahi Sultan Halil’in firakıyle ref‘-i nâle ve girye ve nasb-ı bezm-i garrâ ve nâyiha idüb feryâd-künân-ı ref‘-i ‘âzâb-ı firâk-i emniyesiyle ‘aşkda tahkîk-i sıdk idüb bir hançer-i ser-tîz ile kendü kendüyi ihlâk idüb ol ‘âşık-ı sâdik zümre-i ‘uşşâka lâhik çıka ki bu hazîn ile merre-i veznde gam-nâk oldu.

116. FASL: TİMUR’UN ŞEKL Ü HEY’ETİ BEYÂNINDADIR”

Timur hey’et ve Türkî’de uzun boylu iri ve ‘arîz omuzlu kırmızı beyaz çehrelü parmakları iri kalın tamamü’l-bünye ‘azîmül-hey’e kebîrû’l-re’s şedîdü’l-be’s berrak gözlü tavîlül-lihye-i ‘âli ve iri savtlu olub sağ eli ve ayağı çolak ve aksak idi. Seksen sene ‘ömre vâsıl ve amma hareket (s. 212) ve kuvvetde civanmerdlere muadil olub sıdk u istikamete muhibb lehv ü lu‘b ve kizbden müctenib geçmişe hayf dimez, geleceğe ‘acele itmez bir âdem idi. Hâteminin yazusu Farsi lafz ile “Sâdik isen necât buldın” ve sikkesinin nakş ve tamgası da bu sûretde üç halka olub meclisinde fuşşiyât ve temeshur ve zikr-i nisâ ve müzakere-i harem söylemez ve itdirmez idi. Mukaddem ve şecî‘ ve hakk söze mutî‘ mâlik efkâr isâbet karîn sâhib ferâset re’y-i rezin îmâ ve işâret ‘ârif ve remz ü îhâma kâşif sözünden dönmez ve emr ve

nehyinden pişman olmaz, münşiler lisanında ve hutebâ zebânında cihanın sâhib-kıranı rû-yi zemînin kahramanı şehinşâh-ı mu‘azzam mâlik-i rikabül-ümem zikr olunur idi. Rivayettir ki Mısır-ı Kahire’de kâdîl-kudât Veliyüddîn ibn Haldûn zarîf ve sâhib-i târîh-i latîf olub vak‘a-i Şam’da bundan akdem mücmelen tahrîr olındığı üzere Sultan-ı Mısır Melik Nasır’ın Timur ile mukabelede ve mukatelesinde mezbûr Melik Nasır’dan girü kalub Timur’a mülakatda kesb-i ünsiyyet itdikden sonra Timur’a bu vech üzere feth-i kelâm itdi ki; “Ya! Mevlânâ Ya! Emir-i miftâh-ı künûz-ı ihsân olan dest-i hâtem-i safâ-tekeri ihsân buyurun ki, takbîl ideyim. Ve bu takrîble akran beyninde ser-efrâz ve mümtaz olayım.” Bu asl-ı riyâ ile Timur’a mukarrib olmuş idi. Timur Şam’dan rücû’da bir gün esnâ-yı musahabetde Timur’a ba‘zı mülûk ve selâtin târîhlerinden haber virmek ile ol dahi tevârihlerinden haberdar olmağla mezbûrî tasdik idüb kâdînin hıfzın ve tevârih ‘ilminde yegâne oldığım istihsan itmekle ma‘an götürmek murad ider. Kâdî: “Ya Mevlânâ! Ya Emir! Mısır harab olsun ki cenabınızdan gayrı pâdişâhı ola, sana karîb olmak yâr u diyarıma karîb olmakdan ûlâ ve hıdmetinde bulunmak eshâb u ihvânla olmakdan, belki Mısır’a sultan olmakdan enfa’dır. Ancak elem ve gam oldur ki; ‘Ömrüm nâ-ehl kimesneler ile mürûr idüb bu kadar (s. 213) zamandan berü dîde-i ‘alîlim rû’yet-i cemâlinle rûşen olmadı. Lâkin ba‘de’l-yevm kazâ-yı mâfât idüb hıdmetinde olmağla tahsîl-i ‘ömr-i cedîd ideyim. Ve sâye-i inâyetinden bir dem münfekk olmyayım. Ancak hâlîmi diğêr gûn ve ciğêrimi hûn iden budur ki; ‘ömr ‘azîz ve sarf-ı cevâhir-i ‘ulûm-i tavîl ve ‘arîz ile gice ve gündüz çalışub bir târîh tasnif itmişimdir. Te’lif-i mezkûrda ibtida hulk-ı cihandan başlayub şarken ve garben selâtin ve mülûk-i ‘Arab ve ‘Acem ahbârın ve âsârın tafsil üzere yazub ilâ yevmina haza beyan eylemişimdir. Hatta cenâb-ı saltanat-meâbınızın dehr ve hıdmetinizi şeref-i mülûk-i ‘asr tahrîr itmişimdir. Hâlâ ol kitab-ı ‘acîb Mısır-ı Kahire’de makhûr ve garîb kaldı. Elime girmiş olaydı rikâbınızdan müfarekat ve gayrılara murafakat itmek ‘adim’ül-ihimâl idi. Allahu’l-hamd şimdi kıymet ve hürmet ve hıdmet bilür veli ni‘mete vâsıl oldım” diyü bu makule kelîmât ile Timur’ı hayran idüb bu kadar kütüb ü tevârihe mâlik iken yine târîh-i mezkûre ta‘aşşuk hâsıl itdi. Ba‘dehû kâdîyı istintak idüb vasf-ı bilâd-ı ‘Arab ve ta‘rif-i mülûk-i ‘Acem ve sâyir havâdis-i rüzgârdan sual itdikde kâdî mâh-hû-hakkîhâ hoş ta‘bir ile hikâyet itdikde Timur’ın ma‘lûmâtına mutâbık gelmekle kâdîyı tebcîl ve ta‘zim itdi. Ba‘de-zalik didi ki:” Benim ve baht-ı Nasr’ın nesebi mülûke muntehi değildir. Ne vech üzere zikr itdin? Kâdî-i hazır-cevab: “Ef‘al-i mülûkâne ve harekât-ı şâhânenizden fehm idüb sizi cümleye takdim itdim” diyü cevap itmeğın

Timur bu hoş-amedîden dahi mesrûr olub cemaatine: “Kâdî imamdır, kendüye iktida idün.”diyü tenbih itdi. Ba‘dehû Timur kendü ma‘lûmâtının takririne başlayub etrâf u eknâf-ı ‘âlemin bir bir ahvâlin hatta kâdînin vilâyetin ve ehl ü ‘iyâlin ve alâ yakîn kel-mu‘ayene-i nakl ve takrîr itmeğın kâdî mebhût ve mütefekkir ve garîk-i bahr-i tahayyür oldı (s. 214). Pes ez-an kâdî Mısır’a ric‘at ve kütüb ve evlâd u ‘iyâlin nakl ile Timur’a mülhak olmak şartıyla me‘zûnen def‘-i dağdağa ve vâsıl-ı ser-menzîl-i merâm oldı. Timur muhibb-i ulemâ ve ve mukarrib-i sâdât-ı kirâm ve muizz-i fudalâyı lazımu‘l-ihtirâm olub her birin menzilesine tenzil ve istihkak ve isti‘dadına münâsib tebcîl idüb mücâleset ve musahabet-i ‘ulemâ ve şu‘arâ ider idi. Lâkin temeshur ve mudhik edâlara mâ‘ni‘ ve müneccimîn ve etubbâyı câ‘mi‘ olub ekser şatranca mâyil idi. Lâkin şatran-ı sagîr isti‘malini irtikab itmeyüb şatranc-ı kebîr oynar idi. İşbu şatranc-ı kebîr tûlen on bir hâne ve ‘arzen on hâne olub âlâtı dahi âna göre ziyadedir. Timur tetebbu‘-ı tevârîh ve kısas-ı enbiyâ ‘aleyhimü’s-selâm ve siyer-i mülûk ve ahbâr-ı selef idüb sefer ve hazerde mütalaadan hâli olmamağın tekrar ile bir mertebe zabtı var idi ki nakl ü kıraat olundukda bir sehv ya galat vâ‘kı‘ olsa reddi derdi. Lâkin kitâbeti olmayub amma lûgat-i Fârisî ve lisan-ı Moğol ve Türkî zebânında ve Fârisî kıraatından haberdâr olub lisan-ı ‘Arab’dan bi‘l-külliyeye ‘ârî idi. Çağatay ve ehl-i Deşt ve Hıta ve Türkistan ve Timur riayet-i kâide ve kanûn-ı Cengizîye idüb şeriat-ı garrâya takdîm iderlerdi. Şeyh Hâfızü-dîn Mehemmed el-Sezazi Ve mevlânâ şeyh Alaeddîn Mehemmed el-Buhârî ve ‘ulemâ-i a‘lâmdan ba‘zılar kâide-i Cengizîye’yi şeriat-ı İslâm’a teveffuk idenlerin küfrine hükm itmişlerdir. Nakildir ki Şahrûh ol kâideyi nesh ü ibtâl idüb siyaset-i belde ve hükûmet nâmı şeriat-ı İslâmiyye üzre icrâ itdi. Lâkin tavâif-i mezkûre ol kanûn-ı bâtlı riayet idüb bir mertebe ısrar ve ‘âdet itmişler idi ki men‘leri mümkün değil idi diyü musannif-i merhûm nakl itmişdir. Timur gayet ‘akl u hîle ile ma‘rûf ve ilm-i tedbîr-i memleket ve re‘âyâ ve kemâl ile mevsuf ateş ile âna ülfet virmeğe kâdir ve hikmet ve cidâlde İbn-i Sina’ya fâik ve tevfiğ (s. 215) dalâl ve hidâyetde cümleye sâbık olub zîr-i hükûmetinde olan memâlikde zemmâm ü nemmâm-ı müeddî ve çoğul makulesine mâ‘ni‘ ve râ‘fi‘ olduğından gayrı âher mülûkın memleketlerinde gedaya hûd-ı kalenderi yahud seyyâh ve derviş veyâ dellâl ya müneccim ve falcı ya kıssa-hân ya ‘ayyâr üslûbında câsusları olub oldukları vilâyetlerin nakîr ü kıtmîr ve kalîl ü kesîr ahvâl ü ahbârın ve fakîr ve ganî ve hâkim ve mahkûm ve ‘âlim ve câhilin harekât ve sekenâtların yazub Timur’a i‘lâm iderler idi. Zümre-i simsâriyyeden Atlamis Mısır’da ve ahbâbı Dimaşk-ı Şam’da ve her bir memleketde bu makule bir

câsusları var idi. Bu takrîble her memleketin küllî ve cüzî ve zâhir ve bâtn ahvâlinden haberdâr idi. Bir vilâyeti feth ü teshîr itdikde kadîmden görmüş ve bilmiş gibi â'yân-ı vilâyeti sual ile falan ve falan nicedir ve ne kârdadır. Ve falanın falan ile olan da'vası neye müntehi ve falan ahvâl neye müncerr oldu diyü sual iderdi. Müstemî' olanlar hayran olub kerâmet ya teshîre mâlik add iderlerdi. Hatta Sivas fethine geldikde bu kal'anın feth ü teshîri on sekiz günde olur diyü hükm itmekle fi'l-hakika müddet-i mezkûrede mefâtih-i kal'a dest-i gadrine teslim olunub 'âvâm-ı nâss-ı vilâyet ve kerametine bâ-sâhib teshir olduğına haml itdiler. Mezbûr vilâyete nüzûl itdikçe maksûdı her ne ise ihfâ idüb 'askerî taifesinin zâhir ve bâtnları güneş gibi kendüye ma'lûm ve karîb ve ba'idin fikri ve kasdu kendüye kendüye mefhûmî idi. Bir emre mübâşeret itdikçe cemî' vüzerâ ve vükelâ ve sagîr ve kebîri da'vet ile müşâveret itdikde":Her kes mâ-fi-z-zamîrinde olan efkârını îrâd itsün ve havf itmesün." diyü tenbîh iderdi. Gâfil ve eger câhil her ne dirse asga idüb müşâverede hata ile kimesneyi muâheze itmez idi. Kıyl ü kâlden sonra cümlelerin re'yleri bir hâlde müctemî' olunca (s. 216) huzurına 'arz ve i'lâm itdiklerinde istimâ' idüb bilâ-ta'arruz def'-i meclis itdikden sonra kendüsi dahi fikr idüb ve ma'kûl ü manâsıbı ile 'amel ve nâ-ma'kûlın terk iderdi. Andan ma'ada kadîmi eshâbı olan Süleyman Şah ve Kamari ve Seyfeddîn ve Allahdad ve Şah Melik ve Şeyh Nûr-ed-dîn makulelerin da'vet ve kaziyye-i mezkûreyi tekrar mîzan-ı 'akla urub bir hâlde karar bulınca bir tarafa 'azînet izhâr ve tavîd-i 'askerîye ol tarafa sevk olunub bir mikdar dahi gitmekle orduda olan casuslar varub: "Timur falan tarafa gitdi" diyü haber virdiklerinde kendü tarafları olmayın emin ve âsûde olub gâfiller iken Timur 'azîmetden rücû' ve nâ-me'mûl olan tarafı nehb u gâret ya feth ü teshîr iderdi. Bu üslûbla murâd ve teveccühi ne tarafa olduğu katen kimesnenin ma'lûmı olmazdı. Cümleden biri; Şam kaziyyesinde 'asker-i sultânî gelüb darb-ı hıyâm itdiklerinde kendü 'askerini girü çeküb Bağdad tarafına 'azîmetini işa'ât birle 'asker sultanı iğfâl itdikden sonra dönüb teveccüh üzre şiddet birle 'asker-i Mısırî'yi redd ü def' itdiği bundan akdem tafsil olunmağın tekrara hâcet yokdur.

117. FASL; TİMUR'IN 'AZM Ü HİMMETİ BEYÂNINDADIR

Mezbûr Hindistan tarafına 'azîmet itdikde kıla'-ı Hind'den Pulı nâmında mânend-i kule-i Kaf metânet ve istihkâmda meşhûr âfâkî bir kal'aya uğrayub feth ü teshîrinde dîvler 'âciz felek karar-ı çarh-ı üstüvâr olmağla derûnunda olan

mustahfizları şerr-i kalîle iken yine kal'anın metanetine mağrûr olub takayyüd itdiler. Timur ise feth ü teshîrin murâd idüb 'askere ikdâm itdikce uzakdan uzağa ancak cenge kâdir olub kurb-ı kal'aya varmak mümkün olmaz idi. Bu mâbeynde 'azîm-i Tatar ve Çağatay helâk olmuş iken yine Timur kasdından rücû' itmeyüb hatta eyyâm-ı cenk ü cidâlde bir 'azîm yağmurlar (s. 217) kâr-ı cenk mu'attal olmağla Timur bi'n-nefs sell-i seyf ile cenk-gâha gelüb vüzerâ ve zu'ama-yı leşkeri da'vet birle şetm-i 'azîm ve tehevür-i elîm ile: "Nân u nemekim size harâm olsun. Ni'met ve ihsanıma rağbet idersiz. Düşmeden ihmâl ile mülûke gâlib ve dünyanın malına ve i'tibâr ve iştihârına mâlik ve devletimde zabt-ı memâlik ve kat'-ı tarik itmediniz mi?" diyü cümleyi mesûl ve mu'ateb itmekle kimesne cevaba kâdir olmayub ser-firû itdiler. Bu üslûbda tehevüründe her kes mülzem ve günahkâr şekilde hareket itmeleri ile tehevürü geçüb ve seyfin girü kına koyub ve atından inüb ve şatranç talebiyle lu'ba meşgûl oldu. Bu mâbeynde ümerâdan Mehemed Farhin nam bir emir-i mükerrerem ve ekser vüzerâdan mukaddem Timur'ın mu'temed-i kadîmi olub mesmû'ü'l-kelem olmağla ümerâ ve rûs-ı 'asker mezbûrun şefa'atin recâ idüb Timur'dan kendülerine recâ-yı merhamet birle bu müşkil hâlinde ve bu nizâ'dan ref'-i yed itmek bâbında kelime-i tabiyelerin niyâz itdiklerinde ol dahi recâların kabûl idüb muntazır-ı fırsat oldu. Timur tekrar feth-i kal'ada musirr ve sevk-i leşker ve muhâsamada müstakarr iken mezbûr Mehemed Farhin "vakt-i fırsattır" mülahazasiyle Timur'a duâ ile arz-ı hâl itdi ki: "Bu kadar 'asker bu kadar 'asker helâk olduktan sonra bu kal'anın feth ü teshîri müyesser olduğı takdirce îradı masrafına mukabil ne nef'i zararına mu'adil olur mı?" didikde Timur katen redd-i cevab itmeyüb derhâl bir ifrît-i bed-likâ-i zıst-sîret-i bî-tahâret Hera Melik nam bir şahs-ı kâfir-meşrebi da'vet idüb Mehemed'in esvâbın intizâ' ve Hera Melik'e ihtilâ' ve Hera Melik'in pâre pâre çirk ve mırdar esvâbın Mehemed'e ilbas itdirdikten gayrı cemî' mâ-melekin ve hadem ve haşemin ve mülk ü emlâkın ve cevârî ve 'abîdin ve davar ve menkûhelerin bir akçe ve bir habbeye varınca Hera Melik'e virüb Mehemed'i fakîr itdiğinden gayrı her kim recâ iderse yahud kendüsiyle dostluk ve musâhabet gösterir ise bundan (s. 218) bed-ter iderim" diyü yemin itdi. Mezbûr dahi mehcûr ve ihtilât-ı nâsdan dür zelif ve hakîr ve miskin ve fakîr olub bir pâre etmeğe râzı idi, eline girmezdi. Timur hâl-i hayâtta iken ahvâli bu üslûb üzre ednâdan ednâ hâle ve eyyâmı fakr ü fâka ile geçdi. Ba'dehû Timur makbûr olub 'âmme-i 'âlem mesrûr oldıkda Sultan Halil hâline merhamet birle mâl ü

menâl ve ehl ü ‘ıyâl ve menzil ü mevâsın redd ile müceddeden ihyâ ve ke’l-evvel ibkâ itdi.

118. FASL: TİMUR’UN GAYRET VE HEYBETİ BEYÂNINDADIR

Mülûk-i etrâf ve selâtın-i eknâf ve Şirvan pâdişâhı Şeyh İbrahim ve Hoca ‘Ali Tûsî pâdişâh-ı Horasan ve İsfendiyar-ı Rûmî ve ibn-i Karaman Faris ve Azerbaycan ve Havakin-i Deşt ve Hıta ve Türkistan ve ümerâ-i Bedehşan ve mîr-i mîrân-ı Mazendran ve pâdişâhân-ı İnan ve Turan-ı hıttâ ve sikkelerinde müstakil ve umûr-i eyâlet-i siyasetlerinde müstekmîl iken bargâh-i Timur’a kuddûm itdikce hedayâ-yı seniyye ve tuhaf-ı behiyye ile ‘arz-ı ubûdiyet iderler idi. Ve kapusunda göz irişdiği kadar mesâfede durub muntazır-ı izn duhûl olub Timur birin taleb itdikce huddamdan biri varub ya falan diyü nidâ itdikde matlûb olan kimesne lebbeyk lebbeyk diyerek da‘vete icâbet ve hezar havf ü haşyet ile hak-ı bûs ve fermân-ı Timur ne ise istimâ‘ ve kavlinde münkâd ve mutavi‘ ‘avdetidüb bu kadarca mülakat ile iktifâ beyne’l-akrân sebeb-i mübâhâtı olur idi. Timur’ın tevâbi‘inden ba‘zı kimesneler tirid oynarlar iken-‘Acem diyârında meşhûr oyundur- iki hasmın birbiriyle nizâ‘ı vâkı‘ olunca Timur’ın başına yemîn ider. Heman hasmı mezbûrı zecr ve darb-ı şedîd ile kahr idüb “:Ey haram-zâde-i bî-edeb sen kimsin ki Emir Timur’ı lisana getirirsin. Senin çehren Emir Timur’ın lâyıq-ıpâ-pûşu değil iken ism ü resmin dehânına alub mülevves idersin. Ânın câh-i celâli andan ziyadedir ki benim ve senin gibiler lisana ala. Ol mülûk-i meşârik ve magârib (s. 219) ve erbâb-ı hükm ve hükûmetden akdem Keyhüsrev ve Keykâvus ve Efrasyâb’dan ekrem-i baht-ı nasr ve Şeddâd ve Nemrud’dan efhemdir.”diyü hasmın mu‘âteb ider. Timur bir gün şikâr kasdı ile sahrâları geşt ü güzâr ve yemîn ü yesâr ve cenûb ve şimâlde olan ahâlî-i bilâd ve re‘aya ve ‘askeri şikâr sürmelerin tenbîh itmekle etrâfda olan piyâde ve süvâri ganî ve fakîr sagîr ve kebîr dağlardan ve sahrâlardan ve ormanlardan envâ‘-ı vuhûş ve arslan ve dilkü ve ceyran makulelerin sürüb Timur’ın cem‘iyetgâhına getürdiklerinde hayvanât-ı mecmu‘a mevc-der-mevc deryâ gibi temevvüc idüb hayrân ve sergerdan iken tablve nefir ve zurnalar çalındığı gibi hayvanlar muzdarib ve ateş-i tahayyürleri mültehib olub heybet-i mua‘reke ve sevâd-ı ‘asker-i Çağatay ile kurt koyuna ve kaplan tilküye ve arslan kediye can-ı havfdan sakınub feryâd iderken Timur’ın kendü evlâd ve evlâd-ı evlâdı ve ümerâ ve vüzerâ-zâdelerim emr-i şikâra şürû‘ itsünler diyü fermân-ı Timurî sâdir olmağın belâ-yı âsûmânî gibi her biri bir hayvanın canına

düşüb gülüşdükce Timur kakhaha ile hande ve sıbyânı emr-i şikâra tahrîs itmekle girü kalanlarına 'itâb iderdi. Horasan ma'adenlerinin cevâhirleri ve Bedehşan'ın la'l-i keran-bahası ve Hindistan meta'ı ve Hürmüz ve Katif incüsi ve 'anber-i sârâ ve misk-i hitta ve envâ'-ı sîm-i tıla huzur-ı Timur'a takdîm ve gice ve gündüz hazinesin teslîm olunur idi. Bundan ma'ada Semerkand'da müceddeden bağçeler ve bağlar inşâ' ve saray müte'addid köşkler bî-hadd kasrlar binâ idün her birin garîb ve 'acîb tarz ile te'sîs ve üstüvâr itdikden sonra envâ'-ı eşcâr ve esnâf-ı ezhâr ile müzeyyen idüb birin bağ-ı İrem ve birin ziynet-i dünyâ ve birin bostan-ı şimâl ve birin cennetü'l-'ulyâ ile tesmiye itdi. Divarlarında nukûş-ı rengârenk ile nakş mülûk ü selâtin meclislerin ve vüzerâ ve sâdât mahfillerin ve evlâd u ahfâd ve 'asker ve ecnâd ve ba'zı mudhik nesnelere ve bir mikdar mevrîs-i (s. 220) gam olur şikâr-gâh ve dîvân-ı pâdişâh ve hadem ve haşem ve cenk ü cidâl meydanların ve bezm-i şarab ve gerdiş-i bâde-i nâb ve vekâyi'-i Hind e Türkistan ve Faris ve Azerbaycan hatta nisa ve cevârî suretlerin tasvir ve her gördüğün ve bildiğün nakş itdürüb bu makule lehviyyata delâlet ider şeyler ile tezyin ve tahsîn itdirdi. Timur bir tarafa sefer ve 'azimet itdikce Semerkand ahâlîsi bâgat-ı mezkûreye varub teferrüc-künân 'îş ü 'işret iderler idi. Bu takrîble belde-i mezkûre meyvesi bir mertebe erzan ve sebil oldu ki bir kantar meyve-i şirin bir dirheme müsavi olmaz idi. Bundan ma'ada Semerkand sahrâsında kebîrû's-sevâd kurâ ve kasabât inşâ idüb ekber bilâd mânend Dîmaşk-ı Şam ve Bağdad ve Mısır ve Haleb nâmîle tesmiye itdi. Ve tarik-i belde vâ'kı' sahrâda bir vâ'si' bağ inşâ' idüb Ferha ile tesmiye eyledi. Nakildir ki; Bağ-ı mezkûrda bâğ-yânlardan birinin bir davarı zâ'yi'olub altı ay mikdarı kendü başına gezüb ne tarafda olduğu ma'lûm olmadı. Altı aydan sonra ancak sâhibi bulub ahz itdi.

119. FASL: TİMUR'IN ZEVCÂTI BEYÂNINDADIR

Mezbûrun ekser zevcâtı Meleke-i Kübra olub cümleden kîdem ve ekmel ve ikinci Meleke-i Sugra cümleden hasnâ olub ikisi dahi pâdişâhlar kızları idi. Üçüncü Nehşeb hâkimi Emir Musa kızı Tuman idi. Dördüncü Haliyan nam hâtûn idi. Mezbûreden sıdk ya kizb Timur'a ba'zı efsâne nakl olunmağın gazab-ı Timur'a dü-çâr ve küşte-i şemşir-i ateş-bâr oldu. Cevârî ve esirleri lâ-yuadd velâ yuhsâ olub Melike-i Kübra ve Sugradan Sultan Halil'e isâbet-i zarar olmak mülâhazasıyle düşüb şâd-ı mülk ikisine dahi zehr virmekle müntakîl-i dâr-ı âhîret oldılar. Ve Tuman'ı Sultan Halil Şeyh Nûreddîn'e irsâl itdiği bundan akdem tahrir olunmuşdur. Şeyh

Nûreddîn Sultan Halil hilesile katl olunub mezbûr Semerkand'a vürûd (s. 221) ve sekiz yüz kırk târihinde delâlet tevfiik ile hacc-ı beytullah idüb ba'dehû raht-keş-i dâr-ı âhiret oldu.

120. FASL: TİMUR'IN EVLÂDLARI BEYÂNINDADIR

Mezbûr cisr-i âhirete 'ubûr itdikde Emir İnşah ve Şahruh iki oğlu hâl-i hayatda olub amma Şahruh musannif-i merhûmın eyyâmında ya'ni sekiz kırk târihinde vâris-i tâc u taht saltanat-ı Timur idi. Ve Emir İnşah Azerbaycan'da Kara Yusuf Türkman'ı mübâşeretile sahrâya vaz'-ı kadem itdi. Timur'ın Sultan nâm bir kızı olub nikâh kabûl itmez erkeksi bir hâtûn idi. Ba'dehû Bağdad hâtûnlarile ülfet birle mülâyemet hâsil idüb Süleyman Şâh'ın dâm-ı nikâhına râm oldu. Puşide olmya ki; musannif-i merhûm târih-i mezkûr ricâlinden olub Timur'ın evlâd ve evlâd-ı evlâdın tafsil ile îrâd etmek mümkün olmamağla sa'y-ı fakiriyle hatime-i kitabda hâlleri inşâ-allahü te'âlâ tafsil ve tezyîl olur. Timur'ın vüzerâsı çok olub eşherleri bundan akdem birer münâsib ile zikr oldu. Anlardan mâ'âda Hoca Mahmud bin Şahab Sehreverdi ve Mes'ud-el- Sumnani ve Mehemmed Şagarcı ve Tâcüddîn Süleyman ve 'Alaüd-devle ve Ahmed Tûsî nâm vüzerâ-yı 'îzâmı var idi. Fârisî ve 'Arabî'de Timur'ın münşi-i divân ve kâtib-i esrârı fasîhü'l- kelâm ve belîğü'l-aklâm kâdî-i zamâne-i Şems-ed-dîn olub fevt-i Timur'dan sonra 'uzlet idüb kimesneye hıdmet itmedi. "Niçün umura dahl itmezsiniz ve pâdişâh-ı zamâne ile musâhabet eylemezsiniz?" diyü kendüye ta'arruz itdiklerinde: "Hıdmet-i kıymet bilür olanlar gitdiler. Kadrimi bilmezlerin hıdmeti ile tazyî-i hürmet itmem" diyü redd-i cevâb itdi ve imamı 'Abdü'l-cabbâr'ın nu'mânü'l-mu'tezili ve kudâtı Kutbed-dîn ve Hoca 'Abdü'l-melik ve Hoca 'Abdü'l-evvel ve gayrılar olub târih-i hân ve kıssa-hânları Hoca 'Abid ve Tayyib'i Fazlullah ve re'is-i etıbbâ-i Şam Cemaleddîn idi. Timur 'âle'd-devâm cevâhir-i ma'cunları (s. 222) isti'mal ve mukavva terkîbler tenâvül idüb cima'a mâyil idi. Ve müneccimbaşısı Ahmed et-Tayyib olub iki yüz seneye varınca tâli' tahrîr ve ihrâcın musannif-i merhûm nakl idüb sâirlerinin ismi mahfûzı olmaduğın dahi îrâd itmişdir. Zaman-ı istilâ-yı Timur'da Semerkand'da neşv ü nümâ bulan 'ulemâ-i a'lâmın nesl-i sâhib-i hedâyâdan Hoca 'Abdü'l-melik olub ifâde-i 'ulûm ve tedris-i âdâb-ı rüsûmda yegâne-i dehr ve lu'b-ı şatrançda ve tiridde ve nizâm-ı iş'ârda ferîd-i 'asr idi. Biri dahi 'Abdü'l-cabbâr-ı mezkûr bin Nu'man el-Harezmi biri dahi 'Âsımüddîn bin 'Abdü'l-melik olub riyâset-i Maveraü'n-nehir

bunlara müntehi olmuş idi. Muhakkaklardan Sa‘d-üd-dîn-i Taftazanî olub sekiz yüz doksan bir târîhinde Semerkand’da müntakil-i dâr-ı na‘im oldu. Biri dahi es-Seyyid şerif Mehemed el-Cürçânî olub fevt-i Timur’dan sonra Şiraz’a müntakil oldu. Eshâb-ı ehâdis-i nebeviyyeden eş-Şeyh Şemsed-dîn Mehemed el-Cezerî mukaddemâ Mısır’dan firâr ile Rûm’da istikrâr ba‘dehû Timur’a murâfakat ile Maverâü’n-nehir’e ‘azîmet ve sonra Şiraz’a gelüb Şiraz’da müntakil-i dâr-ı âhîret oldu. Mısırından Hoca Kebîrî’l-hâfız Mehemed el-Zâhid el-Buharî tefsir-i kuran-ı mecîd olub sekiz yüz yigirmi iki târîhinde Medine-i Münevvere’de tarik-i dâr-ı fenâ ve ‘âzîm-i gülîstân-ı bekâ oldu. Huffâz-ı kuran-ı şerîfden hôş-savt ve sâhib-i tecvîd ‘Abdü’l-latîf ve Esed ve Şerif Hâfız Hüseyin ve Mahmud el-Hark el-Harezmî olub mûmâ-ileyhin savt u nağmesi sûz-nâk olmağın muhrik ile telkîb olındı. Ve Cemaled-dîn Ahmed El-Harezmî ve ‘Abdü’l-kadir el-Merağî olub merkûm ‘ilm-i mûsikîde dahi yegâne idi. Va’iz ve mütekellimînden Ahmed bin Şemsül-e’imme es-Seyrabî olub ‘Arabî ve Fârisi ve Türkîde melikü’l-kelâm diyü mülakkab ve fazl ile meşhûr-ı ‘âlem idi. Ve Ahmed-i Termidî ve Mansûr-ı Kâşanî dahi bu zümreden idi. Hoşnüvislerden ‘Abdü’l-kâdir ve Tâced-dîn Süleymanî(s. 223) ve takvimcilerden el-hacc ‘Ali Şirâzî ve Hacı Mehemed Şirâzî cemm-i gafîr olub ancak üstâdları Altun nâm bir üstâd idi. Mezbûr hak-ı cevher ve nakş ve hatt-ı ahcârda a‘cûbe-i zamân ve fâikü’l-akrân-ı cihân idi. Satrancbazlardan Mehemed bin ‘Akîl ve Zeyned-dîn Yezdî ve ‘allâme-i fenn ‘Alaaddin Şerizi el-fakîh el-muhdes olub bidak tarhı ile Zeyned-dîn Yezdî’ye ve at tarhı ile İbn ‘Akîl’e gâlib olur idi. Timur’ın satranca mela‘ibler ekser bunlar olub bunlardan ma-‘âda mülûk ve eğer sâyirleriyle sohbet-i lu‘b ve satranç itdikce ekserine gâlib olur idi. Satrancbazlardan biri dahi Şeyh ‘Ali nâm kimesne olub tarhsız kendüsiyle lu‘b-ı satranca kâdir rû-yi zemînde kimesne bulunmaz idi. Bu fennde yegâne olduğundan gayrı fakih şafî-ül-mezheb muhdes ve müverrah olub sâdık-ı ukûl ve hüsn-i sîret ve sûret ile mevsûf idi. Nakildir ki; celîlü’l-menâkıb ‘Ali bin Ebi Tâlib kerem allahu vecchê hazretleri ‘âlem-i rüyâda mezbûra bir kisede âlet-i satranç virmekle ol fennde kimesne kendüye mukabil ve mua‘dil olmaz idi. Hatta satranca nazar itmeyüb kendüye nasb-ı bezl ve lu‘b-ı şatranca idüb gâybâne ta‘lim dahi ider idi. Ve ekser satranç-ı kebîr isti‘mal idüb sagîre tenezzül itmedi. Mutrib-i hôş-nevâlardan ‘Abdü’l-kâdir-i mezkûr ve oğlı Safiyüddîn ve Nesrin ve Kutb ve Muslı olub ve müte‘addid nakkâşları olub üstâdları ‘Abdü’l-hayy-ı Bağdadî idi. Gayrı la-yuhsa nakkaş üstâdları var idi. Lugaz-ı mu‘ammâ ve elfâz-ı müşkile hâlinde bî-şümâr-ı erbâb-ı ma‘ârif olub hâsılı devr itdiği

ve feth ü teshîr itdiği memâlikde her sâhib-i hünerin haberin aldıkça Semerkand'a nakl itmişti. Belde-i Semerkand'da mazanne-i hayr olanların biri Eş-şeyh 'Uryân ile mülakkab bir fakir derviş olup ehl-i belde ahbâriyle üç yüz elli sene mu'ammer olduğu meşhûr olup bu kadar (s. 224) 'ömr ile yine kâmet ve çehre ve a'zâsı yerlü yerinde olup ekser müsinn kimesnelerin peder ve cedlerinden haber virir idi. Halk hemvâre-i ziyaretiyle müşerref olurlar idi. Bir dahi Şeyh Zekeriya nâm bir velî-i kâmil olup ehl-i Semerkand'ın pîri ve mu'temedi sâhib-i kirâmât olmağın hîn-i intikâlde mezâr-ı pür-enveri bir dağ başında vâ'ki' olup ziyâret-gâh-ı kebîr ve sagîr olmuştur. Nakildir ki; Semerkand'da Riyad nâm bir mescid-i nûrânî olup ibtidâ-i 'imâretinde şeyh-i müşârün-ileyh Irgad zümresinde kesb-i helâl için kâr iderken bir münâsebet ile altına bir pâre tıyn isâbet idüb kalur. İki üç günden sonra mescid-i merkûmın mihrâbı yerin ta'yin için üstâdlar ve kârdanlar müşâvere ve ihtilâf üzre iken şeyh-i müşârün-ileyh mihrâb yerin beyân ve bu üslûbda karar virilmek gerek diyü i'lâm itdikde mübâşir-i 'imâret şeyhin altında olan tıyn-ı istidlâliyle sübhanallah bir kimesne ki, üç günden berü abdest alub namaz kılmamış ola. Bu kadar üstâdları tahtie ider diyü şeyhe dahl u ta'aruz itmeğın Şeyh dahi üç gün üç giceden berü abdest bozmıyan kimesneye: "Ne dersin, gel imdi. Bu mekânda durub nazar eyle" demekle mübâşir-i merkûm şeyhin ta'yin itdüğü mevzi'den nazar idince Mekke-i Mu'azzamâ'yı zâhiren müşâhade itdüğü gibi şeyh derhâl nazardan mestûr olup her çend cüst ü cû olındı ise de bedîd olmadı. Amma garâbet bundadır ki; musannif-i merhûm şeyhin kabrin ta'yin itdikten sonra bu üslûbda gaybetin dahi tahrîr itmiştir. Meğer ba'de-zamân girü zuhura gelüb makâm-ı merkûmda âsûde-i hâk-i pâk olmuş ola. Mescid-i merkûm mesâcid ve makâmât-ı meşhûreden bir pâ-yi nûrânî ve 'ibâdetgâh-ı ruhânî olup garîb üstüvâneler üzre binâ olunub üstüvanelerinden biri on beş zirâ' hadîd tül ve penbe ağacdan olmak üzre olduğu nakl olunur. Ve çok hassası olup diş ağrısına (s. 225) devâ olduğu dahi tahkîk olunmuştur. Semerkand'ı görüb binâ ve 'imâretinden haber viren kimesne üstüvâne-i mezkûreden vuku'ı üzre haber virir ise rüyâsı sâdık ve illâ rivâyeti kâzibdir diyü musannif-i merhûm îrâd itmiştir. Belde-i Semerkand'da keyl ile alım satım olmayub cümle mîzân ile mua'mele iderler. Semerkand'ın ratlı kırk vukiyyedir. Ve her vukiyye yüz miskâldir. Ve her miskâl bir buçuk dirhem olup bu takdirce birer ratlı on ratlı-ı Dimaşkî olmuş olur. Mahmud Harezmî musannif-i merhûma müşâfiheten nakli der ki; ba'zı seferlerde fakîr Timur'a refik ve hıdmetinde müdâvim idim. Ba'zı zamanda bir kal'ayı muhasara idüb darb-ı hıyâm ile kıyâm itmişken Timur hasta ve bîmâr olmağla bu hakiri da'vet

ve ‘askerin cenk ü cidâlini seyr murâd idüb i‘ânet-i huddâm ile çadır önüne çıkub refiklerin birin dahi da‘vet ve bir husus ile ‘asker tarafına irsâl itdikden sonra tenhâ bu fakire hitâb idüb didi ki: “Yâ Mahmud! Bu kadar za‘f-ı hâl ile ednâ harekete bî-mecâl iken bu uğurda bezl-i cân idüb fermanıma itaat idenler şimdi beni terk ve sözüme mutî‘ olmasalar ne mâni‘ ve neye kâdirim. Hazret-i bârî te‘âlâ teshir-i ‘ibâd ve feth-i bilâd müyesser idüb şevket ve heybetimi şarken ve garben mülûk ve sâir eshâb havl-i vusûle ilkâ itnese ne itmeğe kâdir idim. Bu emrde ve bu fi‘lde hazret-i fâil-i mutlaktan gayrı kimdir ve kime nisbet olunur” diyüb girye-i vezâri itmekle fakîr dahi ol sâzda kendüye dem-sâz oldım.

121. FASL: TİMUR’IN ‘ASKERİ AHVÂLİ BEYÂNINDADIR

Tavâif-i mezkûre hemvâre-i ümid itmedikleri yerlerden ve hâtırlarına güzâr itmiyen şeylerden müntefi‘ olub hazâin ve defâin-i müsahharları ve cenk ü cidâle duhûlleri a‘ceb-i hâl idi. Bir mertebe istidrâcları var idi ki; konub göçdikleri yerlerde tuyûr u vuhûş ürkemeyüb müsahhar-ı şikârları (s. 226) olur idi. Ba‘zı yollarda gider iken serdârları atından nüzûl ve bir avuç toprak alub istişmâm ile dört tarafına nazar birle bir semte atın sürüb etbâ‘ u ensârı dahi mutabaat ile ‘âkâbınca gidüb bir yere nüzûl ve hafr-i zemîn idüb hazineye vâsıl yahud gılâl-ı zahireye nâ’il olırlar idi. Ekser eskallerin öküz ve katır ve himar makulesine tahmîl idüb ve bu makule davar ile dahi cenk idüb erbâb-ı hile zafer bulurlar idi. Ve davarlar buğday ve arpa ve piriñç ve üzüm ve mercimek ve dehn(e) ile geçinüb kendüler arpa etmeğiyle kanaat iderler idi. Ve lazım geldiği zaman davarları eşcâ-ı evrakıyla iktifâ idüb kendüler açlığa sabr iderler idi. Kâdi Burhaneddîn musannif-i merhûma kendü lisanından bu vech üzre takrîr ider ki; Tavâif-i Tatar Dımaşk’a duhûl itdikleri gice tâb ü tüvânları olanlar mâl ü menâlleri ile ve ba‘zıları mücerred halâs-ı cân için uzak yerlere varub karar itdiler. Cümleden Salihyye sâkinlerinden sâhib-i kudret-i mâliye ve mâlik-i kudret-i hâliye bir tâcir sîm ü zer ve cevâhir makulesin kazgana koyub ba‘dehû bir havz hafr-ı ka‘r, havza kazganı defn idüb ve üzerine su akıdub tahfif-i haml ile firâr tedârikinde iken hâtûnı küpesin kazgana komaktan gaflet itmekle zevcine vâ‘kı‘-i hâli i‘lâm idince ol dahi alub haşebe-i sakf içinde ihfâ idüb ba‘zı rüfekâ ile firâr iderler. Ba‘de-zalik tavâif-i Tatar’dan ba‘zı tâb-kâr mezbûrun hânesine konub istikrâr ve ‘îş ü ‘işret ile evkât-güzâr olub ekl ü şurb ve lehv ü lu‘b iderken meclislerine sakfdan bir incü dânesi sâkıt olmağla tâife-i mezkûre bunun bir aslı vardır diyü sakfi

tecessüs itdiklerinde kusûrın bulub bu takrîb ile hafâyâda dahi çok şey vardır diyü divarların hedm ve yerlerin hafır idüb zikr olunan kazganı ihrâc ve mâl-ı mezkûrî ahz ü kabz itdiler. Kezalik her umûra ki vâsıl oldılar (s. 227). Bu üslûbda suhûlet ile zafer buldılar. Cümleden bir pîr-i ‘âciz bir ineğe süvâr ve bir za‘if harekete kudretsiz kuşun eline alub şikâra ‘azm ider. İttifâken bir göl kenârında ba‘zı sayda uğrayub kuşunu her ne mertebe şikâr, tarafına def´ iderse pervaza iktidârı olmayub âheste âheste varub şikâra vâsıl ve birin sayd ider. Bu makule sehl ü rahat ile umûr-i mühimme ve sa‘b işlere zafer buldıkları çok vâ‘kı‘ olmuştur. Tavâif-i Tatar Dımaşk’dan ahz ü kabz itdikleri emvâl ve eşkâli ‘âdetleri üzre bakar ve katır ve merkebe tahmil idüb giderken iki üç menzil git dikden sonra bir inek nakl-i hamline tâkât getürmeyüb düşüb yatar. Sâhibi olan bî-rahm gâh kırbaç gâhi değnek ile darb idüb kıyâmına sa‘y itdikce asla hareket itmemele cümle yükün bırakub kaldırmak murâd itdikde ol dahi çâre itmemele kimi kulağına kimi kuyruğına yapışub kıyâmına her çend sa‘y itdiler ise de müyesser olmamağla terk idüb gitmek fikrinde iken Çağatay şeytanlarından bir köse âdem peydâ olub hemandem bir avuç yumuşak toprağı fakir ineğin kulağına doldurub başına hareket ve yerince hayvan ma‘hûd mükerreren aksırarak eyle silkünüb tâb ü tüvân ile kıyâm idince tekrâr tahmîl ile ‘azm-i tarik iderler. Timur ‘askeri mâbeyninde sanem-perest ve ateş-perest ve mecûs-ı menhus ve kâhinler ve sehhâr ve kâfirler olub nakl-i esnâm ve ızlâl ‘avâm itdiklerinden gayrı meyyite ve kan gelenden ihtirâz itmezler idi. Ve ba‘zıları koyun kürküne nazar idüb ol senenin ucuzluk ve galâ ve sâir ahvâl ve evzâ‘ın hükmi derler idi. Ve zabt-ı meşhûr ve a‘vâm ve hesab-ı eyyâm için mahsus-ı istilâh ve ‘ibâretleri olub her seneyi bir hayvana nisbet ile zabt ve hesabda hatâ itmezler idi. Ve hatt-ı rakam ve hurûfda dahi başka kaideleri olub kendülere mahsus olan ‘ibâretde sâhib-i fenn (s. 228) olanların tekrîmi mâbeynlerinde ziyâdedir. Ol makule istilâhlarının îrâdı bâ-fâide olmağın terk olındı. Timur’ın ‘askeri mâbeyninde küffâr gılâz ve şiddâd âdemler olub Timur’a bir mertebe mu‘tekid ve mutî‘ ve icrâ-yı emrine bir gûne müctehid idiler ki; neüzü-billah mezbûrî hidâyet ve nusret idici ‘ad idüb ulûhiyyet da‘va itse tasdîl idecekleri mukarrer idi. Ve ba‘zılar Timur’a ita‘ati, hazret-i Allah’a zi‘am idüb bir belâya giriftâr veya bir emr-i şedide düçâr olsalar Timur’a nezr ile bahtından istimdâd iderler idi. Eyyâm-ı hayâtında hâlleri bu minvâl üzre olub vefatından sonra dahi bu i‘tikâd-ı bâtil üzre mezârına nakl-i nüzûr ve kurbanlar takdim ve duâ ve senâ ile hâk-i mezarına vaz‘-ı ser teslim iderler idi. Rivayettir ki; ba‘zı seferlerde ‘askerinden birinin kiber-i sinn ile kâmeti mütehannî ve cism ü

cesedi nahîf ve tâb ü tüvânı za‘if olmuş iken yine beher-hâl hâline râzı ve şâkir olub giderken Timur-ı cebbâr mezbûrun hâlin müşahade idince fakîr-i mezbûr ‘itâba değil belki merhamet ve şefkate sezâ iken: “Bir kimesne yok mıdır bunu aldırub dünyâ ‘azâbından kurtara” dimekle ümerâ-yı kibâr ve kefare-i tâb-kârdan Devlet Timur nâm bir bî-rahm fi‘l-hâl sell-i seyf idüb fakîr-i ma‘hûdı küşte-i şemşîr-i gadr idüb ser-maktû‘ın huzur-ı bî-nûr Timur’a ihzâr itdi. Timur’ın ateş-i gazâbı lâ‘mi‘ ve: “Bu ne emr-i kat‘idir” diyü mezbûrı düşnâm ile levh itmekle”:Emirin fermân itdiği pîrin başıdır.”diyü cevap ider. Timur bu mertebe işâret ile fermânına itaat olındığından iftihâr birle mesrûr oldu. Bunlardan mâ‘-âda mâ-beynlerinde zurafâ ve eshâb-ı edeb ve ezkiyâ’ ve şu‘arâ ve erbâb-ı fazl ve tekmîl ve ‘ulemâ-i vâcibü’t-tebcîl ve muhakkak ve müdekkik ve mukarrer ve ıstılâh-ı Sûfiye ve nâkil-i tevârîh ü ahbâr olub ve ba‘zı sefih-i ‘âlem ve ve ‘âlim geçinür şakî var idi. Bir Müslim ya garîb dâm-ı Çağatay’a düçâr oldıkda ol makule muhakkak istihrâc-ı (s. 229) mâlda tazyîf-i risâle-i ‘azâb idüb derd-mend-i giriftârı dâğ-ı cefâ ile sûzân ve hûn-ı dîl ile giryân idüb fakîr-i giriftâr her ne kadar tazarrû‘ ve evliyâ vü enbiyadan şefî‘ itdi isede temeshur ve gâhi meseller îrâd ve gâhi hâle münâsib iş‘âr-ı kıraat iderler idi. Ve gâhi bu babda ma‘zûr ve me‘mûr oldukların i‘tizâr iderler idi. Belde-i Dımaşk’da ve Irak-ı ‘Acem’de sâkin â‘yân-ı vilâyetden birinin hânesi envâ‘-ı nefâis-i hayrât ile memlû ve esnâf-ı zîb ü ziynet ile dolu olub istilâ-yı Timur’da bir mikdar Tatar-ı bed-girdâr hâne-i mezkûra duhûl ve sâhib-i menzili kayd ü bend ile mübtelâ-yı eşedd-ı ‘azâb ve salb idüb istihrâc-ı mâl için ‘ikâb itdikden sonra ihzâr-ı it‘âma ve fâkihe ve şurb-ı müdâm idüb mâbeyninde ba‘zı habîsin ‘urûk-ı küfrî hareket itdikce kalkub ‘azâbına iştidâd virir idi. Bu mâbeynde bir ‘âlem-i sefih şurb-ı hamrdan ictinâb idüb amma hem-sohbet olduğu haram-zâdeler ekl-i haram ve şurb-ı müdâm itdikce mezbûr fâsık-ı mahrûm bi-fâide “İndallahi ve inde’n-nâs” muâ‘teb ve mezmûm olur idi. Tâife-i mezkûre beynde ricâl ile cenk ider ve meydan-ı şedâide girüb ibtâl ile kıtâl ider nisâ olub hamileleri vaz‘-ı haml vaktinde tarikden bir tarafa çıkub vaz‘-ı haml ve tıflın bir hırkaya sarub yine refiklerine vâsıl olur idi. Bu üslûbda seferde doğub büyüyüb ba‘dehu tezevvüc idüb evlâd sâhibi olmuş kimesne çok idi. Tavâif-i mezkûre arasında nice sulehâ ve ‘âbidler ve müdâvim avradlar ve zâhidler hayrâta sâ‘i ve fukarâ-yı müslimîne murâ‘î tâhir-i Tayyib âdemler dahi olub ellerinden ya dillerinden geldikçe ya mâl ya câh ya recâ ile ya mekr ü hîle ile meh-mâ-emken Müslüman esirlerin azâd ve nice derd-mendin halâsına çâreler îcâd idüb ancak fi‘l-i har için ya hıfz-ı ‘arz ve mâl ve cân için Timur ile sefer ihtiyâr itmişler idi.

Cemaleddîn (s. 230) Ahmed el-Kârî kendüye vâkı‘ olan hâli ve sergüzeşti olan macerâyı bu vech üzere takrîr itdi ki; Fakîr Semerkand’da Sultan Mehmed’in kulların ta‘lim ve ümerâ evlâdının kıraatları ile mukîm iken Timur Sultan Mehmed ve Emir Seyfed-dîn’i bir tarik-i murafakat bilâd-ı Rûm’ taleb itmeğin mezbûrân imtisâl-i emr idüb ‘azîmetlerinde Sultan Mehmed fakirin murafakatın murâd itmekle tedârik-i sefer görüb bizimle ma‘an gel diyü tenbîh itdikde fakîr recâ-yi ‘afv ile: “Yâ Mevlânâ bu hakîr-i nâtüvân ve ehl-i kurân olub fakîrül-hâl ve perişân-ı ahvâl olduğımdan gayrı pîr-i za‘if ve bünyede nahif olub harekete iktidârım yoktur. Bâ-husûs bu sefer ba‘idü’l-mesâfeye isti‘dad ve kudret-i vücûd rahat-ı mu‘tadım olmayub bir re’s hımâra bile mâlik değilim. Amma cenâb-ı mu‘allâ elkâblarına bu hareket lâzım olmağın te’hîr mümkün değildir” diyü bu makule her çend îrâd-ı i‘tizâr ile muâ‘lece itdim isede kabûl itmeyüb dir dimez emrine münkâd itmeğin nâ-çâr tedârik-i zâd u zevâde idüb Sultan Mehmed ile Timur’a müteveccih oldık. Gelüb mezbûreyi libâs-ı cebâbire ve tantana-i ekâsire ve tecebbür ve tekebbür ve kesret-i cünûd ve hayl ve haşem-i nâ-ma‘dûd ile müşahede itdim. Bir mertebe vefret-i halâik var idi ki bir kimesne kabile ve refikinden bir kerre ayrılıub gümrâh olsa meğer bir dahi kıyâmetde mülâkat müyesser olur idi. Fakîr dahi ol deryâ-yı bî-kenâr ve bahr-i zehhâr beyninde güşt ü güzâr idüb zahmet-i sefer ve meşakkat-ı gurbet ile giderken bir gün tesliye-i hâtır için yoldan der-kenâr olub kıraat-ı kurân-ı mecîde meşğûl iken iki merd-i za‘if fakirin yanına gelüb ku‘ud ile istimâ‘ı kelâmullah itdikce bana itdiler. Fakir dahi kıraatimi itmâm ve dûâ ile encâm virince mezbûrlar fakire müteveccih olub selâmdan sonra fakirin kıraat ve tecvidin tahsîn idüb Allahu te‘âlâ kalbinizi münevver ide ki, kalbimizi münevver itdiniz. Ba‘dehû kime refik ve râhda kiminle hem-tarik (s. 231) olduğımı sual itdiler. Evvelâ muhaverelerinden ve mükâlemelerinden Çâğatay olduklarını bildim. Sultan Mehmed’in refikî olduğımı i‘lâm itdim. Ba‘dehu: “Yâ seyyidena olduğumuz kârda eğer çi nâçârız. Lâkin yine hezar mertebe bî-zârız. Ancak cenâbınız kimin ta‘amiyle evkât-güzârsız” didiler. Sultan Mehmed’in ta‘amı helâl midir, haram mıdır? didiler. “Haramdır” didim. İmdi yâ seyyidena, bu harama niçün mürtekib olmuşsuz, bir pâre nân-ı helâl bulunmaz mıydı? Murafakatlarında muztarr sohbetlerinde müçber olub Sultan Mehmed beni ikrâh ile hem-râh itdi. Didim: “Acabâ imtinâ‘ gösterseniz katl ya habs ya darb veya gadri der miydi?” Didiler: “Hiç birin itmezdi, zirâ Kur‘ân-ı mecîd hıdmetindeyim. Beni mahdûmım hıfz belki ‘ağır söz ya kat‘-i vazife ya tenzîl-i vakar ya taklîl-i i‘tibâr bile itmez idi. Ancak da‘vete icâbet ile bu

girdaba düşdüm.” Bu imtinâ‘ ile murafakat itmeyüb bu tâife ile müctemi‘ olmasaydım.”didim. “:Bu gadr sana sebab-i necât olmaz. Kendü hânende oturub ahabb ile sohbet ve müste‘idd-i mağfîret olub hummâ-yı yakîn ve sâye-i dinde olmağla bir eşrârın zararından ve harama mürtekeb olmakdan ve derbeder düşmeden evlâ değil midir? Hususan ehl-i Kur‘ân ve eshâb-ı şeri‘at ve tarikatsız. Mülûk-i zamân-ı sultan ehl-i zemîn iseler sizler mülûk ü selâtin-i ehl-i dinsiz. Nefsinizi bu vartaya ilkâ ile tarik-i ‘âmma sülûk itmeseniz ‘âlem muhabbetinizi hırz-i cân ve medhinizi pirâyeyi zebân ider idi.”didiler. Fakir dahi bu hâlde benimle bareber ve tarikde yek-sersiz didim. Mezbûrlar heman bir âh çeker söz çeküb: “Heyhat heyhat bizimle sizin mâbeyniniz maşrık ile magrib kadar mesafedir. Her hâl ile makhûrız. Defter-i sultânîde müstakillen ismimiz mastûrdır. ‘Askerî taifesindeniz. Ümerâ ya ve vüzerâ tevâbi‘i değiliz. Vakt-i hareket-i seferde birimiz vakt-i zuhrdan ‘asra varınca te’hir gösterse yahud bir ‘özü ma‘kûl îrâd itse yahud bir mikdar te’enni ile tevakkuf itse ne mertebe (s. 232) mübtelâ-yı ‘azâb olub giriftâr-ı habs-i müebbed oldığı ma‘lûminız olmuş olaydı insaf iderdiniz ve bizler bu ma‘nâyı çok tecrübe itmişizdir. Ne olaydı Timur’ın kalem ve hükmünden bir âher hükmde olaydık. Lâkin ol dahi mümkün değildir. Zirâ bir kabileden bir kimse mevcûd bulunmaz ise ol kabile eşedd-i azâb ile mua‘teb olmak mukarrerdir. Sefer vâ‘kî‘ olub ne mikdar zâd u zevâda tedârik itmek lâzımdır diyü istihbâra dahi râzı olmaz; ancak her kes bir cerâb un ile iktifâ itmek fermân iderimdi. El-dehr bu hâl ile sâim olub ancak sedd-i ramak ider nesne ile iftâr ve setr-i avret ider hırka ile istitâr-ı hâl ideriz. Ol dahi cümle ged ve kesb-i yedimizdir. Lâkin yâ mevlânâ bu bir belâ-yı ‘âmm ve musibet-i tâmmedir”diyüb âh çeker dûz ve girye-i dil-sûz ile giryân oldılar. Fakîr bu hâli müşâhede idince ateş-i hasret dilimi kebab ve nâr-ı firkat ciğerimi âb idüb kibâr-ı meşâyıhı bunlara nisbet ile istisgâr ve ekâbir-i ‘ulemâyı bunlara göre ihtikar idüb zâhid-i hakîkî oldukların tahkîk ile: “Ey birâderler bu belâ-yı ‘âmm didiğiniz nedir” didim. Davarlarımız ba‘zı mevrû‘-ı nâssa itale-i dest-i gadr ve ekl-i haram itdüğüdür. ‘Acabâ bundan bize bir necât olmak ümid olunır mı.”didiler. Fakîr dahi: “Lâ vallahi fazl-ı ilâhi ve lütf-ı nâ-mütenâhiden gayrı çâre yokdur” didim. Lâkin vallah ki kendü hâlime nazar eşer hâlde olduğımı bana bildürüb dağ-ber-bâlâ-yı dağ ve gam-ber-gam-ı sînemi ve ciğerimi sûzân itdiniz. Allahû te‘âlâ sizler kimlersiz ve isminiz nedir i‘lâm ile fakiri kâm-rânı merâm idin” didim. Ya mevlânâ elhamdülillah müşâhede-i dîdârınız ile envâ‘-ı hayra nâ’il ve sohbetiniz ile esnâf-ı sa‘adete vâsıl oldık. Ma‘rifetimiz size fâide virmez. Ve ‘adim-i ma‘rifetimiz size zarar getirmez. Ekser

zannımız budur ki; ba'de'l-yevm mülâkat müyesser değildir. Eğer mümkünümüz olursa ziyaretinize biz sa'y ü ihtimâm ideriz. Ancak sizi hazret-i rabbü'l-'âlemîne emânet itdik" diyü(s. 233) müfârekat itdiler. Pûşîde olmya ki; Timur'ın ahbâr ve âsârı ta'bîr ve takrirden efzûn olub ve de'b-i cünûd-i merdûdî 'Âd ve Semûd ecnâdından birûn olub velvele-i kûs-i istidrâcî 'âlem-gîr olmağla berren ve bahren şarken ve garben ne mikdar fesâd ve nice nice vilâyet ve sevâd harâb ve berbâd itdüğü meşhûr-ı âfâk olmağın bu babda mübalağadan ictinâb birle tekellüfât-ı izâfâtдан hâlî müşkilât-ı isti'âre ve mecazdan 'ârî musannif-i merhûmın ancak kasdın ifsâh ve îrâd itdîği ma'nâları mücmelen îzâh idüb kavâfil-i ihtimâm bendergâh-ı merâma hatt-ı ahmâl ve ta'cir-i hâhiş ser-menzîl-i maksûda tenzîl-i metâ'-ı âmâl itmeğın 'andelîb-i târda gû(y)-ı nâtıka-i gül-zâr-ı me'mûlde şükr-i güzârî-i birle bu resme nağme-i ser oldı. Be-hamdullah bu te'lîf-i latîfin ma'âni-perver oldı. Her edâsı idüb tevfiğ-i hakk tesdîd-i efkâr-ı vücûda geldi. Hâtır-ı müddeâsı bizâ'at-ı kem-i izâ'at-ı ekser iken müyesser oldı. Hâhiş-i muntehâsı bu bir mecmu'adır. Erbâb-ı fehme tâze-i edâsı 'urûs-ı hacle-i ârâ-yı suhandır. (...) Mu'ized-dîn (s. 234) Şeyh 'Ömer ve Gıyased-dîn, Cihangîr nâm ve lakab dört nefer ferzendi olub amma tevcîh-i Şahruh pederiyle yedi yüz doksan dokuz senesine dek hükûmet-i memâlik-i Horasan ile mesrûrû'l-cinân olub zamân-ı pederde sekiz sene memâlik-i mezbûreye fermân-ı rân oldıktan sonra kırk üç sene dahi pâdişâh-ı İran ve Turan olub cem'an elli üç sene saltanat ile sekiz yüz elli târîhinde yetmiş bir sene 'ömr ile Nişabur'da makbûr oldı. Amma Emir İnşah pederi fermâniyle taht-ı Hülâgü'deki 'İrakeyn ve Azerbeycan ve Diyarbekir ve hudûd-ı Rûm'dan memleket-i Şam'a varınca olan bilâddan 'ibâretdir. Hâkim-i hâsım olmışıdi. Timur vefatından sonra üç sene mürûrında sekiz yüz on târîhinde Kara Koyunlu Kara Yusuf Türkmaniyle Azerbeycan memleketinde vâkı' olan muhârebelerinde maktûl ve dâr-ı bekâyâ vusûl buldı. Amma Şeyh 'Ömer yedi yüz doksan beş târîhinde İsfehan kurbında Timur el-muzafferi 'umûmen istîsâl idüb memâlik-i Fâris hükûmetine ta'yin-i peder ile mutasarrıf ve bir sene hükûmetden sonra yedi yüz yetmiş altı senesi târîhinde Harmanton nâm kal'a cenginde isâbet-i sehm ile zahm-dâr ve ol zahm ile rahat-keş-i dâr-ı karâr oldı. Amma Cihangîr Timur'ın evâil-i hurûcında yedi yüz yetmiş altı senesi târîhinde belde-i Semerkand'da hall-i haram-ı hayat ve ser-nihâde-i balin-i memât oldı. Zikr-i evlâd-ı Mu'ined-dîn-i Şahruh, Mirza Mehemmed, Mirza Uluğ Beg, Mirza Bay Suyurgun(t)muş, Sultan İbrahim, zikr-i evlâd; Mirza Uluğ Beg, Mirza 'Abdullatîf, Mirza 'Abdü'l-âzîz zikr-i evlâd; Mirza Bay Sungur, Sultan Mehemmed, Miraz

Babür, ‘Alâüddevle, zikr-i evlâd Sultan İbrahim, Mirza ‘Abdullah, zikr-i evlâd Sultan Mehemed, Mirza Yadigâr Mehemed, zikr-i evlâd Sultan Babür, Şah Mahmud, zikr-i evlâd Mirza ‘Alâüddevle, Mirza İbrahim, evlâd u ahfâd Şahrüh vech-i muharrer üzre olub amma; Sultan Mehemed vâlidî eyyâmında sekiz yüz kır sekiz (s. 235) târîhinde müntakil-i dâr-ı âhîret oldı. Amma Mirza Uluğ Bey sekiz yüz on dört târîhinde pederi ta’yini ile hâkim-i Semerkand olub kırk bir sene hükûmet ile elli altı yaşında oğlu ‘Abdullatîf desgt-i gadrinden sekiz yüz elli iki târîhinde peymâne-i şehâdet oldı. Ve Mirza ‘Abdullatîf dahi katl-i pederden sonra pâdişâh-ı Maverâu’n-nehir olub ancak altı ay saltanat ile berhûrdâr-ı ‘ömr olmayub ümerasından birinin gadriyle helâk oldı. Mirza ‘Abdülaziz dahi katl-i pederden mukaddem birâderi ‘Abdullatîf mübaşeretiyle maktûl oldı. Amma Mirza Bay Sungur pederi eyyâmında sekiz yüz otuz yedi târîhinde otuz yedi sene ‘ömr ile Herat’da terk-i hayât-ı müste‘âr ve ‘âzim-i dâr-ı karâr oldı. Oğlu Sultan Mehemed ceddî Şahrüh zamânında sekiz yüz kırk altı târîhinde hâkim-i ‘Irakeyn iken ceddî vefatından sonra ref‘-i livâ-yı hurûc ve zirve-i ‘adâvete ‘urûc idüb ‘Irâk ve Fâris’de pâdişâh-ı müstakil oldıktan sonra kasd-ı Horasan idüb Mirza Babür ile muhârebe ve mukatele-i mükerrerele vâ’kî‘ olub bilahire birâderi Mirza Babür yedinde küşte ve bender-gâh-ı ‘ademe bâr-ı beste oldı. Ve Mirza Babür mezkûr ceddî Şahrüh hudûd-ı Nişabur’da makbûr oldıkdâ ordusun gâret ve Esterâbâd tarafına ‘imale-i licam-ı ‘azîmet idüb Mirza Uluğ Beg Maverâu’n-nehir’de bulunmağla sekiz yüz elli iki târîhinde varub pâ-yi taht-ı Herat’da zânû-zen-i serîr-i saltanat oldıktan sonra birâderi ‘Alâüddevle ile nasb-ı kar-gâh-ı cenk ve peykâr idüb bir sene saltanat ile rahat-keş-i dâr-ı karâr oldı. Ve ‘Alâüddevle mezkûr ceddî Şahrüh ‘Irâk’da iken mülk-i Horasan’da kaim-i makâm olub intikâl-i Şahrüh şâ’yi‘ olunca da‘vâ-yı saltanat ile sâhib-i taht ve zâbit-i hazâin-i cedd olmuşken birâderi Mirza Babür’ün galebe ve istilâsında sekiz yüz altmış beş târîhinde firâr ve Rüstendar hudûd-ı Bahr-i Kulzum kenarında kırk beş yaşında müntakil-i dâr-ı halled olun na‘şî (s. 236) Herat’a ref‘ ve Gevher Şâd Medresesi’nde sanduk-ı lahde vaz‘ olındı. Sultan Mehemed-i merkûmın ferzendi Yadigâr Mehemed Sultan Ebu Sa‘id Hasan-ı Tavîl gadr ile şehîd oldıkdâ mezbûrın imdâd ve i‘ânetiyle pâdişâh-ı Horasan olun sekiz yüz yetmiş beş târîhinde Sultan Hüseyin Baykara ikdâmiyle ‘âzim-i dâr-ı beka oldı. Mirza Babür-i merkûm oğlu Şahrüh sagîrû’s-sinn iken pederi fevtinden sonra câ-nişîn-i peder oldıkdâ ‘ammî-zâdesi Mirza İbrahim’in tasallutı ile münhezimen Esterâbâd’a varub sekiz yüz altmış târîhinde on bir sene ‘ömr ile râh-ı ‘ademe vâz‘-ı kadem itdi. Ve Mirza İbrahim

mezbûr Şahruh Mahmud-ı merkûma gâlib gelüb ‘âkâbınca Esterâbâd’a müteveccih iken Mirza Cihanşâh bin Kara Yusuf Horasan tarafına leşker-keş olmağla ‘ale’t-tarik birbirine müsâdif olub Mirza İbrahim inkisâriyle firâr ve sekiz yüz altmış üç sensinde Herat’da mürtehil-i dâr-ı karâr oldu. Amma Mirza Suyurgunmuş vâlidî Şahruh menşûriyle Gazne ve Hind’ vâli ve hâkim-i mukaddem olub zamân-ı pederde sekiz yüz otuz târîhinde otuz sene ‘ömr ile müntakil-i dârü’l-yakîn oldu. Amma İbrahim Sultan pederi Şahruh zamânında yigirmi sene mikdarı Fâris’de hâkim olub hâl-i hayât-ı pederde sekiz yüz sekiz yüz otuz üç târîhinde kendü eceli ile müntakil-i dâr-ı beka oldu. Oğlı Mirza ‘Abdullah pederi fevtinden sonra Şahruh menşûriyle hâkim-i Fâris olub sekiz yüz kırk dokuz târîhinde Mirza Sultan Fâris’e istilâ itdikde ceddî Şahruh Fâris’e gelüb Sultan Mehemed firâr itmekle tekrar mezbûr Mirza ‘Abdullah hükûmet-i Fâris’i takrîr itdi. Ba‘dehû fevt-i Şahruh’da nevbet-i sâniye Mehemed Mirza Fâris’e istilâ ile ‘Abdullah’ı ihrâc itmeğın sekiz yüz elli dört târîhinde ‘Abdullatif Mirza maktûl olmağın ‘Abdullah varub saltanat-ı Maverâü’n-nehir’e mâlik oldu. Bir sene saltanattan sonra nebîre-i Emir İnşâh Sultan Ebu Sa‘id ile sekiz yüz elli beş (s. 237) senelerinde vâ‘kî‘ muhârebelerinde on dokuz sene ‘ömr ile maktûlen sâkin-i mahalle-i hâmûşân oldu. Zikr-i evlâd Celâl-ed-dîn Emir İnşâh, Mirza ‘Ömer, Mirza Mehemed, Mirza Ebû Sa‘id, zikri-i evlâd Mirza Ebû Sa‘id, Sultan Ahmed, Mirza ‘Ömer Sultan Mahmud, Mirza Baysungur, Sultan ‘Ali, zikri-i evlâd Mirza Bâbü, Mirza Hümâyûn, Mirza Kâmrân, zikri-i evlâd Mirza Hümâyûn, Mirza Celâl-ed-dîn-i ekber, zikri-i evlâd Mirza Celâled-dîn ekber, Selim Şâh, zikri-i evlâd Selim Şâh, Şâh Cihan Hürrem, Murâd-bahş, Şah. Şâh Şûcâ‘. Evlâd-ı Celâl-ed-dîn zikr olındığı üzre dört nefer olub Mirza ‘Ömer ahd-i Timur’da pederi Emir İnşâh atdan tekerletüb dimâğı bir mikdar muhtell olmağla Timur pederinin hıdmetine ta‘yin idüb pederinin hükûmet-gâhı olan ‘Irakeyn ve Acerbeycan ve Diyarbekir’e hâkim kılmışdı. Timur fevtinden sonra birâderi Ebûbekir ile nasb-ı kâr-gâh-ı cenk ü cidâl idüb münhezimen mülk-i Horasan pâdişâhı Şâhruh sâyesine ilticâ ve bir müddetden sonra iş‘âl-i nâire-i cenk ü cidâl idüb mecrûhen esir ve ol cerhle sekiz yüz dokuzda ‘âzim-i dâr-ı âhiret oldu. Amma Mirza Mehemed’in keyfiyyet-i hâli nâma‘lûm olub ancak ferzend-i sa‘d-ı ahteri Sultan Ebû Sa‘id ibn Sultan Mehemed Mirza, ‘Abdullah bin İbrahim ibn-i Şahruh maktûl oldıktan sonra Semerkand’da taht-ı pâdişâhiye cülûs ve müsâ‘ade-i baht-ı sa‘id ile Horasan ve Gazne ve Kâbil ve Şebistan ve ‘Irâk’da fermân-ı rân olub sekiz sene pâdişâh-ı müstakil oldıktan sonra sekiz yüz yetmiş üç târîhinde Diyarbekir ve Azerbeycan mülkinde fermân-ı rân-ı

pâdişâhî olan el-Bayındır Hasan-ı Tavîl'e esir olub maktûlen 'âzim-i dâr-ı karâr olmağla (s. 238) oğlı Sultan Ahmed makâm-ı pederde serîr-i serverîye câlis ve yigirmi sene pâdişâh-ı Maverâü'n-nehir olub sekiz yüz doksan dokuz târîhinde terk-i dâr-ı gurûr ve rahatkeş-i saray-ı sürûr oldu. Amma Mirza Ebubekir birâderi Mirza 'Ömer firarından sonra tasaddi-i hîdmet-i peder idüb niyâbet-i hâkim-i Azerbeycan oldıkda sekiz yüz on târîhide Kara Yusuf Türkman'ı ile Emir İnşah beyninde vâ'kı' olan cengde Emir İnşah 'âlem-i 'ademe vaz'-ı kadem itmeğın Mirza Ebû Bekir Kirman ve Seyistan taraflarına firâr ve hudûd hâkim-i Kirman ile ateş-efrûz-ı sezâ olub sekiz yüz on birde küşte ve tâ'li' ve ikbâli ber-küşte oldu. Amma Sultan Halil fevt-i Timur'da yanında bulunub baht-ı âliyle taht-ı Timur'â zânû-zen-i cülûs olub pâdişâh-ı Maverâü'n-nehir ve Türkistan oldu. Tafsîl-i hâli ve netîce-i ahvâli sebt-i eser olmağın tekrara muhtâc değıldir. Dört sene saltanattan sonra ba'zı ümerânın hıyânet ve ihanetiyle saltanattan hal' olunmağın 'ammi Şahrûh menşûriyle ba'zı manâsıb ve hükûmet-i Rey ile evkat-güzâr olub belde-i mezkûrede sekiz yüz on dört târîhinde yigirmi sekiz sene sinn ile terk-i 'âlem-i fenâ ve ihtiyâr-ı dâr-ı beka itdi. Sultan Mahmud ibn-i Ebû Sa'id birâderi Sultan Ahmed-i mezkûr vefatından sonra pâdişâh-ı Maverâü'n-nehir olub ancak iki ay saltanat ile terk-i gavgay-ı fenâ ve 'âzim-i dâr-ı beka olub oğlı Mirza Baysungur birâderi Sultan 'Ali ile münaza'aları vâ'kı' olmağın Baysungur münhezimen pederi huddâmından Kandahar hâkimi Emir Hüsrev'e vardıkda emir-i mezkûr dahi kâfir-i ni'met olub dokuz yüz beş târîhinde mezbûrı katl idüb Sultan 'Ali dahi Baysungur firarından sonra mesned-i pâdişâhîde ber-karâr olmuşiken sene-i mezkûrede Şaybek Han Özbeki taraf-ı Deşt'den hurûc ile gelüb belde-i Semerkand'ı ihsâr itdikde bazâr-ı sulhe terviç virüb Sultan 'Ali'nin vâlidesin tezvîc itmek hilesiyle yanına getürdüb mâder vepeserin ikisine dahi hıyânet birle işrâb-ı şarâb-ı şehâdet ittirdi. Horasan hudûdında Şeybek Han Özbeki ile Şâh İsmâ'il beyninde vâ'kı' cengde Şeybek Hân maktûl olmağın sa'y-i Kızılbaş ile saltanat-ı Maverâü'n-nehir'e Mirza Babür bin Şeyh 'Ömer ibn Ebû Sa'id nâ'il olmuşiken sehl-i medetde 'Abid Hân Özbeki tahrîk-i livâ-yı intikâm itmeğın mezbûr firâr birle varub saltanat-ı Gazne ve bilâd-ı Hind'in ba'zı ile kana'at ve otuz dört sene ol iklimde saltanat ile dokuz yüz otuz yedi târîhinde müntakil-i dâr-ı âhiret olub iki sene kendüden sonra pederi Şeyh 'Ömer dahi dâr-ı bekaya sefer itdi. Ba'de-zalik saltanat-ı Maverâü'n-nehir Timuryandan hâli olub ol makâma Özbekiyan müstevli oldu. Mirza Babür tarik-i tâc ü taht oldukda ferzend-i dilbendi Mirza Hümâyûn baht-ı hümâyûn ile câlis-i mesned-i saltanat olub mu'azzam-ı memâlik Hind ve Zablistan

ve Kandahar ve Gazne ve Kâbil'i zabt itdikden gayrı dâr-ı mülk-i Hind olan şehir-i Dehli'yi dahi teshîr idüb yigirmi altı sene istiklâl üzre saltanattan sonra dokuz yüz altmış üç târihinde be-hüküm-i takdîr-i vakt nerdibandan nüzûl iderken lâgzîde-pây olub ol sebep ile 'âlem-i beka kafilesine hem-râh oldu. Birâderi Mirza Kâm-rân ancak ba'zı vilâyet-i Hind ile kana'at idüb Hümâyûn oğlu Mirza Celâl-ed-dîn ekber-i vâris-i mülk-i saltanat olub mezbûrın saltanatı mümtedd olmağla bilâd-ı Hind'den fütûhât-ı celîleye nâ'il ve tevsî'-i mülk idüb bi-emr-lillâh bin on iki târihinde rahat-keş-i dâr-ı beka oldukda ferzend ü ercemendi Selim Şâh pâdişâh-ı Hindistan olub bin yigirmi târihinde mürtehil-i dâr-ı karâr olunca oğlu Şâh Cihan câ-nişîn-i peder olub bunun emvâl ve erzâkı zâid ve rüzgâr-ı bahtı müsâ'id ce celâlet-i menâkıbda cümle ecdadına gâlib ve eyyâm-ı devleti mütemâdi olub kiber-i sinn ile â'zâ ve kuvâsına fütûr-târî olmağın veled-i ekberi Dareşkûhî veli-ahd ta'yin itmeğın ferzend-i diğeri Murâd-bahş bu bazâra revâc (s. 240) virmeyüb mâbeyninde münaza'at kesîre izhâr itmekle veled-i sâlis' Evrenk zîb-i sûret-i salâhda islahlarına gûşîş ider gibi evvelâ Murâd-bahş'ı giriftâr-ı dâm ve katl-i bî-ârâm itdikden sonra Dareşkûhî dahi bî-eyyivech-i kân istîsâl idüb peder-i pîri habs ile iz'âc ve kendüsi istiklâlen sâhib-i taht ü tâc oldu. 1069 Sene fî-yevmina-hazâ kırk seneden mütecevizdir ki; memâlik-i Hind'de emr-i ma'rûf ve salâh u takvâ ve 'adâlet ü gazâ ile mevsûf pâdişâh-ı 'âli-dest-gâhdır. Birâder-i râbi' Şâh Şûcâ' zamân-ı pederde Benkale hâkimi iken peder ve birâderlerinin mâbeynlerinde vâ'kı' olan münaza'aları nefret ve terk-i da'vâ-yı saltanat idüb tebdîl-i câme ve heyet-i dervîşâne ile tek ve tenhâ-uzlet ve seyâhât-ı ihtiyâr idüb ahvâli neye müntehi olduğı ma'lûm olmadı. Zikr-i evlâd Ma'z-ed-dîn Şeyh 'Ömer, Mirza İskender, Mirza Pîr Mehemed, Mirza Baykara, Mirza Rüstem, Mirza Ahmed, zikr-i evlâd Mirza Baykara, Mirza Mansur, zikr-i evlâd Mirza Ahmed, Mirza Sencer, zikr-i evlâd Mirza Mansûr, Mirza Bedî'üz-zamân, Mirza Sultan Hüseyin, Mirza Muzaffer, Ma'z-ed-dîn Şeyh 'Ömer. Vech-i muharrer üzre beş nefer evlâdı olub amma; Mirza İskender ceddî Emir Timur Rûm'dan 'avdetde sekiz yüz altı târihinde Karabağ kışlasında iken Hemedan ve Nihavend hükûmetlerin kendüye sipâriş itdi. Kara Yusuf Türkman'ı hurûcında mezbûrın havfindan terk-i Hemedan idüb Fâris'de birâderi Pîr Mehemed sâyesine ilticâ idüb hâkim-i Fâris olub ba'zı mülâzımlarından Şerbet-dâr Hüseyin nâm hâinin gadriyle maktûl oldu. Bundan sonra Fâris ve İsfahan'ı Mirza İskender mârrü'z-zikr zabt itdikden sonra 'ammisi Şahrûh'a ısyân ve mâbeyninde feth-i bâb-ı ba'ğî ve 'udvân itmeğın Şahrûhla nasb-ı mua'reke-i gîr ü dârda esir ve mağlûb sekiz yüz on yedi târihinde mekhûl oldu ve amma; Mirza

Baykara Mirza İskender-i mekhûl ile yek-dîl olub (s. 241) İsfehan'da iken birâder-i diğêr Rüstem üzerlerine geldikde ol mâbeynde İskender me'sûr ve maktûl olub mezbûr İskender mekhûl oldukdan sonra Şâhruh fermanıyla Mirza Baykara hâkim-i Hemedan ve Nihavend iken isyân idüb Şiraz'a 'azîmet ve hâkimi olan Sultan İbrahim ibn-i Şâhruh ile muhârebe ve zabt-ı vilâyet itdüğü tahdîş-i sem'-i Şâhruh itmeğin üzerine varub tazyîk itdikde mezbûr cürmüne itirâf ile istîmân itmeğin huzurına getürüb Kandahar hâkimine irsâl itdi. Anda dahi hareket-i nâ-sezâsı zuhûr itmeğin mahbûsen tekrar Şâhruh'a irsâl itdi. Şâhrûh dahi ba'zı huddâm ile Semerkand tarafına râhî idüb ol diyârda netîce-i hâli neye muntehî oldığı ma'lûm olmadı. Amma Mirza Rüstem cediti Emir Timur fevtinde hâkim-i İsfehan olub birâderi İskender-i mârrü'z-zikr ile olan nizâ'larından sonra İskender me'hûz ve rütbe-i da'vâdan sâkit olunca hükûmet-i İsfehan'da ber-karâr oldı. Amma Mirza Ahmed bin Şeyh 'Ömer bin Şâhruh sekiz yüz on bir târîhinde Semerkand'a vardıkda eyâlet ve hükûmet-i Kulmer ve Ürgenç hükûmetiyle mezbûrî mesrûr itmişidi. Ba'dehu 'ammi-zâdesi Uluğ Beg ile olan muhârebelerinde inkisâr ile firâren Moğolistan tarafına varub ba'dehû Horasan'a 'avdet ve 'ammisi Şâhruh tarafından 'azîm-i ri'âyet olundıktan sonra kasd-ı hacc ile müteveccih-i beytullahü'l-harâm olub ba'de-zalik netîce-i hâli neye müncerr oldığı ma'lûm olmadı. Amma Mirza Sencer bin Mirza Ahmed sekiz yüz altmış üç târîhinde Herat kurbında Mirza İbrahim ibn-i 'Alaüddeve bin Baysungur bin Şâhruh ittifâkiyle Mirza Ebû Sa'id ile vâ'kı' olan kıtâllerinde maktûlen dâr-ı 'ukbâya intikâl itdi. Amma Mirza Mansur'ın hâli nâ-ma'lûm olub ancak ferzend-i sa'd-ahteri Sultan Hüseyin bin Mansur bin Baykara olan Şeyh 'Ömer'in abrû-yı ve memdûh-ı monlâ câ'mî 'aleyhi'r-rahmihi olub merkûm pâdişâh-ı Horasan Mirza Yadigâr Mehemmed'i istîsâl itdikden sonra ol memleketde pâdişâh-ı âle'l-istiklâl olub (s. 242) otuz sekiz sene saltanat ile dokuz yüz on bir târîhinde yetmiş sene 'ömr ile tarik-i tâc ü taht ve kendü binâsı olan kubbede ser-nihâde-i bâliş-i lahd oldı. Oğlı Mirza Muzaffer dokuz yüz on üç târîhinde Maverâü'n-nehir pâdişâhı Şeybek Hân Özbeği ile olan cengde firâr ile Esterâbâd tarafına 'azîmet ve ol tarafdân müntakil-i dâr-ı âhîret oldı. Ferzend-i diğêr Mirza Bedî'ü'z-zamân pederi fevtinden sonra birâderi Mirza Muzaffer ile ber-vech-i şirket- pâdişâh iken Şeybek Hân muhârebesinde firâr ve târîh-i mezkûrda Şâh İsmâ'il'e itmişidi. Pâdişâh-ı Rûm-ı Hüsrev Süleyman rüsum-ı saltanat-ı Selim-i merhûmın Şâh İsmâ'il ile Çaldıran cengi vâ'kı' olub Şâh inkisâr ile firâr itdikde pâdişâh-ı merhûm belde-i Tebriz'e kuddûmde Bedî'ü'z-zamân'ı anda bulmağın

tekrîm ü ihtirâm ile ma‘an İstanbul’a getürüb sehl-i medetde ol dahi anda müntakil-i dâr-ı âhîret oldu. Zikr-i evlâd Gıyas-ed-dîn Cihangîr, Sultan Mehemed, Mirza Pîr Mehemed, Gıyas-ed-dîn Cihangîr-i ibn-i Timur’ın vech-i muharrer üzre iki nefer ferzendi olub amma Sultan Mehemed ceddî Timur’ın hâl-i hayâtında veli-ahdı olmuş idi. Rûm’da kışlayub evvel-bahârda Semerkand tarafına ‘azîmet itdikde ecel-i müsemma ile sekiz yüz beş târîhinde mahmil-i bende-dâr-ı karâr olmağın birâderi Pîr Mehemed veli-ahd ta‘yin olunmuşidi. Mezbûrın hâli bundan akdem sebt-i eser olunmağın tekrara muhtâc değildir.

Merkum hâkim-i Kandahar ve Gazne ve hudud-ı Hind olub sekiz yüz dokuz târîhinde ümerâsının hıyânet ve gadriyle müntakil-i dâr-ı âhîret oldu.